

کتاب خلق ناصر علی ۱۵

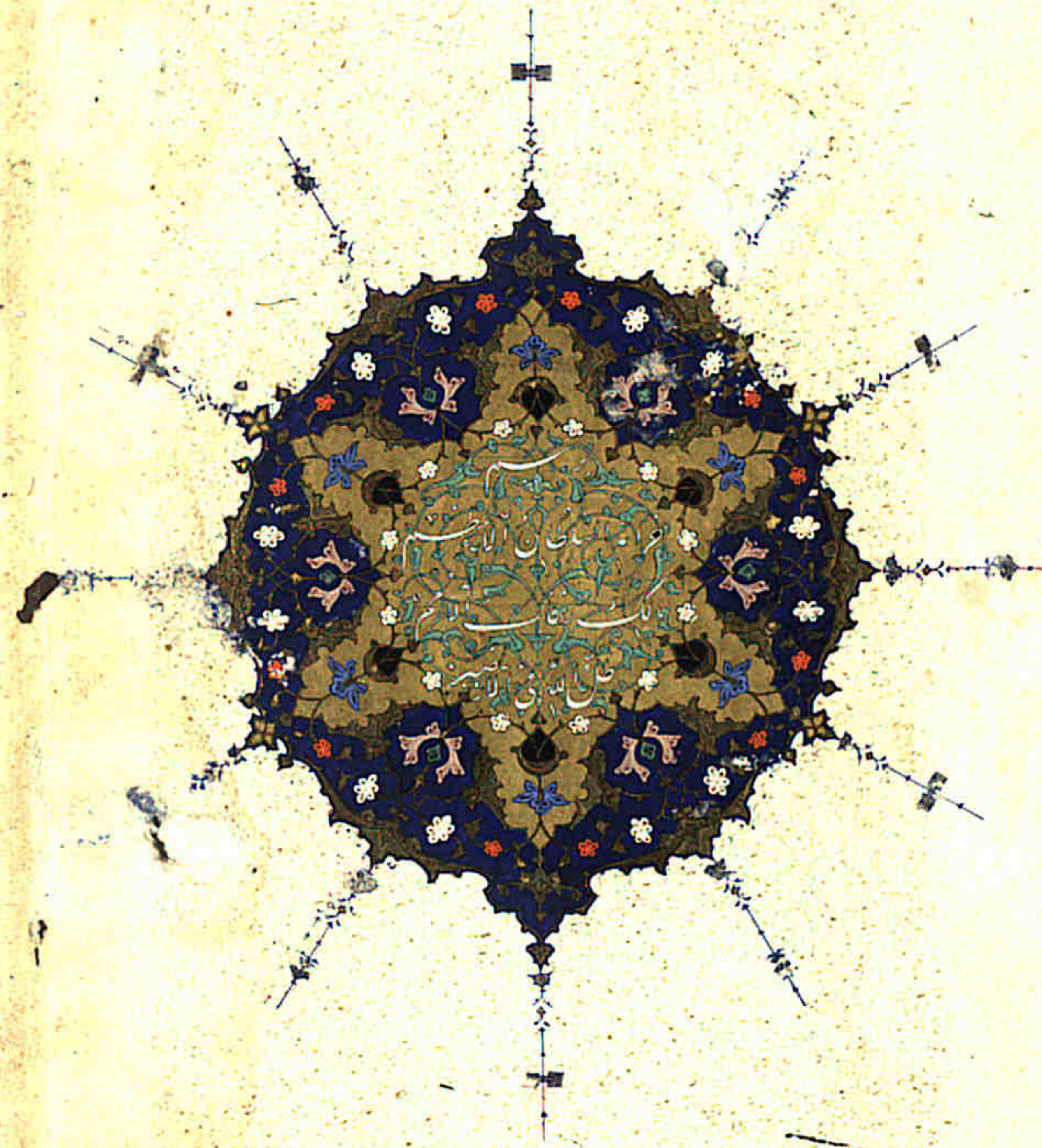
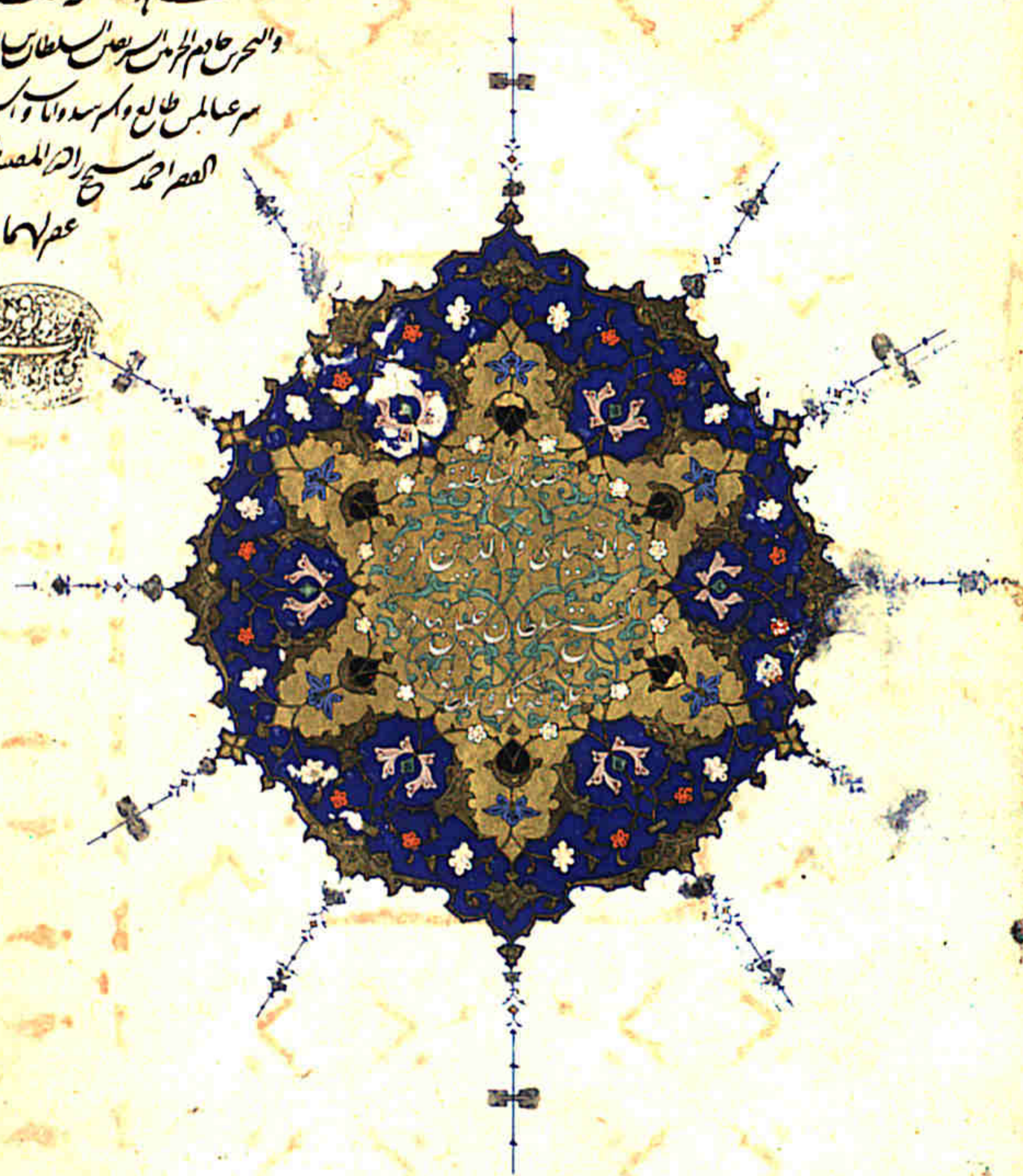
۱ خلق
ناصر
صند

٢٨٤١

I

مكتبة
 هذه المكتبة الجليلة
 على يد صاحبها
 والشيخ حاج ميرزا محمد باقر
 صاحب كتاب التلخيص
 في تاريخ طالع وكرم
 شاه و...
 الفهرست
 عمدهما

و دردی جز در دوحه بی عدالتی نیست
با یک انگشتر بشناس که در دوحه است
اولی و دومی در دوحه است که در دوحه است
از آن که از آن است که در دوحه است
بسیاری از آن است که در دوحه است
چون از آن است که در دوحه است
صورت صورت و جان جان در دوحه است

که در دوحه است که در دوحه است
با یک انگشتر بشناس که در دوحه است
اولی و دومی در دوحه است که در دوحه است
از آن که از آن است که در دوحه است
بسیاری از آن است که در دوحه است
چون از آن است که در دوحه است
صورت صورت و جان جان در دوحه است

تا وجود اول او رقم تاجی یافت و نوبت تکون بکون تالی ز سپید و سپیدت
امانت ربانی گشت که **تم انشا ناه خلفا آخر** باز آمد و فطرت در عودت
تم نپسید **معتوبت انسا** که بس در وجود صورت نوعیت اوست و
انجا جسی درید و وجود پیک لجه یافت بود و در تعلیم گاه **علم الایمان** نام
و کارخانه **اعملوا صیالی** بخزید ذات و تهذیب صفات و ترقی در مدارج
کمال و تجلی بصواع اعمال سال سالان حال لایحال از مرتبه برتره و منزل منزل میکند
تا آنجا که با معاد **از جیمی آلی** زبک رسانید **و صورت** شمارا و را که بسا پس
اول میبوی اولی انسانی بود و در کون اول بخندان **نخسیر** و **نریش** مخصوص شده و **نخسیر**
پسند او کند که **فاذا جاء ابلیم** پستان **زبون** پسته **ولایست** **مؤمن** **ما** چون **نبار**
لمن الملك **ایوم** **باب** **جواب** **لله** **الواحد** **المت** **از حضرت** **الک** **الملك** **در ضار** **الحا**
ملك **و** **مکوت** **افذ** **و** **موعده** **کل** **شیء** **بالحک** **الاک** **و** **در** **اید** **و** **عن** **کما** **بدا** **کم** **مؤمن**
با **نخسیر** **پسید** **باشد** **و** **حکمت** **گشت** **کرا** **نخسیر** **با** **تمام** **پسینه** **و** **ذکرت** **تقدیر** **العزیز** **العبید**
و صلوات **نامحور** **و** **تجیات** **نامحدود** **و** **سزاوار** **شمار** **وجود** **معدن** **سرو** **ر** **حمایا**
دین **و** **صفت** **پیشوایان** **اهل** **عقین** **محمد** **مصطفی** **صلی** **الله** **علیه** **و** **آله** **وسلم** **باشد** **که** **خلاص**
خلایق **از** **ظلمات** **حیرت** **و** **جهالت** **نور** **ارشاد** **و** **هدایت** **اوست** **و** **امان** **اهل**

از و ریاضت غفلت و ضلالت از اعتصام بحبل صحت او **صلی** **الله** **علیه** **و** **آله**
و سلم **تکلیف** **کثیر** **محرران** **مخالفت** **و** **موتلف** **این** **ریسالت** **کو** **بیر** **تخریر** **این** **کتاب** **که** **موسو**
با خلاق مصری در وقتی اتفاق افتاد که سبب نقلت روکش کار جملات و طبع سپید
ان شب بار کرده بود و دست تقدیر او را بخت نام خطه قسنان پای بند کرد اینچنین و چون آجا
که در صدر کتاب **مسطور** **ست** **در** **ین** **الف** **شروع** **پوست** **موجب** **تصنیف**
و در **ارسم** **مادمت** **فی** **دارسم** **ما** **دارسم** **ما** **کنت** **فی** **ارضم**
و نص **کل** **ما** **توقی** **المرب** **نفسه** **و** **عرضه** **کنت** **له** **به** **صدقه** **جهت** **ایست** **خلاص** **نفس** **و** **عرض**
از وضع **دیباچه** **بر** **صیغنی** **موا** **فی** **عادت** **آن** **جهت** **در** **شنا** **و** **اطرا** **سادات** **و** **کبر** **ایشان**
اگر چه آن **سپانت** **مخالفت** **عقیدت** **و** **بها** **ین** **طریقیت** **ایل** **شریعت** **و** **سنت** **است** **چنان**
باین **غلت** **کتاب** **را** **جنبه** **بر** **وجه** **مذکور** **ساخته** **شد** **و** **بکلم** **اگر** **مضمون** **کتاب** **مشتمل** **بر**
از **فنون** **گشت** **و** **موا** **اهنت** **و** **مخالفت** **فریبی** **و** **نخسیر** **تعلق** **ندارد** **و** **طلاب** **فرا** **ید** **را**
عقاید **مطلب** **الان** **بعیت** **افشاد** **و** **نخسیر** **ای** **پیار** **از** **ان** **کتاب** **در** **میان** **مردمان**
بدر **از** **ان** **چون** **لطف** **کرد** **کار** **جلت** **پس** **ما** **و** **بواسطه** **عنایت** **پادشاه** **رو** **کار**
سخت **معدلت** **این** **نهی** **پس** **دار** **را** **از** **ان** **مقام** **نامحور** **مخرجی** **گرا** **ست** **کرد**
چنان **بافت** **که** **جمعی** **از** **اعیان** **افاضل** **و** **ارباب** **فضایل** **این** **کتاب** **را** **بشرف** **مطالعه**

شرف کرد و امید بودند و نظر ضای ایشان رقم از ضای ایشان کشیدند خواست که
 و سپاچه کتاب را که بر پستی غیر مرضی بود بدل کرد اندک از وصیت آنکه کسی بازگازد
 بادرت نماید پیش از وقوف بر حقیقت حال ضرورتی که باعث بوده بر آن حال غلط
 معنی لعل عذرا و انت قنوم خالی اندین موجب این اندیشه این سپاچه بدل آن
 ایراد کرد اگر باب نیک که برین نکات واقف شوند مفسخ کتاب با این سر کنند
 بصواب نزدیک باشد والله الموفق والمعين در سبسی که باعث شد زما این کتاب
 بوقت تمام قیامت در خدمت حاکم آن نوبه مجلس عالی ماهر آید چنانچه در خیم
 منور منبت الله بر حقه در اشای ذکر می میرفت از کتاب ابطهاره که استناد حاصل
 و حکیم کامل ابوعلی احمد بن محمد بن محمد بن مسکویه خازن رازی استقی الله ثراه و رخصی
 و ارضاء در تهذیب اخلاق ساخته است و بیافتان بر ایراد بلع زین اشارت
 در فصیح ترین عبارتی پرداخته چنانکه این همه چهار بیت که پیش ازین در
 قطعه آمده است بوضوح آن کتاب باطن است **شعر**
 بنی بکت با حاکم کل فضیله **وصف** رکن چهل آبریه بخصا منا
 مولف قدابر زان حق خالص **تالیف** من بعد ما کان کتاب
 و تسمیه باسم الطهارة ضمیمه **بر حق** معنا و لم بکت با این

استبدال محمود لکده و ... **حاکم** **سپاچه** **انحسلا** **نویس**
 با حیران و راق و نبود که این کتاب نفیس را بتبدیل کسوت الفاظ و نقل از زمان
 با زبان فارسی تجسد پذیرد که می نماید که چه اگر اهل روزگار که پیشتر از حلیت ادب
 خالی اندازند بطریق احوال معنی خانی چنان یعنی بر نیت فنی خالی شوند اجای حیرت بود
 حیران و راق خواست که آن اشارت را با نیت و فنی کند معاودت فکر صورت
 بکر چرب ل عوضه کرد ما گفت که معانی بدان شریفی از الف ناطی بدان طبعی که گویی
 بر بالای آن و خشک کردن در لکس پس جانمی و اعی نسخ کردن عین منج کردن بود
 طبع که بران وقوف باید از عیب جوپی و غیبت کوی صون نماید و دیگر که هر چند آن کتاب
 ششمن شریفترین بابی است از ابواب حکمت علی اما از دو قسم دیگر خالی است یکی
 مدنی و حکمت تهری و تجدید ماسیم آن در کنیز که باشد از روزگار اندر پس و غیره
 هست و بر منضمی قضیه که شسته واجب و لازم پس اولی آنکه دست همین ترجمه این کتاب
 مرمون باشد و تعلد طاعت را بقدر استطاعت مختصری در شرح عامی اقام حکمت غنی
 پس از آنکه بر شپین ملازمت افتد چنانکه مضمون قسیمی بکلیت خلیجی ششمن خواهد بود خلا
 معنی کتاب استاد ابوعلی پکویه را شامل بود مرتب کرده آید و در دو قسم
 از اقوال و آرای دیگر حکما مناسب فن اول غلطی نوزیداده شود چون این خاطر در ضمیر مجال
فنت

بر عرض و داشت پسندیده آمد پس این موجب هر چند خوشتر است و پادشاه
 نمیدید و بدین غنیمت نیز از طریح سخن و وقت بدکوی خلاصی بادت صورت است
 اما چون در امضا آن عزم با لفظی تمام میفرمودند درین سنی شروع پوست و قیوت
 تعالی تا تمام رسیده چون سبب تا پانف اقرار و اشارت او حسنه الله بود کتاب را
 تا صریح نام نهاد اشعار بکریم و لطف جسم زرگانی که بنظر ایشان گذرد و چون
 خطای و سهوی طبع با بند شرف اصلاح ارزانی فرماید و تمهید عذر را تمام
 قبول نگنند انشا الله تعالی فصل در مقدمه که مقدمتین بر خود درین مطلوب واجب بود
 چون مطلوب درین کتاب جزوی است از اجزای حکمت مقدم شرح معنی حکمت و تقسیم آن
 باقیاتش از لوازم باشد تا مفهوم از آنچه بحث مقصودست بر آن معلوم کرد پس گویم
 در عرفان معرفت عبارت بود از دانستن چیزی چنانکه باشد و قیوم نمودن کارها
 چنانکه باید بقدر استطاعت تا نفس انسانی بکالی که متوجه است برسد و چون چنین شد
 حکمت منقسم شود بدو قسم یکی علم و دیگر عمل علم تصور است این موجودات بود و تصور
 با حکام و لواحق آن چنانکه فی نفس الامر باشد بقدر قوت انسانی و عمل مادیست حرکات
 و اولت صناعات از جهت اخراج آنچه در خیر قوت باشد بعد فعل شرط آنکه بودی بود از
 بجان رحمت طاعت بشری و حرکات این دو سنی در و باشد حکمی کامل و انسانی فانی

و تمیز او بلندترین مراتب نوع انسان شد چنانکه فرموده است عز من قائل بونی ایچکه
 و من بونی ایچکه نفس را و قوی خیر کشیرا و چون علم حکمت است این چنین است چنانکه
 پرین شبها را انفسام موجودات منقسم شود بحسب آن اقسام و موجودات دو قسم اند یکی
 وجود آن موقوف بر حرکات ارادی شخاص بشری باشد و دوم آنچه وجود آن منوط
 و تدبیر این جماعت بود پس علم بوجودات نیز دو قسم بود یکی علم بقسم اول از آن حکمت
 نظری خوانند و دیگر علم بقسم دوم و از آن حکمت عملی خوانند و حکمت نظری منقسم شود بدو
 یکی علم بدانچه محاطت داده شرط وجود او نبود و دیگر علم بدانچه محاط ماده نبود موجود شود
 بود و این قسم آخر باز بدو قسم شود یکی آنچه اعتبار محاطت داده شرط نبود در تصور
 و تعلق آن و دوم آنچه اعتبار محاطت داده معلوم باشد پس ازین وی حکمت نظری قسم
 شود اول اعلم با سبب و لطیفه خوانند و دوم علم ریاضی و سبب علم طبیعی و هر یکی از این
 سه علم شتمل شود بر چند جزو که بعضی از آن مثبت اصول باشد و بعضی قوت فروع
 اصول علم اول و فن بود یکی معرفت الله سبحانه و متوهمان حضرت او که بزمان و عزو
 مبادی و اسباب مکر موجودات اند چون بقول منقسم است احکام و اینک آنرا
 علم الهی گویند و دوم معرفت امور کلی که احوال موجودات باشد از آن وی که موجود
 چون وحدت و کثرت و وجود و امکان و حدوث و بقدم

و غیر آن و آنرا فلسفه اولی خوانند و فروع آن چند نوع بود چون معرفت نوت و شریعت
و امامت و احوال معاش و آنچه بدان مانند و اما اصول علم ریاضی چهار نوع بود
اول معرفت متغایر و احکام و لواحق آن و آنرا علم هندسه خوانند و دوم معرفت
اعداد و خواص آن و آنرا علم عدد خوانند و سیم معرفت اختلاف اوضاع اجرام
علوی نسبت یکدیگر و با اجرام سفلی و معرفت دیر حرکات و اجرام و ابواب ایشان
و آنرا علم نجوم خوانند و احکام نجوم خارج است از این نوع و چهارم معرفت نسبت
و احوال آن و آنرا علم تالیف خوانند و چون در آوازها بکار دارند بهشتیازت
یکدیگر و کثرت زمان سنجکات که در میان آوازها اند و آنرا علم موسیقی خوانند
و فروع علم ریاضی چند نوع بود چون علم مناظر و مریایا و علم جبر و معرفت بله و علم جبر
و غیر آن و اما اصول علم طبیعی مشتق است بود اول معرفت بمادی غیر نبات
چون زمان مکان حرکت و سکون و نهایت و لانهایت و غیر آن و آنرا سیم طبیعی خوانند
دوم معرفت اجسام سببه و مرکبه و احکام سبب علوی و سفلی و آنرا سیم اول
سوم معرفت ارکان و عناصر و تبدل صورتها و معرفت ترکیب و آنرا سیم دوم
کون و فساد خوانند و چهارم معرفت سبب و علل حدوث حوادث هوایی و آبی
مانند برق و صیحه و باران و زلزله و آنچه بدان مانند و آنرا سیم اول خوانند

خوانند و سیم معرفت مرکبات و کیفیت ترکیب آن و آنرا علم همدن خوانند و سیم
معرفت اجسام بایمه و نفوس قوی آن و آنرا علم نبات خوانند و سیم معرفت احوال اجسام که
بحرکت ارادی و بمادی حرکات و احکام نفوس قوی آن و آنرا علم حیوان خوانند و سیم
احوال نفوس باطنه انسانی و چگونگی تدبیر و تصرف او در بدن و غیر بدن و آنرا علم نفس خوانند
و فروع علم طبیعی بر سه بار بود مانند علم طب و علم احکام نجوم و علم فلاحیت و غیر آن
و اما علم منطق که حکم ارتباط پس از آمدن کرده است و از قوت فعل آورده میشود
برداشتن کیفیت و این چنین در بطریق کتاب مجهولات پس در حقیقت آن علم است
و غیرت اذات است تحصیل دیگر علوم را اینست تمامی اقسام حکمت نظری و اما حکمت علی
و آن دانستن صیغ احکامات ارادی و افعال صیغی نوع انسانی بود بر وجهی که مودعی
بنظام احوال معاش و معاش و انسان و مقتضی رسیدن به کمالی که منتهی اندسوی آن هم نشود
بدو قسم یکی آنچه راجع بود به نفسی افراد و دیگری آنچه راجع بود به جمعی مشارکت و قسم دوم
بر دو قسم شود یکی آنکه راجع بود به جمعی که میان ایشان مشارکت بود در منزل و دیگری آنچه راجع بود
به جمعی که میان ایشان مشارکت بود در شهر و ولایت بل اقسام و حکمت پس حکمت علمی است
اول را تمهید اخلاق خوانند و دوم را تدبیر منزلت و سیم را سیاست
مدن و بیاید دانستن که بمادی صیغ اعمال و محاسن افعال نوع بشر که مقتضی امور

و احوال ایشان بود در اصل با طبع باشد با وضع اما آنچه که میداد آن طبع بود است
 که تفصیل آن مقصدی عقول اهل بصارت و تجارب ارباب کجاست بود و با حلا
 او و او را و تغلب سیر و آثار مختلف و تبدیل نشود و آن اقسام حکمت عملی است که یاد
 کرده آمد و اما آنچه بعد آن وضع بود اگر سبب وضع اتفاق از ای جملی بود بر آن
 از آداب و رسوم خوانند و اگر سبب اقتضای رای شخصی بود موید بناید آنگاه باشد
 پس سری با با باقی آنرا نواپس آنگاه خوانند و آن پرنه صنف بود یکی آنچه راجع
 با هر نفسی بود با نوا و مانند عبادات و احکام آن و دوم آنچه راجع با اهل منزل بود
 بشا رکت مانند نکاحات و دیگر معاملات و سپویم آنچه راجع با اهل شهرها و
 و اقلیمها بود مانند حدود و سپاسات و این نوع علم را علم فقه خوانند و چون بعد
 این پس اعمال و صنعت تغلب احوال تغلب رجال و بطا و ل و زکار و تفاوت
 او و او را و تبدیل ملل و دول در بدل افتد و این با از روی تفصیل خارج است از مقام
 حکمت چه نظم حکیم مقصودست بر تنوع تصانیف یا ی عقول و تخصیص از کلیات امور که زوال و
 بدان منظر می شود و با نذر ایس ملل و انضمام دول مندر پس و تبدیل کرده و از روی
 احوال اهل سبب حکمت عملی باشد چنانکه بعد ازین شرح آن بجا که خود پادشاه عالی و
 و بعد ازین فهرست فصول اراد کنیم و در مطلوبت خود غایم شیشه الله و دعوت

فهرست کتاب و آن ششمین به مقصد و سی و یک فصل است

مقدمه

در تهذیب اخلاق و آن ششمین و هفتمین است

فصل اول

در مبادی و آن ششمین هفت فصل است

فصل اول

اول در معرفت موضوع دوم در معرفت نفس انسان

و سبب وی این نوع که آنرا نفس باطنی خوانند

فصل اول

سپویم در تعریف قوتها و چهارم در آنکه انسان اثر

این قوتها از دیگر قوتی موجود است این عالم است

فصل اول

پنجم در بیان آنکه نفس است و در بیان آنکه کمال نفس

کمالی و نقصانی است و چیت و کسر کمالی که فی نفس خود کرده اند

فصل

مفتم در بیان شرف و سعادت

که مطلوب از رسیدن کمال است

فصل دوم

در تعریف و آن مشتمل بر

فصل است

فصل

اول در جد و حقیقت خلق و بیان آنکه

دوم در آنکه ضمیمت تنهیب

تغنی پر اخلاق ممکن است

اخلاق شریفترین صفتهاست

فصل

سیوم در آنکه انجاس فضایل که

چهارم در انواعی که در تحت اجناس

مکارم اخلاق عبارت از آنست چند

فضایل باشد

فصل

پنجم در حیرت و آنا جناس که

ششم در فرق میان فضایل

اصناف و این باشد

و آنچه شایسته بود بفضایل از احوال

فصل

مفتم در تعریف کتاب فضایل

مفتم در بیان شرف و سعادت

و عبارت بعبادات

بزرگ بفضایل شرح احوال اقامت آن

فصل

همم در معالجت امراض

نهم در حفظ صحیح نفس که آن

نفس آن بر ازاله لذت بر ذایل محنت تدریجاً

بر محافظت فضایل مقصود است

مهم

در تدبیر منازل آن

شش فصل است

فصل

دوم در معرفت بیست و یک

اول در سبب اجتناب بنیازل و

اموال اقوات

معرفت ارکان و تقسیم معدن آن

فصل

چهارم در معرفت بیست

سیوم در معرفت بیست

و تدبیر اولاد و تادیب ایشان

و تدبیر اهل

فصل فصل

چشم در پیماست و رعایت
ششم در معرفت پیماست
حقوق بران با دران که بر فرزندان واجب شده
و تدبیر خردم و عیب بد

مقتضای زیاده

در پیماست مدن و آن

مشت فیصل است

فصل فصل

اول در سبب اجتناب تمدن شرح
دوم در فضیلت محبت که از سبب
میت و فضیلت این علم
اجتهادات بدان بود و این است

فصل فصل

پسوم در اقسام اجتهادات
چهارم در پیماست ملک نواد
و شرح احوال من
ملوک

فصل فصل

چشم در پیماست مدت
ششم در فضیلت صدق
و آداب این ملک
و کیفیت معاشرت با اجداد

فصل فصل

مهم در کیفیت معاشرت
ششم در وصایای نوب
با اصناف خلق
با افلاک و طون

و پیش از توضیح در مطلوب میگویم آنچه درین کتابت تحریر می افتد از جوامع حکمت علی بر سبیل
نفل و حکایت و طریقی است روایت از حکما و مفتدم و متاخر با کشف میشود
نی آنکه در تحت پیش حق و باطل ان باطل شروعی رو و یا باطنی با مضمون خود شرح رای و
ترتیب مدعی می کرده شود پس اگر متامل را در کتب اشباحی افند یا پسند را عقل اغراض
شود و باید که دانند که محرر کتاب صحاب عمده جواب و ضامن است کلمات از وی
صواب نیست و حکما را از حضرت الهی که منبع فیض رحمت و نور است
است توفیق انبیا و نبی باید خواست و همت بر او را که فی حقیقتی و تحقیق هر چه
مقدور میداشت تا بطالب جاودانی و نصیحه و جهانی برسد و الله
ولی الفضل و محکم الغفل من المبتدئ و الیه المنة

مقتضای زیاده

در تهذیب اخلاق و آن شامل است بر دو قسم مباحی و معاصی

فلسفه

در بنیاد و آن شامل است بر صفت اصل

فصل اول

در معرفت موضوع و بنیاد این نوع

هر علمی را موضوعی باشد که در آن بحث کند از آن موضوع چنانکه بدن انسان از چارچوبی است
 علم طب را و مقدار علم هندسه را و بنیاد آن بود که اگر واضح نبود در علم دیگر بجز اینست
 علم برهنه شدن باشد و در آن علم مسلم باید داشت چنانکه از بنیاد علم طب باشد که عین
 چهار پیش نیست چه این پسند در علم طبیعی برهنه شود و طبیب را از صاحب علم طبیعی
 باید گرفت و در علم خویش شکر شود و همچنین از بنیاد علم هندسی بود که مقادیر
 فزاید موجود است و انواع آن سه پیش خط و سطح و جسم چه این بحث در علم
 الهی که موسوسست با بعد از طبیعت منزه شود و مانند پس از صاحب آن علم قبول باید کرد
 و در علم خویش است تمام کرد و علم ما بعد از طبیعت آن باشد که اشباحی علوم ما او
 و او را بنیادی غیر واضح تواند بود و مساملی بود که در آن علم بحث از آن پس کنند و خود
 مانند علم بر آن تصور باشد و بیان این معنی در علم منطقی نشانی نباید است و چون
 این نوع که در آن شروع خواهد رفت است بدانکه نفس انسانی را چگونه خلقی گفتند

توان کرد که جلگی افحال که بر ادت او از وصی در پیشو چهل محمود بود پس موضوع
 این علم نفس انسانی بود از آن جهت که از و افحال چهل محمود یا تسبیح و مذموم صادر تواند
 شد بحسب ارادت او و چون چنین بود اول باید که معلوم باشد که نفس انسانی چیست
 و غایت و کمال و در چیست و قوتهای و کد است که چون آنرا است تمام بر وجهی کنند
 که باید کمالی و سعادتانی که مطلوب است حاصل آید و آن چیست که مانع او باشد از وصول
 بدان کمال و بر جمله ترکیب و تدریس و کوه موجب فلاح و خیریت او شود کد است چنانکه در
 عزت پسند و نفس و ماسویها فاحشها مجور با و تفویض قد افلح من زکیب و قد خا
 من سیهما و اکثر این مبایعتی استن علم طبیعی دارد و موضوع بیان آن سیر
 مسایل آن علت اما از جهت آنکه این علم در صنعت عام تر از آن علت و از روی افتاد
 شامل تر حواله این معقدمات بکلی بر آنجا کردن مفروضی همان بس نور طالبان
 برین سبیل حکایت منطقی بود که در این مختصر تصور است این مطالب کافی بود نیست
 آید و اینستغای بیان تمامی برهان با موضع خوش حواله کرده شود انشا الله تعالی

فصل دوم

در معرفت نفس انسانی که آنرا نفس باطنیه نیز خوانند
 نفس انسانی جوهری است که از نشان او بود و در آن معقولات بدانست
 و تدریس و تصرف درین بدن محسوس که پیشتر دم از آن پس ان میگویند توسط قوی الهی

و آن جوهره جسمت و نه جسمانی و نه محسوس یکی از خوا پس درین مقام احتیاج
اندیشان چند چیز تا این سخن تمام شود اول اثبات وجود نفس دوم اثبات
جوهریت او پس اثبات بساطت او چهارم بیان آنکه جسم و جسمانی نیست
پنجم بیان آنکه مدرک بذاتت و منصرف بالذات ششم آنکه محسوس نیست
یکی از خوا پس اما در مقام اول که مطلوب اثبات وجود نفس است پنج
دلیل احتیاج نیست چه ظاهرترین و واضح ترین چیزها نزدیک عاقل ذات شخصیت
اوست بخدی که خسته در خواب و بیدار در بیداری و مست در پستی و شیار در بیداری
از همه چیز با عاقل تر اند بود و از خودی خود عاقل تر اند بود و چگونه صورت بندد که دلیل کون
بر پستی خود چه خاصیت دلیل آنست که واسطه شود که تا بتبدل را بدلول خود
پس اگر بر پستی خود دلیل گفته آید دلیل واسطه شدن باشد همان بخت خیر تنها پس خود را
بخود رسانیده باشد و خود خود همیشه خود و با خود بود پس دلیل کفایت بر خودی خود حال
و باطل باشد اما در مقام دوم که مطلوب اثبات جوهریت نفس است گویم
هر موجود که هست جز واجب الوجود تعالی فاعل نفس با جوهرت با عرض بیان
بحسب این موضع آنست که موجودی که بود با وجود او تبعیت موجودی دیگر غیر او
نماید بود که آن موجود نفس خیر پس نقل باشد تا رسیدن بهایی که در جسم حالت و سیما

تحت کشف وجود جوهرت چه اگر جسم نبود سیما می تواند بود و اگر چوب یا آنچه بجای او با سینه
بود صورت نمی تواند بود و چپن موجود را عرض گویند یا چنین نبود بلکه او را نفس
لی تبعیت مستغنی دیگر استقلال نماید بود مانند جسم و چوب در مثال مذکور و از اجزای خوا
و چون این قیمت مؤثر شد گویم که نشاء که ذات و حقیقت در دم ۶ ص ۶ چه خاصیت عرض
عرض آنست که محمول و مقبول چیزی دیگر بود که آن چیز را بنفس خود استقلالی بود یا حال
قابل آن عرض شود و درین صورت ذات در دم حامل و قابل صور معقولات و معانی
مدرک کانت و پویا نه صورت معنی در و نمثل میشود و دیگر از و را پل و از جانب
نسانی عرضیت است نفس عرض تواند بود و چون عرض نبوده و معلوم شد که موجود با جوهر
با عرض پس نفس جوهر بود و اینست مطلوب و اما بیان بساطت او آنست
که چه بود یا قابل تجزیه بود یا نبوده آنچه قابل تجزیه نبود درین مقام از این سخنیم
و آنچه قابل تجزیه بود از این کتب پس گویم نفس تصور معنی واحد میکند چه خبرها
بوحدهت و سلب وحدت حکم میکند و خود هیچ کس تصور نتوان کرد تا واحد را که
او بود تصور کنند و اگر نفس قابل انقسام بود و از انقسام محل انقسام حال لازم آید پس
و احد که در حال بود هم قابل قیمت بوده باشد و این حالت است چه قابل قیمت و چه نبوده
پس لازم آید که نفس هم نبوده یا تصور معنی واحد کند و چون تم دوم ظاهر است پس

مطلوب حتی بود و آن باطلت است و اما پان گزیمت و نه جسمانی است که
چیز نیست مرکب است و قابل انقسام و پیلین است که جویم که فرض کنیم چون
واسطه شود میان دو جسم دیگر که هر دو از طرف یکسایه و شوند بصورت آنچه
بر آن یکسایه یک طرف شود هم بدان یکسایه که طرف شوند و الا بطرفین از آن
یکسایه منع کردند باشد پس واسطه بود باشد و داخل اجسام نیز لازم آید و چون یکسایه
حرفتی چیزی دیگر شود بجزئی شدن باشد و چون جسم مرکب است جسمانی که محمول و مقبول
است هم مرکب بود چه انقسام محل موجب انقسام حالت پس هیچ جسم و جسمانی واسطه
نمود و ما کفیم پیشین سبط است پس جسم بود و جسمانی و چیزی که هیچ جسم
قبول صورتی تواند کرد تا صورتی که پیش از آن است نه بود از وزایل نشود اما مثلا چیزی که
صورت ثبوت دارد تا آن صورت باز گذارد و صورت ترشح در حال تواند شد
و تا پاره شدن که شش سری قبول کرده باشد تا آن شش از و بر غیره شش محوی دیگر
در و تصور نشود چه اگر شش اول هنوز چیزی مانده باشد سرد و نفس مختلط شود
و هیچ کدام شش تمام نشود و این هم در جسمی اجسام پترو عام باشد و حال
تفسیر بخلاف اینست از هر آنکه چند آنکه صور معقولات و محسوسات بر و ظاری شود
یکی از پس دیگری جمله را تسبیل کند بی استعدای زوال صورتی که کند بلکه

صورت و تمام و کامل متمثل است و هرگز بجای نمی رسد که از بسیاری صورت که در و حاصل
عبارت شود از تسبیل صورتی دیگر در خود بسیاری صورت پس است بر اساسی تسبیل
صورت دیگر و از چنانست که مردم چند آنکه علوم و اداب را پس ترجیح و کجاست در
پیشتر و تعلم و استفاوت را پس تعدد و این خاصیت ضد خاصیت اجسام است پس
نسخ پس بود و وجهی دیگر و همچنین تسبیل ضد از جسم در یک حال حال بود چه یک چیز
سفيد و هم سیاه تواند بود و هر کیفیت که جسم را حاصل آید و را بسبب طریقی آن
صفی حاصل شود چنانکه از حرارت حاصل شود و از سردی حاصل شود و حال نفس خلط
این حال بود که هم صور اضداد در و در یک حال جمع آید چنانکه تصور سپیدی سیاهی
کند در یک حال و هم از تصور کیفیت و اعراض مختلفه و منصف نشود بدانچه اگر با
صور حرارت کند حاصل شود و اگر چند تصور طول عرض کند طول و عرض نشود و در یک
پس پس جسم نبود و وجهی که قوی جسمانی میل در کات جسمانی و ملاست لذات
بدنی باشد چون میل حاصل با در کات صورت یکو و میل با پستنج آوازهای شمع
چنین در قوت شهوانی که پس از حصول لذت شهوت بود و قوت غضبی که
شوق او بوصول کمال غلبه باشد و این قوی از ادراکات مرادات خویش در
و کامله میشوند و نفس از غلبه مثال این جسمانی و حصول در کات جسمانی ضعیف تر

و ناقص تر میشود از بجز آنکه چنانکه از عارضات لذات و ملازمت شهوات دور
بود را بهنا هیچ و معتولات صبر و احوال سزیز باشد و حرص و حرص او بر
حقایق الهی میل و ابتغاث او بطلب امور شریف و باقی که از امور پسمانی بلند تر
زیادت باشد و این دلیل واضح است که نفس نه جست و نه پسمانی چه چه
از جنس خویش قوت گیرد و از ضد ضلالت پدیده و نفس از استنای پسمانی
ضعیف میشود و اجتناب از آن قوت می برد و کبر جویی جز محسوس خویش
ادراک شواهد کرد چنانکه بصر جز از درکات بصری خبردار نبود و هیچ
پروان آوازها در نیاید و علی حد او هیچ حس ادراک احساس خود نکند و
ادراک آلت احساس خود چنانکه باصن نه پسمانی اپند و نه چشم را هیچ حس
از غلطی که او را اقد نسبت نشود چنانکه چشم که آفتاب را قصد و شصت و اند
مانند نیست بگذرید پستی می بندد از این تفاوت فاحش آگاهی نباید و در حقیقت
را در کنار آب کمون را می بندد که سبب و علت کمون را آن پسمانی
و همچنین در دیگر غلطهای او در دیگر حواس و نفس محسوسات همه حواس را یک
ادراک کند و حکم کند که فلان آواز فلان حس می آید و این حس را آواز
نه این باشد و همچنین ادراک کند که قوت هر حاسه چیست و ادراک او که است

و اسباب و علل غلط خواب را اشتراط کند و میان حق و باطل از احکام پسمانی
نمیگذرد پس بعضی را تصدیق کند و بعضی را تکذیب و معلومست که این علوم
او را بنسبت حواس حاصل مانع است چه آنچه حواس نبود دیگری از او است
شواهد کرد و چون حکم او کذب حس بود آن حکم را از حواس مکرر باشد پس ظاهر شد که
انسانی غیر حواس جمالی است بلکه شریفتر از آنست و در ادراک کاملتر و اما که
او را ادراک بذاتت و تصرف مالات از جهت آنکه او خود اپنداند و پیدا کند خود
میداند و نشاید که ادراک او خود را بدانی بود که آلت همان او و ذات او مشروط
شده باشد و خود همین سبب راست که درک مالت خود را و آلت خود را ادراک
نمیشود کرد چنانکه کنشیم چه آلت میان او و ذات او و نه میان او و ذات خویش
مشروط شواهد شد نیست در او یکا از آنچه گویند عاقل و معقول و عقل یکی است
و تصرف نفس که متوسط آلت است ظاهرست چه احساس حواس کند و حرکت بعضی
و اعصاب و تعین آن در علم طبیعی مقرر باشد و اما که محسوس نیست حواس
از جهت آنکه حواس جز اجسام را یا پسمانی است را ادراک شواهد کرد و نفس
نه جست و نه جمالی پس محسوس نبود اما نیست آنچه مطلوب بود از پسمانی
نفس حجاب آن موضع و آن قدر که ثابت در معرفت نفس ماطفه و باید دانست که

نفس و طفه بعد از انحلال ترکیب بدن باقی ماند و هر که را مانندی او طمع می نمود
بلکه هیچ وجه عدم بر او جایز نبود و دلیل بر این مطلوب آنست که هر موجودی که
باقی بود و فنا بر او بود و فعل بود و فن بقوت و چون چنین بود تا
محقق بقول غیر محلی نشانی بقوت باشد چه آن چیز که بقوت در و بفعل بود اگر قیاس هم در
بقوت بود لازم آمد که چون فنا از قوت بفعل آمد پیشتر بقوت شده باشد در یک حال
و این حالت پس باید که آنچه بقا در و بفعل بود غیر آن چیز بود که فنا در و بقوت بود و لازم
باید که ملاقی او بود و الا این سخن که فنا در و بقوت صحیح نبوده باشد چه انصاف چیزی
با مکان عدم چیزی که بیان ایشان ملاقات نبود چون سواد و پاشا مثلا
صحیح نبود اما با فرض ملاقات این انصاف صحیح بود اما ملاقات انصاف جسم
با مکان عدم سواد می که در حال بود و ملاقات معنوی با میان حال و محل نماند بود
مابیان دو حال در یک محل و ملاقات دو حال در یک محل انصافی نبود نه ضروری
و در صورت مذکور ملاقات ضروری است پس ملاقات آنچه بقا در و بفعل بود و آنچه
فنا در و بقوت بر وجه حلول می در دیگر بود و نشاید که فنای محل در جان بقوت
باشد چه بقوتی حال بعد از فنا محل منقطع بود پس آنچه بقا در و بقوت بقوت محل
موجود بود که بقوت در و بفعل بود و از این معلوم شد که هر موجودی باقی که فنا بر او صحیح بود

در محلی حال بود و حال با بصورت بود یا عرض پس فنا بر صورت ما عرض جاری نبود و ما
درست کردیم که نفس حال نیست در محلی بلکه جوهری است قائم بذات خودش
نه جسم و نه جسمانی پس فنا بر او را نبود و با انحلال ترکیب بدن معدوم نشود و اگر چه
بطریق اینست و اینست که در احوال اجسام و قطع امور ترکیب و تالیفات و اضداد انصاف
دقیق است در رساندن از علم کون و فساد خبر بود و او را معدوم شود که هیچ جسمی
با عدم نمیشود بلکه اعضاء و اوضاع ترکیبات و تالیفات و صور کیمیای ترکیب
موضوع ترکیب با یک ماده باقی متبدل میشود و حامل این احوال در همه اوقات
برقرار خویش مثلا آب سوا شود و سوا آتش ماده که این در صورت رد
طاری میشود بر سپین بدن در هر حال موجود بود و الا بنویسند که آب
سوا شود و سوا آتش چنانکه اگر موجودی با عدم شود و دیگری در وجود آید که بیان
ایشان چیزی ترکیب نبود نشان گفت که این موجود آن موجود شد و آن ماده حال
فنا می صورتها باشد چون مواد جسمانی قابل فنا نیست جوهر مجرد که از پس
سوی معدوم باشد اولی بود بعد متبول فنا و عرض از بیان این قصه آنست که گاهی را
که درین علم عرض نماید مقرر باشد که بدن الهی و آداتی است نفس را مانند اوقات و الا
صانع و مقرر فرانه چنانکه جسمانی صورت کند که بدن محل با مکان است چه پس

جسم و پسمانی نیست که بخل و مکان تنی تواند گرفت پس موت بدن نسبت با تن چون
 آلاست مضافت با اصحاب صنمات و این معنی در کتب نظر شرح و بسط شود
 بکشاید بر این حقیقی موجود است **اما** این قدر اینجا کماست بود
فصل سیوم در تفسیر قوی پس انسان
 و تیز آن از قوی دیگر نفس باشد که اسم شایسته چند معنی مختلف را در او
 از آن معنی معلق برین بحث وارد شده است یکی نفس غائی که ظهور آثار و احصا
 نبات و انواع حیوان و اشخاص انسان را شاملست و دوم نفس حیوانی که
 تصرف او بر اشخاص انواع حیوان مقصورست و سوم نفس انسانی که نوع مردم بدان
 از دیگر حیوانات ممتاز و مخصوصست و هر یکی را از این نویسن چند قوت باشد که
 بر قوتی از آن مبداء عملی خاص شود و اما نفس غائی را سه قوت است یکی قوت غاوی
 و عمل او با عانت چهار قوت و مکر تمام شود غاوی به و ما پیکر و با صمیمه و او
 و دوم قوت نمیه و عمل او بلذات غاوی و قوتی دیگر که از این سخن خواهد صورت
 و سوم قوت تولید مثل در نوع و عمل او با عانت غاوی و قوتی دیگر که از این صورت خواهد
 بحال سد و اما نفس حیوانی را دو قوت است یکی قوت ادراک آلی و دوم قوت
 حرکت ارادی اما ادراک آلی دو صیف بود یکی آنچه آلات آن شده ظاهر

و آن پنج بود با صبر و وسایل و شانه ما و و انچه ما و لایحه ما و دیگر آنچه آلاست
 آن خوا پس عطن بود و آن هم پنج بود با حسن شکر و و تیار و فکر و جسم و فکر
 و اما قوت حرکت ارادی و تقسیم شود با یکی که نسبت با شد بسوی جذب یعنی و از آن
 قوت شهوی گویند و دوم که نسبت با شد بسوی دفع ضرری و از آن قوت غضبی گویند
 و اما نفس انسان از میان نفس حیوانات اختصاص یک قوتست که از آن قوت نطن
 خوانند و آن قوت ادراک آلی است و تیز میان هر کات باشد پس چون توجیه او
 حاشی موجودات و احاطت با صنایع معقولات بود آن قوت را بدین اعتبار
 عقل نظری خوانند و چون توجیه او تصرف در موضوعات و تیز میان نفس و معانی
 افعال و اشتباط صنمات از جهت تطبیق امور معاشی است آن قوت را ازین صلب
 عقل عملی خوانند و از جهت انضمام این قوت بدین و شبهه است که علم حکمت بر دو قسم کردند
 یکی نظری و دیگر عملی چنانکه در صدر رساله شرح آن مقدم یافت و تحصیل آثار این قوی
 و دلالت بر وجود هر یک و تیز او از طریق شرح بحث از آنکه بعد از این قوی در اشخاص
 حیوانی و انسانی بگفتن مجر دست با نفس قوی مختلف معنی بسم طبیعی دارد و عرض از
 ابرو این قدر درین موضع آنست که ما همان قوتها که آثار آن بحسب ارادت و رویت
 صادر شود و تکمیل آن بکتاب صورت بندد و میان آنچه تا پیش از جهت طبیعت گویند

و قابل کمال زاید بر آنچه در اصل قدرت یافته باشد نشود فرق ظاهر کنیم چه حاصل صنعت
که در آن فوخص خواهد رفت خلق صنف اول را در پس گویم ازین فوی که بر شتریم قوت
است که مبادی افعال آثار مشارکت رای و رویت و تیر و ارادت میشوند کلی
قوت ادراک معقولات و تمیز میان مصالح و مفاسد افعال که آنرا قوت نظر میخوانیم
و دیگر قوت شهوی که مبادی جذب منافع و طلب بلا و از ماکل و مشارب و منافع و غیر آن
و نیز قوت غضبی که مبادی دفع مضار و اقدام بر احوال مشوقی است و ترفع شود و آن
و قوت آترسانی مشارکت حیوانات دیگر است و قوت اول انوار و حرکتی را ازین
قوی نظری است در اعضای او که بنام استالات اندازا اما قوت ناطقه را از ما
که موضع فکر و رویت است و اما قوت غضبی را در که معدن حرارت غریزی
منسج حیات است و اما قوت شهوی را اگر که آلت تجزیه و توزع بدن را چنان دیگر
اعضا است و گاه بود که بجزارت ازین سه قوت یعنی ناطقه و غضبی و شهوی به نفس کند
پس اول را نفس ملکی خوانند و دوم را نفس پسی و سیوم نفس پسی و اما دیگر
قوی که شرح آن داده آمد چون غاذیه و نمیب و غیر آن حضرت و تا پرا ایشان در موضوعات
خوشین بحسب طبیعت بود و ارادت و رویت را در آن در خلق خوانند بود بلکه کالات
ایشان از آنچه در فطرت یافته باشد را پیشتر **فصل چهارم**

در میان آنکه انسان اثرش موجود است این عالم است اجسام طبیعی از انزوی
که جسم اند با یکدیگر متساوی اند در رقت و یکی برابر دیگری شرفی و نفسانی است چه که
معنوی همه را شاست و یک صورت جسمی سیولی اولی جمله را مقوم و اختلاف اول
که در ایشان ظاهر میشود یا ایشان را استنبوع میکند مانوع عناصر و غیر آن مقتضی است
که موجب شرف بعضی بود بر بعضی نیست بلکه منور در معرض کفایتی در رقت و شرفی
در قوت اند و چون میان عناصر امتزاج و اختلاط پیدا می آید و بقدر قوت مرکب
حتی که آن حدت معنوی است اثرشادی و صورت شرفه قبول میکنند شرف
تبار در ایشان ظاهر میشود پس آنچه از جمادات ماده او قبول صورت را بطریق
ارجمت اعتدال مزاج شریف است از دیگران آن شرف را مدایج پستیار و مراتب
نی شمارت تا بعدی رسد که مرکب را قوت قبول نفس ناطقی حاصل آید پس همان
شرف شود و در چند خاصیت بزرگ چون اغتدا و نمو و جذب ملایم و نفس غزلی
ظاهر شود و این قوتها نیز در متفاوت افتد بحسب تفاوت استعداد آنچه مابقی است
زود گیر نباشد مانند جان بود که بمعادن مجزما و از آن گذشتند مانند گیاهایی که می
برد و زرعی میخورد امتزاج عناصر و طلوع آفتاب و مهبوب برباح بر وید و در قوت بقای
شخص زمانی دراز و تنوع بود و پس هم برین نفسی نیست بر نفسی محفوظی افزاید

تا بجای همای تم دار و در خان پس و از رسد که در ایشان قوت بقای شخص و ختید نوع بحال
باشد و در بعضی شرفتر باشد اشخاص که در که مبادی صورت مواید باشند از اشخاص
که مبادی مواد باشند متمیز شود و همچنین تا درخت خرماسد که چند خاصیت از خواص
حیوانات مخصوص است و آن است که در طبیعت او جزوی معین شدن است که ترار
غریزی در او پیشتر باشد ثبات دل دیگر حیوانات را تا اعصاب و فروع از او و بد چنانکه
شراپین از دل و در قیاح و کشتن دادن و با بر گرفتن و مشابهت بوی آنچه بدان را گیرد سوی
نطفه حیوانات مانند دیگر جانوران است و آنکه چون شکل برید با آنی در بخش رسد یا در آب
غرق شود خشک شود هم شپد است بعضی از ایشان بعضی اصحاب فلاحیت خاصیتی دیگر یاد
درخت خرماسد از همه عجیب تر و آن است که درختی می باشد که میسکند درختی تا با بر پیکر
از کشتن هیچ درخت دیگر جز از کشتن آن درخت و این خاصیت نزدیک است
و عشق که در دیگر حیوانات است بر جمله مثال این خواص بسیار است درین درخت
و او را یک چیز پیش نموده است تا حیوان رسد و آن انقلاست از زمین و حرکت در
غذا و آنچه در اجزای بنوی علیبه است آمده است که درخت خرماسد نوع انسان خوانده
انجا که گفته است اگر موانعکم اتخذ فانها خلقت من تقیه طین آدم ما اشاره بدین
معنی است و این مقام غایت کمال نباشد و بعد از آن باقی حیوانات و چون

ازین مرتبه بگذرد مراتب حیوان بود که بعد از آن باقی نبات پوشیده بود تا نزد
که چون گیاه تولد کند و از تراویج و توالد و حفظ نوع عاجز باشد چون کرمان خاک
و بعضی از حشرات و جانورانی که در فصلی از حصول سال بدید آیند و در فصلی دیگر
آن فصل نیست شوند و شرف ایشان ز نباتات مقدور نیست در حرکت ارادی و اسباب
تا طلب ملائم و جذب غذا کنند و چون از زمین تمام بگذرد حیواناتی رسد که قوت غنچه
در ایشان ظاهر شود تا از زمانی اخر اگر کنند و آن قوت نیز در ایشان متفاوت کرد
و آلت حرکتی بحسب مقدار قوت ساختن و معدود آنچه بدرخت کمال سد در آن است
بسیار همای تمام که بعضی غیرت نیز با باشد خون شش و سر و بعضی ثبات کار و
چون دندان و مخرب و بعضی بخت و در بوس چون سپیم و آنچه بدان ماند و بعضی عالی سیر
وز و پهن و چون آلات زمینی که در بهری مرغان و غیر آن بود نماز باشد و آنچه از قوت
در و ناقص باشد بیکر اسپاس دفع چون کرچین و چیت کردن مخصوص باشند مانند
اسو و روباه و اگر تا مل افند در اصناف جانوران و مرغان است پس کرده آید که شخصی را
آنچه بدان احتیاج بود از آلات و اسپاس فراغت مقدور و نهیاست چه نبوت و کت
و در قیاس آلات چنانکه باید کرده آمد چه باطام و رعایت مصالح که مشدعی کمال شخص انواع
بود مانند شرایط از دل و طلب نسل و حفظ فرزند و تربیت او و ساختن کشتیان

حسب حاجت و ذوق غذا و ایشان را بنای جسم و موافقت و مخالفت با ایشان و
اجتناب و یکپارگی و تخریب و فراست در سربالی بجدی که خردمند در آن سیر شود و حکمت
و قدرت صانع خویش اعتراف کند سبحان الذی اعطی کل شیء خلقه ثم هدی
و اختلاف اصناف حیوانات از تفاوت مدارج نباتات زیادت است از جهت
و رب آن میباید و معادن از آن بشر بهترین نوع است که یکپارگی و ادراک او
رسد که قبول آید و تعلیم کند ماکالی که در منظوره او حاصل شود مانند اسب و
و سگ معلوم و چند آنچه این قوت در زیادت بود فریب او را رجان پیشتر بود تا بجا
رسد که مشاهد افعال انسانزاکانی بود در تعلیم آنچه بجا کاست نظر آن نفیتم رساند
نی ریاضتی و نهی که مایشان رسد و این نهایت مراتب حیوانات بود و در مرتبه اول
از مراتب انسان بدین مرتبه متصل باشد و آن مردمانی باشند که راطراف عمارت
عالم ساکن اند مانند سوادان مغرب و غیر ایشان چه حرکات و افعال مثال این صنف
مناسب افعال حیوانات بود و تا این مقام حرزیت و تفاوت که اخصی
طبیعت بود و بعد از این مراتب کمال و نقصان معتد در برادرت و رتبه
بود پس هر مردم که این قوت در تمام افعالی که آلات و اشیای طبیعت
مقدّمات آنرا از نقصانی کمالی بفرمودند پس نید نصیبت و شرف او زیاد بود

بر آنکه این معنای دروگنیز باشد و اوایل این درحالت گمانی را بود که بوسه است عقل و قوت
حد پس استخراج صناعات شریف و ترتیب حرفهای قیاسی و آلات لطیف مکنند بعد از
بجای که بعضی و افکار و تا این بسیار در علوم و معارف و اقیانای فضایل مخصوص بنما و از ایشان
که شکر گمانی که بوجی و الهام معرفت حقایق و احکام از مفرمان حضرت آئینه فی توسط اجسام
تعلیمی مکتب در کجیل خلق و تنظیم امور معاش و معاد برب راحت و سعادت و اهل قایلیم و او
میشوند و این نهایت مدارج نوع انسان بود و تفاوت درین نوع بیشتر از تفاوت
در نوعهای حیوانات بود هم بدان نسبت که در حیوانات و نباتات گفته اند و چون زمین
رسد ابتدای اشغال بود بعالم اشرف و وصول مراتب ملائکه معده پس و عقول و تفویض
تا نهایت آن که مقام وحدت بود و انجام او این وجود ماسم رسد مانند خطی استندیر که
از نقطه آغاز کرده باشد تا بدان نقطه باز رسد پس پس ابط منفعی شود و ترتیب و تضاد چیزی
و بعد او معاد کجی شود و جز حقیقت حقایق و نهایت مطالب که آن حق مطبق بود
نماند و پستی وجه ربک و ابجلال و الاکرام پس ازین شرح شرف رتبت انسان
و نصیبت او بر دیگر موجودات عالم و خصوصیتی که او را از زانی فرموده اند معلوم
بل شرف رتبت گمانی که مطبق نور آئینه و منظر فیض وحدت بود ضمیر اینست
و عایت همه عایات و نهایت همه نباتات وجود ایشان از انبیا و اولیا علیهم السلام

که خلاصه موجودات و زبده کاینات اند ما ولولاک لما خلقت الافلاك **فصل**
 این معنی است بل این معنی مقرر و مضمون از ان اشارت و غرض شرح این مراتب
 است که تا بدانکه انسان در فطرت مرتبه وسطی است و میان مراتب کاینات
 افتاده و او را از مرتبه پادار است مرتبه اعلی و با طبیعت مرتبه اولی از بهر آنکه چنانکه
 ظاهر آنچه در دیگر حیوانات بدان احتیاج افتاده مانند آنکه بدل مخلوق باشند و حیوانی
 پیشتر که مضرت سرما و گرما باز دارد و آلات دفع که بدان از تنافی و معاندت
 تواند کرد طبیعت بر وفق نصیحت ساخته است و ایشان را مزاج العسکه کرده اینست و آنست
 ایشان را بدان حاجت بود ازین کسباب حواله با بزرگ و رویت و تصرف و ارادت
 کرده تا چنانکه بجز تر تواند بسیار زنده اندای فنی زینت زرع و حصا و وطن و عن
 و خبر و ترکیب بدست آید نه بکسپشن فی تصرف غزل و نج و حیاطت و دباغت میسر
 و نه سلاحتن فی صلیت و تهذیب و تدبیر صورت بندد پنهان در باطن کمال
 هر نوع از انواع حرکت ناتی و حیوانی در فطرت او محتدم باقیه است و با غریب
 او مکرز شده و کمال انسانی و شرف فصیلت او حواله با فکر و رویت و عقل و ارادت
 او آمده و کلید سعادت و شقاوت و تمامی و خصمان بدست کفایت او باز داده
 اگر بر وفق نصیحت از روی ارادت بر فایده پیغم حرکت کند و بتدریج سوی علوم

و آداب و فضایل گراید و شوقی که در طبیعت او میل کمال مکرز است او را بطریق ریاست
 و قصدی محسوس از مرتبه برتر می آورد و از افریق فنی مبرسانند تا نور الهی بر او تابد و مجاور
 ملا اعلی باید از مقربان حضرت صمدی شود و در مرتبه اصلی سکون و اقامت ختم کند
 و اگر زمام بدست طبیعت و مواد در طبیعت خود او را بطریق اشکاپس و اشکاک
 روی بهت اسفل کرده اند و شوقی فاسد و میلی تباه مانند شهوتی روی که در طباع
 چارن باشد با آن اضافت شود تا روز بروز و لحظه بلخه ناقص تر میشود و آن طباط
 و نقصان و غلبه می آید یا مانند چسبکی که از بالا میسب کرده اند بجز مدتی بدرجه اولی و مرتبه
شرح
 اخس رسد و این مقام کمالک و بوارا و بود
 یعنی نفس ان تمیل لازم چپسته و ان تمیلت نحو الغضب بل بلج
 و از جهت آنکه در بید و فطرت مستعد این حالت بود اینست سیاح افتاده به پنهان و اما همان
 و یا در میان بعضی لطیف و کروی و غیب او را از توجیه جانب شقاوت و خسران که در آن نباید
 جمدی و حرکتی حاجت ندارد بلکه خود پس کون و عدم حرکت در آن سبکی کافی است مانع
 می شوند و روی او بجانب سعادت آید که جمد و غایت مصروف بدان می باید و جگر
 ضمیر در طریق حقیقت و اکتساب فصیلت بدان مقصد شوقان سپید منبسط شود و با حرا
 بهایم با فروتر از ان آید و آنچه ان بود مثلا که رغبت بر تحصیل لذات و شهوات بهایم

که خویش قوی جسمانی با این دشمنان آن باشد چون بکن و شارب و مناج که قوی و غلبه قوی
 شوی بود باید اگر قوت و غلبه و اشتغال که ثمن است پندای قوت غضبی باشد مقصود
 چه اگر فکر کند و اندک تضرع برین معانی عین و دینت و محض نقصانست و اگر خوبان
 درین ابواب از و کما شد بر مردم او خویش غالب تر چنانکه مشاهده می افتد ارنگ در
 حرص بر خوردن و شغف بخرک بشوئد راندن و وصولت شیر درخت رنگین و انباش
 ایشان از دیگر اصناف سباع و حایم و مرغان و حیوانات و غیر آن و چگونه عقل را
 شود بسی در طبعی اگر قدرت عز در آن صرف کند با خوبی مقت با بی شوائب بود و همچنین
 در باب قوت غضبی که خویش را با کز پستی نسبت کند در آن باب آن
 بر و سخت گیرد و نصیحت مردم از قوت بفعل آید که نفس از جبر و زاین
 و حایض تا پاک کند از هر که طیب تا از الف علت نکند امید صحت شود تا
 و صلیح تا جاده را از وسخ و سومت خالی نماید قابل رنگی که او را باید بشود و بکن
 پیش پس انسانی از آنچه موجب نقص و فساد اوست صرف کند ضرورت قوی
 ذاتی او در حرکت آید و بافعال خاص پیش که آن طلب علوم حقیقی و معارف کلی
 مشغول شود و عنت بر کتاب سعادت و اقبای خیرات مقصود کند و محنت و
 مهارت مشکلات و مجانب اضداد و عوائق آن قوت در زاید بود و مانند

که تا محل از بد اوست خالی نباید شغل شود و چون شغل گرفت هر طبع استبدادی
 او پیشتر باشد و قوت اوراق در زیادت نامختی طبع خویش تا تمام رساند
 و چنانکه نقصان را مابت است بعضی سبب صرف ناکردن تمامی قوت روت در طلب
 و بعضی سبب ضعف روت از مابت موانع و بعضی سبب توجه بطرف فیض از جهت بکن
 قوت شهوت و غضب و تشنه حایم و پیغام و مغرور شدن بشوغل محسوسا و حصول
 بگرامانی که او را در معرض آن آوریده اند تا بهلاکت ابدی و تفاوت سردی رسیدن
 کمال را مابت است زیادت از مابت نقصان که عمارت بگرداند تا بسید
 تصدیق و تقوی و تادیب و تحسین ایشان بر تبت علی از مابت وجود بگرداند و قضا

فصل پنجم
 حاجت و ریاضی و جنبان عن انساع الهوی
 در بیان آنکه نفس انسانی را کمالی و نقصانی است هر موجودی را از وجود
 نفس نامیس لطیف پاکشفا خصی است که هیچ موجود دیگر با آن در آن حرکت ندارد
 و همین و تحقق است او پس تلمزم آن خاصیت است و تواند بود که او را فساد کرد
 که غم و چیزهای دیگر با او در آن شریک بود نشانش شمشیر انحصاری است در رضا
 در روانی در بریدن و ایست را خاصیتی در مطاوعت سوار و سپیدی در و دیدن که شمشیر
 دیگر را در آن ابیثان شادکوت صورت بنده و چند شمشیر را تبت در ایشان

و اسپ با خرد بار کشیدن مشارکت و کمال هر چیزی در غایت صد و در حقیقت
 اوست از و غضبان او در تصور آن صد و در بعدش چنانکه شیر خدا که کانه در
 در وانی در بریدن قانی زیاد است کلفنی و جبهی که صاحبش را بکار اید فضل او با تمام رسد
 در باب خویش کل طرز بود و اسپ چند که دوند و در فرمان برداری سوار و طاعت
 بجام و قبول آید به مانند بز بکمال خویش نزد گیر بود و همچنین در جانب خصمان
 بد شواری برد یا خود نبرد او را بجای آهنی بکار دارند و در آن انحطاط طربت او بود و اگر
 اسپ بیک نبود یا فرمان نبرد او را پالانی کنند و با خزان مسامت و سندان بزرگی در
 و خست او حمل کنند و همچنین آه می را خاستنی است که بدان نماز است از بکر موجود
 و افعال و قوتهای دیگر است که در بعضی حیوانات با او ترکیب اند و در بعضی اصناف نبات
 و در بعضی معادن دیگر اجسام چنانکه شمشیر آن گفته اند اما آن خاصیت که در آن سر را
 با او مخالفت نیست معنی نطق است که او را سبب آن باطل گویند و آن نطق است
 چه آنکه پس را این معنی است و نطق با فعل نه بل که این معنی قوت ادراک معقولات
 و مکن از تیره و رویت است که بدان جمیل آید و مذموم از خود باورش نماید و بر
 ارادت در آن تصرف کند و بسبب آن قوت است که افعال او منقسم میشود به خیر و شر
 و حسن و قبح و او را وصف میکنند سعادت و شقاوت بخلاف دیگر حیوانات

و نباتات پس هر که آن قوت را چنانکه باید بکار دارد او بارادت و سعی فضیلتی که او را
 متوجه بدان آفرین اند برسد جزو سعید بود و اگر اسمال مراعات از خاصیت کند
 سعی در طلب ضد ماکمل و اعراض شیر و شغلی باشد و اما آنچه ما حیوانات و دیگر
 مرکبات برکت دارد اگر بر و غالب شود و نعمت را بدان متوجه کند از مذهب خوش
 ازان گاه بسلاست و سعادت و گاه بهمت و رحمت و گاه بکلی باقی و سر و حسی قوت
 عین کنند چنانکه فرموده است غزائمه فلا تخم من من اخطی هم من قن اعین و آزا
 در بعضی مقامات تشبیه بخور و تصور و علمان و ولدان کنند و در بعضی صورت
 کجایت بلدانی که لایعین برات و لا اذن سمیت و لا خطر علی قلب بشر هم برین منوال
 تا رسیدن بجوار رب العالمین با یقین شرف مشاهده و جلال او در عین مستم
 پس هر که بحدیعت طبیعت از چنین مواهب شریف جاودانه اعراض کند
 طلب جهان خساست فی ثبات که حقیقت که هر چه نفعیه سپه الطمان باشد
 سعی نماید سر او از نعمت و غضب معبود خویش شود و او استحقاق راحت بلاد و
 از و از راحت سعه و فساد و اوزان در عاجل و استیجاب خسارت و عقوت و بول
 در اجل کسب کند اعاذ بالله من ذلک مفضل و رحمته است پان کمال و فضیلت
 نفس بحسب این موضع و با الله التوفیق **فصل ششم**

در بیان آنکه کمال نفس در چیست و کبر کمانی که مخالفت حق کرده اند درین باب چون
از فصل گذشته معلوم شد که نفس انسانی را کمالی و منصبانی است و ذکر آن کمال نظر
احمال تقدیم یافت واجب نموده در معرفت تحصیل آن کمال شرحی دادن تا چون بر حقیقت آن
واقف شوند در طلب آن غایب بدن حسی در رخ گزارند پس گویم هر موجودی
که مرکب بود کمال او غیر کمال اجزا و پیاپی او بود چنانکه کمال یک گلبدین غیر کمال
و انبیین بود و کمال خانه غیر کمال چوب و سنگ و چون آدمی مرکب است کمال او نیز
کمال پیاپی و اجزای او بود بلکه او را کمالی بود که هیچ موجودی با او در ان مشارکت ندارد
و اکمل مردمان کسی بود که قادرترین ایشان باشد باطن آن خاصیت و ملازمترین ایشان از آن
تخاون و توانی که راه یابد چون حال ضعیفیت و کمال معلوم شود حال رؤیت و نقصان
که مستعمل آن بود هم معلوم باشد اما کمال انسان در نوع است از جهت آنکه نفس
او را دو قوت است یکی قوت علمی و دیگری قوت عملی کمال قوت علمی آنست که شوق او
ادراک معارف و بین معلوم باشد تا بر مقتضای این شوق حاجت بر آید و موجودات
و اطمینان بر حقیقت آن حسب استطاعت حاصل کند و بعد از آن معرفت
مطلوب حقیقی و غرض کلی که آنست که هیچ موجودی با او بود مشرف شود
تا عالم توحید بدل مقام اتحاد برسد و دل او پاک گردد و مطهر گردد و بخار حیرت

وزنک سنگ از چسب و ضمیر و آینه خاطر او پشورده شود و حکمت نظری او را با عقل
بر تفصیل این نوع کمال و اما کمال قوت علمی آنست که قوی واقفان خاص خویش را
مربوب و منطوم کرده اند چنانکه با یکدیگر موافق و مطابقت می نمایند و بر یکدیگر منتصب
پس تمام ایشان اخلاق او مرضی کرده و بعد از آن در مرتبه کمال خبر و آن نذیر امور
و مدن باشد رسد تا احوالی که با همت با مشارکت افند منطوم کرده اند و ممکنان سعادت
که در آن مقام باشند بر سپند و این نوع کمالست مطلوب در حکمت علمی و این
کتاب شش را اشارتی بدان خواهد بود پس کمال اول که نسبت نظر دارد به معرفت صورت
و کمال دوم به ثابت ماده چنانکه صورت را بی ماده و ماده را بی صورت ثابت و ثابت
شوند بود و همچنین علم بی عمل ضعیف بود و عمل بی علم محال پس علم مبد است و عمل تمام
کمالی که از هر دو مرکب باشد آنست که از اغرض از وجود انسان خواهیم چه کمال او در
درستی یکدیگر بزرگ بخت و فوق میان هر دو باضافت ثابت شود غرض آن بود که
همین در حد قوت بود و چون بعد فعل رسد کمال شود چنانکه خانه تا مادام که وجود
او در تصویر باشد غرض او بود و چون در وجود خارجی حاصل بد درجه کمال رسد پس چون
انسان بدین درجه برسد که بر مراتب کاینات بر وجه کلی واقف شود جزو بیانت به نام
که در تحت کلیات مندرج باشد بر وجهی از وجهی در و حاصل آمده باشد و چون عمل غرض آن

شود تا آثار و افعال او بحسب قوی و ملکات پسندیده حاصل آید بنا بر ذوقش
عالی شود بر مثال این عالم کبیر و استحقاق آنکه از اعلا عالم صغیر خوانند
پس خلقه خدای تعالی شود در میان خلق و از اولیای خاص او کرده و اسانسانی نام
باشد و تا مبطلق آن بود که او را بفتا و دوام بود پس سعادت ابدی و عیش و تنعم
پسند کرده و قبول فیض معبود خویش را مستعد شود و بعد از آن میان او
و معبود بجانی چنان باشد بلکه شرف قربت حضرت الهی پیدا و آن مرتبه اعلی و مسا
اقصی باشد که نوع مردم را ممکنست و اگر ممکن نبود که بعضی از اشخاص این نوع بدین مقام
پس این نوع در قضا و استخانت چون پسندد که حیوانات و نباتات بودی و او را
بر ایشان شرف و عزت صورت نبینی چنانکه عقول ایشان از تصور این معنی متعجب
بود حکم کرد و بطریق کمال مردم بعد از تماشای نبوت و شرفی اجزا و اتم و او غافل
پس کسی تمت بر کتاب لذات و توفیق بشهوات مضمور کردند و گمان کردند که
که وجود نفس ناچیز از نسبت از تزیین افعال و تهذیب اموری است که مودی بود
و بناوی مثلا گوید فایده و مروض از ذکر و فکر که دو قوت است از قوی نفس است تا
بد کردنی کند که از طبیعتی باطنی باشد و غش کرد در طریق تحصیل آن مطلوب بود
پس نفس پس را جادوی و مزدوری کشند در خدمت شهوات خبیث و ذوات تریف را که

شکر یک ملا اعلی است در قربت بر بندگی آنس موالی و آن سخن پس است که چشم و مکر حیوانات
در مرتبه فرود آوردن و این ای شیخ حال و فرو و با بکان خلق است و بدین ای شیخ
اچو جسمی از معاد تصور کرده اند که هم جنب لذات و شهوات این جسمانی باشد
تا از بهشت عدن و قربت حضرت الهی فرط قربت بر تحصیل مطلق لذت و تکلیف آرزوی
و وصول مشارکت مرغوب طلبند و در عبادات و دعوات از غیب بود خوشی همین خواهد
و ترک دنیا و عهد در رعایت آن بر سپاس تاج و مراهجه کنند اندک عاجز برای سیما
آجل ترک که نند و خیر فانی در طلب خیر باقی بدل کنند و تحقیقت این جهت خردترین
خلق باشند بر لذات و شهوات نه زاهدترین و قانع ترین ایشان و باز این که
در حضور ایشان از عالم ملکوت و ملا اعلی دگری رود و بشنوند که فرشته شکان که مژگانست
قدس اندازین قافه و رات و خپس شهوات معذرس و تبه اندک کند بر علوم است ایشان
بل خود و اندک باری تعالی که خالی خلائق و مبدع کلی است منزه و تعالی است ازین
ولذت و تمتع با مثال این سیاهی زور و اندک ایشان درین باب مشارکت سکت و خوب
بل خپس و دیدان اند و در عقل و تمیز مشارکت فرشته شکان و اجنح پس این عقیدت ماری
اول یک ضمیر از عجب عالم است و اگر فکر کردند اندک تبه ایشان زار و ششندی
تا اول عالم حوج بستلان شوند از لطف ملا طم جنب لذت نیان و ما شفت حطش کفر فاش شوند

از شربت آب سرد و راحت بنهند و تا سیر امتلا ای او جبه منی نشوند از دغدغه
جرمی استخوان آن آسایش در ایشان پیدا و تا بیخ کرما و سر تا محل کنند از رینت لب
تغنی نمیند پس چون از اصناف این نوع مداوات و علاج که سبب شفا باشد از لای
و موجب سلامت از شکایت آن آسایش یابند و بدان از مفاسد شداید آن
طعم آن لذت و راحت در مدافع صورت ایشان بکنند و کان رند که آن لذات کمال سعادت
است و ازین باید عاقلانند که اگر لذت مطعم شائق باشند اول بالم حوج شائق
شده باشند و اگر راحت مشروب را طلب کنند از پیش رنج عطش طلب کرده
باشند و هم برین سوال جا بپوش کوی در حق این حکمت این چنان گنبد برین سبب
موسوم اند چون کسی بید که درین مزه با او مسام بود حضرت او و دعوت
با او بر خیزد ما مردمان را در غلط افکنند و فراموشند که ما بدین طریقت مشرف هستیم
پیداوند که خون معضی از اهل فضل و عقل را ما خوشتر از آن شکر گشت و سندی از ایشان طلب
شود و قیاس ایشان بر قومی دیگر و استیسی یابد و این حکمت احداث و کونون
را بشاید کند و در خواطر ایشان افکنند که فصائل مکی حشمتی نثار دبا کرد و ارد
مکن آن حصول نیست و مردمان همه طبع با بل شهبوات اند و این سخن از سواهی
حریار و بدن سبب استیج این حکمت بسیار شوند و اگر کسی بعضی از ایشان تنب کند که

۲۴
لذات بحسب ضرورت بدن است از جهت آنکه بدن از طب مع متضاد
چون چار و باره و ورطب و یابس مکتبت و غلبه یکی ازین اصناف بر دیگران موجب
اجتماع ترکیب باشند و معالجت باکل و شرب از جهت دفع آن حالتست که قضای
اجتماع بدن میکنند تا باشد که بدن چندانکه مکن بود باقی ماند و علاج مرض سعادت فی نام شود بود و را
از اهل غایبی مطلوب و غیره محض نشود چه سعید نام آن بود که او را خود هیچ رنج نبود
تا مداوات آن مشغول محتاج نباید بود و فریشتگان که مقربان حضرت الهی اند از
این امراض فارغ و خالی اند و حضرت عزت از انصاف چنین اوصاف متن و معنی
در معارضه گویند مردم است که از فرشته فاضله و کامله است و خدا بر او و جل طین
پسبندی خوانند پس درین سخن شنب و جدل آرد و رای آنرا با ایشان این است
کند بینه منسوب دارند و خواستند که شبها تنبی اصل خویش را در ضمیر او و قی میکنند
و از همه عجب تر آنکه با وجود چنین مزه سبب و رای اگر از کسی بپرسند که ترک طریقت
ایشان چینی آثار شهوات گرفته است و اشتهای نامید تمیغ از لذات
و قناعت و کم خوردن بی التفاتی مدکر شنبات شمار خود ساخت و بر کینه لغت و با
مرغوب تر خرفه اقتضار نموده از و تمجیب بسیار کنند و او را پیشگی کرامات بزرگ
بل گویند و ولی خدای و صغی اوست و در میان خلق از فرشته سیرت تر و بزرگوار تر

شخصی نیست و چون او را پند از تواضع و خضوع و ذیفه و رو کند از تند خویشی بر آید
با او از جمله اشقیات میزند و بسبب این حالت هر چند مخالف عقیدت اینست
آن بود که با سخاست رای و ردالت عادت هم نوز در ایشان اثری ضعیف از
قوت نفس شریف مانده است تا بدان بر فضیلت اهل فصل وقوف می نمایند
و بظلم ایشان مضطرب میشوند و مناقض مذمب خویش از آنجا که نمیدانند از کتاب
پسند و روشن تر پیشی بر خلف رای و ضعف مخالفت آن جهت آنست که اگر چه پیش
چون نفس عاقله مستولی شود صاحبش بر شهوات و بیمه اقدام نماید اما بقدر
اشاغلی که در قوت عقل باقی بود از اظهار آن محال است شرم دارد و قلم خویش را
بدیوار خانها و مجاب ظلمات که مانع ابصار شود مشغول گرداند و اگر کسی آن
از و شاهد کند از جالت و جیا جالتی با او در آید که مرکب با زو و طلبد مگر کسی
طبع نباتی بر او طاری شدن باشد که از نهایت بنامی از و زایل شدن بود و وقت
که از لوازم نراضی بود نقصان او را ملکه کشنده و اصلاح نمویس چنین کسی خود را
شواهد بود و علاج را در مرض منمن و علت ممکن او تا تیری صورت نمیدد اما قوام
که هنوز از جیا در ایشان باقی است و عادت صحت ایشان هر چه باید که آید میکنند
که جیاد بیل مشج بود از بهر آنکه همه طبیبان نظر بر نفس پهل و دست و از بهر

بها شرت آنچه مضمون بیقیج بود و از آن شرم باید داشت لاجا که نفسانی تواند بود که
لازم طبیعت شریست و از اذالت آن عبت در وسع و طاقت واجب پیش کش
اقب بود و آنچه پس نرود و من محتج نرود هیچ نرود و من رای قلع آثار آن از طبع شوی
و اگر کسی خواهد که اینچنان کند تا بر ضعف عقیدت آن جهت و قوف باید بر ایشان سوال
کنند که اگر این افعال خیرست چرا کتمان و پوشکار آن از فضیلت و مروت
می شمارند و انطمح را آن و اعتراف بدان بر خاست و وقاحت عمل میکنند بطور
و بتد ایشان در جواب او را کفایت بود در معرفت رذالت پرت و خبت سریرت
پس عاقل باید که سمت بر اذالت این عیوب و نقصانات که بدان بستلاست منصور
از خدا بر قدر حیطه اعتدال مزاج و قوام حیات قناعت نماید و در نفس اول آن تمنع نماید
نطلبد بل صحت طلبد که خود لذت تابع افند و با لروض حاصل آید و اگر از آن جدا نماند که نازی
از جهت حفظ مروت و رعایت قدر و معرفت خویش در میان مردم و استرازد
بخل و نمانت بشرط آنکه مودی نبود بر نچی و علنی نماید اما باید که بشا به غرضی مگر موش شود
و از لباس آن مخدار که در معصرت سر ما و کر ما کند و عورت پوشیده کرد و راضی شود
و اگر اندک تجاوزی کند بقدر آنچه از خارت و لوم آمن شود با قران و کفای خویش شرط
آنکه مودی نبود بمباهات مخافت نماید اما باید که نزیادت از قانون اعتدال

اقدام نماید و از مباشرت بر قدر آنچه مشخصی است فطری و طلب نسل بود اقتصار کند
و اگر اندک بایه ازان درگذرد باید که از طرفیت شدت و قله حکمت پرورن شود
و بزم مردمان و آنچه از جلاله او خارج باشد دست درازی نکند و در مسکن و دیگر خرمی که بدان
احتیاج بود هم برین سپاقت مجاورت حد نکند اما ازان در طلب سعادت
و فضیلتی که از نهایت او بدان دست شود و پیش عافیه را بکمال مطلوب برساند
و نقصانات او بعد از امکان از آن بگذرد چه آنست فضیلتی که جامعیتی همان آن بود و باقی
و دیوارخانه و ظلمت شب احتیاج نبیعت از جهت روشن آن و از جمله در مردم سه قوت مرد
چنانکه گفته ایم و در چنین همی و اوسط نفس سبعی و اثر نفس ملکی و مشارکت نهادیم
و میان ایشان با اوسط و مشارکت ملائکه با شرفست و میان با و ن و عیان خنجر
ز نام ایشان بدست او اگر میخواهد بگریزگداییم فرود آید هم از ایشان یکی بود و اگر
بخواهد در محله پست ساکن شود هم از ایشان یکی بود و اگر میخواهد بمقام ملائکه شود و
از ایشان یکی کرد و عا و عبارت ازین سه نفس از قرآن مجید نفس اماره و نفس نوا
و نفس مطهره است نفس اماره از کتاب شنوات فرماید و بران استرا
نماید و نفس نوا بعد از ملائکه است آنچه مشخصی نصیان بود بدامت و ملائکه آن
اقدام را در چشم بصیرت فتح کرد اندام و نفس سینه بر نفس پسند و اثر مرضی را صحت

و کما کشف از این سه نفس یکی صاحب ادب و کریم است در حقیقت و جوهر اول
نفس ملکی است و دوم هر چند ادیب نیست اما قابل ادبست و اقیان بود
نماید در وقت تادیب و آن نفس سبعی است و سوم عاوم ادب است
و عاوم قبول آن در این چنین همی است و حکمت در وجود نفس پسند است که صوغ
و مرکب نفس ملکی است مدتی که در آن مدت کمال خویش حاصل تواند کرد و معتقد بر رسیدن
در وجود نفس غضبی قوی و کمر نفس پسند است تا فسادی که از او پدید آید او شوقست مندق شود
چه پسند قابل ادب نیست و این معنی نیز بکلیت بنا و این آنچه از شریک شرفست و افلاطون
در اشارت نفس پسند و همی گفته است اما من فنی نمیرد البدن فی اللین و الاصلط
و اما ملک فی نمیرد الحدید فی الصلابة و الاصلط و همچنین در موضعی دیگر گفته است اما
فی التسهوله ان يكون فاضلا پسند که اینتا ز فعل پسند کند اگر قوت شهوانی با او باشد
نکند این صفات با بدست بر و غضب که هیچ حقیقت بود ما او را فخر و کمر کند پس اگر چاره
استقامت و استمداد غلبه شهوت را بود اگر بعد از تقدیم مشغای او و جانش را
و پیشانی دامن که بر شود همسوز در طریق اصلاح بود و صلاحش امیدوار است
عزیمت در قطع طمع شهوت از معاودت مثل آن حالت استقامت باید کرد و الا مثل
چندان بود که بچشم اول کنت پیش مردم ما را چنان پسندیم که دعوی محبت افغان سینه میکنند

تخل نوشتن و موقت فصلت اش اعراض می نماید با بطالت و کمات در ایشان مکن
می باید و اسکاوه قزقی نیست میان ایشان کسی که بخت فعل جسد و موقت فصلت است
چه اگر نپای و ناپنایی در چاهی افتد و در ملاکت رسام باشد و پناها با استخوان است
و ملاکت منفرد و مثل این به نفس فزما و حکما چون مثل سیوان مختلف نماید و کبیر
مربط جمع کرده فرشته و سکی و خوکی تا حرکت کند که غالب شود حکم او را بود و بعضی گفته اند
مثل موم با این سه نفس چون مثل انسانی بود را کب به بیجه بقوت که سکی با پوزی با او را
بود در طلب صید پروان آید اگر حکم موم را بود هم چهار پای و هم سه رابر و جرات
استمال کند و شرط استراحت ایشان و خویش بوقت حاجت رعایت کند و در تپ
علوفه و مالایه سمه جاعت بر فاکند عدالت بکند پس هم کمان در مطعم و شرب و دیگر
مصلح معاش فراج آید باشند و اگر به سپه غالب شود بکین را کب بکند پس
موضع که طلخی شرمند از دور بدان جانب و دیدن کرد و از ناحیه سواری حرکت
در شب و بالا و خوف از جاده و تحمل نمی بجا هم خوشین هم با این را رنج کند
و چون حلف خویش رسد که از ابی برکت گذارد تا از کرپسکی ضعیف شوند
مرض ملاکت افتد و کاه در اثنای دو بدن در خشی با خارستانی با یودی شرفت با اشته
سولناک رسد بصد در به خطه ما آشی بگر خود را و ایشان را هلاک کند و همچنین اگر

غالب شود بوقت شهادت صیدی را کب و مرکوب را بفضولت قدرت بدان سوی
پس در هر دو رخ و خوف و تلف مانند آنچه گفت آمد حاصل آن بد و مجمل بود که در اثنای
مقاومت و بجای آن سیوان چه مطلوب است جراتی با این سیوانی که ملا
شوند اما چون در فرمان حاکمی باشند که مسیح حکومت است یعنی سوار از این اوقات
و عوارض آمد و حال این سه قوت در تمام و امتزاج بخلاف حال اجسام بود چه از به
نفس یکی اتحاد آن دو نفس بگر با او لازم آید چنانکه کوی حرسه در حقیقت یک چه اند و با
این جسم قوی و آثار که از هر ترکی منوق باشد بوقت خویش صید در شود چنانکه گویا
مربک با نوا و بر حالت اول اند و از روی بطاعت و مسامت یکدیگر در آن حالت کوی
مؤثر همان یک قوت شما است و هیچ منازع و ضد ندارد و از آنجا است اختلاف
بجای که در آن ایشان سه قوت یک نفس اند یا خود سه نفس اما اگر تدریس نه مقصود پس یکی
بود شازع و مخالف برید آید و هر سلامت در برابر بود با مودی شود با اختلاف
و هلاکت حرسه و هیچ حال نبود بتا ترازان چه در ضمن آن بود استمان با
ربانی و خصیصه هم او که معنی فتن است و کوفان با بدی و اسکار استون او که کوه عباد
از آنست و وضع اشیا در خبر مواضع که ظلم حقیقت همانست و بر پس را در و پس
را مخلوک و خداوند را بنده کرد آید که اشکاپس خلق اشارت بدانست معنی اشیا

طاعت شیا طین اقیقای سنت ایلرس و جسنود او نعوذ بالله منه و نساله العصبه
والتوفیق **فصل هفتم** در بیان خیر و سعادت که مطلقاً
از رسیدن کمال است بر فعلی را غایبی و غرضی است بخیل پس انسان
بیر از برای غرضی تولد بود و غرض از آن چنانکه در انشای سخن گفت آمد سعادت است
که با ضافت با او خیر او است پس او بی بود چنانکه بعرفت است خیر و سعادت
اشارتی بود تا از وفوف بران در نافع شوقی که بعثت او باشد بر طلب کمال
شود و در طلب آن شوقی غلبه کرد و در کمال فرح و استیلا نظر
مطلوب زیادت کرد و حکیم ارسطاطلس اقسام کتاب اخلاق برین فصل کرد
که اول فکر آخر العمل و انحرای صواب درین باب همانست که او نموده است
چه اول فکر آخر عمل بود و آخر فکر اول عمل چنانکه در جمله صناعات مقرر
چه تجارت اول تصور فایده تحت نمکد فکر را در کفایت عمل صرف نمکد و کفایت عمل
بمانت در خیال نیاید ابتدای عمل نمکد و تا عمل تمام نشود فایده تحت که فکر اول
بود صورت نمکد و همچنین تا عاقل تصور چه سعادت که نتیجه کمال نیست اندک نمکد
تجسس کمال در خاطر او ممکن نیاید و تا آن تجسس منتهی نشود آن خیر و سعادت او را
و استناد ابوعلی محمد علی که گوید ارسطاطلس گفته است در کتاب اخلاق که

احداث را با کسبانی را که طبعاً اجداث بود ازین کتاب زیادت
منفعتی نبود پس گفته است با اجداث نه اجداث عمر میجویم که عمر را درین
تأثیری نیست بلکه با اجداث کسالی را میجویم که سیرت ایشان ملاست شهوات
حسی بود و میل بدان بر طبع ایشان پستولی باشد و من بگویم یعنی پست
ابوعلی ابراهیم این فصل که مشتمل است بر بحث از سعادت و خیر است در کتاب
اخلاق از آن بحث کردم تا اجداث بدان رسند بلکه از جهت آنکه این
بر سماع ایشان که زیاد بود و دانند که مردم را چنین مرتبه است و میتوانند که بدان مرتبه
تا شوقی بدیشان دید آید بعد از آن که توفیق مسکدت کند بدان درجه برسند و
رحمة الله در آغاز فصل بیان کرده است فرق میان خیر و سعادت پس زیادت
هر صنفی از حکما نقل کرده و بعد از آن در سبب تاخر آن و آنچه مفصلاً عقل او
بوده است نیز یاد داده چنانکه خلاصه آن معانی شرح داده آید انشاء الله
میگویم حکمای شفا هم گفته اند که خیر و نوعی است یکی مطلق و یکی با ضافت خیر مطلق
منفی است که مقصود از وجود موجودات است و غایت همه حاجت او
و خیر با ضافت چیزی است که در وصول بدان غایت نافع باشد و اما سعادت هم از
قبل خیر است و لکن با ضافت نامر شخصی آن رسیدن و دست بچرکت ارادی است

بکمال خویش پس ازین روی سعادت هر شخصی غیر سعادت شخصی دیگر بود و بجز در
اشخاص کجانبان باشد و جماعتی در حیوانات دیگر اطلاق لفظ سعادت کرده اند
و اصل آنست که آن اطلاق مجاز بود چه رسیدن حیوانات بکمال خویش
رای و رویتی بود که از ایشان صواب در شود بلکه بسبب استعدادی بود که از
باشند پس سعادت چستی نبود و آنچه بعضی حیوانات را میسر شود از ملائمت
با کل و شارب و راحت و آسایش از باب سعادت نبود بلکه آن را
آن چیزهای بود که بخت و اتفاق تعلق ارد و در مردم نیز همچین آما گفتم خیر
خیر مطلق یک معنی است که همه اشخاص در آن اشراک دارند آنست که هر چه
از جهت رسیدن مقصدی بود و همچنین هر فعلی از جهت حصول غرضی باشد و در
جایز نیست که کسی حرکت و سعی بی نهایت بکند نه برای ادراک مطلوبی
و آنچه غرض بود در هر فعلی باید که فاعل در آن چیزی متصور باشد و الا غایت اقد و
از اقیس شمرده پس اگر آن غرض در نفس خویش خیر بود خیر مطلق آن بود و اگر
بود در حصول خیری که در خیریت آن خیر زیادت بود او خیر باضافت بود و آن
خیر مطلق و چون سنانها و زوئیهای همه عاقلان مشوبه بسوی چنین خیری است
پس خیر مطلق در همه یک معنی مشترک بود و واجب بود معرفت آن معنی

تا کسی ستم بر طلب آن مقصود دارند و از توجیه خیرات پراکنده اضافی اثر دارند
و از غلط امن شوند خیری که نه خیر بود نه خیر نشدند تا بدان مرتبه و مرتبه نزدیک برسند
و قوی پس از این سطا طلب پس نقل کرده است که او خیرات را برین
و به قسمت کرده است که خیرات بعضی شریف بود و بعضی معدوم و بعضی خیر بود
و بعضی نفع در طریق خیر اما شریف بعضی آنست که شرف او ذاتی بود و دیگر خیر را
از و غرض شود و آن دو چیز نیست عقل و حکمت و اما معدوم انواع فضایل و اقسام
افعال حمیده است و اما خیر نبوت است تعدا و این خیر آنست و اما نافع در خیرها
است که لذاته مطلوب نبود بلکه بسبب خیری دیگر مطلوب بود چون ثروت و
و بوجهی دیگر خیرات یا غایات اندیانه غایات و غایات یا نام اندیانه نام
نام است سعادت است که چون حاصل آید صاحبش طالب فریدی بود بر آن
و آنچه خیر نامست مانند صحت و سپاری بود که چون حاصل آید بر آن اقبض بر خند بلکه
با آن چیزهای دیگر سایه و غیر غایت مانند تعلم بود و علاج و ریاضت و بوجهی دیگر خیر
یا تنسانی بود یا مدنی یا خارج هر دو و معقول بود یا محسوس و بعضی در مقولات عشق
که اصناف موجودات را شاملست خیرات تنبیه کرده اند گفته اند خیر در
مانند جوهر عقل بود که مبدع اول اوست و همه موجودات را در طریق کمال و اشیا

با او و انتهای او با حضرت عزت و در کم مانند مقتدر منتهی و عدد نام و در کعب
مانند لذات نفسانی و جسمانی و در اخلافت مانند ریاست و صداقت و در
مانند مکان آن و در منی مانند زمان موافق و در وضع مانند شایسته اجزا و در ملک
منافع ملکی و در فعل مانند نفاذ امر و در انفعال مانند احساس محسوسات تمام
چون آواز خوش و صورت نیکو اینست اقسام خبر بر حسب آنچه حکما گفته اند و الله اعلم
و اما اقسام سعادت پنجند و به اعتبار کرده اند بجهت تنی از حکما و فیما که
در روزگار پیشین بوده اند مانند قیام نور پس مستراط و افلاطون و غیر ایشان که بر سطر
سابق بوده اند سعادت راجع به نفس نهاده اند و بدن را در آن خطی و نصیبی نشود
پس رای همه حکمت را آن مستقیم شدن است که سعادت مشتمل بر چهار چیز است
که آنرا اینچنین فیصائل خوانند و آن حکمت و شجاعت و عفت و عدالت بود
چنانچه اکثر قسم دوم ازین معانی مشتمل بر شرح آن خواهد بود و گفته حصول این
کافی بود در حصول سعادت و دیگر فیصائل بدنی و غیر بدنی حاجت نبیند اگر صاحب
این فیصائل کامل ذکر بود باید و پیش ما بقص اعضا یا بحسب یکی امر اضحی و محسن بنیلا
مضرتی از آن سعادت او برسد مگر مرضی که پیش از آن فعل خاص خود پیشین
چون نسیب و عقل و در است و من که با وجود آن حصول کمال متعذر بود

برین رای از جهت آن اتفاق کرده اند که بدن نزدیک ایشان است نفس را
و تمامی ما نسبت انسان نفس باطنه او را نهاده اند و جماعتی که بعد از ارسطو طایفه
چون و اقیان از اتباع او و بعضی از طبیعیان که بدن اجزوی از اجزای انسانند
سعادت بد و قسم کرده اند پس نفسانی و قسیمی جسمانی و گفته اند سعادت نفسانی
تا با سعادت جسمانی منضم نباشد اسم غامبی بر وی نهاده و نیز مایه ای که خارج بدن باشد و شست
و اتفاق تعلق دارد در قسم جسمانی شمرده اند و این ای نزدیک معنیان حکما ضعیف است
چیز بخت و اتفاق را ثبات و بقای نبود و فکر و رویت را در حصول و مدخلی و مجالی نه
سعادت که اشرف و اکرم چیزها است و از شایسته نیز زوال مستر و تحصیل آن بوش
و عقل متذکر چگونه در معرض آخرشیا تواند بود و اما ارسطو طایفه پس چون خط کرده
اختلاف اصناف مردم و تخییر ایشان در معنی سعادت و دید چه در پیش سعادت
خود در بسیار ثروت و اندوختار در سلامت و صحت ذلیل در جاه و رفعت و حین
نگن در اندل شهوت و غضوب در استیلا و شدت صولت و عاشق و ظفر
بر معشوق و فاضل در افاضت معروف و برین فہاس و از روی حکمت و آب
دانست ترتیب مراتب هر صنفی بحسب آنچه مقتضای عقل بود از بهر آنکه سرچرخی
خوش و در وقت خویش با ضافت با صحنی معین سعادتانی است جزوی و نظر ملیبو

با بد که مخلوق حکمی خافین را نشان بود پرن بدین سبب حکمی سعادت را در پنج قسمت
مرتبه کرد قسم اول آنچه خلق صحت بدن و سلامت جوایس و اعتدال مزاج
تعلق دارد و قسم دوم آنچه جمال و اعوان تعلق دارد تا بتوسل جوایس و اعتدال انشا
گرم و هوا سست با اهل خیر و بد بکرا فیصل که بعضی استحقاق مدح بود حاصل کند
و قسم سوم آنچه تعلق به نیکو خیر و بد دارد در میان مردم مانع با عیب احسان
و فضیلت ثناء و محبت شایع شود و قسم چهارم آنچه تعلق به نجات اعراض و حصول
منفعتی رویت بر حسب اهل و ارادت داشته باشد و قسم پنجم آنچه تعلق
بجودت رای و صحت فکر و وقوف بر صواب در مشورت و سلامت
از خطا در معارف علی العموم و در امور دینی علی الخصوص داشته باشد هر سه که
پنج قسم او را حاصل باشد سعید کامل بود علی الاطلاق و بقدر نقصان در بعضی او
و بعضی اضافات ناقص بود و هم این حکم میگوید شوار بود مردم را که
افعال شریف از وصا در شود بی ماده مانند فراخ دستی و دوستی بسیار
بخت یک و از نجات است که حکمت در اظهار شرف خویش محتاج است بصناعت
و بدین سبب گفته ایم که اگر عطیته با بویستی از خدای تعالی خلق نبرد سعادت
منزل از آن جمله است چه سعادت عطیته است و بویستی از او پس جان در آنست

۲۱
منزل اعلی مرتبه خیر است و آن خاص است با نشان نام که غیر نام را نشان
که دوکان با او مشارکتی نیست در آن و همچنین خلاف افتاد حکما را با سعادت
که انسان را بود در ایام حیات او با لفضل حاصل آید یا بعد از وفات او طایفه اول
قدما که بدن را در سعادت خلقی نزدیک کند که مادام که نفس مردم متصل بود
بیرون و بگذرد و رت طبیعت و نجاست جسم بتلا و ملوث و ضرورت
حاجات او بجز نهای بسیار مثل از او بعد مطلق نبود بلکه چنانکه از کشف حجاب
بر بوی نام بطلت موقوفی نقصان تصور ماده مجرب است چون ازین گذرد و رت مها
گذارد چنانکه پاک شود و بصفای و خلوص جوهر قابل انوار الهی گردد و اسم عقل نام برود
پس سعادت چینی نزدیک ایشان بعد از وفات تواند بود و ارسطو
و جاعتی که مناسبت او کردند گفتند قبح و شنیع بود که گویم شخصی باشد درین عالم آرا
و مواظب بر اعمال خیر و پشیم انواع فضایل کامل بذات و مکمل غیر تکلیفات
رب العالمین موسوم و با صلاح اصناف کاینات مشغول ازین همه فرس
و منبذ شتی و ناقص بود و چون میرد و این افعال و آثار باطل شود سعید و نام
بلکه رای ایشان بران مشورت که سعادت را بر مدارج و مراتب بود و بعد از
حاصل پی آید بیدرج تا چون بر وجه افضی سعید تمام و اگر چه در فید حجاب

باشد و چون سعادت تام حاصل آمده باشد با خلل این درین نیل نشود اینست اقوال
مشغومان درین باب و چون متاخران درین طریق نظر کردند و از باقواعد حکمی و قوانین
عقلی است بل کردند کشم مردم را نصیبتی روحانی متبوا نند بود که بدان مناسب ملائکه کرام
بود و نصیبتی جسمانی که بدان مشارک نحایم و انعام بود و از جهت افتای آنچه موجب
کمال جزو روحانی است روزی چند جزو جسمانی درین عالم متعلقی چشم است تا از آن
عبارت کند و نظام دهد و اکتساب نصیبت کند پس بجزو روحانی به نام علوی
اشغال کند و در صحبت ملا اعلی می باشد با آلا بد و مراد ایشان از عالم علوی و سفلی
علو و نه سفلی مکانی است بحسب حسن بل هر چه محسوس پس بود اسفل بود بدین اعتبار
و اگر چه در مکان اعلی بود و هر چه معقول بود اعلی بود و هر چند در مکان اشغال کنند
و مردم مادی که درین عالم باشد و اطلاق ایسم سعادت بر او مشروط بود با سعاد
بود و نصیبت با هم چه نمانی که در وصول سعادت ابدی نافع بود و ارجح است
و هم در انبای ملاست امور مادی بطریق جواهر شریف عالی و بخت از آن و بیانی
بدان موسوم و باین مرتبه اول باشد از مراتب سعادت پس چون اشتغال
کند بدان عالم از سعادت بدنی پشغنی شود و سعادت او بر شاهن جهان سعادت
علوی است که عبارت از آن حکمت حقیقی است مفسور کرد و نامشهری حضرت

عزت شود و باوصاف جلال حق مجتبی کرد و بمرتب و م از مراتب سعادت رسید
باشد و اصحاب مرتبه اول را نیز دو مرتبه است مرتبه اولی جامعش که در مرتبه
جسمانیات باشد و خصایل این طرف در ایشان پستونی و از غلبه شوق بر اسرار و صیقل
بر حرکت در جهت آن عالم مواظب و مرتبه اقصی جامعش را که در مرتبه روحانیات
باشد و سعادت آن صاحب در ایشان با فعل حاصل و از وسط کمال است کمال جواهری
که مباشرت ماده اند ما لذات و مشظیم امور عالم با عرض منفعت و منع ذلک نظر در دلایل
قدرت الهی اطلاع بر علامات حکمت ناشاهی و اقتضای انقدر طافت و استظاف
مشغ و مینج و هر که ازین دو صفت خارج افتد از اشخاص نوع انسانی در مرتبه سعادت
باشد اولیک کمال انعام بل حتم اصل چ انعام در معرض چنین کالی نباید اند و بخت
نفس و مارت سمیت از آن معرض شدن بل هر طایفه قدر استعدای که از موسبت در
نظرت یافته اند بکمال خویش رسیدند و این کرون را طریقی رسیدن بکمال ایشان
گشوده اند و ایشانرا بچندین مرغیب و تزییب آن سخن کرده و اسپباب تیسیر و از آن
علل مقدم رسانیده و ایشان سی و محمد اعمال کرده اند بلکه اینها طرف ضد را شعار است
و روزگار در اینستمال فوی شریفه در مکاسب و نیت مضر و فاش شده پس انعام را
در حرمان از مجاورت ارواح نهد پس و وصول سعادت اشرف عذر و اجتناب و

و این سخنان در دست و ملامت و حسرت و ندامت این حکمت را لازم چنانکه
گفته اند در مثل نیا و ناپیناک از جاوه منحرف شوند تا در چاه آفتند چه هر چند در ملا
مشارکت دارند اما نیا ملوست و ناپیناک هموم پس ظاهر شد که سعادت انسان آن
که انسانست در دو مرتبه مرتبت و مرتبه اول نشانی است از لام و حسرت است
شود چه بسبب حرمان از درجه انصافی و چه از جهت اشغال بخیال طبعی و زخار
حتی پس آن سعادت تحقیقت ناقص باشد و سعادت تام اهل مرتبه دوم را بود
که ازین معانی خالی اند و با شماره انوار الهی و اکتفا حضرت آثار نامشاه
حالی و هر که بدان منزلت رسیده نهایت مزاج سعادت رسیده باشد پس
نه بفرق مجبونی مبالا است افدونه بر فوات لذتی نامحسوسی مخمرا با بلکه بملکه
اموال با ثروت و خیرات دنیاوی تا بدن او که زود بجزین چیزی است بد و وبالی باشد
بر او و نجات و خلاص از آن بزرگترین غبطه است شرد و اگر اندک نصرتی کند در مواد
فانی بحسب ضرورت این نیست باشد که مر بو طست بر او و او را در انحلال و از
آن حال اختیاری نه پس از و بخلاف آنچه مقتضای ارادت و مشیت باری
عز و علا بود چیزی صا در نشود و مجادعت طبعیت و مخالفت سوا و شهوت را در
اثری صورت فبذ پس نه از فخر مجبونی اندو مکن شود و نه بر فوات مطلوبی خیر عباد

و نه بظفر بر روی او شتر از کند و نه با دراکت ملایمی منبسط کرده و در ضری از کمان
که حکیم از سطا طالپس را است در ضیاع نفس و ابو عثمان و مشفی از یونانی یعنی نقل
کرده است با حیاطی هر چه تمامتر و اکتفا ابو علی آن فصلی است در کتاب الطبقات
ایرانه کرده اشارتی ظاهرست مدین حال و درجه و آن فصل را همچنان با پرستی نقل کرده
شد و آن نیست اول مراتب فضایل که از سعادت نام کرده است
که مردم ارادت و طلب در مصالح خویش اندرین عالم محسوس و امور حسی که
معلق پس مبدن دارد و آنچه بران متصل و بازان مشارک بود حرف کند و
و تصرف او در احوال محسوس از اعتدال که ملایم آن احوال بود خارج نشود و درین حال
مردم هنوز بلا پس احوال و شهوات بود الا آنکه اعتدال نگاه دارد و آن
افراط تجاوز نماید و او درین مهلت م آنچه بران اقدام باید نمود زود بکفر و از آن
اجزای از آن واجب بود چه امور او متوجه بود بصواب تدبیری متوسط در ضلالت
و از رفتن در فکر خارج بنفید هر چند مشوب بود بصرف در محسوسات پس مرتبه
دوم و آن چنان بود که ارادت و محنت در امر افضل از اصلاح حال نفس مبدن
صرف کند تا آنکه بلا پس احوال و شهوات بود و عقوبات حسی الشافی نماید کرا
ضروری و ناگزیر بود پس ضلالت مردم درین نوع رتبت نیز اید میشود در مرتبه

و ساز این نوع بسیار است بعضی از بعضی بلندتر و بعضی آن کمتر اما از جهت
اختلاف طبایع بود و از جهت اختلاف عادات و از جهت تفاوت
در ارجح در علم و معرفت و فهم و از جهت اختلاف همتها و از جهت تفاوت
که در شوق و تحمل مشقت طلب آید و گفته اند نیز که از جهت اختلاف سخت و
اتفاق و انتقال از آخر مراتب این صنف فضیلت به فضیلت آتی محض باشد که
در آن مرتبه نه القات آید بشرطی و نه نظر بر آید و نه مشایخت گذارنده و نه
بدوری و نه بخل نزدیک و نه خوف و فرغ از حالی و نه شوق و شغف بجزئی و نه ترس
بخطی از خطوط انسانی مایه از خطوط انسانی و لیکن بجز عقلی تصرف باشد در مراتب
اعالی از فضایل آن صرف تمت بود یا موز آتی و جاولت و طلب آن می باشد
عوضی بپنی تصرف او در آن و طلب او آرا برای ذات و حیقت آن معنی بود
نه از برای چیزی دیگر و این رتبت نیز در اشخاص مردم مان مختلف آید بحسب تفاوتها
و هفتها و فضل عنایت و طلب و قوت طبع و صحت عقیدت و تشنه حرکت
اولی و افتد آرا او با فعال او بحسب منزلت و مرتبت آگمن بود درین احوال که درین
فصل ششم و آخر مراتب فضیلت آن بود که افعال مردم همه آتی محض شود و
افعال بجز محض بود و فعل که بجز محض بود و فاعلش نه از برای غرضی دیگر که بجز محض فعل

چو محض غائی بود و مطلوب لذاته و مقصود لیسفه و آنچه غایت بود و خاصه که در غایت
غایت بود نه از برای چیزی دیگر بود پس افعال مردم چون جمله آتی شود صاف از
و حیقت ذات او بود که آن عقل آتی او باشد و دیگر ذواتی طبیعت برنی و عوارض مردم
فصل پنجم و بیبی و عوارض عملاتی که از هر دو نفیس و از ذواتی نفسی است متولد شود
جمله در و منتفی و با چه نشود پس نگاه او را هیچ از ادوات و همت خارج از فعلی که
او بود ماتی نماید بلکه تصرف او در افعال ذوات و قصد بود بجزئی دیگر یعنی عرض
در هر فعلی جز ذات آن فعل نبود و اینست پس فعل آتی پس این حال آخر مراتب
است که مردم در آن اقدام کند با فعال ابتدا اول که خالق کل است عزوجل تیغی در افعال
خویش طالب خطی و مجازاتی و عوصی و زیاده تی نباشد بلکه فعل او همیشه عرض او بود
پس فعل او نه برای چیزی بود که آن چیز غرض ذات فعل بود و غرض ذات او ذات فعل
فعل بود و ذات او نفس او که آن حیقت عقل آتی است و افعال ماری عزوجل
پس این از برای ذات او بود نه از برای چیزی دیگر خارج پس فعل مردم در این حال خبر
محض و حکمت محض بود و غرض از آن اظفار فعل بود نه بسوی غائی دیگر که خوا
که آن غایت بفعل آید و افعال خاص خدای سبحانه همین حکم دارد که بقصد اول
متوجه نیست بسوی چیزی خارج از ذات او یعنی نه از برای کسی است خرد آتی

است که ما بعضی از آن چشم چه اگر چنین بودی افعال او حاصل و تمام بحصول امور خارج
و تدبیر آن امور و تدبیر احوال آن امور و قصد بسوی آن بودی پس امور خارجی
اسباب و علل افعال او شدی و آن شش و قبح بود تعالی الله عن ذلك علواً
لکن غایت او عز و علا بجای حیات و فعلی که اقتضای تدبیر و ترتیب آن امور کند از قصد
ثانی صادر شود و اگر هم نه از برای آن چیز ناکند بلکه هم برای ذات مقدس
خویش چه فضل ذات او هم بذات اوست نه بسوی چیز پایی که متصل علیه است
و غیر آن همچنین بود پس مدعی که بغایت ضنوی رسد در اقتضای که او را ممکن بود
بازی سبحانه و تعالی با افعال او بقصد اول هم از برای ذات او بود که آن عمل
باشد و از برای نفس فعل و اگر فعلی کند که سبب فایده و نفع غیر باشد در مقصد اول از برای
آن غیر کند بلکه توجه غیر بقصد ثانی باشد در فعل او بقصد اول برای نفس فعل بود یعنی پس
فضیلت و نفس شریه فعل او فضیلت و خیر محض بود پس فعل او نه برای خود
منفعنی بود و نه از برای دفع مضرتی و نه محبت بهایاتی و طلب ریاضتی و محبت
گرامتی و اینست عوض حکمت و شرفی سعادت الا آنست که مردم بدین درجه
تا حکمی ارادت خویش که فطن با امور خارجی وارد و جلکی عوارض نفسانی را نیست بگردانند
و خواطری که از آن عوارض طاری شود در و تمامت مشغول و مغفود نشود و آنرا

او از شغور آبی و منت نماند هیچ آبی منتهی نشود و آن منتهی از آن تواند بود
که از امور طبیعی صافی شود و از آن پاک کرده و پاکتی تمام پس آنجا از معرفت آبی
و شوق آبی منتهی شود و با امور آبی منتهی گردد و آنچه در نفس ذات او که عقل محض است
حاصل شود همچون قیامت باری اولی که از علوم او اهل عقلی خواهند متفر شود الا
تصور عقل در و ریت او در آن حال امور آبی او تین او بدان بروحی شریفه و طریقه و ظاهر
و مستشفی و زمین تر بود از قضایای اولی که علوم او اهل عقلی است این فصل ما اینجا
سخن حکیم است و در مطایب این کلمات فواید بسیارست و الله اعلم و بیاید است
که گمانی که غایت ایشان بر اصلاح بعضی قوی تصور شود و در بعضی ادب و قوی دون آ
ایشان سعادت حاصل نماید چنانکه ترتیب بدن و تدبیر منازل نظر در حال طایفه دون
و اصلاح امور ایشان در وقتی و در وقتی صورت بندد و حکم از سطاط پس
مثل زده است که یک خطاف که ظاهر میشود بیشتر شود فضل صبح که روز
که معتدل افتد و پلین باشد در معاودت موسم اعتدال پس مثل طالب سعادت
است که طلب اندازد کند بدتی که در سیرت حکمت باشد تا از شغور خویش سازد
و پخیری دیگر بایل نشود و آن سیرت ثابت و دائم کرد و چه سید مطلق آنجا بود که سعادت
او در زوال دانشت بی نباشد و از اشکاک پس در انحطاط این و ثقل احوال کردش

روزگار را در اثری زیادت باقی نماند از جهت آنکه صاحب سعادت ما در کم
دین عالم باشد در تحت تصرف طماع و اجرام فلک و کواکب نهد و پس او بدو
برود و ایر در نجات و نواب و محن و مصایب ترکیب دیگر انبای خوش
بوده الا که این احوال او را در پیل و پسته کرده اند و در احوال آن معانست
مشفی که دیگر از ارسدست نماند شود چه سعد تا اثر و عکس نبود مانند ایشان پس خیر و
بر طاری شود و نه مانسپاسی و بی صبری از و صادر شود و اگر مثل مصایب و آلام
ایوب بنجامیر علیه السلام ما خود و محن شود از حد سعادت باقی نشود و احوال کشیقا
ار کتاب نکند چه حافظت شجاعت و شرایط صبر و ثبات قدم که او را عکس باشد
و وثوق بجا نیت محمود و قلت مبالاست بوارض دنیاوی که در خیر او ممکن
بود او را از ان باز و ارد و از کمانی که بدین فضایل موسوم نباشند شمار کرد
و آن حکمت ناسب ضعف طبیعت و غلبه جن بر عزیزت منفعل آن آثار شود
با باضطراب فاحش و جوع بر احساس لم خوشیش را نصیحت کند و در معرض محنت
اجاست و دل سوزی و پشیمان و شمانت و شمان اردند و با اگر باهل سعادت نشسته
کند و بطاهر صبر و سکون تکلیف استحال فرماید در باطن تمام و مضطرب باشد و از
عزیز و عدم معرفت و واثق نبودن بسلامت عاقبت حرکات نامناسب ایشان

صا در شود بلکه نشان افعال و حرکات ایشان افعال و حرکات عضو مخلوج بود که از عدم
مطابقت است چون تخریکش جانب چپین کنند حرکت بطرف شمال حادث شود
و بر عکس هم چنین کسی که قیاس او مرتاض نباشد از تجاوز حد اعتدال و میل طرف
افراط یا فقریط ایمن نبود و از سطا طایس گفته است سعادت خیری ثابت است
چنانکه کشیم و مردم در معرض تغییرات مختلف رسکاه بود که کسی که خوش عشق خلق
بود بصیبه نهایی عظیم متلا شود چنانکه در حال بر با پس روم گفته اند و اگر چنین شخصی
ایشانی آن ملت متوفی شود مردم او را سید نشوند پس برین قیاس مردم را
سعید ثوان گفت نامعلوم نشود که حال او در آخر عمر چگونه خواهد بود و این سخن
شیعنت بعد از ان در جواب این شبهه گفته است که سیرت مردم چون شود
باشد در حال که بر و عارض شود فاضلترین فعلی که مناسب آن حال بود ایشان کند مانند
صبر در وقت شدت و سخا در حال ثروت و حسن تحمل در ایام فقر
تا در همه احوال سعید باشد و سعادت او مشعل نشود و چون چنین بود اگر کسی عظیم
بر و وارد شود بصبر و مدارا آنرا تلقی کند تا سیرت او قضای مزید سعادت کند چه
اگر بخلاف این بود سعادت او مگذر و منقض شود و اجران و رسوم تضامنت
تا از افعال سبیل ممنوع شود و افغان سبیل چون از سعید در احوال این احوال صادر

اشراق و حسن آن نابدت کرده و چه رسد مال مضایب عظام و خردش و نوبت
صعب چون از جهت عدم احکام و نقصان فهم بود بلکه از غایت بیست
ذات و کبر نفس و افعال تمت بود یکویترین سپرانی شد پس گفته است و چون
عوام سیرت بجد و افعال بود چنانکه گفتیم پس هیچ سعید شتی نشود چه هیچ وقت
از کتاب فعلی رنجک کند و چون چنین بود همیشه مبعوط باشد و اگر چه
مصیبتی که به برنامیس سپیدند و رسد از جهت آنکه هیچ وقت سعید را از
خوشی مشغول نماند کرده و در همه احوال رست و سیرت خویش باشد اما ^{حکیمانه} این
و چون گفتیم که سعادت ایجاب حاصل آید که صاحبش از لذتی که در سر است حکمت بود
بهره یابد و واجب نمود که بیان اقسام سیرتها و شرح لذتی که سعادت را باشد تا این
اصافت کنیم تا این باب تمام باشد در نوع خویش پس گوئیم سیرتهای اصناف
خلق بحسب بساطت سه صنعت از جهت آنکه غایب افعال ایشان سه نوع است
سیرت لذت که غایت افعال پس شهوی بود سیرت کرامت که غایت
افعال پس عصبی بود سیرت حکمت که غایت افعال پس عاقله بود و سیرت
حکمت اشرف و اتم سیرتهاست و او شامل بود کرامت و لذت را اما اگر اتمی لذت
ذاتی نه عرضی بخلاف دو سیرت دیگر چه آنچه از حکیم صادر شود جمله مختار و ممدوح باشد

و از آن حال اشغال کند و چون هر کسی را لذت در ادراک مطلوب خویش
بود پس لذت عادل در عدالت تواند بود و لذت حکیم در حکمت و چون نفس
فانصرا غایت مطالب نیل ضایل است پس حصول آن او را لذت بزرگ تر چربا
باشد پس سعادت لذت بزرگ تر چربا بود و چون اشغال کند ذاتی بود و اما لذت
چون از تو از سبب عین الم میشود پس عرضی بود و همچنین در کرامت و رای این حکم
یعنی از ساطط پس حکم که گفتیم آنست که هر چند سعادت آتی شرف چرباست
او لذت بزرگ تر است اما از جهت اظهار فضیلت او بد کیر سعادت خارج احصای
والا آن شرف پوشیده ماند و چون چنین بود صاحبش مانند فاضل خست بود که اول
ظاهر نشود اما اگر باطلاع بر حقیقت آن شرف ممکن شود از اظهار امارتش لذت
لذتی تا تم و باطن باشد و سرور او سپروری جینی باشد من از تمویه و بهر از سبب بخار
و با طیل و در آن حال محبت کالی که در اول او را هیچ بود چقدر شکی و عشق رسد که
دارد که سلطان عالی راست سلطان طین و فرج کند تا با شرف اجزاد است احسن اجرا
و سرور فرخند لذتی بود که دیگر حیوانات را در آن نگرگشت چنان لذت حسی باشد
در بعضی زوال و اشغال و از تو اثر و نهایت مودی بملالت و کرامت ^{مضمی}
الم و لذت عقلی بخلاف این پس ظاهر شد که لذت عقلی ذاتی است و حسی ^{صی}

و کسی که لذت حقیقی در آنست مکرر باشد چگونگی بدان مایل شود و بار بایست ذاتی
مفهم نکند از کجا طالب آن باشد چنانچه بر خیر مطلق و فضیلت نام و قوف نماید
نشاط و ارتجاج او بدان صورت نمود و چو کای قدم را مثل بود است که در میان کمال
از اثبات گردندی و آن نیست که در پیشینه که موکلت بر دنیا مکتوب که در دنیا
خبری است و شری است و خری است نه خیر و نه شر که این سر را
بشمارد چنانکه ساید شامت از من خلاص ماند و سلامت ماند و هر که شامد
او را بگشاید تری شمشیری و آنچه آن بود که من او را بچسبم که گشاید از من رها بگردد او را
ما چنانکه آینه میکشیم در زمان دراز و اگر کسی درین مثل نماند بر معانی سایل که شمشیری
و اما شرح لذت سعادت کویم لذت و نوع بود که فعلی و دیگر انفعالی است
فعلی عیب نظر اول از روی مجاز مانند لذت و کور در بهائت است و لذت انفعالی
مانند لذت انانیت و لذت انفعالی پس بر آن زمان باشد چه از طرفان احوال مختلف
مفسل و متبديل میشود و لذت فعلی ذاتی بود و از جهت اشباع او از انفعال میشود
پس لذات حیوانی و جسی علی الاطلاق از قبیل لذات انفعالی بود در حقیقت چه پرو
را بدان راست و انصاف و بتدل بر آن در ابد و همان لذات بهیجا در حالت
الام باشند و شکره شکره و لذت سعادت که مخالف است چه ذاتی است

نه عرضی و عقلی است نه حسی و الهی است نه بهی لذت فعلی بود و از چنانکه اندک حکما
که لذت صحیح صانع را از لذت ان تمام رسد و از چواری صحت و از روی طیب
بخصیلت و حال این و صفت لذت در بدایت و نهایت مختلف آمده است
اما لذت حسی در دنیا نیز یک طبیعت مرغوب بود و شوق بدو عیب است
قوت حیوانی در زاید باشد و چون عارضت حاصل آید انفعال طبع روی نماید
مانند آنکه بود که مانند کس قوت غریزی قبح را میسوزد و شوق را میسوزد
و چون نهایت رسد انداد منشی شود و نظر صیرت زشتی و فضیلت از ظاهر
گرداند و خامت عاقبتش در نظر برارد پس آزار معاد می نمود و لذت عقلی
این لذت بود هم در بداهت هم در معاد چه در بدایت طبع از اگر است
دارد و بصیرت بر با صفت و ثبات و مجاهدت بر بدت ابد و بعد از حصول
حسن و بهائت و وصل آن ظاهر شود و لذتی که و رای همه لذات بود روی
و عاقبت مجود و معاد حقیقی او معاینه شود و از چنانکه در موم را در عقون
بناویب پروما در اجتناب است بدانان سپاس است شریعت بدانان تنبیه
حقیقت و تقویم طریقت بروفق حکمت و چون برین مرتبه رسد اگر لزوم آن است
معدا سازد و در سپاسی که موجب سعادت بود و مخالفت آن منقضی شود

لذت یافتند و چون معلوم شد که لذت سعادت لذت فعلی است پس خوانند
 لذت انفعالی نسبت به ما خود قبول دارد لذت فعلی را تعلق محیط و ادا بود
 و از اینجا معلوم شد که سعادت مستلزم خود باشد چه استیغای لذت در انفعالی
 و اظهار حکمت بود چنانکه فطرت صاحب خط نیکو در اظهار کتابت و عاقبت
 لذت صاحب الحان در عمارت است باشد و از جهت آنکه خود هیچ کس بر کرم
 نغایبی و شیرینترین رغایب بود یعنی اکمال غیر لذت و از همه لذات شیرینتر
 بود و عجب است که این خود را که خود حقیقتی است با شرف منزلت و علو مرتبت
 خالصی است که ضد خاصیت خود مجازی چه اموال و اغراض و نیاوی ببدل نماند
 و بتذیر در آن موجب قلت ذات بدو نیستی و خا بر و خزان باشد و در خود حقیقتی
 چند که بزل و بتذیر شیره افند نما و زیادت و خا بر پیشتر بود و از نقصان و زوال
 نماند باز که مواد وجود مجازی در معرض حرق و عرق و تب و تسلط اصدا و
 و در آن باشد و مواد وجود حقیقتی از تصرف حروف و متفرق آفات و تسلط
 و اضداد این و چون حال لذت سعادت معلوم شد الم شقاوت که ضد است
 و در حسرت و ندامت بر فوات چنین کرامتی هر چه است آنچه معلوم شود
 حکما را خلافت با سعادت مدوح باشد باین حکم ارسطاطالوس گفته است

چیزهایی که در نهایت فضل بود از مدح شواکف گفت بلکه چیزهایی دیگر را مدح بدان
 شاکشاری عز و علا و شرف محض که فیض است بعد پس او است چه مدح چیزهایی دیگر
 یا با صفات با حضرت او یا با صفات بخت تو اند بود اما ذات و صفات
 او از مدح منتفای بود پس او را نمحسب کند نه مدح و چون سعادت از قبیل خبر
 چه امری الهی است سرا و ارتجید بود و از مدح متن و مردم را سعادت است
 که سودی سعادت بود مدح توان گفت چنانکه بعد است که مفقذ سعادت بود مدح
 گویند پس معلوم که سعادت مفید مدح است نه اهل مدح و الله اعلم بالصواب

والبی المرجع و المآب

فصل دوم

در مفاسد و آن مشتمل بر دو فصل است

فصل اول

در حد و حقیقت خلق و بیان آنکه تغییر اخلاق

خلق بلکه بود نفس را منتهی سهولت صدور فعلی از وی از تسبیح بگری و در
 در حکمت نظری روشن شدن است که از کیفیات نفسانی آنچه بر عین الزوال
 بود از حال خوانند و آنچه طی الزوال بود از آنکه گویند پس بلکه کیفیت است

از کیفیت نفسانی و این باسبت خلق است و اما کیفیت بودی طبیعت
وجود او نفس را و چیز باشد که طبیعت و دوم عادت اما طبیعت
چنان بود که اصل مزاج شخصی چنان اقتضا کند که او پسندد عالی باشد از احوال مانند
که گمزه بینی تحریک قوت غضبی او کند یا کسی که از اندک آوازی که گوش او رسد یا
از خبر گروسی ضعیف که بشود خوف و بددلی برو غالب شود یا کسی که از اندک
حرکتی که موجب تعجب بود خنده بسیار می تکلف بر و غلبه کند یا کسی که از
گمزه بینی قستی و اندوخی فراط بر و در آید و اما عادت چنان بود که در اول بر و
و فکر آهنگ بار کاری کرده باشد و تکلف در آن شروع می نموده تا بجا رسد
منوائز و فرسودگی در آن با آن کار الفت گیرد و بعد از الفت تمام سهولت می
رویت از وصا در میشود تا خلق نشود او را و قدر را اختلاف بوده است
اندر آنکه خلق از خواص نفس جوانی است باقی پس با طبع را در اندام او
است و همچنین خلاف کرده اند در آنکه خلق شخصی او را طبیعتی بود
مشغول از و این مانند آنست که طبیعتی گروسی گفته اند بعضی اخلاق طبیعی باشد و
بسیار دیگر حادث شود و مانند آن را رخ کرده و قومی گفته اند همه اخلاق
باشد و اشغال از آن نامکن و جماعی گفته اند هیچ خلق طبیعتی است و نه مخالفت

بلکه مردم را چنان آفریده اند که هر خلقی که خواهد یکدیگر و با آسانی با دشواری آنچه از آن
موافق اقتضای مزاج بود چنانکه در مشاطی مذکور بود و مردم آسانی و آنچه بر خلاف
آن بود دشواری و سبب فرخندگی بر طبیعت صفتی از اصناف مردم غالب
میشود در ابتدا ارادت می بود و باشد و بعد از مدت عمارت مکه گشته و ازین سبب
حق مذمت آخرت چه بیان مشاهده می اندک که کودکان و جوانان پرورش
بجاست کسانی که بخلق موسوم اند و با جلاست افعال ایشان آن خلق را پسندند و
پیشتر بخلق دیگر موصوف بوده اند و مذمت اول و دوم مودعی است با بطل
قوت تمیز و رویت و رخص انواع تادیب و سپاست و بطلان شرع
و دیانت و اعمال نوع انسان از تعلیم و تربیت تا هر کسی بر حسب اقتضای
طبیعت خود میروند و مفرضی شود بر بق نظام و بعد از بقای نوع و گذشت
ان قضیه پس ظاهر است و از این باب مذمت اول سعی از حکما که معروف اند
بر و اقیان گفتند همه مردمان را در نظرت بر طبیعت جز آفریده اند و بجا است
و عمارت شهوات و عدم تادیب و زجر از خویش چنانچه پسندند که در پسند
امور فکر کنند و از هر طریق که تواند در غیب و دشمنی توصل نمایند با بدترین طبیعتی
در شان را رخ شود و گروسی بگردد پیش از ایشان گفتند مردم را از طبیعت عقلی و وحشی

آفرید اند و کدورات عالم در ماده او صرف کرده برین سبب در اصل طبیعت
شردیشان مگورست و قبول خبر توسط تعلیم و نادیدنی که بعضی از ایشان که در عا
شتر باشد تا ویب اصلاح بند برید و بعضی که اصلاح بر پر باشد اگر از ابتدا نشو
با اهل فضیلت و اخبار نشینند خبر شوند و الا طبیعت اصلی مانند و مذنب جالیوس
است که بعضی از مردمان طبع اهل خبر اند و بعضی طبع اهل شر و باقی متوسط میان
هر دو و قابل هر دو طرف و این دو مذنب اول را ابطال کردن بدین جهت که اگر
همه مردمان در فطرت خبر باشند و بتعلیم بشر اشغال میکنند بصورت اشفاوت
شتر با از خود کنند با از غیر خود اگر از خود کنند پس قوتی که در ایشان بود منفعتی شتر بود
و چون چنین بود طبع خبر نبوده باشند بلکه شتر بر بوده باشند و اگر در ایشان قسم قوت
شتر باشد و هم قوت خبر و لکن قوت شتر غالب میشود بر قوت خبر هم لازم آید که
شتر بر طبع باشند و اما اگر شتر از غیر خود است تفاوت میکنند آن اخبار طبع شتر
باشند پس همه مردمان طبع اخبار نبوده باشند و همین جهت بعضیها در ابطال آنکه
همه مردمان طبع اخبار باشند استعمال کرده و چون این دو مذنب ابطال کرد
مذنب خویش اثبات کرد و گفت که یعیان و مشاهد می بینیم که طبیعت بعضی مردمان
اقتضای خبر میکند و هیچ وجه از ان اشغال نمیکند و ایشان اندک اند و طبیعت بعضی

اقتضای شتری کند و هیچ وجه قبول خبر نمیکند و ایشان بسیارند و باقی متوسط اند که
بجاست اخبار خبر میشوند و بجا طاعت شتر از شتر و حکم ارسطو طایس در کتاب
اخلاق و در کتاب مقولات گفته است شتر از بنا ویب و تعلیم اخبار شوند و چند
ان حکم علی الاطلاق نبود اما مکرر از مواضع و صیغ و توان از نادیدنی و نهند
و مواخذهت بسیار است پس بدین هر ابینه اثری میکند پس طایفه باشند که هر چه در
قبول آداب کنند و اثر فضیلتی مملکت و در یکی در ایشان ظاهر شود و
طایفه دیگر باشند که حرکت ایشان بسوی التزام فضایل و نادیدنی و این صفات
بود و اما دلیل حکای متاخر بر آنکه هیچ خلقی بی غایت است که گویند هر
تیم برید و هیچ چیز از آنچه شتر برید و طبعی بود آنچه دید که هیچ خلقی طبعی نبود
و این قیاس صحیح است بصورت ضرب دوم از شکل اول خنده و صغری
میانی که گفته آمد در شهادت عیان و وجود نادیدنی احداث و حسن شتر
که بسیار است خدای تعالی است ظاهر است و مقدمه کبری نیز در پیش خود
پس است چه همه پس ضرورت دادند که طبع آب را که منفعتی مثل است
بغفلت شتر توان کرد تا میل کند چینه و بگر و طبع انش از از اشراق میتوان
و در دیگر امور طبعی برین مثال پس اگر خلقی بی غایت بودی عقل تا نادیدنی گویند

و تهذيب جوانان و تقويم اخلاق و عادت ايشان نبرمودندی و بران اقدام نمودی
 و اگر کسی نظر اعشاب را در احوال کو و کان اخلاق ايشان نامل کند و علی الخصوص
 کو و کان را که بر دگی از طرفی بطرفی برسد این حسنی و راروشن کرد و کو و کان
 در ابتدا از فطرت مقتضای طبیعت اظهار کند چه قوت رویت او بدان در
 زبیده باشد که احوال و ارادت خویش بچلیت و خردمیت پوشیده گردانند
 چنانکه دیگر اصناف که اصحاب تمیز و فکر باشند تا آنچه قبح شمرند مخفی دارند و
 تکلف آنچه پیشتر دانند فراموشند و در کو و کان ظاهرست که بعضی پیشتر قبول
 ادب باشند باسانی و بعضی بدشواری و بعضی را طبع از قبول ادب شکر بود
 و مشتیات امر بر ايشان چون جیب و وقاحت و سخا و صنت و قناعت و ور
 و دیگر احوال از ایشان صادر و بعد از آن بعضی سهل الغیب و باشند در قبول اصدادان
 حالات و بعضی سهل الغیب و بعضی مکن الغیب و بعضی منسنع الغیب و تا بر آنچه
 خبر برانند و بعضی شکر بر او و بعضی متوسط و چون مانند است احوال خلق مخلوق که بچنانکه
 هیچ صورت بصورتی مشابه نیست هیچ خلق مناسب خلقی یافته نشود و اگر انسان بود
 و سپاست کند و زمام هر کس در دست طبع او و سند عمده بر حالتی که مقتضای حاج
 او بود در اصل نا آنچه عارض شده باشد با اتفاق مابند بعضی در قید غضب و بعضی در

شونت و کردی و سپهر خص و کردی و سپهر استلا بکثیر و لیکن مودب اول نمه جهالت را نمانس
 آلبی بود علی العسوم و مودب ثانی اهل تمیز و ادب ان صحیح را از ایشان حکمت بود
 علی الخصوص تا از آن مراتب بعد از کمال پسند پس واجب بود بر ماور و پذیر که فرز
 اول در قید ناموس بریند و باصناف سیاسات و تا دییات اصلاح عادت
 ایشان کنند جماعی که پیشتر ضرب و توبیخ باشد چیزی از جن جنس تقدیر حاجت در
 تا و پب ایشانی لازم دانند و کردی و بی که بموا جید خوب از کزانات و راحت اصلا ح
 توان آورد این معانی در باب ایشانی نقتیدیم رسانید و علی آنچه ایشانی از اجاب را
 احتیاط را بر ادب سنووه و عادت پسندیده بدانند تا آنرا مکن کنند و چون
 عقل پسند از ثمرات آن تمنع بمانند و بر مان بر آنکه طریقت قویم و منهای شیعیم آن
 بوده است که ایشان بدان اشته اند تفعل کنند و اگر استغذگرا منی زرگز و سعادت

فصل دوم در آنکه صنایع تهذيب اخلاق شریفترین صنایع است شرف هر
 صنایعی که منضوری بود بر اصلاح جوهری موجود از موجودات بحسب شرف
 آن موجود تواند بود در ذات خویش و این قضیه است در عقل ملاحظه شود
 هر صنایعت طب که عرض از و اصلاح بدن انسان است شریفتر بود از صنایعت

و باخت که عرض او است صلاح پوست حیوانات مرده باشد و چون شترپن
 موجودات این عالم نوع انسانست چنانکه در علوم نظری مبرهن شده است
 و ما در فصل چهارم از قسم اول آن اشارتی کردیم و وجود این نوع متعین شد
 خالق و صانع اوست جل اسمه و عظم دکن و تجوید وجود و اکمال جوهرش
 مفوض بر پای و رویت و تدبیر و ارادت او چنانکه بیان کردیم و چون کمال
 مرتبی در هر در فعل خاص اوست از بر تمامترین وجهی و نقصان او در صورت
 صد و راز و چنانکه در ایستادگی کرده آمد که اگر مصدر خالصت خویش نباشد بر
 اتم همچون در فعل ثقل را شاید با هم چون کوه سفید و ج را و اطمینان از صحت
 انسان که انقضای اصدا را فعال خاص او کند از نو تا وجودش کمال رسد جز بسط
 این صفت صورت نمیدهد پس صفتی که شرف او اکمال شرف موجودات
 این عالم بود اشرف صناعات اهل عالم تواند بود و بیاید و است که چنانکه در
 اشخاص هر صنفی را از اصناف حیوانات بل اصناف نبات و جمادات
 تفاوتی فاحش است پو اسپ و دوزخ نازی با اسپ کردن پلانی و جمع بندی
 سبک با تن نرم آسمن رنگ خورده در یک سبک توان آورد در اشخاص مردم
 تفاوت ازان بیشتر است بل در هیچ نوع از انواع موجودات آن اختلاف

و بهائیت نیست که درین نوع و آن شکوه گفته است شعرا
 و لم ارامل الرجال تفاوت لذی الجده حتى بعد العت بواجده
 اگر چه پیدا شده است که مسالمت میکند و لیکن بحقیقت مختصر بود است چه
 در نوع انسان شخصی مایه شود که اخس موجودات باشد و شخصی مایه شود که اسر
 و افضل کانیات بود و بنویسند این صفت مبرهن میشود که اولی مرتب انسانی
 با علی و ارج رسانید بحسب استعداد و قدر صلاحیت او هر چند همه مردمان قابل
 نوع کمال توانند بود چنانکه گفته آمد پس سنائی که در او آید پس موجودات را اسر
 کانیات توان کرد و چه شریف صناعتی تواند بود از قدر درین باب کفایت بود
 تا سخن محد اطباء نهند و الله المبتدع لیسیرات و الموفق للتحقیقات

فصل سیوم در صیغ احسان فیضی که مکارم اخلاف

عبارت از آنست در علم نفس مفرق شده است که نفس انسانی را سه بخش
 بشمارند که با هم با هم در افعال و آثار مختلف میشود عبارت
 ارادت و چون یکی از آن قوت بر دیگران غالب شود و دیگران مغلوب میشوند
 یکی قوت مایه است که از آن نفس مکی خوانند و آن مبداء فکر و تخیل و شوق
 نظر در حقایق امور بود و دوم قوت غضبی که از آن نفس سبعی خوانند و آن مبداء

و دیرری و اقدام بر احوال و شوق تسلط و ترفع و مزید جاه بود و سیبوم قوت
 شوقانی که از این پس بهی خوانند و آن مبتدا شهوت و طلب غذا و شوق
 ماکل و شارب و مشاکج بود چنانکه در قسم اول اشارتی بدین قسم تقدیم افتاد پس عدد
 فضایل نفس بحسب اعداد این قوی تواند بود هرگاه که حرکت نفس با طبع
 با اعتدال بود در ذات خویش و شوق و با کتابت معارف یقینی بود بچسب
 گمان برند که یقینی است و بحقیقت جهل محض بود از آن حرکت خصیلت علم
 شود و تبعیت خصیلت حکمت لازم آید که هرگاه که حرکت نفس پس با اعتدال
 و انقیاد نماید پس عاقله را و قسامت گذرا آنچه نفس عاقله فرط او شود و تهنج
 می وقت و تجاوز حد نماید در احوال نفس خویش را از آن حرکت خصیلت علم
 حادث شود و فضیلت شجاعت تبعیت لازم آید و هرگاه که حرکت نفس
 با اعتدال بود و مطاوعت نماید نفس عاقله را و اقتضای گذرا آنچه نفس عاقله
 او نهد و در اتباع هوای خویش مخالفت او نکند از آن حرکت خصیلت عفت حادث
 شود و فضیلت سخاوت تبعیت لازم آید و چون این سه پیش خصیلت حاصل شود
 و هر سه با یکدیگر متمایز و منسپالم شوند از ترکیب مرهه خالصی نشانه حادث کرد
 که کمال و تمام فضایل آن بود و از آن فضیلت عدالت خوانند و از این جهت که

که اجتماع و اتفاق جسمی حکما می متاخر و مشتدم حاصلست زیرا که اجناسی ضعیف
 چهارست با حکمت و شجاعت و عفت و عدالت و شکر پس سخن
 روح و پست بعد نباتات و مفاخرت نشود الا یکی از این چهار با هر چه ارچه گمان
 نیز که شرف نسب و زر کی دودمان بخش کنند مرجع ما آن بود که بعضی از ابا و
 اسلاف ایشان این فضایل موصوف بوده اند و اگر کسی متفوق و تعلق با کبریت
 مال نباتات کند اهل عقل را بر او انکار رسد و بعد از این پیش ازین گفتند
 که نفس را و قوتت یکی ادراک بذات او و دوم تحریک بالذات
 و هر یکی ازین دو مشعب شود بدو شعبه قوت ادراک قوت نظری و قوت
 علی قوت تحریک قوت دفع یعنی غضبی و قوت جذب یعنی شهوی پس
 اعتبار قوی چهار شود و چون تصرف هر یک در موضوعات بر وجه اعتدال
 بود چنانکه باید و چنانکه باید بی افراط و تفریط خصیلتی حادث شود پس فضایل چهار
 یکی از نهدیب قوت نظری و آن حکمت بود و دوم از نهدیب قوت علی و آن
 عدالت بود و سیبوم از نهدیب قوت غضبی و آن شجاعت بود و چهارم از
 نهدیب قوت شهوی و آن عفت بود و چون کمال قوت علی آن بود که تصرف
 او در آنچه عمل دارد بر وجهی باشد که باید و تحصیل آن پس عملی است و از این جهت

تجربول عدالت موقوف بود بر حصول فضیلت دیگر چنانکه در اعتبار اول گفته
و اینجا اشکالی وارد است و آن آنست که حکمت را نسبت کردیم نظری و اعلی
و حکمت عملی را بر صیغه که یکی از آن شملت بر فضایل چهارگانه که یکی از آن
حکمت پس نفس حکمت قعی باشد از اقسام حکمت و این پیشنی مدخول بود و جل این
است که چنانکه غرض از تعلقی است نظری و بدین سبب در اقسام علوم قعی که
مستور بود بر علم با موری که وجود آن غرض تصرف عالم دارد موسوم شده است
بغیر عملی نظری را نیز مستثنی است بعلی چون نظر از موری است که وجود آن مستثنی
بصرف ناظر دارد پس ازین جهت تحصیل اصل حکمت قعی از اقسام حکمت عملی
ناچنانکه عدالت از حکمت است عدالت بود با آنکه مراد از حکمت درین مقام
استعمال عقل عملی باشد چنانکه باید و از آن حکمت عملی نیز خوانند و سبب اختلاف
اعتبار اختلاف از نسبت زایل شود و شک بریزد و هر یکی ازین ضمایق قضای اشخاص
در صاحب فضیلت بشرط تقدی گذارد و بجز آنچه ما دام که اثر آن فضیلت هم در
او بود نهاد و بجز او سرایت نکند موجب استحقاق مدح نشود و آثارش صاحب
سخاوت را که سخاوت او از تقدی گذارد بجزی متناقض خوانند نه سخن ما صاحب
شجاعت را چون بدین صفت بود و بیور خوانند نه سخاوت و صاحب حکمت را پیشتر خوانند

نه حکم اما چون فضیلت عام و اثر خیرش بر دیگران سرایت کند نه از این سبب خوف
در جای دیگران گردد و پس سبب رجاء بود و شجاعت سبب خوف
در دنیا چه این دو فضیلت تعلق نفس جوانی فانی دارند و علم هم سبب رجاء بود
و هم سبب خوف هم در دنیا و هم در آخرت چه این فضیلت تعلق نفس مکی باشد
و در رجاء و پیوست که سبب بیاد است و احتیاط باشد حاصل آید مدح
لازم شود و در رسوم این جنس بیل گفته اند که حکمت آنست که معرفت هر چه است
وجود دارد حاصل شود و چون موجودات الهی است انسانی پس حکمت و نور
بود یکی و انبیا و اولاد دیگر کردنی با نفسی نظری و عملی و شجاعت آنست که
نفس غیبی پیش ناظر از انبیا و نماید تا در امور موناک مضطرب نشود و اقام
بر حسب رای گذر نام عملی که گذر چیل بود و هم صبری که نماید محسوس باشد و عفت
که شهنش مطیع نفس ناظر باشد تا تصرفات او بحسب اقتضای رای او بود و اثر خیر
در و ظاهر شود و از تبعده هوای نفس و استخدام لذات فارغ ماند و عدالت آنست
که این همه قوتها با یکدیگر اتفاق کنند و قوت هر یک را نشانی نماید تا اختلاف
مواد و تجاذب قوتهای صاحبش در درجه حرمت میکنند و اثر اضاف و اشخاص
در و ظاهر شود و الله اعلم **فصل چهارم**

در انواعی که در تحت اجناس فنیان باشند و در تحت هر یکی از این اجناس چهار کجا
انواع نامحسوس بود و اما آنچه مشهور تر است باید که این انواعی که در تحت جنس
مشت اول نکا دوم سرعت فحم و سوم صفای ذسن و چهارم سهولت تعلم
و پنجم حسن نقل و ششم تحفظ و هفتم ندرت اما نکا آن بود که از کثرت مزاولت
مقدّمات منتهی به سرعت اشیا و سهولت استخراج اشیا چنانچه ملکه شود در زمان
که بدرفتند و اما سرعت فحم آن بود که نفس را حرکت از طرف و مات بلوازم بکشد
باشد تا در آن فصل کثیف شود و اما صفای ذسن آن بود که نفس را پاک کند و این استخراج
مطلوب بی اضطراب و تشویشی که بر وطاری کرده و حاصل آن آید و اما سهولت تعلم
آن بود که نفس حدی کتاب کند در نظریاتی مانند خواطر مغربه بکلیت خویش
توجه مطلوب میکند و اما حسن نقل آن بود که در جهت و این است که از هر چه
حدی درازی که باید نگاه دارد و نامه آسمان داخلی کرده باشد و نه غایت خارج
و اما تحفظ آن بود که صورت نهایی را که عقل ما همیشه بقوت فکر یا تجل محض و سخیض
گردانیده باشد بنگاه دارد و ضبط کند و اما ندرت آن بود که نفس را طاعت
صورت محفوظ ببرد و وقت که خواهد باستانی دست و پا از جهت ملکه که کتاب کرده
باشد و اما انواعی که در تحت جنس شجاعت یازده نوع است اول کبر نفس

دوم نجدهت و سوم بندگدستی و چهارم ثبات و پنجم علم و ششم سکون و هفتم
شهامت و هشتم عمل و نهم تواضع و دهم محبت و یازدهم رقت اما کبر نفس
آن بود که نفس کرامت و سوان مبالغت کند و بسیار و عدمش التفات نماید بلکه
راحتنمال امور بلا عیب و عسر ملائم قادر باشد و اما نجدهت آن بود که نفس را توان
ثبات خویش را در حالت خوف فرج رود و نباید و حرکات نامشروط از صادر نشود
و اما بندگی نسبت آن بود که نفس را در طلب عمل سعادت و شقاوت این چهار
در چشم عقید و بدان پیشتر و صحبت نماید با جندی که از قبول حرکت نرنجناک بدارد
و اما ثبات آن بود که نفس را قوت مقاومت آلام و شداید پیشتر شده باشد تا از
عارض شدن امثال آن کشته نشود و اما علم آن بود که نفس را اطمانی حاصل شود که
باستانی حرکت او شود کرد و اگر مکر و هی و برسد در شیب نماید و اما سکون آن بود که در
حصومات دور بر بهایی که حمت محافظت حرمت باید از شریعت لازم
شود تحت و سبب حکماری نماید و این را عدم پیشتر گویند و اما شهامت آن
که نفس در پیش کرده و در اقتنای امور عظام از جهت توقع و کبر چنانچه و اما تحمل آن بود که
نفس آلات بدنی را فرسوده گرداند در جهت امثال از جهت کتاب امور پیشتر
و اما تواضع آن بود که خود را فرستد بر کسانی که در جاه از و نازل تر باشند

و اما جهت آن بود که در محافظت ملت با چهره ناپی که محافظت از آن واجب
بود و تا آن زمان که در آن وقت آن بود که نفس از شاخصه نام آید چنانچه پیش
بی اضطرابی که در آن حال او حادث کرده و اما انواعی که در تحت این است
دوازده است اول حب و دوم رفق و سوم حسن جدی و چهارم سلامت
و پنجم دعت و ششم صبر و هفتم فطنت و هشتم وفاداری و نهم ورع و دهم نظام
و یازدهم حریت و دوازدهم سخا اما جفا انحصار پس باشد در وقت استیضار از
در کتاب فتح بحبت انحرار از استحقاق قدرت و اما رفق ایضا و چنان بود
اموری را که حادث شود از طریق تسرع و آزار و ممانعت پذیر خوانند و اما حسن جدی
آن بود که نفس را بکجیل خویش چسباند و در غنی صادق حادث شود و اما
سلامت آن بود که نفس بجا ملت نماید در وقت شایع از آن مخلقه و احوال متبینه
از سر قدرت و بلکه که اضطراب را بدان تفرق نبود و اما دعت آن بود
که نفس ساکن باشد در وقت حرکت شهوت و مالک زمان خویش بود و اما صبر آن
بود که نفس مقاومت کند با هوا و اما مطاوعت لذات نفسیه از وضو در نشود و اما
فطنت آن بود که نفس آسان فریاد نماید و ماکل و مشرب و مطالب پس و غیر آن و رضا
با آنچه مدخل گذاردیم چنانکه اتفاق افتد و اما وفاداری آن بود که نفس در وقت
بسیار

باشد بسوی مطالب آرام نماید تا رشتاب زدگی مجاوزت حد از وضو در نشود
شرط آنکه مطلوب فطنت بکند و اما ورع آن بود که نفس ملازمت نماید بر اعمال
یکو و افعال پسندیده و تصور و تصور را بدان راه نماید و اما نظام آن بود که نفس
تذیر و ترتیب امور بر وجه و جوب و حسب مصالح نگاه داشته شود و اما
حریت آن بود که نفس ممکن شود از کتاب مال از وجوه مکاسب جمیده و صرف
آن در وجوه مباحه محموده و انشیع نماید از کتاب از وجوه مکاسب
و اما سخا آن بود که اتفاق اموال و دیگر تمثیلات بر سهیل و آسان بود تا چنانکه باید
و چنانکه باید بصیبت استحقاق برسانند و سخا نوعی است که در تحت انواع بسیار
و تحصیل بعضی از آن است و اما انواع فضائل که در تحت این است و آن
مشقت بود اول کرم و دوم ایثار و سوم عفو و چهارم مروت و پنجم
و ششم حواسات و هفتم سعادت و هشتم سعادت اما کرم آن بود که نفس سهیل
اتفاق مال بسیار در اموری که نفع آن عام بود و قدرش بزرگ باشد بر وجهی
اقتضای آن و اما ایثار آن بود که بر نفس آسان باشد از سر ممانعت باجی که بخاصه او تعلق
داشتند باشد بر خاستن و بدل کردن در وجهی که استحقاق آن او را ثابت بود
عفو آن بود که بر نفس آسان بود بزرگ مجازاة نهی با طلب مکافات نیکی

بیک قدرت و تمام موت آن بود که نفیس را غیبی صادق بود بر تخیل برست
افادت و بذل لایب بار با دست بران و اما نبل آن بود که نفیس استیلاج نماید ^{مستند}
افعال پسندیده او بدست میرت ستوده و اما مواسات معاونت بران
دوستان و پیچان بود در پیشت و شرکت دادن ایشان با خود در قوت و مال
و اما حاجت بدل کردن بعضی باشد بطوشی از چهره ناپی که واجب نبود بدل آن ^{و اما}
ترک گرفتن بعضی بود از چهره ناپی که واجب نبود ترک آن از طریق احتیاط ^{و اما}
که در وقت ^{جلسه} عدالت و آرزو است اول صداقت و دوم الفت و سوم
وفا و چهارم شرف و پنجم صلحت رحم و ششم مکافات و هفتم حسن شرکت و هشتم
حسن خض و نهم تودد و دهم تسلیم و یازدهم توکل و دوازدهم معاونت اما صداقت
مجتبی صادق بود که بهشت شود بر همه تمام حکمی که حساب فراغت صدیق و او
رسانیدن هر چیزی که ممکن باشد و اما الفت آن بود که راهها و عقاود آنست که در
در معاونت یکدیگر محبت نپذیرد پیشت متفق شود و اما وفا آن بود که از الزام طریق است
و معاونت تجاوز جایز است و اما شفقت آن بود که از حالی غیر ظالم که کسی رسد پیشتر
بود و تمت بر ازلت آن مضمور دارد و اما صلحت رحم آن بود که خوشان شکا
با خود در خیر است و نیاوی شرکت دهد و اما مکافات آن بود که احسانی را که با او

مانند بار ماوت از آن محبت کند و در اسارت بجز از آن اما حسن شرکت آن بود که
در دادن و پیشدن در معاملات بروجه اعتدال کند چنانکه موافق طبیح و بکران است
و اما حسن نصیحت آن بود که حقوق و بکران که بر وجه تجارت میکند از دست و نداشت
خالی باشد و اما تودد طلب موودت کنها و اهل فضل باشد بخوش رویی و بیکو پیچ و
دیگر چهره ناپی که مستعدی این معنی بود و اما تسلیم آن بود که بفعلی که بباری سپیچانه و متعالی است
داشتند باشد با بکسانی که بر ایشان اعتراض جز نبود رضا و هر بخوش متشی تازه روی از طبعی ^{سود}
و اگر چه موافق طبع او نبود و اما توکل آن بود که در کار ناپی که جوادان قدرت و کفایت
بشری بود و رای و رویت خلق را در آن مجال تصریحی صورت بندد و ریادت و نصیحت
و بیخلف و تاجر طلبد و بخلاف آنچه باشد میل کند و اما عبادت آن بود که مطیع و مجید خالق خویش
جل و علا و متعربان حضرت او چون ملائکه و انبیاء و ائمه و اولیاء علیهم السلام و طاعت
و متابعت ایشان و انهادن او امر و نواهی صاحب شریعت بلکه کند و تقوی را که مکمل و متمم
این معانی بود شمار و در شمار خود سازد اینست حصانواع فضایل و از ترکب بعضی
فضیلتهای بی ادران تصور توان کرد که بعضی انامی خاص بود و بعضی را بنود و ائمه و ^{الذوق}

فصل پنجم در حصانواع فضایل و از ترکب بعضی
در ذیل بود چون فضایل در چهار جنس تصور است اصدا و آن که اجناس ذایل بود

در باقی نظر هم چهار نوع بود و آن جمله آنست که ضد شجاعت است
 و شش که ضد خفت است و جور که ضد عدالت است و ما بجز نظر منصفی
 بحث مستوفی هر فضیلتی را جدی است که چون از آن جدا شود و ز نامیزد در طرف غلو و در طرف
 نصیبر و بیانی او کند بلکه هر قیدی که در تعدیل فضیلتی معین بود چون احسان کند تا قیدی
 که نامشبر بود چون رعایت کنند آن فضیلت را در ذمیت کرد پس هر فضیلتی که
 وسطی است و در ذمیل که ما زار او باشند بمراتب اطراف مانند کم کردن و این تا چنانکه
 بر سطح و ابروی یک نقطه که مرکز است و در زین نقطه است از محیط و دیگر نقطه که اعداد
 در حصر و عدل نماید از جوانب چه بر محیط و چه داخل محیط هر یک در جانبی که باشد محیط نزدیک
 باشد از مرکز همچنین فضیلت را نیز جدی بود که آن حد از ذمیل در جانب بعد باشد و آنرا
 از آن حد در جهت و جانب که اتفاق افتد موجب قرب بود بر ذمیل و آن
 مراد حکما از آنچه گویند فضیلت در وسط بود و در ذمیل اطراف پس ازین روی از آن
 رویتهای متناسبی باشد و وسط محدود بود و اطراف نامحدود و ملازم فضیلت
 مانند حرکت بود بر خطی مستقیم و از کتاب ردیلت مانند انحراف از آن خط و طاعت
 که بیان دو حد خط مستقیم هر یکی تواند بود و خطهای مستقیم متناسبی تواند بود همچنین
 استقامت در سلوک طریق فضیلت جز بیک صورت نمیدد و انحراف از آن

منج ما محدود باشد و ازین جهت باشد صیغی که در التزام ظنیت ضایل واقع باشد و آنچه
 در بعضی اشارات نویسنده است که صراط خدای از سوی رجب و از شش شیرین بود
 عبارت ازین معنی است چه وجود و سبط عینی در بیان اطراف نامتناسبی منعقد بود
 و عین بدان حد از وجود منعقد تر بود و آنچه حکما گفتند اصحابه نقطه آمد
 اعراض الحد و لعمریه و لزوم الصواب بعد ذلک حتی لا علیها اعراض
 همین معنی خواهد بود و بیاید و است که وسط بدو معنی است که یکی از آن
 وسط بود و بیان دو چیز مانند چرخ که وسط بود میان دو شش و انحراف آن از وسط
 حال بود و دیگر آنچه وسط بود باضافت مانند اعتدالات نوعی و شخصی نزدیک طبایع
 است بهار و وسط درین علم هم ازین قبیل باشد و از بیجا است که شریک هر فضیلتی است
 مختلف شود و یا اختلاف احوال و از منته و غیر آن هم اختلافی لازم آید و باز بر سر
 از ضایل هر شخصی معین و این متناسبی باشد چنانکه گفتیم پس ردایل شخصی در حد و عدل
 آورد و ازین سبب است که دو داعی شریک بسیار است و دو داعی خیر اندک و لیکن
 این اشخاص اعداد بر صاحب ضیلت نیست چه بر صاحب ضیلت اعطاء اصول
 و قوانین بودند اجزای خردیست چنانکه در ذکر و ذکر را قانونی بود در تصور دروا
 که بتوسط آن قانون اشخاص متناسبی ازین نوع در عمل تواند آورد و در هر موضوعی

آن موضع را از آنچه مآده معین و مقدار معین و نقش در اینجا می که باشد اقتضای کند در عادت
 بنده می رساند و واجب نبود که تصور کند اعداد در ما و آنچه شریکهای مختلف که در وجود
 و اعداد و فساد می که در طرفین نیست اقتضا و چون اغرافات را جمع باد و نوع است
 یکی آنچه در عادت طرف افراط لازم آید و دیگر آنچه در عادت از طرف تفریط لازم آید
 پس از آنکه در فضیلتی و در چسبندگی است باشد که آن خصلت وسط بود و آن در وسط
 و در طرف و چون بیان کرده آمد که اینها پس ضابطه چهار است پس اینها پس در اول
 باشد و در آن باز از حکمت و آن فساد بود و در آن از برای حکمت و آن تصور بود
 و چون در و با برای حکمت و آن فساد بود و محمود شهود و در و با برای عدالت و آن ظلم بود
 و انظلام و اما سنده و آن در طرف افراط است استعمال قوت فکری بود در آنچه واجب
 بود و با زیادت بر آنچه مقدار واجب بود و بعضی از اگر بر می خوانند بله و آن در طرف
 تفریط است تعطیل این قوت بود با زدودن نه از روی خلقت و اما تصور و آن در طرف
 افراط است اقدام بود بر آنچه اقدام کردن بر آن چنان باشد چنان و آن در طرف تفریط
 خبر بود از چیزی که جز از آن محمود نباشد و اما در طرف افراط است و لو
 بود بر لذات زیادت از مقدار واجب و اما محمود شهود و آن طرف تفریط است
 سکون از حرکت و طلب لذات ضروری که شرع و عقل در اقدام بر آن حکمت

و او به باشد از روی شایسته از راه نقصان خلقت و اما ظلم و آن در طرف افراط است
 تحصیل کسب با معاش با بیخارج البه بود از وجه ذمیده و اما انظلام و آن طلب است
 معاش و با بیخارج بود از جنب و نسبت آن و انقباض نمودن در فکر نفسان بی
 استحقاق بلکه بطریق ندانست و سبب آنکه و حق توصل با موال و اقوات و غیر آن بسیار
 و ظلم و جان همیشه بسیار مال کشند و منظم کم سرمایه و عادل منوسط حال هم برین کسب است
 در انواعی که تحت اینها ضابطه کشند اینها بسیار با بد کرد و تا بعد و هر یکی در وسط
 معلوم شود یکی در حد افراط و دیگر در جانب تفریط و تواند بود که هر یکی را از این
 و اصناف در هر پهنه نامی معین وضع کرده باشند اما چون سخن در تصور آید
 از عبارت فراغتی حاصل آید چه عبارت برای توصل معانی بکار دارند و اما در
 مثال آنچه با برای نوعی چند لازم آید یا یکیم تا دیگران بر آن تمسک کنند که بگویم از او
 حکمت صفت نوع بر شمرده ایم و کما و سرعت فهم و صفای ذهن و سهولت
 تعلم و حسن محصل و تحفظ و تدکرها و کما وسط بود میان خست و بلاوت و
 در جانب افراط و بلاوت در جانب تفریط و بدین بلاوت آن خواهیم که
 از سوی اختیار بود نه از عدم خلقت و اما سرعت فهم وسط بود میان
 تجلی که بر سپیل اختلاف افندی احکام فهم و باطایبی که از تاخیر تحت مکه شود

و اما صفای زمین وسط بود میان طینتی که در پیش عادت شود باین سبب آن در استیجاب
 استیجاب تا خیر افتد و میان النهای که بسبب مجاوزت مقدار از مطلوب باز دارد و اما
 سهولت نسبی و واسطه بود میان بنا و زنی که استیجابات صورت را بحال نهد و میان تصدیه
 که بقدر نمودی بود و اما حسن ثقل و واسطه بود میان صرف فکر با درک چیزی که
 در ثقل مطلوب زاید باشد و میان تصور فکر از ثقل غایب بطول و اما محفوظ و واسطه
 بود میان عباتی زاید بر ضبط آنچه ضبطش نمی فایده بود و میان عقلی از استیجاب
 صورت که نمودی بود با عارض از آنچه حفظش محسوم باشد و اما ذکر و واسطه بود میان فرط
 استیجابی که اقتضای ضمیمه روزگار و کالات است کند و میان سبائی که از
 اعمال آنچه مراعات آن واجب بود لازم آید و هم برین معنی در انواع دیگر استیجاب
 می باید گفت و باشد که بعضی قابل را نامی مشهور بود چنانکه در قافیه و خرق که در طرف
 نصیحت جایاند و اسراف و بخل که در طرف نصیحت سخا اند و بخل و زلل که در طرف
 نصیحت تواضع اند و نفس و تمسح که در طرف نصیحت عبادت اند و باشد که در
 با صفت با واسطه وجودی بود مانند سخاوت و بخل و طرف افراط و استیجاب
 ناقص بطریق منسب شود و میان آن زمین و نفس نصیحت فرنی کند تا چند استیجاب
 اسراف و تنور پیشتر میگردان برند که نصیحت کامل است و در طرف تمسح استیجاب

استیجاب میخشد چنانکه در بخل و جن بر این طرف عدلی است و بسبب وجود عدم
 سخت ظاهر است و در نصیحت که با صفت عدلی بود عکس این حکم افتد مثلا
 در تواضع و حلم طرف افراط منسب شود و طرف تمسح که وجودی بود البتاس
 نیارد و در نصیحتی که بغض رجحانی در یک طرف موسوم باشد مانند عدالت مرد و طرف
 واضح بود اینست بیان اصناف روان بر این احوال و از پیش این اصناف انواع
 امراض نفسی را حادث شود چنانکه بعد از این شرح استیجاب و علامات علاج آن

فصل ششم آن داده اید انشا الله تعالی و جن

در فرق میان فضایل و آنچه شایسته فضایل بود از احوال پیش ازین در بیان که بر بیان خبر
 و سعادت مقصود بود و یاد کردیم که موجبات سعادت کجیل قوی خاصه است و بیان
 کردیم که کجیل قوی خلیل فضیل چهار کانه شمشیری بود پس موجبات سعادت اجناس
 چهار کانه بود و انواعی که در تحت آن اجناس باشد و سید کسی بود که ذات او معجز این صفات
 بود و چون یک نفس ازین صفات منقوت نظری دارد و آن حکمت و حمت و حمت است
 نطق منسل دارد پس منظر اما حکمت نفس طفه بود و مظهر اما حمت حمت است و چون
 انجالی که صادر میشود از مردم شایسته با فعال اهل فضایل و در غیر نصیحت و آنچه نصیحت بود
 حمت منقوتی و تمسح میان آنچه سید آن نصیحتی بود و آنچه سید آن طاعتی دیگر باشد غیر نصیحت

پس درین فصل این معنی شرح بیان کنیم اما در حکمت جامعیه باشند که مسایل علوم را جمع
و حفظ کنند و در آثاری مجاوره و مناظرین بیان هر یک از اینها که بطریق عقیده
و تفکیر و فکرند باشند و وجهی را بگویند که پستمان نمیشد نمایند و بر وفور علم و کمال
فضل آگهی و دست انداز در حقیقت و شوق نفس و زود و پستی که علم حکمت بود
در ضمایر ایشان منقود بود و خلاصه عقاید و حاصل معارف ایشان سنگت و جبروت بود
و مثل ایشان در تقریر علوم مثل بعضی حیوانات بود در محاکات افعال انسانیه
مثل کوهکان در شبته نمودن با بلیغان پس آثار این حکمت و امثال ایشان شبیه بود
با آثار چکا و از جهت آنکه مصدر حکمت نفس است اطلاع برین پس شایسته گشت
و همچنین غسل اغصا در شود از کسانی که عقیدت آتقن باشند مانند جامعیه که از شهوات
ولدات دنیاوی اعراض نمایند تا بحکمت انظار چیری هم از آن جنس در بهینت و در با
از آن در مقدار سیم در عاجل و بنا بر آجل آخرت و بایسب آنکه از احساس بعضی از آن
اجناس که بی نصیب بوده باشند و ذوق آن در نیافت باشند و از عمارت و تجرید
عاطل مانده مانند بعضی امالی صحرا و کوهها و پها باخا و روپشما که از شهرها دور
افتاده باشند و بایسب آنکه از توانریش اول و اودمان عروق و اوجیب ایشان
بتلاک شده باشند و ملالت و کلاله بجان و آلت راه ایشان و بایسب خود

شویت و نقصان خلقی که در ابتدا فطرت با از جهت احتمال ترکیب نیست حادث
شده باشد و بایسب انشمار خوبی که از شاول آن توقع و از دماند خوف آلام و امر اض
که لواجن از اطراف و مداومت بود و بایسب نامی دیگر از موانع چه غسل اغصا ازین حالت
و امثال ایشان صا در شود بی آنکه ذوات ایشان جنبت عینت موصوف بود
بجسیت آگهی بود که در و جن غنث نگاه دارد و باعث او بر آثار این فصلت آن بود که
زینت قوت شهوانی که بقای شخص و نوع انسانی پیوسته وجود آن منفع است است که
با این چلست متعلق باشد بی شایسته عرضی دیگر چون جز بعضی با دفع ضری و بعد از آنست که این
بر شاول هر صنفی از شئیات بگذر حاجت چنانکه باید و چند آنکه باید و در هیچ که
افضا کند اقدام می نماید و همچنین غسل اغصا در شود از کسانی که سخاوت خفیه از ایشان
منفی باشد مانند کسانی که مال بزرگ دارند و طلب تنگ از شهوات با محبت در او را با
بطبع مزید جاه و قربت با پشاه یا در طریق دفع ضرر از نفس مال و عرض و بزم و یا آثار
کند بر کسانی که بهمت اسخاق موسوم باشند چون اهل شهر یا کسانی که بخون و مضام
و انواع عیبات مشهور باشند و یا بدل از جهت توقع زیادت کنند و این فعل باشد
افعال تجار و اهل مباحثت بود و بسبب بدل اموال در امثال این طبایفه و صدور
انجیا از ایشان آن بود که بعضی طبیعت حرص و شرم مبتلا باشند و بعضی طبیعت لا

زود و ریاضت طبیعت روح طلبدن و تجارت و کوهی نبره باشند که بذل
ایشان بر سپید شدن بود و بسبب قوت معرفت بود و بدرمال و ارجحان ^{بناز} پشتر و از
افند و پاکبانی که از تمسک و صعوبت صبح خیر باشند چه مال را مدخل صعب بود
و صبح سهل و صبح در پیش آن معنی حدیث مدی که سپیدی گران بر کوهی نبردند
و از آنجا فرو گذار و بپوشند آورده اند چه کسب در دشواری چون بر دهن سپنگ
گراست بر فراز کن و صبح در آسایش چون فرو گذار شدن آن سپنگ بسوی شیب و
اجتناب جان ضروری است در تدبیر عیش و نافع در اظهار حکمت و فضیلت و اگر گنا
آن از وجه پست و مفسد چه کسب جمیع اندک است و ملوک طرف
بر ابرار و شوار را با بر خردا که به مال است نکتد کیفیت کتاب آسان و در
سبب پیشگامانی که بحریت ممالک باشند در مال نفع خط افتد و از سخت و در ورکا
سکاپت نماید و اخذ و ایشان که از وجه خیانت و طرفی استود و جمع مال
فراخ و سبت و خوش عیش و مغبوط و مجسود باشند ^{عوا} لیکن عاقل بر است حیات
از بدنت فراست عرض از اجزای ماضی و اجزای از وسیع خیالات و منفیات
و جنب از ظلم گناهان و نران و متن از آنچه مستعدی نیست و لوم و عار باشد چون
اعزاز و قیادت غبار و ترفیع ندهای نیست بر اقبیا و ملوک و سعادت ایشان

مواجس و قسب و تحسین شپان و قسب و قسب بر حسب میل طبایع ایشان و تحفه
برون عشق و سعادت و غامی و غمیت و دیگر انواع شتر و فساد که طلب مال
ار کتاب کنند ایماگر گذر معرفت در ارجحی که در عوض آن افعال بد و خواهان در سپید
پس نهجیت را علامت کند و نه از کردش روزگار شکاپت نماید و نه بر همین
و سمان حیدر بود و لیکن سخن حقیقت آنست که بذل مال بفرستد و بیکر خرا که سخاوت
لدانها جمیعت مشوب گرداند و اگر نظر او بر نفع غیر اتمد با عوض و بقصد ثانی بود تا
بعثت اولی که جواد و بخش است شبه نموده باشد و گمان حقیقی حاصل کرده و
چنین عمل شبیه بچاکت صناد شود از بعضی مردمان که بچاکت در ایشان موجود بود
کسانی که بر بنا شرت حروب و در کوب اسوا و خطر با اقدام غایب در طلبت
بیکه یا چیزی دیگر از انواع رغایب که حیران مکن بود چه باعث برین اقدام
طبیعت شش باشند طبیعت فضیلت و صیابرت و ثبات بر اتمان این
اسوال نه از فرط بچاکت بود بلکه از غایت حرص و نهمت بود چه نفس شریف را
در معرض خطر نهادن و بر مکارب عظیم اقدام نمودن در طلب مال با چیزی که جاری
بجز مال بود نهایت تمت تمت و رکاکت طبع تواند بود و بسیار بود که
غبار پشکان بختها و شلمان شباهت نمایند با آنکه دورترین همه خلق باشند از فضل

و فضیلت نایندی که اغراض از شهوات و صبر بر عقوبات سلطان از صبر
سیاط و قطع اعضا و اصناف جراحت و نکایات که از ایات نام بود
از میان صی در شود و باشد که باقیی نهایتی الصبر بر سپند و بدست و پای
و چشم گزند و انواع عذاب و نکال و مثله و صلیب و قتل رضا و مند ما پس و دیگر
در میان قومی انسانی پس فرسگای خویش که در سوء انشیار و نقصان فضیلت
ایشان باشند باقی و شایع گردانند و همچنین شجاعت نماید کسی که از طاعت قوم
و عشرت یا از خوف سلطان استیغاب جاه محرز باشد و با یکی که بار بار طریق
بر اقران ظفر یافته باشد باقیی که از مکر آن عادت در تحمل او راسخ بود و عدم
که بموقع اتفاقات او را حاصل باشد موجب معاودت و با مثل آن حال شود
و همچنین عشاق در طلب معشوق از غایت رغبت در فحور با از فرط حرص بر
از مشاهده او خویش را در ورطهای محوف اندازند و حرکت بر جایت اختیار
و اما شجاعت شیر و پیل و دیگر حیوانات اگر چه شایسته شجاعت بود اما شجاعت
چه شرفیست و نفوق خود و نفوق و اورد و بر طمع شرف است پس اقدام او
بطبیعت غلبه و قدرت باشد نه طبیعت شجاعت باز آنکه در اغلب مقصود
او از آنست معاودت عاری باشد و مثل او با در سنه من مبارزی تمام پلای

۵۴
بود که قصد صی بی نی سلاح کند بعد ما که آنچه شرط فضیلت در او مفقود است
شجاعت فضیلت آنست بود که جز او از ارتکاب امری قبیح شایع زبانت از جز او باشد
از انصرام جیانت و بدین جهت قتل میل ابر جیانت مذموم ایشان کند هر چند لذت
در مبادی شجاعت احساس نمند که مبادی شجاعت مودعی بود و لیکن در عواقب امور
احساس انقد چه در او در دنیا و چه بعد از مفارقت خاصه آنجا که بدل نفس در جایت حق
و در راه باری غم و علا و در صلیب و دو جانی خود و اهل دین کرده باشد چه آنکس که آن
سیرت و امن کس را و شود و اندک بقای او در عالم فانی روزی چند بود
خواهد بود و هر آنکه سپر انجام کار او مرگست و رای او در محبت حق و قدم او در
طلب فضیلت ثابت و مستقیم باشد پس نسبت از لغت و جایت حرمت از
و دشمن و کوتاه گردانیدن و نسبت شعلب از اهل دین موجب و در راه خدای تعالی
اختیار کند و از گر چشنگت دارد و و اندک بذول در انشیار و از طلب تعالی
چیزی بیکدیگر هیچ حالتی نخواهد ماند و از روی حقیقت طلب جیانت باز آنکه
اگر روزی چند صلیب با بد عین او منقض و جیانت او مگذر بود و در موض نواری و
و مشت و مذمت روز کار کرد از بد پس تعیین مکت با فضیلت شجاعت و دیگر باقی
و ثواب ابد دوست تر از آنچه شرف و عیب و آفت دارد و سخن امام

یعنی و شجاع مطلق امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب رضی الله عنهما که از محنت
صداور شده است بصدائق این مینسی است و آن سخن نیست قال لاصحاب
اینا الناس انکم ان لا تملوا موتوا والذی نفس ابن ابی طالب بین لالف ضربه
بالتیغ علی الراس اھون من منہ علی آف آتش و حال شجاع در مقام است
سوی نفس و محنت از شهوات همین حال بود که گفت آمد و هر که حد شجاعت که
پیش ازین یاد کرده ام تصور کرده باشد اندک ایصال که بر شتر و هم هر چند شجاعت
بشجاعت اما از مفهوم شجاعت خارج است و معلوم او شود که نه هر که بر احوال اقدام نماید
ما از ضیاع نماید شجاع چه کسانی که از ذاب شرف و ضیعت حرمت
بکندند یا از آنهای پل چین لازل سخت و صواعق منواتر و یا از علفی
ممنوع امراض مومل یا از فندان باران و دوستان یا از موج و آشوب در یاد
که در معرض این بلیات باشد چایف نشود چون ما و حاجت نزدیکتر باشد از آن
بشجاعت او همچون کسی که در حال امن و فراغت خویش او را خطرا کند بدان
که بطریق آزمایش از بالای بلند بجا روی دیواری یا کوبیده شد خطرناک
بر شود یا خویش را در کردانی افکند و در سباحت مازن بود بانی ضرورتی در معرض
پاکاوی ما و سختی یا پسینند در مایه نشود با شجاعت مر اکتفا

خود در مردی و قوت برومان نماید نسبت او بصلف و حماقت بیشتر باشد از آنکه شجاعت
و اما افعال کسانی که خویش را بجهت کند یا هر چه بخواهد با چای افکند از خوف نفی با از فرج
زوال چای با بر مقامات امری پیش بر روی جل کردن لاین نزار که بر شجاعت
چه موجب این افعال طبیعت چون بود نه طبیعت شجاعت از جهت آنکه شجاع
بود و برین عمل شاید فاور و در هر حال که حادث شود فعلی از وصا در کرد که مناسب
آن حال بود و ازین مینسی واجب شده است تعظیم کسی که بشجاعت موصوف بود
بر کافه عقلا و حکمت چنان افض کند که با او شناختی یا کسی که قیوم امور دین است بود
بچنان پس شناخت و مضامینت کند و قدر او بشناسد و بیان عمل او در عمل کسانی که بود
تشبه کند و از شجاعت بی بهره باشد تمیز کند چه شجاع غیر الوجود بود و استقامت
او بشداید در امور محسوسه و صبر او بر مکاره و قانع و اسپنجانت او بچیزهای که عوام
بزرگ شمرد مانند قتل سخت ظاهر باشد نه بکروچه که تدارکش ممکن بود اندو
شود و نه از سبلی که مانع حادث شود مضطرب کرد و چون در خشم شود آ
او بگذارد و واجب بود و بر کسی که سپنجن اید باشد و در وقت که لاین بود و چون
اشقام کند هم برین شرایط را اشقام افدام نماید و چکا گفت اند کسی که در عرض
اشقامی افند و از آن ممنوع شود و بولی خویش او راه یابد که آن بر شجاعت موصوف

نیند و بعد از آنکه برادر سپیده باشد نشانی که در طبیعت او مرکوز بوده باشد
 معاوضت کند و این اشقام اگر حسب شجاعت بود محسوس و مانند والا مرسوم
 و بسیار گمان بوده اند که بر اشقام آن سبک قاهر یا خصمی غالب اقدام نموده اند
 تا نفس خویش را بدان در ورطه هلاک افکنند اندلی آنکه مضرتی را نصیب
 بکاراکنین آید یافته است و چنین اشقام ملال صاحبش و موجب مزید دل
 دل و عجز او باشد پس معلوم شد که عفت و سخاوت و شجاعت بیکو نایب
 الا از مرد حکیم و شرایط آن تمام نشود الا بکسب با هر نوعی جای خویش و قوت
 خویش و مقدار حاجت و بر خصمای صلحت بکار و آرد پس هر عیبی و هر سخا
 حکیم بود و هر چه کمی عیب و شجاع بود و همچنین علی شپه بعد از صداد شود
 از کسانی که عدالت در ایشان موجود نبود و اظهار اعمال عدول کنندار به
 ریاضت و پستی تا پس ببله آن مالی جاهلی چیزی مرغوب جذب کنند یا بجهت
 عرضی دیگر مانند آنچه نقد تم مابیت در دیگر فضایل و شاید که انشال این طب بجهت
 با عدالت نسبت دهند از بهر آنکه عادل حقیقی کسی بود که تعدیل قوتهای متسا
 و تقویم افعال و احوال که صادر شود از آن قوتها چنانکه بعضی بر بعضی غالب نشود
 بخدییم رسانیدن باشد عدل از آن در آنچه خارج ذات او بود مانند معاملات و کرامات

و غیر آن همین نشانی در طبیعت کرده باشند و نظر او در عیسوم اوقات برافشای
 عدالت بود نه بر غرض دیگر و این نگاه شمشیری شود که نفس را بیانی نفسانی که متقاضی
 کلی بود حاصل آمده باشد تا این آثار او در سبک نظام اخراط یابد و در دیگر
 فضایل همین اعتبار محافظت با بر کرد تا تحت این آن از آنچه بدان شپه بود
فصل سیم شناسد و الله هم الصواب
 در بیان شرف عدالت بر دیگر فضایل و شرح احوال و ایتام لفظ عدالت
 از روی دلالت مبنی است از معنی مساوات و تعقل مساواتی است با
 وحدت مشع و چنانکه وحدت بمنزله اخصی و درجه اعلی از مراتب و مدارج کمال
 و شرف مخصوص و متمایز است و سزای آثار او از مبدا اول که وجود حقیقی او
 در حاکمی محدود است مانند فیضان انوار وجود است از غلت اولی که خود
 مطلق اوست در حاکمی موجود است پس هر چه بوجدت نزدیکتر وجود او
 و بدین سبب در نسبت هیچ نسبت شرفتر از نسبت مساوات نیست چنانکه
 در علم موسیقی مقرر شده است و در فضایل هیچ فضیلت کاملتر از فضیلت
 نیست چنانکه در صلحکست اخلاق معلوم میشود چه وسط جهت تقی عدالت
 راست و هر چه جز اوست نسبت با او اطراف اند و مرجع همه با او چنانکه

وحدت مفتوحی بر قفیل موجب ثبات و قوام موجودات است کثرت منصفی
 خاست بل سندی فساد و بطلان موجودات است و اعتدال خلق وحدت است
 که سمت قلت و کثرت و نقصان و زیادت از احکام میان بر سر و عینت
 وحدت است از از حقیقت نقصان و زیادت فساد یا اوج کمال و فضیلت ثبات
 رساند و اگر اعتدال بودی و این وجود با هم زبیدی چه تولد می تواند باشد
 از عناصر اربعه شریک است با این اجزای معتدل و فی الجمله سخن درین باب بسیار
 و مودی باطنی اولی آنکه مایه مقصود شویم و گوئیم عدالت و مساوات منصفی
 نظام مختلف است اندر و چنانکه در موسیقی نسبت که نسبت مساوات بود بود
 از وجه اختلاف راجع به نسبت مساوات شود و الا از حد شایب خارج شد
 در دیگر امور مرتبه از انطوائی بود بوجهی از وجع عدالت در موجود بود و الا مرجع
 آن فساد و اختلال باشد پائش نسبت مساوات بهیچجا بود که ثابت است که
 عارضت از وحدت در جوهر با کثرت حاصل بود و آنجا که ثابت منفرد بود
 مساوات چنان بود که گوئیم نسبت اول با دوم چون نسبت دوم با سوم
 نسبت سیوم با چهارم است و اول را نسبت منصفه گویند و دوم را
 نسبت منصفه و در انواع منسبات بروج مختلف نکار و از بداند

نسبت عدوی و نسبت سندی و نسبت تابعی و دیگر نسبت چنانکه در علوم بیان
 کرده اند و قدما را در تعظیم امر نسبت و اسپسخران علوم شریف توسط آن با
 عظمت پس چون اعتبار عدالت کند در امور که منصفی نظم همیشه بود
 و ارادت را در آن در خلق باشد و آن سه نوع بود یکی آنچه تعلق بقیمت اموال و کرامت
 و ارد و دوم آنچه تعلق بقیمت معاملات و معاوضات دارد و سوم آنچه
 تعلق بقیمت اموری دارد که تعدی را در آن در خلق بود چون ثوابت و سپاسات
 اما در قسم اول گویند چون نسبت این شخص با این کرامت یا با این مال مانند نسبت کسی است
 که در مثل رتبت او بود با کرامتی و ما به مانند قطا و پس این کرامت و این مال
 اوست و او را پس باید داشت و اگر زیادت و نقصانی بود ملافی و مودون
 شایسته منصفه و اما در قسم دوم کما بود که نسبت سه منصفه افند و گاه بود
 بمصله افند و منصفه چنانکه گویند نسبت این بزرگ با این عامه چون نسبت این بزرگ
 با این کرسی است پس در معاوضه جفی منصفت و منصفه چنانکه گویند نسبت این عامه
 این زر چون نسبت این بزرگ با این کرسی است پس در معاوضه چاه و کرسی
 نسبت و اما در قسم سوم نسبت شایسته نسبت سندی افند چنانکه گویند
 این شخص را رتبت خویش چون نسبت شخصی دیگر است با رتبت خویش پس اگر

ابطال تساوی کند یعنی هر رری که بد بگر شخص رساند چنی و ضرری متقابل آن بود
 رسانید ماعدالت و تکافی با حال اول شود و عادل کسی بود که مناسبت و مساوات
 میدید چیزهای نامشابه و نامساوی را مثلا اگر خطی بپنجم بد و قیمت مختلف
 کند و خوانند که ماحد مساوات بر مذهب این معنی دراری از زاید نقصان میدکرو در نقصان
 زیادت کرد تا تساوی حاصل آید و قلت و کثرت و نقصان و زیادت مشقی کرد
 و این کسی را میسر شود که بر طبیعت وسط و اوقاف باشد تا در اطراف کند با او
 پنجمین درخت و ثقل و برج و خمران و دیگر اخراجات پس اگر درخت و ثقل چینی
 رخت عهد و از پیش بردار و تکافی حاصل آید و اگر تکافی باشد که از یک طرف
 نقصان کند خفیف شود و چون در دیگر طرف زیادت کند ثقل گردد و درج و خمران
 اگر کثرت از حق گردد در خمران افتد و اگر زیادت کرد درج و ثقل کند و او
 در هر چیزی نامعرفت آن روز چیزها ما اعتدال صورت بندد ناموس الهی باشد
 پس تحقیق و اضع تساوی و عدالت ناموس الهی است چه منبج و حدت
 اوست تعالی و کرده و خون مردم مدنی با طبیعت است و همیشه او فریبناون
 ممکن چه چنانکه بعد از این شرح تر گفته آید و تفاوت موقوف بود بر آنکه بعضی خدمت بعضی
 کند و از بعضی پستاند و بعضی دهند تا تکافات و مساوات و مناسبت بر نفع

نشود چه تجار چون عسل خود بصناع دهد و صنایع عسل خود با و تکافی حاصل
 و تواند بود که عسل تجار از عمل صنایع پیشتر باشد و بر عکس پس بر ضرورت
 متوسط و مقومنی احتیاج افتاد و آن دینار است پس دینار عادل و متوسطت
 میان خلق لیکن عادل صانعت و احتیاج به دلی ناطق باقی ماکر است تفاوت
 متفاوت میان بدنیار که صانعت حاصل نماید از عادل ناطق است تفاوت طلبند او
 اعانت نیار کند تا نظام و است تفاوت با فضل موجود شود و ناطق انسان است پس
 ازین روی بجای حاجت افتاد و ازین مباهت معلوم شد که حفظ عدالت در میان خلق
 بی این سه چیز صورت بندد یعنی ناموس الهی و حاکم انسانی و دینار و از نظام
 گفته است و نیار ناموسی عادلست و معنی ناموس پس در لغت او تدبیر و سیاست
 بود و آنچه بدان بلند و ازین جهت شریعت را ناموس الهی خوانند و در کتاب
 پیغمبر ما چنانکه است ناموس کبر من عند الله تواند بود و ناموس پس دوم از
 قبل ناموس کبر و ناموس سوم دینار بود پس ناموس چهارم است
 مفتدای نوامیس باشد و ناموس دوم حاکم بود و او را اقتدا بناموس
 الهی میدکرو و ناموس سوم افتد کند یا ناموس دوم و در شرح این
 همین معنی یعنی یافته میشود و آجاکه فرموده است و از ناموس کتاب

والمیزان بقوم الناس باللفظ وارتقا بحسب دین و بدینار که مساوات دیند
مختلفانت احتیاج از آنست که اگر نفوس مختلفات باشند مختلفه نمودی مشارکت
و معالمت و بوجوه اخذ و اعطای مقدر و منظم کنشی تا چون بنابر از بعضی سگاسد
و در بعضی اقرا بد اعتدال حاصل آید و به مساوات قلاج با تجارت مساوی شود و این آن
عدل مدنی بود که گفت اند عمارت دنیا به عدل مدنی است و خرابی دنیا
بجوهر مدنی و بسیار باشد که عملی اندک با عملهای بسیار متساوی باشد مانند
مسد پس که در مقابل رنج و مشقتی کارکنان بسیار آید و مانند تیز صاحب
سگر که در مقابل عاربت بهارزان شمار آید و بازاری عیال خراب بود و آن کسی است
که ابطال تساوی کند و بر متوال سخن ارسطاطالپس و قوا عدل شدنه جایزه نوع
بود اول جابر اعظم و آن کسی بود که ناموس پس آبی امقاد نباشد و دوم جابر
اوسط و آن کسی بود که حاکم را بطاوعت نکند و سپه سوم جابر صغیر و آن کسی
بود که بر حکم دین رزود و فساد می که از جور این مرتبه حاصل آید بجنبه
اموال و انواع دزدی و بیانت باشد و فساد می که از جور دوم مرتبه و بیکر باشد
ازین فساد ما بود و ارسطاطالپس گفته است کسی که ناموس پس متکلف باشد
عسل بطبیعت مساوات کند و اکتساب خبر و مساوات از جوه عدالت

و ناموس پس آبی جرم بود و فرماید چه از قبیل خدای تعالی خیر جمیل است و در نشود او
ناموس پس خبر بود و خبرهای که موعود بی مساوات باشد و سپه او از فسادهای مدنی
بود پس بیجا است فرماید و حفظ ترتیب در مصارف حقا و بعفت فرماید و حفظ
فروج از ناشایستهها و از فسق و افرا و شتم و بدگفتن باز دارد و فی الحکله بر
حت کند و از رذیلت منع و عادل است عمال عدالت کند اول در ذات
خویش پس در شرکای خویش از اهل بیت پس گفته است عدالت
جروی نبود از فضیلت بلکه همه فضیلت بود با سپه را و جور که ضد است
جروی نبود از رذیلت بلکه همه رذیلت بود با سپه را و پس گفته است انواع
جور از بعضی ظام تر بود مثلا آنچه در سب و شری و کلمات و عاریتینا افند ظام تر
نود و یک اهل عدل از دزدیها و مجور و قیادت و محاذعت همایک و گوا
در نوع و این صنف بخفا و دیگر افند و بعضی باشد که بخلت نزد بیکر نبود مانند
بیت و اعتدال و آنچه جاری عجزی آن بود و امام عادل حکم بیویت شد
که رفع و ابطال این فسادها کند و طبیعت ناموس پس آبی بود در حفظ مساوات
پس خویش را از خیرات پیشتر از دیگران بدهد و از شر و رکنه و از آفت
گفته اند اخلاصه تطهر بعد از آن گفته است عوام مرتبه حکومت کسی را داد

که بترک حب و نسب مشهور بود با کسی را که بسیار بار سنگین باشد و اهل
عقل و عین حکمت و فضیلت را از شرایط استعداد این نزلت شایسته
چو این دو فضیلت سبب ربایات و سیادات شخصی باشد و مرتبه
هر یکی در درجه خویش و اقسام حکمی اصناف مضرات محصورست در
چهار نوع اول شهوت و رذالت تابع آن افند و دوم شرارت و جور
تابع آن افند و سوم غلا و خزن تابع آن افند و چهارم شقا و حیرت متفان
ذلت و اندون تابع آن افند اما شهوت چون بحث شود بر اصرار غریبه مردم
را در ان اصرار التذافی و ایاری صورت بگذرد که چون در طریق تحصیل
بشهری واقع شود و مانند بآلعه رضای آن رضاد و همد و کاه بود که کرامت آن اضرأ
و تا تم بدان چنان پس کند و مع ذلک قوت شهوت بر ارتکاب آن مکرر
حل کند و اما شریک که بعد اضرأ غریب کند بر سبیل ایثار کند و از ان التذافی
باید مانند کسی که غمزه و سعایت کند بزرگیک ظلمه ما بنو سطا و نعمت خبری از ان
کنندنی آنکه منفعتی باورسد بکین او را از مکر و مپی که با کس رسد لذتی حاصل اندر و
نشقی از حسد با پستی دیگر و اما خطا چون سبب اضرأ غریب شود نه از وجه
و ایثار بود و نه منفعتی التذافی بلکه حسد بعلی دیگر بود که آن فعل مودعی شود

مانند چیزی که نه بفسد بر شخصی آید و خرابی خونی و اندوهی تابع این حالت بود و اما شقا
و بعد افعال در رو پستی خارج باشد از ذات صبا جش و او را در آن اضمیاری
و قضی در نه مانند آنکه اسب صد به پتوری ربایست نایافته که شخصی بر شسته
بود بکنی رسد که آن شخص را در و دلبستگی باشد و او را هر کلاک کند و چنین شقی
و مریوم بود و در آن و اتمه غریب موم و اما کسی که بسبب منشی یا چشم بایست بر
اقدام نماید عفویت و عقاب از وساطت شود چه بعد از آن افعال یعنی تا اول پیکر
و انقیاد قوت غیبی و شهودی که صد و قریب بتبعیت آن لازم آید با ارادت و
او بوده است اینست شرح عدالت و ایباب آن و اما افشاش
افعال گویم حکیم اول عدالت را به قسم کرده است یکی آنچه مردم را بد
قیام باید نمود از حق تعالی که واسب خیرات و مفیض کرامت بسبب
وجود و حرمت که تابع وجود است اوست و عدالت چنان افشاش کند
که بیده بعد رطقت در اموری که بیان او و معبود او باشد طریقی افضل سلوک
و در رعایت شرایط و جوب مجبود بدل کند و دوم آنچه مردم را بد است
باید نمود از حقوق انبای جنس و نظیر روسا و ادای امانات و انصاف در
معاملات و سوم آنچه بدان میباید نمود از ادای حقوق اسلا

مانند ضایع و بیرون و انقاد و وصایای ایشان و آنچه بدان ماند تا اینجاست
تعمیق این سخن در بیان وجوب ادای حق خدای جل جلاله آنست که چون برتبت
عدالت می باید که در اخذ و اعطای اموال و کرامات و غیر آن خاطر
باشد پس باید که یازای آنچه با بر سدا از عقیبات خالق عز و جل و نعمت ما
او جفی ثابت بود که نوعی از انواع قدرت در ادای آن جن بدل کند چنانکه
باندک ماده انعامی مخصوص شود از چیزی و آنرا بحسب رانی بکند بوجهی بصیحت
چون منسوب باشد بکلیف که عطا یابی نامشاهی و نعمتهای بی اندازه بخصیص
بافته باشد و بعد از آن بر ثواب و نوالی بلوا حق آبادی لحظه از آمدن میسر
و او در مقابل بندگیه شکر نعمتی باقیام بچشمه یا ادای معروفی مشغول شود لکن
سیرت عدالت چنان اقتضا کند که جد و اجب نماید بر مجازات و مکافات
مستور و او در راه همان و نصیبه خویش بنام بعد و رشک باشد چه مثل اگر
پادشاهی عادل فاضل باشد که از آثار پادشاهی او مساکت و محاکم
ایمن و منعم بر کرد و عدل او در افاق و انظار ظاهر و مشهور و در حجاب
جریم و ذبت از بیضه ملک و منع انبای جنس از ظلم بر یکدیگر و تمیید پادشاهی
مصالح معاش و معا و خلق هیچ و منفه مهمل و محمل کند او تمام خبر او معلوم

وزیر و پست را شامل بود و هم احسان او بهر یک از اقویا و ضعیفای علی الخیر
و اصل و اسپه خاق آنکه هر یک را از اهل ملک و علائق بنوعی از مکافات
قیام باید نمود که بعد از آن پستدعی ایضا بود بسمت جورا و راجع اصل و هر
بسیب استغیای او از صنایع رحمت مکافات ایشان جز با خلاص و عب
و نشر تا ذکر مناقب و آثار و شرح سپاهی و منافع و شکر جمیل و محبت صنایع
و بدل طلعت و نصیحت و ترک مخالفت در سر و علمیت و سعی در اتمام
سیرت او بعد از طاقت و اندازه اسپه طلعت و اعدا با و در نزد پسر منزل و در
اهل و عشرت که نسبت او با ایشان چون نسبت ملک باشد با ملک شوند
اعمال ایشان از اقامت این مراسم و مین مدین شرایط با قدرت اجبا
جز ظلم و جور و خفتی و انحراف از سنن عدالت نبود چه احدی اعطا از فای
انصاف خارج افتد و چه آنکه افادت نعمت و انصاف معروف و مشهوری
که در مقابل آن باشد فاحش تر چه ظلم اگر چه قبیحت در نفس خود اما بعضی را
تسبیح تر باشد چنانکه از ازلت یعنی از ازلت یعنی و انکار است از انکار است
شبیخ تر بود و چون تسبیح نصیحت در مکافات حقوق ملوک و روسا بدل طا
و شکر و محبت و سعی صالح تا این غایت معلومست بیکر که در تمام حقوق

۱
ملک الملک بحقیقت که حرکت بل هر لحظه چندان غم و ابادی نماند
از فیض جو و او بپوشد و اجتناب مامرسد که در حد عد و غیره شوان آورد
احسان و عاقلان تا چه غایت مدوم تواند بود اگر از نعمت اول گویم که در جو
انرا بدلی در تصور نمی آید و اگر از ترکیب نیست و تهذیب صورت گویم
مصنف کتاب شرح و مؤلف کتاب منافع اعضا مایه است از یک هزار و در
در احصای آنچه هم ضعیف بشری بدان تواند رسید پایه گرداند و هنوز
در مایه قطن در معرض تعریف نیاورده و از نعمه معرفت بکس ننگه کتاب
باید بیرون نیاید و بکنه حقیقت یک دقیقه رسیده و اگر از نفس قوی
و ملکات و ارواح گویم و خواهیم که شرح هم مدوی که از فیض عقل و نور و
و مجد و پنا و برکات و خیرات او نفس پر بند عبارت و اشارت را در آن
باب مجال نپایم و زبان و بیان و فهم و وهم را از تصرف در حقایق و دقائق
آن عاجز و فاقه شمریم و اگر از نعمت بنای ابدی و ملک سرمدی و جوارح
ایندی گویم که ما را در معرض تحسین و انشای استعداد و اسپه شایبان آورده است
جز عجز و جبر و حضور و دشت حاصلی نپاییم لایعبری ما بجهل شده نعم
الا الیقسم و اگر باری بر تو علا از پس ای مانی نیارست سخت شنع و فاش

۱
بود که ما انرا هم ادای حق و بدن جسدی که بوسطت آن وصمت جو و سمیت
خروج از شرطیت عدل از خود محو کنیم حکیم از سبطا پاپس در بیان
عبادتی که بندگانه از ابدان میتام باید نمود چنین گفته است که مردان را خلقت
در آنچه مخلوق را بدان میتام باید کرد از جهت خالق تعالی بعضی گفته اند ادای
صیام و صلوات و خدمت بیباکل و مصلیات و تقرب بقرابنا ختمیم باید
رسانید و فوئی گفته اند بر اقرار بر روییت او و اعتراف با صان و محمد او بر حسب
اسططاعت انحصار باید کرد و طایفه گفته اند تقرب بحضرت او با صان باید نمود
اما با نفس خود بزرگیت و حسن بیاست و اما با اهل نوع خود بمواسات و چنگت
و موصلت و جماعتی گفت اند که حرص بد نمود بر نفس کرد در آیهات و
در مجاولاتی که موجب بر خیز معرفت باری سپجاه بود تا بواسطه آن معرفت کمال
و توحید او بحد تحقیق انجامد و کردی گفت اند آنچه خدای را بقل و عو در خلق و است
یک چیز معنی نیست که از انرا تم شون و بر یک نوع و شان نیست بلکه بحسب طبعا
و مراتب مرده مان در علوم مختلفت این سخن تا اینجا حکایت العاطا است که
نقل کرده اند و در شرح بعضی ازین اقوال بر بعضی اشارتی متقول نیست طبیعت
مشاخر از حکایت اند عبادت خدای تعالی در سه نوع محصور تواند بود یکی از این

خلق با بدان دارد مانند صلوات و صیام و وقوف و عوافف شریفه است
و عا و مناجات و دوم آنچه خلق بعبودیت دارند مانند اعتقاد است و چون
توحید و توحید حق و فکر در کینت افاضت بود و حکمت او بر عالم و آنچه ازین
بود و سپه سوم آنچه واجب شود در شراکات خلق مانند اضافة در معالما
و فرار حاکم و نیکبخت و ادای امانات و نصیحت بنمایان و چنان
با بعدای دین و حمایت جرم و از ایشان که روچه که با اهل تخلفین نزد گیرند
کنند آمد که عبادت خدای تعالی به چهره است اعتقاد حق و قول صواب
و عمل صالح و تفصیل هر یک در هر وقت و زمانی و بهر اضافتی و آنست که
بر وجهی دیگر بود که اینها و علمای مجتهد که ورثه اینها اند میان آن میکنند و
عموم خلق بود و واجب اینها و مناسبت ایشان با جانفست امر حق جل جلاله
کرده باشند و بیاید و آنست که نوع انسان را در مرتبت حضرت الهیبت
سازند و تمام است مقام اول مقام اهل یقین است که ایشان را موقفا
خوانند و از مرتبه حکمای بزرگ و علمای کبار باشد و مقام دوم مقام
اهل احسان است که ایشان را چنان گویند و آن مرتبه کسانی بود که با کمال علم
حکمت عمل منجلی باشند و بنیابی که بر شردیم و مقام سپه سوم مقام ابرار

بود و ایشان را چنان می نامند که با صلاح عباد و بلاد مشغول باشند و سعی ایشان در کمال
خلق متصور و مقام چهارم مقام اهل فوز بود که ایشان را فایزین خوانند و مخلصان
تبر گویند و نهایت این مرتبه منزل اتحاد باشد و برای آن نوع انسان را سپه چهارم
و ثمرت صورت بند و اسپه نهاد این نمازین چهار خصلت باشد اول حرص
سناط در طلب و دوم آشنای علوم حقیقی و معارف یقینی و سپه سوم حیا
از جهل و نقصان فریبی که نتیجه آسمان بود و چهارم ملازمت سلوک طریق
فضایل حسب طاقت و این اسباب را اسباب اتصال خوانند حضرت
عزت و اما اسباب انقطاع از حضرت که لغت عبارت از آنست
چهار بود اول سقوطی که موجب اجراض بود و اسباب تبعیت لازم آید
دوم سقوطی که مفضی حجاب بود و اسباب تبعیت لازم آید و سپه سوم
که موجب طرد بود و منت تبعیت لازم آید و چهارم سقوطی که موجب خست
بود یعنی دوری از حضرت و بعضی تبعیت لازم آید و اسباب شرافت
ابدی که بدین انقطاعات مودی باشد چهار بود اول کمال و بطالت و بیسبب
تابع آن است و دوم جهل و غیبتی که از ترک نظر و رماضت نفس تعلیم خیزد
و سوم و فاحشی که از اهمال و خلاعت عذار او در تبع شرف است تولد

کنند و چهارم از خود را ضعیف شدن بر ذایل که از استقامت قیام و ترک انابت
لازم آید و در الفاظ شریک زین و عین و غناوت و ختم آمده است و معانی این
چهار لفظ بمعانی این چهار سبب نزدیکست و هر یکی را ازین شفا و تنها علامت
بود که بعد ازین روجه اجسام را دگر کرده انشاء الله اینست سخن حکما در عبادت
خدای تعالی و افلاطون الهی گفته است چون عدالت حاصل آید نور قوی
و اجزای نفس بر یکدیگر درفتد چه عدالت مستلزم همه فضیلتهاست پس پسین را
فعل خاص خود بر فاضلترین وجهی که ممکن بود قادر شود و این حالت غایت
قرب نوع انسان بود از الله تعالی و نیز گفته است که توسط عدالت
توسط دگر فضایل نسبت از جهنت آید هر دو طرف عدالت جورست و
هر دو طرف بیج فضیلت یک رذیلت نیست پانزدهم آنست که جورست
طلب زیادت بود و هم طلب نقصان چه چاره در آنچه مانع بود خوشی را
زیادت طلبد و دیگر از ان نقصان و در آنچه ضار بود خوشی را طلبد
و دیگر از زیادت و چون عدالت تساوی است و در طرف زیادت
زیادت و نقصان بود پس هر دو طرف عدالت جور است و هر چه
هر فضیلت را از جهنت توسط اعتدالی لازمست اما عدالت عام و مساویست

چهارم اعتدالات را و عدالت بیانی سخنانی بود که از چهار وجهی
بناموس پس الهی چه معذور معاذیر و معین اوضاع و اوساط ناموس پس الهی باشد
پس صاحب عدالت را بهیچ نوع مساوات و مخالفت صاحب
ناموس پس حق در طبیعت نیاید بلکه هر یک کی تمت او بموافقت و معاودت
و متابعت او مصروف بود چه مساوات از و یا بر و طبع او طالب مساوات
بود و اقل مساوات میان و شخص بود و در چیزی شرک میان هر دو بود
در و چیز پس ارکان نسبت متصل با متصل معین شود و بیاید و آنست که این سبب
نسانی امری بود غیر فعل و غیر معرفت و غیر قوت چه فعلی این سبب است
شود چنانکه گفتیم که افعال عدول از غیر عدول صادر شود و قوت و معرفت
بصداین تعلق بچنان کمزیری چه علم بصدین و قدرت بر صدین یکی بود اما سبب
که قابل خندی بود غیر بیانی بود که قابل خند دیگر بود و این معنی در حکم قضای
و ملکات تصور باید کرد که از اسرار این علمت و عدالت را با حرمت است
در باب معاملات و اخذ و اعطای چه عدالت در کتاب مال اشد شرایط
و حرمت در اتفاق مال جسم بدان شرایط و کتاب اخذ بود پس با اتفاق
و اتفاق اعطای بود پس عین نزدیکی بود و مردمان حر را از عادل و سپهر

و از تدبیرین سبب باز آنکه تعلق ظلم عالم عدالت پیشتر از آن بود که
بحریت چه خاصیت فضیلت فعل خبر است نه ترک شر و خاصیت
مردمان و محنت گفتن ایشان در بدل معروف بودند جمع مان و خرج جمعی
نه برای مال کنند لیکن برای صرف و اتفاق کند و در پیش نماند چه
کسوب بود از وجع جمله و تکاپل کند و در کسب چه توصل او فضیلت
خویش توصل است و از تصنیع و تدبیر و تغییر احشراز نماید پس هر جری
عادل بود اما هر عادل جری بود و اینچاسگی ابراد کنند و از آن جوانی گفتند
و آن است که چون عدالت امری اختیار است که از جهت تحصیل
و این سخنان محنت کسب نماید که جور که خداوست امری بود اختیار
که از جهت تحصیل رفیقت و این سخنان مذمت کسب کند و اختیار عادل
رفیقت و مذمت را بید نماید پس وجود جور منسوخ بود و در جواب
گفته اند هر که از کتاب فعلی کند که مودعی بود ضرری ظلم نفس خویش نماند
از آن جهت که با بذرت بر نفس اختیارند و ترک مساوت عقل
کرد و باشد و استناد ابو علی رحمه الله علیه ازین جواب جوانی گفته است
و آن است که چون مردم را قوتی مختلف است مکن بود که بعضی

از آن باعث شود بر فعلی مخالف مقتضای قوتی دیگر مانند آنکه اصحاب
یا صاحب شهوت با فراط یا کسی که در پستی عریضه کند افعالی اختیار کند
مشاورت عقل که بعد از معاودتش شیان شوند و سبب آن بود که در خفا
که علیه قوتی را با بند که مقتضای آن فعلست آن فعل چنان نماید و چون آن قوت
اینست نام عقل و استعماش او کرده باشد عقل را محال اعتراض نمود و بعد از سکون
سورت قوتی و قضا و ظاهر کرد و اما گمانی که بساوت فضیلت
مانند هیچ وقت عقل استیاز مغلوب کرد و صد در فعل چنان استیازانکه
و سوالی دیگر ابراد کنند از سوال اول شکل و آن است که فضل محمود
و داخل نیست در عدالت چه عدالت مساوات بود و فضل زیاد
و ما گفته ایم که عدالت مستخرج فضیلت و او را هر چه و طست پس چنانکه
نقصان از وسط مذموم بود زیادت هم مذموم بود پس فضل مذموم بود
و این خلف باشد و جواب است که فضل اختیار باط بود در عدالت
و قوع نشان این شود و توسط فضایل ریک سوال تواند بود چه خلاصه
وسط میان اسراف و عقل زیادت در و با تسیا طره کثیر از
و عفت با آنکه وسط است میان شرم و حمود نقصان در و با تسیا طره کثیر از

زیادت و فضل صورت بند و الا بعد از رعایت شرایط عدالت که اول
آنچه استحقاق واجب کند او کرده باشد پس زیادت بر استیجاب را
آن اضافت کند و اگر بیش همه مانع استیجاب و مینویسند رضایع گذارد
منفصل نبود بلکه مبذور بود چه اجمال عدالت کرده است پس معلوم شد
که فضل عدالت و زیادت و منفصل عادت است محاط در عدالت و
سیرت او آن بود که در مانع خود را کمتر دهد و دیگر از پیشتر و در ضار خود را
پیشتر دهد و دیگر از کمتر بگذرد و معلوم شد که فضل از عدالت شریف است
از آن جهت که بهمانندت در عدالت نه از آن جهت که خارج است از عدالت
و اشارت صاحب نامو پس بعد از اشارتی کلی بود به جزئی چه عدالت
که مساوات است گاه بود که در جوهر بود و گاه بود که در کم و گاه بود که در
و همچنین در دیگر مقولات و پائین است که آب و هوا استگانی است
نه در کیفیت که اگر در کیفیت استگانی بودندی مساحت هر دو متساوی بودی
کیفیت حاصل افتادی پس کیفیت فاضل مفضول غالب شدی
و مفضول فاسد شدی و همچنین در انش و هوا و اگر عناصر استگانی نبودندی و فساد
مقدر تو این شدی عالم نسبت شدی در کمتر از مدتی و یکبار بی غرض و مفضل غایت

76
و رحمت خویش چنان شد بر کرده است که هر چهار در قوت و بخت استگانی
و متساوی افتاده اند تا یکدیگر یکی است و توانستند که یکدیگر جزوی را که بطرف افتاد
جزئی که بد و محیط شود اما کند تا انواع حکمت پیدا کرد و اشارت بدین
معنی است قول صاحب شریف علیہ السلام **انما کما کفته است بالعدا**
فانتم السموات و الارض عرض اکتان مو پس بعد از کلی فرماید تا
کروه یا شد بهر استگانی و مفضل کلی فرماید که مفضل کلی نام محصور بود عدالت
کلی محصور از جهت آنکه تساوی را حدی معین باشد و زیادت محدود نبود بلکه
ما فضل خوانند و بر آن حث و تحریص کنند چه فضل عام و شامل شود و چه خاص
عدالت عام و شامل بود و آنچه گفته مفضل استیجاب و ممانعت در عدالت
هم قولی عام نیست چه این استیجاب عادل را جز در نصیب خود خوانند
بود مثلا اگر حاکم شود میان دو خصم در هیچ طرف مفضل نخواهد کرد و جز در غایت
عدل محض و تساوی مطلق از قبح ابدی و آنچه گفته عدالت بیانی نفسانی است
منافی آن نبود که گفته عدالت فیصلی نفسانی است چه آن بیانی استیجاب
را به وجه اعتبار کند که نسبت با ذات آن ممانعت و دیگر ممانعت با ذات
صاحب بیانی و پیوسته اعتبار با کسی که معامله با او اتفاق افتاد پس

به نسبت بار اول از آنکه نفسانی خوانند و با عصبانیت و در مضمینت معنایی و با
 بهوم عدالت و در جلگی اخلاق و ملکات همین اعتبارات رعایت
 باید کرد و بر عاقل واجب بود استعجال عدالت کلی بر آن چه که اول در پیش خود
 بکار دارد و آن تعدیل قوی و بجهل ملکات مانند چنانکه گفتیم چه اگر عدالت
 تعدیل قوی نگیرد شہوت او را با محنت شود بر امری ملائم طبیعت خویش و بجهت
 بر امری مخالف آن تا بدو اعی مختلف طالب اصناف شہوات و انواع
 کرامات کرده و از اضطراب و انقلاب این احوال و تجاوز
 قوی اینها پیش تر و ضرر حادث شود و حال همین بود سر کجا که شپه فرزند
 بی رمپی قاهر که از آن منظوم کرده اند و همین وحدت که ظل آگوست است
 و قوام دهد و از سطا طایس کسی را که حال او در تجاوز قوی بدین
 بود شپه کرده است شخصی کو او را از دو جانب بکشند تا بدو شپه شود
 ما از جوانب مختلف تا پاره پاره شود و لیکن چون قوت تمیز را که خلیفه خدا
 جل جلاله است و ذات اسان حاکم قوی کند تا او را بر ابط اعتدال و ساد
 نگاه دارد هر یکی حق خود را پسندد و سوز نظامی که از کثرت متوقع بود مرتفع
 پس چون ارتعادل نفس برین وجه فارع شود واجب بود تعدیل دوستان

و اهل و عشرت هم برین صفت و بعد از آن تعدیل اجانب و ابله و بعد از آن
 تعدیل دیگر حیوانات تا شرف این شخص بر اینها پیش او ظاهر شود
 و عدالت او تمام کرد و و چنین شخصی که در عدالت تا این غایت برسد و آن
 خدای تعالی و خلیفه او و بهترین خلق او بود و بازاری این بدترین خلق
 کسی بود که اول بر خود جور کند و بعد از آن بر دوستان و پیوستگان و بعد از آن
 بر باقی مردمان اصناف حیوان و احوال سیاسات چه علم بدین
 بود پس بهترین مردمان عادل بود و بدترین چار و بجهت کسی که گفته قوام
 و نظام کائنات محبت اوست و اضطراب مردم با شناسای فضیلت عدالت
 از جهت فوائد شرف محبت چه اگر اهل معاملات محبت یکدیگر دوست شوند
 اصناف یکدیگر مدد مند و خلاف مرفع شود و نظام حاصل آید و چون این
 بحکمت مدنی و منزلی لا مفرست در شرح امر محبت توقف رفت و الله اعلم
فصل ششم در ترتیب کتاب فصایل و مراتب
 مساوات در علوم حکمت مفرست که مبادی اصناف حرکات که مفصلی
 توجه باشد ما انواع کالات یکی از دو چیز بود طبیعت یا صنعت اما طبیعت
 مانند مبداء حرکتی نطفه در مراتب تغییرات مرتب و استتالان

مشروع ما انگاه که بکمال جوانی برسد و اما سلامت مانند بدها محک خوب
بوسایط اوقات و آلات ناسگاه که بکمال نچینه برسد و طبیعت بر صحت
مقدم است هم در وجود و هم در ترتیب چه صد و را از حرکت اعلی محض است
و صد و رضایت از محال و آلات و اوقات انسانی است و اما و اشک
امور طبیعی پس طبیعت نبرکت معلوم و است و است و صحت نبرکت
معلوم و نمیند و چون کمال هر چیزی در نشانه آن چه بود و عمدتاً خویش پس کمال
در نشانه او بود طبیعت و نشانه او طبیعت چنان باشد که در تقدم و تا
ایجاب و وضع هر چیزی بجای خویش و تدریج و ترتیب نگاه داشتن
بطبیعت افند کند تا کمالی که قدرت آبی طبیعت را بطریق نخبه منوجه
گردانید است از صحت بروجه ندر حاصل آید و مع ذلک فضیلتی که
مقدم صحت بود و آن حصول آن کمال باشد بر حسب ارادت و مشیت
با آن کمال مفازن افند مثلا چون مردم صفت مزاج را در حرارتی مناسب
حرارت پنهان ایشان ترتیب دهند همان کمال که بحسب طبیعت متوقع بود
و آن بر آوردن فرخ است بدین تدبیر موجود شود و فضیلتی دیگر تا آن مفازن
افند و آن بر آمدن مزاج پمار بود بیک دفعه که وجود ایشان بر طریق

صحت مفذر نماید و بعد از تقدم آن مقتدر که گویم چون نهدب اخلاق و
اکتساب فضایل که مابعد و معرفت آن آمده امری صریح است
آن باب افند طبیعت لازم بود و آنچه ان باشد که تا کنسیم با ترتیب وجود
قوی و عکالت در بد و خلفت بر چه پایت بوده است پس در نهد
همان تدریج نگاه داریم و معلومست که اول قوتی که در کودکان حادث
شود قوت طلب غذا و سعی در تحصیل آن باشد چه کودک چون رشک نام جدا
شود شیر از ایشان طلب کند فی مقدمه تعلیمی بعد از آن که قوت او پیشتر شود
از ابا و از و کر سینه بخوابد و چون قوت تحیل او بر حسب مثل فا در شود مطابق
که نشانهای آن از خوا پس اقباس کرده باشد اما پس کند چون صورت ماف
و غیر آن پس قوت غضبی در و برید و از مود بایت اخرا ز نماید و با آنچه در وصول
بمنافع مانع او آید مقاومت و کوشش آغاز کند پس اگر با نوا و پشت هم و
دفع قیام تواند نمود قیام نماید و الا بفرمایید و کریمه است غناست کند و از ما در و آ
استقامت نماید و بعد از آن این قوتها و شوفا که مبادی حرکت آلات
در نهد باشد تا اثر خاص ترین پس آن قوت تمیز بود در وظاهر شود
ابتدای آن ظهور قوت جی باشد و آن دلیل بود بر احسب پس تحیل و قیام و پس این

قوت نیز وی در زانیدید و هر یکی ازین قوتها چون کمالی که بحسب شخص
 ممکن بود برسد اوست تمام کند بر عایت آن کمال در نوع بروی که صورت
 بندد اما قوت اول که مبداء جذب ملائمت و برزیت شخص مکل
 چون شخص را بغتندید و غنیه نزدیک رساند بکالی که مشوق بدان باشد مشیت
 شود بر ایش بقای نوع پس شهوت سکاح و شوق بناسل حادث کرد و اما
 قوت دوم که مبداء دفع منافی است چون حسیط شخص ممکن شود اقدام نماید
 بر محافظت نوع پس شوق بگرامات و اصناف نفوق و در باب است
 بریداید و اما قوت سوم که مبداء لطف و غیر است چون در اوراک
 اشخاص و جزویات مهارت باید بقتل انواع و کلیات مشغول شود
 و اسم عقل بر و افند و در حال اقسام انسانیت بالفعل رو واقع شود و بکالی که
 مفوض پذیر طبیعت بود تمام کرد و بعد از آن نوبت تدبیر بصنعت رسد
 تا آن انسانیت که بنوسط طبیعت وجود تمام یافت بنوسط صناعت بقای
 حقیقی باید پس طالب فضیلت را در تحصیل کمالی که مشوق بدان باشد بین
 اقدام نماید نمود و در تدبیر قوتها پیافیت و زرقینی که از طبیعت اشتداد
 کرده باشد رعایت کرد و ابتدا بتغذیل قوت شهوت پس تغذیل قوت غضب

۶۹
 و ختم بر تغذیل قوت تمیز کرد اگر اتفاق چنان افتاده باشد که در تمام طغولیت
 بر فکند حکمت یافته باشد چنانکه در این شرح داده آید شکر هوسنی عظیم
 و نسی جسم باید کرد چه اکثر مقامات او مکنی بود و حرکت او در طریق طلب
 فضایل سهولت و اگر در مبداء ظاهر عکس صلیت تربیت یافته باشد بدین
 نظام نفس در عادات و ملکات محمود سعی باید کرد و بصورت طریقت
 نو میدی نباید نمود که احساس شدنی تفاوت ابدی بود و ملافی یافت هر
 مشکل تر و بغتندید بکالی که در برجه اش شمع رسد و جز منف و نمان
 چیزی بدست نباشد اعاد با الله من سوختم و بلغنا ما بر خیبه جنت و باید آ
 که میچکپن رخصت منظور باشد چنانکه هیچ آفریده را تجارت با کتب باصنا
 نیافریدند و گمانشیم که فضیلت از امور صلی است اما بسیار بود که آ
 را از روی خلقت قبول فضیلتی آسان تر بود و شرایط اسپنداد و پیشتر
 چنانکه طالب کتابت یا طالب تجارت را عمارت آن حرفت
 بی باید کرد تا بیانی در طبیعت او راسخ شود که مبداء حسد و در آن
 از و بر وجه صلیت آنگاه او را از جهت اعن با آن که صانع خواست و بدان
 حرفت نسبت دهند چنان طالب فضیلت را بر افعالی که آن فضیلت انصاف

اقدام می نماید نمود تا نبیانت و ملکه و در نفس او بیدار کند که افتد را و در
آن افغان بر وجه اکل سهولت بود و آنجا بسیمت آن فضیلت موجود
باشد و چون چنانکه گفته آمد در صفاست افتد با طبیعت می ماند کرد و مناسب
زین صفاست بدین صفاست طبیعت است که بر خود بدین مقصود
چنانکه این صفاست بر یکم نفس مقصود است پس افتد آبی که در این صفاست
بطبیعت لازم باشد شیه افتد از طبیعت بود در صفاست طبیعت
و ازین جهت بعضی حکما این صفاست را طبیعت روحانی خوانند و بچنان
طبیعت و جزو بود یکی آنچه مفضی حفظ صحت بود و دیگری آنچه مفضی ازالت
علت بود بچنان این علم و در فن باشد یکی آنچه مفضی محافظت فضیلت بود
و دیگری آنچه مفضی ازالت ردیلت بود و ما هر چه بنامست چند بیان کنیم
انشاء الله پس ازین بناحت روشن شد که طالب فضیلت را اول بحث از
حال قوت شهوت باید کرد و بعد از آن بحث از حال قوت غضب و نگاه
کرد و تا حال هر یکی در فطرت بر قانون اعتدالست با خوف از آن اگر
بر قانون اعتدال بود در حفظ اعتدال ملکه کرد این بدین صورت است
ما آن قوت چنان بود از و کوشید و اگر از اعتدال منحرف بود اول برود

اعتدال پس تحصیل آن ملکه اعدام نمود و چون از شهید این دو قوت عزت
باید بکمال قوت نظری مشغول باشد و تربیت در آن رعایت کرد و اول
که در علم شروع نماید خوض در پی می باید کرد که ذمین را از ضلالت صفاست کند
و بطریق انباشتین معارف هدایت کند پس در پی که هم را با عقل در
قوانین آن سلامت باشد و نخبه و خط را در آن مجال نه تا در من را ذوق
ببین حاصل شود و ملازمت حق ملکه کند و بعد از آن بحث بر معرفت ایمان خود است
و کشف حقایق و احوال آن مقصود باید کرد و ایند و ایند از بنیادی محسوسات کرد
و معرفت بنیادی موجودات آن بحث باشد و ایند و ایند از بنیادی محسوسات کرد
از شهید این سه قوت فارغ شده باشد بعد از آن در حفظ قواعد عدالت
توفیر نماید نمود و افعال و معاملات بر حسب آن طبیعت تقدیر کرد و ایند
و چون این توفیر رعایت کند انسانی را بفعل شده باشد و اسم حکمت و بصیرت
اورا حاصل آمده پس اگر خواهد در سعادات خارجی و سعادات بدنی
اهتمام نماید توفیر علی نور بود و الا باری همات معطل کند گشته باشد
و بقبول مشغول نبود و سعادات سه جنس بود یکی سعادات نفسانی
و دوم سعادات بدنی و سوم سعادات دینی که با جستج و عمل

متعلق بود اما سعادت نفسانی است که شرح داده اند و ترتیب مدارج آن برین
وجه است اول علم تهذیب اخلاق و دوم علم منطق و سپس علوم ریاضی
و چهارم علم طبیعی و پنجم علم الهی یعنی تعلیم برین سیاق تا نفع آن در هر دو وجه
برودی حاصل آید و اما سعادت مدنی علومی بود که بنظام حال بدن بار کرد
چون معالجات و حفظ صحت و علم زینت که عبارات از آن طلب بود و چون علم
نجوم که نفع معرفت فایده دهد و اما سعادت مدنی علومی بود که بنظام حال
دولت و امور معاش و جمعیت متعلق دارد مانند علم شریعت از فقه و کلام و اخبار
و تشریح و تالیف و علوم ظاهر چون ادب و بلاغت و نحو و کتابت و حساب و حساب
و استیفاء و آنچه بدان ماند و منفعت هر یکی نسبت او باشد و الله اعلم بالصواب
فصل نهم در حفظ صحت نفس که آن بر فحاشات
فضایل مقصود بود چون نفسی خراب باشد و فاضل و برین فضیلت و تحصیل سعادت
متوقف و بنسبای علوم حقیقی و معارف نفسی مشغول واجب بود بر خالص
این نام با موری که مشغول محافظت این شرایط و اقامت این مراتب
و چنانکه قانون حفظ صحت بدن در طب استیصال ملازم فرج بود تا کون حفظ
صحت نفس اشیا معاشرت و مخالفت کمانی باشد که در خصال مذکور ما با و شاکل و

و مشارک باشند چه هیچ چیز را در نفس تاثیر زیادت از تاثیر طبع و طبیعت بود
و همچنین اثر از امور است و بحالت کمانی که بدین معاتب متعلق نباشند
و علی الخصوص از احتیاط اهل شریعت و نفع مند که در هر یک به سحر کی و مجنون شریعت
بایسته باشند یا تحت باصابت قباح شهوات و بل فرج احش لذات صرف
کرد آید چه تجنب ازین طایفه حافظ این صحت را همسفرین شرعی و واجب
ترین چیزی بود و همچنین که از مخالفت ایشان خدر واجب بود از اصغای
احادیث و حکایات و استماع اخبار و محاوره و روایت اشعار و مخرجات
و حضور مجالس و محافل ایشان خاصه و عمومی که با کسب طاعت نفس و مناسبت است
خواهد بود و خدر واجب بود چه از حضور یک مجمع یا از استماع یک مادی یا از
روایت یک بیت در آن شیخ چندان و سخن و بحث بنفس فکرتش برود
که تطهیر ازین جزو زکار در از و معالجات دشوار نمیزد و بسیار بود که
امثال آن حال سبب فساد فاضلان شریک و ماده عوایت عالمان است
باشد تا جوانان پیغمبر و متلمان پیشتر شد چه رسد و سبب آنست که تحت
لذات مدنی و شوق بر احاطت جسمانی در طبیعت انسانی موقوف است جهت
تصانعی که بحسب حلت اول در و مفطور شده است و اگر سبب نام

عقل و فدیجت بودی کانه نوع مابین بلاست تلامذندی واقض را فاضل و عیاش
سعدا و امثال برص در ضروری تمشی کشنی و باید که دانسته باشد که موافقت
دوستان جتنی و بد اخلت با یاران موافق در مزاج مستغذب و حکایت
منظاب و حکایت محمود که پستند عی لذت بهاج و مخص بود بر وجهی که مستعدان
عقل باشد نه شهور و از حد تو سطر در جاسراف بایر نه نقصان بیجا میدره بود
داخل نباشد در آنچه از ان احسن تر از فرمودیم چه انبساط را نپرماتند و مکر اخلاق
و طرف بود یکی با جانب افراط و بسنت بچون و خلاعت و فسخ موسوم
و دیگر با جانب فریط و بتعریف ندامت و بعبوست و تند خوپی معروف
و مذموم و مرنه او سطر که بر شرايط اعتدال شمل به شاست و طلافت و حسن
مشهور بود و اسپشخانی اسم طرافت بر صاحب این رتبت مضمور و از او پند
خط صحت نفس التزام و طایف افعال حمیده بود چه از میل نظرایت و چه از میل
علیات روحی که روز بروز نفس را بخرج از عمده و ظریف از سر یک موات
می کند و اخلاق و اعمال آن هیچ وجه جابر نشود و این سبب عی حاجت
بدنی است در طب جسمانی و بهالفت اطبای نفس در عظیم امرا این ریاضت
بهالفت اطبای بدن در منعظم هم نفع آن ریاضت پیشتر باشد چه نفس از موا
طبت

منظر معتدل شود و از فکر در حقایق و غوص در معانی اعراض کند بیله و سلاوت
کراید و سواد و غیرات عالم قدس از و منقطع شود و چون از خلقت عمل عاقل کرد
با کسل الفت کپرو و بهلاکت نزدیک شود چه این عظمت و تعظیم استلزام
الصلاح از صورت انسانیست و رجوع بارتبت بهایم بود و اشکاپس حقیقی
اینست نحو ما الله اما چون طالب نو آموزان ریاضت با مور فکری و ملاز
علوم چهار گانه عادت کند با صدق الفت کپرو و مونت نظر و رویت را
سبک شمر و با جوش پیمان شود و طبعش از باطل و سببش از دروغ منسخر
کرد و تا چون بدرجه کمال نزدیک شود و بنظر ذهن باطن الهی حکمت بر دهر
مستودعات و ذخایر و اسرار و غوامض آن علم ظفر باید و بدرجه
برسد و اگر این طالب در علم و براعت میخانه زور کار و بر سپر آمده آفران شود
باید که عیب او بعلم خویش او را در مواظبت بر وظیفه مغتاد و طلب نماید
منع کند و با خود معتز و اراد که علم را نهایت نیست و فوق کل ذی علم
و باید که در معاودت درس آنچه کمشوف میشود و غفلت نوزد و تکرار و تکرار از آن
کند که آفت علم بیانست و سخن پس صری رضی الله عنه بهر وقت باید میکند
که اقدار غوامضه النفوس فائنا طلعه و جاد ثوما فانها سپر به الله نور چه اکل است

با قلت حروف و غایت فصاحت و اسپشغای شرایط بلاغت شریفست
بر فواید بسیار و باید که حافظ صحت نفس را مفسر بر بود که نعمتهای شریف
و ذخایر عظیم و مواهب نامتناهی را محافظت میکند و کسی که بی دلیل انوال ^{و تحاش}
مشقتها و تکلف مونها بچندن کرامت و نعمت مخصوص شود پس ^{و اعراض} ^ص
و تکامل و تحافل از ایاد و هد و عاری و خالی نماید بحقیقت مینون و معلوم باشد و از
رشد و توفیق بی همت و محسروم خاصه که می بیند که طالبان ^ص ^ص
و طالبان فواید مجازی چگونه تحمل شان سفرهای دور و قطع بیابانهای خوف و عبرت
کردن در مایه های مضطرب و تعرض انواع مکرر و اسپهات نفث نفس از ^ص ^ص
قطع و غیر آن ایش را میکند و در اغلب احوال با مقاسات این احوال چاپ و
خاسر می ماند و بندها مات مفوظ و حسرات مملکت که مستعدی قطع اتفاق
و قلع ارواح بود و بسندلا میگردند و اگر بر چیزی از مطالب ظفر می بند آسب زوال
و اشغال بعبث است و بیغای آن و ثوقی و اسپنطهاری نه چه مواد آن از امور حاز
اسباب عرضی و اهرم آمده است و خارج حیات از حوادث سلامت نیاید
و طوارق زمانه را بد و شطرق بود و خوف و اشغالی و غیب نفس و خاطری که در دست
بغایب محافظت طاری شود و خودمانش نامی باشد و اگر طالب این نوع ^ص ^ص

با یکی از خواص و مقربان حضرت او بود انواع مکاره و شداید در باب ^ص ^ص
پدید و علاقی مراجعت اصدا و وسازعت حسا و چه از دور و چه از نزدیک
باشدت حاجت و کثرت مواد و مونات که در اصلاح خدم و چشم و زرع
جوانب اولیا و اعدا ضروری باشد مضاف شود و مع ذلک است از
و اعراض و نسبت تفصیر و عیب از نزدیکان و مقتضی لان که بر رضای کسی از ایشان
قادر بود تا بار رضای همه جماعت چه رسید بر تو از تو توالی متصل و پوسپنه از اخص ^ص ^ص
بل از اولاد و حیرم و دیگر خواستی و خدمت پیشک کلکاتی کند که از صعوبت و شدت
و هب غبط و غضب و عدم ممکن از اظها رو نشی بسبب رعایت مصلحت
مرکز بارز و خواهد و با زین جمله از تحاسد و شناعه اعوان و انصار و مکاره
اعداد و مواطات اصدا و بر جان با ابرم بود و حذرا که زیر دستان و جنود در زیاد
باشند و لمشغولی بکار ایشان و حیف تر تپ و وجود از راق در زیادت بود
چه آن قوم هیچ مونت کفایت نکرده باشد بسبب مزید فکر و جرت و کرات
او میشوند و چنین پس اگر چه در تصور خلق نوا کرد و بی نیاز بود اما در حقیقت از
همه درویش تر باشد چه درویشی عبارت از احتیاجت و احتیاج اندازه
محتاج البته پس هر که در سد حاجت او مواد دنیاوی پیشتر بکار شود در ^ص ^ص

او پیشتر بود و بر که حاجت او بمانع و مواد کمز بود نو انگری او پیشتر بود و از سخت
که اعنی الاغنیب خدای تعالی است که او را هیچ چیز و پیکس احتیاج نیست و
ملوک محتاج ترین خلق اند عقیدیات و اموال پس در پیش ترین خلق ایشان شدند
و امیر المومنین ابو بکر صدیق رضی الله عنه گفته است در خطبه که اشقی الناس فی الدنیا
والاخر الملوک بعد از آن صفت ملوک کرده است و گفته است که هر که بدرجه
پادشاهی رسد خدای رغبت او را آنچه در تصرف او بود صرف کند تا طلب آنچه
در تصرف دیگران بود حریص گردد و اسپباب انقطاع حیات او بسیار شود
و ایشان را بر دل او آسپتلا یا بداندک حد برد و از بسیار در خشم شود
و از سلامت سلامت نماید و از ادراک لذت بها و شکل محسوس
نه از چیزی اعتنا بکند و بر کسی اعتنا نکند و مانند درم روی کشیده و سزا
فرمیده بظاهر شادی نماید و در باطن اندون فرای باشد و چون دولت او با
رسد و ماوه عسر منقطع شود و خوشی بیجا بر مغضی عدالت او با او و حساب ^{قشبت} مسا
کند و در عفو مضایقت الا ان الملوک هم المرحومون با این سخن اوست و این در ^{صفت}
احوال ملوک نیز بر هرف صواب زده است آسپتا و ابو علی حسنه الله
گوید از بزرگترین پادشاهان روزگار مشاهده کرده ام که از کلمات راستی

بگردد و از مطابقت این معانی با احوال خویش در باطن تنجب می نمود و کمانی که در خطا
احوال ملوک بگردد و زینت مسند و سریر و معرش و مجلس و غلامان و بندگان و تواب
و جناب و خدم و حشم و مراکب و جناب و کوبه و بدیه ایشان متذکران بر بند
که بدین شکل و تخریب که ایشان را بهتجاج و مسرت و تمتع و لذت بی نهایت باشد لا اله الا الله
که ایشان در انشای این احوال از افکار نظیر یکدیگر غافل گشتند و بازمیشای ضروری از
تذکر و زینت کار خویش بنیای که بعضی شرح داده آمد مشغول و اگر کسی خواهد
از حال ملک و ملک او اگر چه اندک بود دلیل تو اند ساخت بر حال ملک و ملک
و اگر چه بسیار بود و تجربه و قیاس این معنی اعتنا بکند تا آنچه گفتم او را واضح شود و
تواند بود که اگر کسی نگاه بر پاسبانی نماید بنا بهی رسد روزی خید و راند از انبت نداد
یابد و چون همیشه مشاهده آن پاسبان قنند بعد از آن از چون بگر امور بیعی شمرد
و القای بصیرت چربایی کند که از دایره تصرف او خارج افتد و بر انشای آن در صانع
ماگرنی مثل دنیا و آنچه در دنیاست بدو و مند غنی بود عالمی دیگر کند و تا همیشه ^{طلب}
بنای ابدی و ملک حقیقی ترقی نماید تا جلگی امور پادشاهی و اسپباب جهانداری
برو و بال شود فی الحقیقه قط ملک و ضبط مملکت و رعایا صعوبت بود آرز
انجالی که دنیا در طبیعت دارد و ملائمتی نفعی که اسپنجی و خایر و کوز و استماع

و جنود را در غنبت و افات و احدائی که مدکر است ساف بیار و ثروت منظر شود
امیت حال طالبان غنمای مجازی و انانیت غنمای حقیقی که در ذوات افات
و نفوس از باب تضایل موجود بود و مفارقت آن هیچ آفت صورت بند و چه
موجب حضرت ربوبیت از وصیت است و او متن چنانکه گفته است
و اوده خویش بچرخ پستاند ما بخشش الله جاودان ما نبد
و وایب آن خیرات با پستان آن امر کرده است اگر آتش عالم هم حط
معنی دیگرش و هذنا انگاه که نسیم ابدی حاصل شود و اگر صیاح گذاریم شتاف
و ملاکت خویش رضا داده باشم و کدام غبن و خسران بود پیشتر از آنکه اصاحت
جوایز نسیب باقی دانی حاضر کنید و در طلب اغراض خسیس فانی عرضی عا
ایستند تا اگر بعد اللیثا و سالتی چیزی از آن دست از نذ با طالب آن بماند
و هر آنکه آنرا پیش او یا او را پیش آن کبیر زند و حکیم ارسطاطالپس
گفته است کسی که بر کفایت قادر بود و ما قضا و زندگانی تواند کرد شاید که بعضی
طلبیدن مشغول کرد و چه آنرا آنهاست بنود و طالب آن مکاری منید که آنرا
نهایی بود و ما پیشتر کجاف و اقتصاد اشارتی کرده ایم و گفته که غرض هیچ از آن
مداوات الام و استقام است مانند جوع و عطش و خرد از وقوع در افات

و عايات نه قصد لذاتی که حیاتی آن لآم بود و اگر چه ظاهر لذت نماید پس سنی
ترین لذتی صحت بود که از لوازم اقتصاد است پس معلوم شد که در اغراض از آن لذت
هم صحت و هم لذت و در اقدام بر آن نه لذت و نه صحت و اما کسی که بر
سد ضرورت قادر باشد و بسنی طلب محتاج شود باید که از مقدار حاجت تجاوز
نکند و از اسپنلای حرص و تعرض بکاسب فنی استر از نماید و در معامله بر
بجالت نگاه دارد و چنان در نماید که او را از روی اضطراب در کار خسیس
نیابد کرد و در دیگر جانورانی که چون سگ ایشان سپر شود از سعی و در طلب زیادت
اغراض کنند تا مل کند چه بعضی از اصناف حیوانات بناول حیفه و بعضی بناول
روشی روزگار گذرانند و بدان قدر که قسمت ایشان اقتد قانع و راضی شوند و سز
و غنم بر از اوقات اضداد خویش مانند جمل و منج اکین از غنم را یکدیگر نماید
پس چون نسبت هر حیوانی با قوت خاص او چون نسبت دیگر حیوانات با قوت
ایشان و هر یکی بدان قدر که تحت قوت بقای ایشان و فاقد قانع و خوش و نند مردم
که نسبت مساومت ایشان در نفس حیوانی بعد از احتیاج شده است باید که در انوار
و اعتدیه هم بدن نظر کرد و از آنرا نقلی که ما خسران و در آن احتیاج دارد
در باب ضرورت فصل منی نهند و اشتغال عقول بچیز اطعمه و انقادی است

در منع بدان هم چون تکامل وقت بعد از طلب مقدار ضروری پیش شمرده و تا وقت
شمارد که تفصیل ماده و محل بر ماده شرح و اسپنجان سعی در طلبت یکی از بر
بدون دیگر یک از مفضای طبیعت نه از روی عقل جم طبیعت را با ماده و دخل هر یک
بدان بخلل از و حاصل خواهد کرد و فصل غایبی است و از از روی که بر چیزی که جزو
از بدن خواهد شد مشقت از املا هم می شود و ماده خرج را چون عمل چست
معنی از و زایل شده است و بسبب اسپنجان موضع و خالی کردن جایگاه بدن
پسند مشقت میشود و منبع عقل سبع را درین معنی هم از جنس اسپنجان هم از
باشد چنانکه بارها گفتیم و باید که حافظ صحت نفس شوی قوت شهوت و قوت غضب
کنند در هیچ حال بلکه تحریک ایشان با طبیعت که دارد و عرض ازین است که پیروز
که نگرند قوتی که در وقت راندن شهوت یا در حال نفست زبانی احساس کرده باشند
شوقی با عادت مثل آن وضع کتاب کنند و آن شوق مبداء حرکتی شود تا رویت را
در تحصیل آن معنی که مطلوب شوق بود اسپنجان باید کرد و قوت نطق را در از
علت نفس حیوانی اسپنجان کرده و چه توصل بمفهوم خبرین وجه صورت نمید
و این حال شبیه بود بحال کسی که پس شوری شد با کسی درنده را پیش کند پس
تدبیر خلاص مین از و مشغول گردد و ظاهر است که جزد یوانکان بر چسب حرکات

اقدام نمایند و لیکن چون عاقل سبحان این دو قوت را با مزاج گذارد و داعی طبیعت خود
بجایت این هم قیام کند چه ایشان را درین باب بند و بیعوت فکر و فکر زیادت
حاجت نبیند و چون در وقت سبحان مقدار آنچه حیطه صحت بدن بدان مندر بود
و در غیر این نوع ضروری باشد توسط تفکر و تذکر معین کند تا در اسپنجان تجاوز
لازم نیاید ایضاً پیوسته ربانی و عمیت مفضای شیت او بندهم رسانیده باشد
و چنین باید که نظر دقیق را صفات حرکات و سکات و اقوال و افعال و تدابیر
و تصرفات مقدم دارد تا بر حسب اجراء عادت مخالف را وقت عقلی چیزی از و
نشود و اگر یک دو نوبت آن عادت سفت باید و مصلی مخالف غم از و در وجود
عقوبتت با زای آن کند و التزام باید نمود مثلاً اگر نفس مطبوعی مضر باد است کند
در وقتی که از حتما هم بود او را مالش دهد با شوق از طعام و التزام میام خدای
مصلحت بند و در پونج و میسر با و با انواع ایلام مبالغت کند و اگر در غضب خجایک
ساعت کند او را بعضی شبی که گسراه او کند یا بندر صید که رود شوار این ماد کند
در کتب حکما آورده اند که اقلیدس صاحب سند سه سفای شهر خویش را در سر غر
گرفتی با بر ملا او را پونج کرد بدی و نفس او را نالش با فنی اگر انفس خویش
به در موضع احساس کند او را بمشقت مزید اعمال صیالی و مقاسات بنی را بد

بر معبود تکلیف کند فی آنچه اموری در پیش خویش نهد که احتمال آن در صحت را
در آن مجال دهد تا نفس مخالفت عقل در باقی کند و تجاوز از رسم او جابر نشود و باید
که در عیسوم اوقات را ملا بهست رزایل و مسکرات اصحاب آن احتیاط نماید
و ضعیف رسیات را خیر شود و در ارتکاب آن طالب رخصت نشود چه این
بذریع بر ارتکاب بجای بجهت کرده و اگر کسی در مبدأ جوانی صفت عیس از سهوا
و حلم نمودن در وقت سورت غضب و مخالفت رمان و تحمل از قرآن عادت
گرفته باشد ملازمت این آداب رود شوار نبود چه پرستارانی که بخدمت سفیما
برنماست و شتم اعراض فرسوده کردند و استماع انواع قباج بر ایشان آسان شود
بخدمتی که از آن منت نرشد و بدین گاه بود که بر مثال این کلمات خندهای تکلیف
از ایشان صادر شود و از ایشانست و خوش طبعی تلفی نماید و اگر چه پیش از آن
در نظایر آن احوال احسان جابر نشود و باشد و از اشقام بکلام و تشییع جواب
تخاشی ننموده چنان بود حال کسی با فضیلت الفت گیرد و از مجازات سفیمان
و محاوره ایشان اجتناب نماید و باید که با پسنداد و صبر و حلم پیش از حرکت
شوت و غضب استظهار و عدت حاصل کرده باشد و پادشاهان جارم که پیش
جویم اعادی در مدت مهلت و امکان مجال رویت ماصناف آلات و اشکام

صون پسندند مقاومت ایشان شوند اقدانوده و باید که حافظ صحت نفس عیس
خویش را پس نصیاتی تمام طلب کند و بر آن افضیلت نماید که حال سو پس حکم میگوید
کتابی که بوقت مردم عیوب نفس خویش را ساخته است که چون شخصی پیش
خود را دوست دارد معايب او بر و مخفی نماید و آنرا و اگر چه ظاهر بود او را
بخدمت پس در نزد پسران خلل گفته است باید که دوپسنی کامل فاضل اختیار کند و
بعد از طول موافقت او را اجتناب رود بلکه علامت صدق بودت او است
که از عیوب نفس این شخص اعلام واجب و اندمان از آن مخفی نماید و درین باب
عمدی استوار بر و گیرد و بدان را سپه نشود که گوید بر شوخ عیب می بینم
بلکه ما با او احتیاط در اید و اسپه گمراه این سخن اطهار کند و او را بخت تمت
و با سوال اول معاودت نماید و الحاح زیادت بجای آرد پس اگر بر اجتناب کردن
اصرار کند و معنی تمام بر آن سخن و اعراض صریح از و فراماید تا چیزی از آنچه بعضی
و انداخته اند کند و چون بدین تمام رسد البته انگاری اطهار کند و در جواب
قبضی و کراهیتی فراخوشی نیارد و مل با بطلت و ابتهاج و سرت از آن بکنند
و سران بر و رکار و در اوقات خلوت و موافقت بکار و تا آن دست برید
او اعلام او از عیوب شمرد پس آن عیب را چیزی که افضلی میخواند و قطع میسوم

کند معاشرت بقدیم رساند ما ثقت آن دوست بقول او و با آنکه عرض او بر اصلاح
نفس خویش مفیودست میسوزد و از معاودت نصیحت انقباض نماید
تا اینجا سخن جای پس است اما چنین دوست غیر الوجود تواند بود و در اکثر
اوقات طمع از اشتغال بچنین مردم منقطع و بکنگ دشمن از دوست درین مقام
با منفعت ترچه دشمن در اطهار عیوب اخشی می نگاه ندارد و بر آنچه داند اقتضای
بلکه بجاوزت حد و تمسک با انواع انفرادی و ستان نیز استیصال کند پس مردم را
بر عیوب خود پیشه افند و در آنچه افرا کرده باشد نفس را منتهی نماید و انتیاط
که متوقع بود بجای آورد و هم جای پس در تعالی و مگر گفته است که چهار مردمان را با
انفیس باشد و معنی همینست که باید کردیم و بپسند کندی که از حکمای اسلام
بوده است میگوید باید که طالب فیض از صورت های استخوان خویش است
تا در هر صورتی وضعی که پیشینه افند استیفا و دست کند و بر پستی است خود اطلاع
پنی نقد نسبت مردمان کند و بر هر یکی از آن خود را بگذرد و غیاب ملامت کند
چنانکه گویی مگر آن فعل از و صادر شده است و در آخر هر شب باز روزی نفس هر فعلی که در آن
کرده باشد با پستی بانی اعمال فعلی قدیم رساند چه زشت باشد که در حفظ آنچه
انفاق آن اتفاق افتاده بود از پستک مارهای رنگین و گیاه ریزهای حث که بعدم

آن چیزی از ما ناقص نشود اجتناب کنیم و در حفظ آنچه از او است ما اتفاق افتد
که بقای ما بر زوایا بر آن مفید است و قنای ما بر نفسی آن مقصود است اما علم
و چون بر پستی و قوف ما چه در ملامت نفس مبالغت واجب و اینم وحدی
بر واقفست کنیم که در صحت آن رخصت را را نه همیم چه اگر چنین نفس از
سادی از مذاق نماید و با حساسات الف کیره و همیشه باید که قنای در پیش خاطر ما بود تا از
فراموشی کنیم و همین شرط در حساسات رعایت کنیم تا از ما فوت نشود پس
گفته است و باید که بران قناعت بکنیم که مانند زنده و کتابها افادت حکمت کنیم و کرا
و خود از آن فی صیبت تا ما سبک آسان باشیم که آسین میزنند و خود شوند بریدل می
که چون اقباب افادت نور کنیم از ذات خویش بر ماه تا او را بخود شباهت دهیم
و اگر چه نور او از نور اقباب قاصر بود و حال در افادت فضایل همین حال بود تا اینجا
سخن کندی است و این معانی از سخن دیگران ببالغه نزد بچیز است درین باب و اعلم
فصل دهم در معالجه امراض عین و ان بر ازلت
زوایل مبتدیه بود چنانکه در علم طب ابدان از ازلت مرض خدندند و در
نویس از ازلت زوایل هم ما خدا و آن زوایل باید کرد و همیشه ازین اجناس
فضایل حصر کرده ایم و اجناس زوایل که بمشامت اطراف آن اوساط است

برشده و چون فضایل چهارست و زوایل شش و یک چیز ایک ضد پیش نمود
چه ضد آن دو موجود باشند در غایت بعد از یکدیگر پس این اعتبار زوایل را
اصدا و فضایل نتوان گفت الایجاز اما هر دو زوایل یکی که از یک باب باشد و یکی
در غایت افراط بود و دیگر در غایت تفریط ایشان را صفت یکدیگر نتوان گفت
و آنست که قانون صلبی در معالجت امراض آن بود که اول اجناس امراض باشد
پس کسباب و علامات آن بشناسند پس معالجه آن شوند و امراض انحرافات امراض
از اعتدال و معالجات آن زوان اعتدال بحلیت صلبی و چون قوی پس انسانی محصور
در سه نوع چنانکه کشیم یکی قوت تمیز بود دیگر قوت دفع و پس بوم قوت جذب
و انحرافات هر یک از دو گونه صورت بندد یا از خللی که در کیفیت قوت باشد
یا از خللی که در کیفیت قوت افند و خلل کمیت یا از تجاوزت اعتدال بود در جانب
یا از تجاوزت اعتدال بود در جانب نقصان پس امراض سرد قوی از سه چیز
تواند بود یا بحسب افراط یا بحسب تفریط یا بحسب رذالت اما افراط
در قوت تمیز مانند خبث و کربری و دما بود در آنچه معلق غلیظ دارد و مانند خا
حد نظر و حکم بر مجزوات بقوت او نام و جوایس همچنانکه در محسوسات در آن
بطور دارد اما تفریط در و چون بلاست و بلادت در غلیظت و تصور سرد

واجب مانند اجرای احکام محسوسات بر مجزوات در نظریات و اما رذالت
قوت چون شوق بعلوی که مشتمل بر کمال نفس بود مثلا علم حدل و خلاف و سینه
نسبت کسی که از اجزای نفیسات استمال کند چون علم کفایت و فاکر فتن و شعبه
و کجما نسبت با کسی که غرض او از ان وصول شهوات خبیثه بود و اما افراط در قوت
دفع چون شدت غیظ و فرط اشتقام و غیرت نه بموضع خویش نشسته نمودن
و تفریط در و چون بی جنبشی و جور طبع و بددلی و نشسته نمودن با خلاق برمان و کوه کمان
و اما رذالت چون قوت شوق اشتقامات فاسده تا حدی که فتن مجاد است
و بحایم با پر نوع انسان لیکن پس که موجب غضب نبود در اکثر طبیب مع و اما
افراط در قوت جذب مانند شکم پر پی پی و عرض نمودن بر اکل و شرب و عشق
شبهگی بکسانی که محل شهوت باشند و اما تفریط در و مانند فوار طلب افوا
ضروری و حفظ نسل و نمود شهوت و اما رذالت قوت چون اشتها
کل خوردن و شهوت مفاربت و کور با استمال شهوت بر وجهی که از قانون
واجب خارج باشد اینست اجناس امراض چنانکه در قوی مغنی حاد است
و از انواع بسیار بود و از ترکیبات آن فرجای بسیار بر چیزه که مرجمه نام این
و از این امراض مرضی چند باشد که از امراض که خوانند چه اصول اکثر امراض

آن باشد و آن مانند جبریت و جمل بود در قوت نظری و غضب و بدولی و خوف و حزن
و حسد و امل و عشق و بطالت در قوت های دیگر و نکاست این امراض در عین سیم تر
باشد و معالجت آن هم نرو بهوم منع نرود بکنز و بعد ازین شرح هر یکی بجای خویش
بیاید انشا الله و تعالی اما اسباب انحرافات دو گونه بود یکی نفسانی و دیگری جنائی
و پانتن آنست که چون عنایت یزدانی نفس انسانی را بر نیت جسمانی مربوط آفرید
و معارقت یکی از دیگر نیت خود عا پس منوط گردانیده تا اثر هر یکی از طرفین آن
باعلی موجب تغییر دیگر یک میشود مثلا تا اثر نفس از فرط غضب بایستیلای
یا توازن اندوه موجب تغییر صورت بدن شود ما نوع تغییرات مانند اضطراب
و ارتعاش و زردی و زاری و تاثر بدن از امراض و ایستقام خاصه چون در
عضوی شریف حادث شود مانند دل و دماغ موجب تغییر حال نفس شود و چون
نصفان تغییر و فساد تجمل و مقصود در ایستمال قوی و ملکات پس معالج نفسانی
که اول معرفت حال سبب کند تا اگر تغییر نیت بوده باشد از باضناست معالجات
که کتب طبی بران شتمل بود مداوات کند و اگر تاثر نفس بود باشد باضناست معالجات
که کتب این صنعت بران شتمل بود بازالت آن مشغول شود که چون سبب
مرفع شود لایح که مرض بر مرفع شود و اما معالجات کلی در طب بایستمال

چهار صنف بود غذا و دوا و اسپم و کمی یا قطع و در امراض نفسانی هم برین سبب است
اعتبار با دیگر در برین طریقی که اول تسبیح زد یعنی که دفع و ازالت آن مطلوب بود
بر وجهی که سنگ را در آن مجال در اخلت نباشد معلوم کنند و بر فساد و اخلاصی که
از طرفین آن مشط و متوقع بود چه در امور دینی و چه در امور دنیاوی واقف شوند
و از آن در تحیل حکم کنند پس بر ادوات عقلی از آن جنب نمایند اگر مقصود حاصل نشود
عداومت فضیلتی که بازای آن رویت باشد چو پسته مشغول باشند و در تکرار
انفعاکی که تعلق بدان قوت دارد بر وجه افضل و طریق اجسین مخالفت کنند و این معالجات
جمله بازای علاج غذا پس بود نزدیک اطباء و اگر بدین نوع معالجه مرض زایل نشود
تویح و علامت و تغییر و ذممت نفس بر آن فعل چه بطریق فکر و چه بقول و چه بعمل
ایستمال کند اگر کفایت نینقد در مطلوب و مقصود تعدیل یکی از دو قوت جنائی
یعنی غضبی یا شهوی است باستمال قوت دیگر از تعدیل و تسکین کنند چه هر گاه که یکی غالب
شود صاحبش مغلوب گردد و در اصل نظرت خود بچنانکه فایده قوت شهوی است
شخص و نوعست فایده قوت غضبی که صورت شهوت است تا چون ایشان تسکین
شوند قوت نطفی را مجال نمیزد و این صنف علاج ثبات معالجات دوائیه
بود نزدیک اطباء و اگر بدین طریق هم مرض زایل نشود و رسوخ و اسپسکام

رذیلت جنابت بود یا رنگاب اسپباب رذیلتی که ضد آن رذیلت بود و
قع و قهر آن استعانت باید جست و شرط تغذیه در نگاه داشت یعنی چون
آن رذیلت روی در انحطاط نهد و برتبت و سبط که مقام فضیلت بود رذیلت
رسد ترک آن را رنگاب باید گرفت تا از اجتهاد در طرف دیگر مایل شود و بر
دیگر ادا نکند و این کیفیت علاج بمنزله معالجه سپسی بود که تا طیب مضطر نشود
بدان تمسک نکند و در تمسک احتیاط تمام واجب شناسد تا انحراف مزاج با
دیگر نشود و اگر این نوع علاج هم کافی نباشد و بهر وقتی نفس مجاورت عادت را
بباید کرد و را بفتوت و تغذیه و تکلیف افعال صعب و عقیدت اعمال
شاق و اقدام زود و عمووی که قیام بدان شکل بود یا تقدم ایجابی هر اسپم آن بود
باید کرد و این صنف معالجه مانند قطع اعضا و دماغ کردن اطراف بود در طبیعت و احراز
الکی انیت معالجات کلی در ازاله امراض نفسانی و استعمال آن در
مرضی بر کسی که از اول کتاب تا اینجا معلوم کرده باشد و بر فضایل و رذایل و قوت
بافته منعذربود و ما زیادتى ساپز انخصیل علاج مرضی چند از امراض که
بناه ترین امراض پس است اشارت کنی که تا قیاس ازاله امراض و عیبها
معالجات آسان شود و الله الموفق والمعين اما امراض قوت نظری را هر چند را

بسیارست چه عجب بساطت چه عجب ترکیب و لیکن بناه ترین آن انواع سه عشت
یکی جنبت و دوم جنین سبط و سپوم جنین مکتب و نوع اول از قبیل افراط بود
و نوع دوم از جنین تغذیه و نوع سپوم از جنیت ردا و ارت علاج جنبت
اما جنبت از معارض او که خیر و در مسایل شکله و غیر نفس از تحشینی و با بطلان
و طریق ازاله این رذیلت که مملکت ترین رذایل باشد آنست که اول تذکر
این قضیه از قضا یابی اول که جمع و دفع نفی و اثبات در یک حال بود
ملکه کند تا بر اجمال در بر سپند که در آن منجر باشد حکم جرم کند بنسب و یک طرف از
طرف معارض معاد از آن منبع و این منطقی و تصحیح مقدمات و تفحص از صورت
قیاس استقصای منبع و احتیاطی تمام در هر طرفی استیصال کند تا بر موضع
و نشاء غلط و قوف یابد و عرض کلی از علم منطقی و خاصه کتاب قیاسات سوسنطی
که بر معرفت معالجات مشتملست علاج این مرض است **علاج جنین سبط**
و حقیقت جنین سبط آن بود که نفس از فضیلت علم عاری باشد و باعث تقاد انکه علی
الکتاب کرده است ملوث نه و این جنین در مبداء موم نبود چه شرط تعلم نیست
که آن جنین حاصل باشد از جنیت اگر اکتس که داند یا پیدا رود که مبداء از علم فارغ باشد
و فطرت نوع انسان خود برین حالت بود اما مقام نمودن مین جنین و حرکت ماکرون

در طریقی معلوم باشد و اگر بدان اضی و قانع شود بنیاه ترین روی بینی سوم
کرد و در پذیر علاج آن بود که در حال مردم و دیگر حیوانات تا کندان واقف شود
که فضیلت انسان بر دیگر جانوران بنظن و تمیز است و جاهل که عادم این فضیلت
بود از عدا و حیوانات دیگر بوده از عدا این نوع و مصداق این سخن باید که بدانند که چون
در مجلسی از جهت بحث در علوم عفت کرده باشند حاضر شود و حاصیت نوع
نظن بیکدیگر مازک دارد و حیوانات دیگر که از سخن گفتن عاجز باشند نشسته نماید و چون
درین حال فکر کند او را نتیجه افند بر آنکه سخن آنها که در عین آن جاهل است یعنی اهل علم می تواند
گفت بیانک و دیگر جانوران مناسب تر از آنست که بنظن انسان چه اگر بطریق
دانشی در محاوره جامعینی که انسانیت ایشان معنی تمیز بیشتر است اینست
کرد و باید که درین اندیشه از وقوع اسپم انسان بر خود بغلط بپند چه بگماندم را
کدم خوانند بوجه مجاز و ماد اسپم عدا و آن بود قبول صورت گندی را و همچنین
مردم را مردم گویند بطریق تشبیه یعنی مردم مانند در صورت بلکه اگر انصاف
خوب بدهد و آید که در درجه از اصناف حیوانات نازل ترست چه هر حیوان
بدان قدر ادراک که در تربیت امور پیشست و حفظ نسل بدان محتاج بود
فادریست و در کمالی که غایت وجود او آنست منور و جاهل برخلاف این پس

چنانکه در اعصاب و خواص نوع خویش که در خود مفقود یا بد مشا بهت خود بد بگر حیوان
بیشتر نمید در اعصاب خواص حیوانات خود را بحوادث مناسب تر یا بد باضا
با اصناف حوادث و رعایت شرایط آن از ان مرتبه نیز پارس افند
و علم خراالی اسفل پس فیلین پس چون بدین فکر بر نقصان نسبت و خست جوهر
و رکاکت طبع خویش که آخر کانیات است و قوف باید اگر در وی اندک
و سپار اشعاشی مانده بود در طلب فضیلت علم حرکت کند و کلن بستر لما خلق
علاج جمل مرکب و حقیقت این جهل آن بود که تنفس از صورت علم حالی بود
و بصورت اعفاوی ماطل و حزم بر آنکه عالمست مشغول هیچ رویت تباہ تر
ازین رویت نبود و چنانکه اطباء ای بدان از معالجت بعضی امراض بد و علل مننه عاجز
باشند اطباءی خویش از علاج این مرض نیز عاجز باشند چه با وجود آن صورت
گرفته نشود و مانند نشود طلب نکند و این آن علم بود که جهل از ان علم بود
و نافع ترین تدبیری که درین باب استعمال توان کرد بحرین صاحبان جهل بود
رافتنای علوم ریاضی چون هندسه و حساب و اریثمناص بر این آن که اگر
ان ارشاد قبول کند و در ان انواع خویش نماید از لذت بختن و کمال حقیقت
و بر خویش خبر دار شود و هر انیه اشعاشی در ذات او حادث کرد و پیش چون

با معذات خویش افند و لذت بختن از آن منفی باد رنگ را بدخلی معین شود پس اگر
شرط انصاف رعایت کند با نیک روی بر جمل عتدیت و قوف با بدو
مترتبه جا می آید که جمل او پیوسته بود پس بر اسم تعلم قیام نماید و چون این امراض
بقوت نظری دارد و حکمت نظری مثلت بر از الت امراض از آن
درین صلاحت برین قدر افضس رکبیم و در معالجات امراض دیگر قوی که بدن است
مخصوصیت مزید شری بکار دارم **اما امراض غنچه** که در چه با محصور باشد اما تا
ترن آن امراض سه مرتبه است یکی غنچه و دوم جن و سوم خوف اول از احوال
تولد کند و دوم از فریض و سوم با در آت قوت ناسپستی دارد و
و تفصیل علایجات اینست **علاج غنچه** غنچه حرکتی بود پس اگر که بعد از آن
اشتم بود و این حرکت چون محف باشد آتش خشم افزون شود و چون دل
در علیان آید و دماغ و شریان است از دغانی مظلم منلی شود تا غنچه مجرب گردد و فعل او
ضعیف و چنانکه چنانکه اند غنچه انسانی مانند غار کوهی شود غلوه برین آتش
و محسن نلیب و دغان که از آن غار جز آواز و بانگ و شعله و غلبه است شغال
معلوم نشود و درین حال معالجت این غیر و اطعای این برین در رعایت بخدر بود چه
مرچه در اطعای پنجمال کند ماده قوت و سبب زیادت استفعال شود

اگر مو خطه سنگ کند خشم خرد شود و اگر در سنگین جلیت نماید لپت و شعله زیادت
کرد و در اشخاص بحسب اختلاف امر جبران حال مختلف اند چه ترسکی باشد مناسب
رکب کبریت که از کمر شری استفعال باید و ترکیبی باشد مناسب ترکیب روغن که
استفعال از اسپسی بیشتر باید و همچنین مناسب ترکیب چوب خشک و چوب
تا بر کبی رسد که استفعال آن در رعایت بخدر بود و این ترتیب باعث بار حال غنچه بود
در عقوان بعد از حرکت اما آنکه که سبب متواتر شود انصاف مراتب است
چنانکه از اندک آتشی که از احکامکی ضعیف متواتر در چوبی حادث شود پیشهای عظم
در خان هم در شده چه خشک و چه تر سوزش کرد و تا مل با بد کرد در حال منبع و صفا
که چگونه از احکامک و بخار رطب و یابس بر یکدیگر استفعال بروق و قوت
صواعق که بر کوههای سخت و سنگهای خار که ز یاد حادث میشود و همین غنچه بار
در حال تنبج غنچه و سکنایت او و اگر چه سبب کمر کله بود رعایت کرد و نه
چگونگی که درین سلامت آن کسی که با سخت و شدت آشوب دریا از بلجه آکنده که بر کوه
عظیم شتم بود و بر سکنهای سخت زند امید و از نرم از آنکه سلامت عصبان
چه ملاحظه از در تخلیص آن کسی که بحال پنجمال لطاف جیل باشد و سبب جلیت در
شعله غنچه که زبان نه نماند و حد آنکه و غط و نضرع و نضرع و نضرع پیشتر بکار دارند

مانند آتش که میزدن خشک بر او افکند سورت بیشتر نماید و اسپه باب غضب ده است
 اول عجب و دوم افخار و سوم او چهارم لجساج و پنجم مزاج و ششم بکبر
 و هفتم اسپه او هشتم غرور و نهم صبر و دهم طلب نفاپسی که از عزت جوی
 نمانست و مجامعت شود و شوق انتقام غایت این اسپه باب بود بر پسران
 و لواحق غضب که از اغراض این مرض بود هفت صنف باشد اول بزدانت
 و دوم توقع مجازات عاجل و اجل و سوم نفقت دوستان و چهارم اسپه ای
 ارادگی و پنجم شامت اعدا و ششم تفریح مزاج و هفتم نالیدن در حال چه
 جنون یک ساخته بود و او امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه الصلوٰة و السلام
 گفته است ایچده نوع من الجنون لان صاحب بیدم فان لم یبیدم فجنونه یستخرج و کما
 بود باخساق حرارت دل او افکند و از این امراضی عظیم که مودی باشد بلف تولد
 و علاج این اسپه باب علاج غضب بود چه از قطع سبب موجب از قطع سبب بود
 و قطع مواد مفضی از الت مرض و اگر بعد از علاج اسپه باب بنا در چیزی از این مرض
 حادث شود بنزد پسر عقل و دفع آن سهل بود و معالجه اسپه باب غضب اینست
 عجب و آن ظنی بود کاذب در نفس چون خویش را اسپه خفاق نمرئی شود که
 مستحق آن نبود و چون بر عیوب و نقصان خویش موقوف یابد و دانند که فضیلت

بیان خلق مشرک است از عجب ایمن شود چه کسی که کمال خود با دیگران مباح نبود
 و اما افخار مباحات بود و بجز مباحی که در معرض آفات و اصناف زوال
 باشد و بیجا و ثبات آن و ثوقی بنماید بود چه اگر فخر حال کند از غضب و نهبت آن
 نباشند و اگر نسبت کنند و صداق ترین این نوع اسکا که شخصی از پدران او و بعضی سوم
 بوده باشد پس چون نقد گیرند که آن پدر فاضل و حاضر اید و گوید که این سر که
 تو دعوی میکنی بر سپیل اسپه او مراست نه ترا ترا بنفس خویش چه فضیلت است
 که بدان معاشرت توانی کرد باز جواب او عا فراید و شکر این منعی نظم آورده است
مشعر ان افخرت با با منضوا سلفاً
 قالوا صدقت و لکن یس ما ولدوا ما و پنجا بر علیه آسم گفته است که لا
 تا توفی ما نساکم و اتوفی علیکم و چکاپت کند که یکی از زوسای یونان غلام کچی
 نمود غلام گفت اگر موجب معاشرت تو بر من این جاهای سگوست که خوشتر بدان بار
 حسن و زینت در جاهه است نه در تو و اگر موجب این اسپه است که بر شیشه
 چایکی و فراغت در اسپست نه در تو و اگر موجب فضل پدران تو است صاحب
 فضل ایشان بوده اند نه تو و چون ازین فصایل هیچکدام حق نمانست اگر صاحب
 هر یکی خط خویش اسپه او کند بلکه خود فضیلت هیچکدام از او نباشد ان کرده است

باز در حاجت افتد پس تو که باشی و همچنین گویند چکی در نزد یک صاحب ثروتی بود که بریت
و تحمل و کثرت مال و عدت بمالهاست نمودی در اثنای مجاوره خواست که
آب من بچکند از راست و چپ بگریست موضع حقیقت که آنرا شاید برایت
که در دهن حسیج کرده بود بر روی صاحب خانه افکند حاضران قناب و ملا
نمودند حکیم گفت نه ادب چنان بود که آب و سن باخس و انتیج مواضع افکند
من چند آنکه از چپ و راست نگاه کردم هیچ موضع خیس تر و قیج تر از روی این
شخص که بجهل موسوسست نیافتم و اما مر او بلسان موجب ازالت الفت و شد
بنامین و بنامین و نفاصمت باشد و قوام عالم با لغت و محنت است چنانکه بعد از
شرح داده آید پس مر او بلسان از فساد و پستی بود که مقتضی رفع نظام عالم باشد
و ان تباہ ترین اوصاف رذالیت و اما مزاج اگر بقدر اعتدال استمال
محمود بود مکان رسول الله صلی الله علیه و آله بمنزله و امیر المؤمنین
علی علیه السلام مزاج بودی با تجدی که مردمان او را بدان عیب کردند که شکر لولا
قیه و سلمان فارسی رضی الله عنہم او را گفت در مزاجی که با او کرد و پند انحرک الی الزام
و اما وقوف بر حد اعتدال نفاصمت و شوار بود و اکثر مردم مان قصد اعتدال
و لکن چون شروع نمایند مجاورت حد غندی کنند تا سبب وحشت شود و

کامین را خطا سر کند و خند در دلهارا نسخ گرداند پس مزاج بر کسی که اقتضا و نگاه شود
مخطور بود چه گفت اند رب حد حرة اللیب صح حدیثی بود مایه کارزار
مکتب تجرب نزدیک افند و فرق آن بود که موجب بانفس خود دروغ میگوید بکسانی که
دارد و سبکت زیاد بکیران دروغ میگوید و اگر چه از آن گمان خالی بود و علاج این برود
بود بعلاج عجیب و اما اسپنزا و آن از افعال این مجون و مسخرکی باشد و
بر آن اقدام کند که با حستمال مثل آن مبالات نماید و مذلت و ضغار و از تنگ
رذایل دیگر که موجب خجک اصحاب ثروت و زلفت بود و سبب بیست
خویش سازد و کسی که بحیثیت و فضل موسوم بود نفس و عرض خویش را اگر امی نراند
دارد که در معرض یک سعادت سپهری آرد و اگر چه در مقابل آن آنچه در خرابین باشد
بود بد و مند و اما غدر را و جوه بسیار بود چه استعمال آن هم در مال هم در
جاه هم در موت و هم در حرم اتفاق افتد و هیچ وجه از جوه غدر نبرد
کسی که او را اندک با به انانیت بود محمود نماند و اینچاست که چنانکه بدان
نشود و این خلق در درکان شتر بود از آنکه در دیگر اصناف امم و فاکه ضد غدر
در روم و حبش پیشتر بود و رذالت غدر زیاد است از آنست که مخاج فضل شری
بود و اما ضمیمه آن تکلیف تحمل ظلم بود غیری را بر وجه اشتغال هم فخر او پیش ظلم

و انظام که گفته آمده است معلوم شود و عاقل باید که بر این مقام اقدام نماید تا نداند
که بضرری بزرگتر از آن عاید خواهد شد و آن بعد از شاورت عقل و تدبیر رای بود
و حصول این حال بعد از حصول نصیبت حلم تواند بود و اما طلب نجای کسی که حسب
سماحت و نوازت بود مثل باشد بر خطای عظیم از کسانی که بسبب قدرت
موسوم باشند تا با وساطت الناس چه رسد چه هر پادشاه که در خزانه او علی بن
یا جوهری شریف بود در معرض خوف فوت و جرمی که بتبیت فوت لازم بود
افتاده باشد و طبیعت عالم کون و فساد که مقرر بر مضرر حالت و افساد است
راضی نشود الا بنظر افات ماصناف مرکبات و چون پادشاه بخیر بی غرض بود
بتلا کرد و حالتی که اصحاب مصایب را حادث شود در وظایف کرد و دوست
و دشمن را بر عجز و اندوه او و قوف اند و فقر و حاجت او در طلب بطن
فانش شود تا وقع و خطر او در دلهام کرد و حکایت کنند که فتنه از بلوژ
صفا و نفا که بحرط و استندارت نام موصوف بود و اصناف اساطین و
نمایش وقت صناعت و کمال کجاست از نور آنچه بودند در بخشش و تندیب
تجارت از ابرکت در معرض خطر آورده بزرگ پادشاهی هدیه بردند
چون نظر او بر آنجا افتاد بدان تنجب و اعجاب بی اندازه و غیر مودت در

خزانه خاص نبهاند و سر وقت بشاگرد آن تمنع میکرد تا بعد از آنکه مدتی
رو کار قیحه طبیعت خویش در املات آن بقدیم رساید چندان حرج و اسف
ضمیر آن ملک طاری شد که از تدبیر ملک و نظر در محتات و بار و ادن مردم بازماند
و حواشی و ارکان در طلب چیزی از طرف شپه بدان قیبه جمد بدل کردند چون
مرجع و مساعی ایشان با حجت و حرمان بود و قوف بر تقدیر وجودش موجب تضایف
حرج و حسرت ملک شد تا پیغم بود که عنان تملک از قبضه تصرف او بیرون آید
این حال ملوک است و اما اوساط مردمان اگر بر بضاعتی کریم باوری تمیم با جوهری
پادشاه فخریام کوبی فاره یا ملوک صاحب جمال ظفر مانند مرانه مغلبان شمشیر در آن
طبع و طلب بر خیزند اگر طرف مسامحت ملوک و از بدبختی حرج مبتلا کردند
و اگر بجماعت و مدافعت مشغول شوند خویشان را در ورطه هلاکت و اتصال میکنند
اما اگر باول در افسنای امثال آن رعایت راغب نباشند از چنین طایفه
فارغ و ایمن شوند باز آنکه از الت اجازت پیش چون لعل و با قوت بوجی چل و کمر
و زدی دست دهد و بوجود آن اشباع و سد حاجت فی الحال مستبر گردد
غلی آنچه موص که صاحبش در مقام ضرورت باشد و راغب در معرض تجارب
بسیار بوده است که پادشاهان بزرگ را در اوقات انقطاع مواد خزان

انفاق مغرط بفر و خن جو اهر عدیم مثل احتیاج افاده باشد و چون آزاد در موضع مساوت
و پشتر او افکند اند و بدست دلالان و تجار با زرداده کسی نباشد اند که بهای آن
باز دیگر بهای نظر بود و اگر کسی نیز بر آن قدر بسیار قادر بود باشد در آن حال
اعتراف بدان پیشتر شد و حاصل جزو قوف عوام بر عجز و حاجت آگس نبوده و
اصحاب تجارت اگر چنین ضاعنی رغبت نمایند در حال امن و فراغت از کما و زبان
ایمن باشند چه طالب و مخاطب در امثال آن ملوک مغرور و پیامال
فارغ بان باشند و وجود این صنف بنا در اتقانی افتد و در حال نا اطمینانی و نیش
خود جان ایشان از آن در خطر بود اینست بسیار غضب و علاج آن
و هر که شرط عدالت رعایت کند و آن خلق را ملکه نفس کرد اند علاج
برو آسان بود چه غضب چورست و خروج از اعتدال در طرف افراط و نشاید
که آرا باوصاف جمیله صفت کند مانند آنکه جماعتی گمان برند که شدت غضب از
فطر جوینت بود و آنرا نخیل کا ذب بر شجاعت بندند و چگونه غضبیت نسبت توان
داد خلقی ترا که میسر در افغان قبیح کرد و چون جو بر نفس خود و بر باران منضلمان
و عید و خدم و حرم و صاحب آن خلق این حکمت را پیوسته بسوط غذا
مغذوب دارد و نه بر شش ایشان قالت کند و نه بر عجز ایشان رفت آرد و نه بر آه

ساحت ایشان تبول کند بل بکثر سینه زبان و دست بر اعراض اجسام ایشان مطلق
کرد اند و چند آنکه ایشان بکند ناکرده اعتراف میکنند و در خضوع و انقیاد
بیکوشند تا باشد که اطفالی بیره چشم و سگین سوزت شررا و کند در ماه سوار
نمودن و حرکات نامشکلم کردن ایدای ایشان مبالغت زیادت میکنند و اگر
ردا اتنی در جوهر غضب با افراط متعارن شود ازین مرتبه بگذرد و با بهایم زبان
و جمادات چون انی و امته همین معاطه در پیش برود و بعضی ضرب خروک و مثل
کو تر و کره و کسر آلات و ادوات تشنی طلبند و بسیار باشد که کما فی لغز تنوری
منسوب باشند ازین طایفه با ابر و باد و باران چون بر وفق هوای ایشان است
کند اگر قط قلم خط نه ملایم ارادت ایشان آرد یا قطن حسب این حال ایشان کشد
شود و شکتند و بنجایند و زبان در شش نام و سخن با فرجام ملوث گرداند و از غذای کوه
از شخصی از کفش اند که چون شپتهای او از سپهر در یاد بر تر رسیدی سبب است
در یا خشم گرفته و در بار ابر چنین آهنا و انباشتن کوهها تهر بد کردی و استی
ابو علی گوید یکی از سغهای روزگار ما بسبب آنکه چون شب در ما تناب خشی رنجور
بر ما خشم گرفته و بیشتر سبب از زبان در از کردی و در آشتی جو کفنی و جوهای
ماه را مشهورست فی الجملة امثال این افعال با فوط متبحر محکم بود و صاحب

آن سخن سخن است باشد نه سخن نیت بر جویت و مشو جبه نیت و ضعیف نیت
نفس و عزت و اگر تا مل افندی نوع در زمان و کوه دکان و پیران و پیمان آن پشتران
باشد که در مردان و جوانان اصحت و در ذیلت و غضب از ذیلت شن نیز که ضد است
طاری شود چه صاحب شن چون از شتی ممنوع کرد و خشم کرد و بر کمانی که بر
آن عمل سپوم باشد چون زمان و خدمتکاران و غیر ایشان خجرت نماید و بخل را
اگر مالی ضایع شود با دو پستان و مخالفان همین مسا که کند و بر اهل شغبت
برد و ثن این سپر نه با جرفندان اصدا و عدم صحیح و ندامت موقوف و ملا
بوجع باشد و صاحبش از لذت و غبطت و بهجت و مسرت محروم نماید همیشه
عین او منفصل و عسر او مکرر بود و سمت تفاوت موصوف شود و صاحب
شجاعت و بر جویت چون حکم فزاین طبیعت کند و بعلم از اسباب آن اعراض نماید
در هر حالی که مداخلت نماید از عفو و اغص با مواخذهت و اتمام سیرت
عقل نگاه دارد و شرط عدالت که مقتضی اعتدال بود مری شمرده و از اسپکنده
حکایت کند که سفیدی بر قرص عض او بدگر عیب و نقص اقدام نموده بود یکی از خواص
گفت اگر ملک بر عقوبت او مثال بد این فعل باز آید و موحد اعتدال
شود اسپکنده گفت این مری از رای دورست چه اگر بر عقب عقوبت

چیرگی زیادت کند و با اعراض و معایب من مشغول شود و او را ماده در از زبانی
داوده باشم و مری ما را بوی بوی خدر او اوست و کرده روزی مغلی را که بر و خسر و
کرده بود و فتنه و فساد بسیار آنچه اسپر کرد و زد و پیش او آوردند اسپکنده
بعفو اشارت فرمود یکی از بندگان از فرط غیظ گفت اگر من تو بودی او را ^{بکشتم}
اسپکنده گفت پس چون من تو پستم او را نمی کشم اینست معظم اسپبات غضب
که عظیم ترین امراض نفس است و تمهید علاجات آن و چون چسب مواد آن
مرض کرده باشد و فع اعراض و لواحق او سهل باشد چه رویت را در آید
فضیلت علم و اسپنمان مکافات با تعاقب حسب اسپتصواب رای
بحال نظری شافی و فکری کافی بدید آید و الله التوفیق علاج بدولی و چون علم ضد
مستدم علم است بصد و بکیر و با گفتیم که غضب ضد بدولی است و غضب
حرکت نفس بود و بهجت شهوت اشقام پس جن سکون نفس بود و با که حرکت
اولی باشد بسبب بطلان شهوت اشقام و لواحق و اعراض این مرض چند چیز بود اول
منابت نفس دوم سوء عیش سوم طمع فساد اخلاق و غیر ایشان از اهل و اولاد و
اصحاب معاملات چهارم قلت ثبات در کار ما پنجم کسل و محبت راحت که
مقتضی رزایل بسیار باشد ششم نکل با دشمنان در ظلم مستم رضا انصاف

که در نفس مال و مال افند **ششم** استماع قنای و فواجش از ششم و هفتم تک و تن
از آنچه موجب تک بود **م** تعلیل افتادن در همت و علاج این مرض و اعراض
آن برغ سبب بود چاکه در غضب کیشم و آنچه آن بود که نفس را پیشه و بدر نقصان
و تحریک او کند بر وای غصبی چه هیچ مردم از غضب خالی نبود و لیکن چون نفس
ضعیف باشد حرکت متواتر مانند آنست که در وقت کپرد و متوقد و بیخوب شود و از
بعضی حکما روایت کرده اند که در خواب و حروب شدی و نفس را در محاسن
عظیم انگیزی و بوقت اضطراب در یادگشتی نشستی تا ثبات و صبر انگیزی
کند و از رویت و کسل و لواحق آن غلب نماید و حرکت وقت غضب که شجاعت
فصیلت آن قوتست بخیم رساند و م او خصومت با کسی که از غوایل او این بود در
باب این کتاب کند تا نفس از طرف بوسط حرکت کند و چون احساس گذار
خوشتر که بدان چهره پیدا بدید که تجاوز نکند از طرف دیگر نیند و الله المتوفی
علاج خوف چون از توقع مکر و هی ایشطار مجبوری تو لگد کند که نفس برود
آن قادر نبود و توقع و ایشطار نسبت با حادثی تو اند بود که وجود آن در زمان مستقبل
باشد و این حادثه یا از امور عظام بود یا از امور سهل و بربر و لغت بر بر یا
بود یا ممکن و ممکنات را بسبب با فعل صاحب خوف بود یا فعل غیر او

19
و خوف از هر چه که ام ازین قسام منضمای عقل نسبت پس نشاید که عاقل پس
ازین اسپباب خایف شود و پانزده آنست که آنچه ضروری بود چون دانند که دفع
از حد قدرت و وسیع بهریت خاد حیرت اند که در استشار آن جز تقیل ملو و جنب
محنت فایده نبود و آن قدر عسر که پیش از وقت حدوث آن مجذور خواهد
بایست اگر خوف و فرغ و اضطراب و فرغ منقض کرد و اندازند پیر مصیبت و نای
و تحویل سعادت ابدی محروم ماند و خسران دنیا با سگال آخرت جمع کند و بدست
دو جهانی شود و چون خوشتر از آنست و پیکین داده باشد و دل بر بودنی نباده هم
عاجل سلامت باقیه و هم در اجل پذیر تو اند کرد و آنچه ممکن بود اگر سبب آن از
فعل این شخص بود که خوف موسومست باید که با خود اندیشد که حقیقت ممکن آنست که هم
وجودش چار بود و هم عدم پس در فرغ کردن بوقوع این مجذور و استشار خود
جز تقیل مالم فایده نبود و همان لازم آید که از قسم گذشته اما اگر عیش بطن چیل و اموی
و ترک فکر در آنچه ضروری الوقوع نمود خوشتر از و بهمت و بی و دنیاوی قیام
تواند نمود و اگر سبب آن از فعل این شخص بود باید که از سوا اختیار و نیابت
بر نفس خود اجتناب کند و بر کاری که از او عاجل بدبختی و خیم بود اقدام نماید چنانکه
قتحاح فعل کسی بود که بطبیعت ممکن جاهل باشد و آنکه دانند که ظهور آن مشح که

سندعی نصیحت بود که نکند و چون ظاهر شود موافقت او بدان مکن و هر چه
مکن بود وقوعش پس اندک سما بران اقدام نماید پس سبب خوف در قسم
اول آنست که بر مکن بوجوب حکم کنند و در قسم دوم آنکه بر مکن بجهت حکم
کنند و اگر شرط هر یک بجای خویش اجتناب کنند ازین دو نوع خوف سلامت
علاج خوف مرکب و چون خوف مرکب عام ترین و سخت ترین خوفهاست در آن
باشبای سخنی احتیاج افتد که بیم خوف مرکب کسی را بود که نداند که مرکب چیست یا
نداند که سعادت نفس با کجاست یا کجا برود که با تجلای اجزای بدن او و بطلان
نیت او عدم ذات او لازم آید با عالم موجود بماند و او از آن خیسر و با کجا
برود که مرکب را الهی عظم بود از المراضی که مودعی بود بدان صعب تر یا بعد از
از عتاب ترسد یا متخیر بود و نداند که حال او بعد از وفات چگونه خواهد بود یا بر
اولاد و اموال که از او باز ماند متصرف بود و اکثر این ظنون باطل و بی حقیقت است
و مثلاً آن جناب محض سانس آنست که کسی حقیقت مرکب نداند باید که بداند که مرکب
عبادت از اسپنحال تا کردن نیست بود آلات بدنی را مانند آنکه صاحب صناعت
او آلات خود اسپنحال نکند و چنانکه در کتب حکمت مبین است
و در اول کتاب بدان اشارتی کرده ایم معلوم کند که نفس جوهری ثانی است

که با تجلای بدن فانی و منبدم کرد و اما اگر خوف او از مرگ سبب آن
که سعادت نفس نداند که با کجا است پس خوف او از جهل خویش باشد نه از مرگ
و عذر ازین جهت که علماء و حکما را بر تقب طلب بلیث شده است و ترک لذت
جسمانی و راحت بدنی گرفتند و بی خوابی و رنج اختیار کرده اند تا از
این جهل و محبت این خوف سلامت باقیه اند و چون راحت خفتی آن بود که از
رنج بدان ریایی مانند و رنج جفتی جلست پس راحت جفتی علم بود و اهل علم را روح
و راحتی از علم حاصل آید که دنیا و ما فیها در چشم ایشان جهت پیروبی واقع نماید و چون
بقای ابدی و نیت سرمدی در آن راحت یافتند که بعلم کسب کرده اند و
زوال اشغال و آفت فنا و قلت تنها و کثرت مسوم و انواع غنا
معارف امور دنیاوی آفتند پس بر قدر ضرورت قناعت نمودند و از
ضول پیش نبردند چه حصول عیش نمانی زندگی و برای آن غایتی دیگر نبود و هر
بحقیقت این حرص بود نه آنچه از آن حذر میکنند و حکما بدن سبب گفته اند که مرکب
و نوع بود یکی ارادی و دیگر طبیعی و همچنین حیات و بموت ارادی است
شبهات خواسته اند و ترک تعرض آن بموت طبیعی مفارقت نفس از بدن است
و حیات ارادی حیات فانی دنیاوی مشروط باکل و شرب و حیات طبیعی بقای

جاودانی در غیبت و سرور و افلاطون حکیم گفته است ^{طبیعی} است بالاراده ^{طبیعی}
و حکمای مشهوره گفتند ^{است} موتوا قبل ان تموتوا باز آنکه هر که از موت طبیعی ^{است}
از لازم دست و تمام ماییت خویش خایف بود چه انسان حتی ماییت
پس ماییت که جزوی از خداست تمام ماییت بود و کدام جمل بود زیادت
از آنکه کسی گمان برد که فانی او بجات اوست و نقصان او و تمام او و غافل باشد
از نقصان پس خویش بود و با کمال پشمان همیشه طالب چیزی بود که او تمام
و شریف و باقی کرد اند و از بیت در آن طبیعت پرور آورد و آزاد کند و در آن
که چون جوهر شریف آبی از جوهر کثیف ظلمانی خلاص باشد خلاص تمام و صفایه خلاص
مزاج و کدورت بر سعادت خود ظفر مایینه باشد و بکوت عالم و جوار ^{خداوند}
تویش و غایب است ارواح پاکان رسیده و از اضداد و آفات نجات یابند
و از بیجا معلوم شود که بد بخت کسی بود که نفس او پیش از مفارقت بدن آلاء
جسمانی و ملائقی پایل و شتاق بود و از مفارقت آن خایف چه چنین ^{در عاقبت}
بعد بود از قرارگاه خویش و منوجه موضعی که از آن موضع متالم نر باشد و اما
از مرگ نرسان بود بسبب ظنی که با لم آن دارد و علاج او آن بود که نداند که آن
کاذب است چه الم زنده را بود و زنده قابل اثر نفس تواند بود و هر چه ^{در} کم درو

نفس نبود او را الم و احساس نبود چه احساس الم متوسط نفس است پس معلوم
شد که موت جانی بود که بدن را با وجود آن احساس نمید و بدان متالم نشود
چه آنچه بدان متالم مفارقت کرده باشد و اما آنکه کسی که از عقاب نرسد از موت
نمیرسد از عقاب میزند که بعد از موت بود و عقاب بر چیزی باقی بود پس بجای
از خود بعد الموت مغرور بود و بد نوب و سیات که بر آن استخوان
بود مغرور و چون چنین بود خوف او از نوب خود بود نه از مرگ پس باید که
رؤ نوب اقدام نهد و ما پان کرده ایم که موجب اقدام رؤ نوب مکمل است
بود نفس را و ارشاد کردیم نفع آثار آن پس آنچه در آن نوع مخوف است از آن
نیست و آنچه از آن اثری است از آن غافل است بدان علاج جمل علم بود
همین بود حال آنکه نداند که بعد از مرگ جلال و چگونه خواهد بود چه مرگ بجای بعد از مرگ
اعتراف کرد دنیا اعتراف کرده است و چون میگوید میباید آن جان چیست
بجمل اعتراف کرده و علاج او هم بطلت تا چون و اثن شود و خوف او را پیش و اما
آنکه کسی که از تحلیف اهل و ولد و مال و ملک خایف و ناسف بود باید که بداند که
خزن است نه حال المی و مکر و می است بر آنچه خزن را در آن فایده نیست و علاج خزن
بعد ازین باید که ^{هم} و بعد از نغم این معتمد که گویم مردم از کانیانت و در فلسفه

مقدر است که هر کس چنانی فاسد بود پس هر که خواهد که فاسد بود و خواسته باشد که کاین بود
و هر که کون خود خواهد فساد ذات خود خواسته باشد پس فساد و خواستن
فساد و خواستن او نیست و کون خواستن کون خواستن او و این بحال است
و عاقل را بحال التفات بقصد و اگر اسلاف و آبای ما وفات کردند و ندی بود
وجود بجا رسیدی چه اگر بقا ممکن بودی بقای بقا ماند مان با نیز ممکن بودی و اگر همه مردند
که بوده اند با وجود شانس و توالد باقی بود ندی در زمین بچند ندی و استناد
ابوعلی رحمه الله در بیان این معنی تخریبی روشن کرده است **ع** می گویند تخریبی کنیم
که مردی از شما سیر کند شکان که اولاد و عقب او معروف و معتبر باشد
چون امیر المؤمنین علی ان الی طالب علیه الصلوة و السلام با سیر که از در
و نسل او در عهد او و بعد از وفات او درین مدت چهار صد سال بوده اند
همه زنده اند همانا عدد ایشان از ده هزار هزار زیاد است باشد چه یقین
که امر و زور بلا و ربیع مسکون بر آید اند با قلهای عظیم و انواع استیصال که
باهل این جانان راه یافت است و بیت حرارت فرزدیک بود و چون اهل
فزون گذشتند و کوه و کان از شکم ما در پیست و به باشد با جمعیم با این حسین در شمارند
بگر که عدد ایشان چند باشد و هر شخصی که در عهد مبارک او بوده است در مدت

چهار صد سال همین مقدار با آن مضایف باید کرد و ناروشن شود که اگر مدت
چهار صد سال مرگ از میان خلق مرفوع شود و شانس و توالد برقرار بود عدد ایشان
بچه غایت رسد و اگر این چهار صد سال مضاعف شود تضاعف این خلق بشال
تضاعیف پوت شطرنج از حد ضبط و چهار اصحاب و ز شود و سپی ربع مسکون که
نزدیک اهل عالم بمباحث مسوح و مقدر است چون رین حکمت مستند کرده اند
نصیب هر یک آن قدر رسد که قدم بر زمین بر پای بایستند تا اگر همه خلق
برداشته و راست ایستاده و بهم باز و پوسیده خواهند که بایستند در روی زمین
نخجند تا بجهنم نشینند و حرکت و اختلاف کردن چه رسد و هیچ وضع
از جهت عمارت و زراعت و دفع فضلات خالی نماند و این حالت در آمد
مدتی واقع شود کیجف اگر بامداد روز کار و تضعیفات نامحسوس ترن نسبت
بر سر یکدیگر می شنیدند و از آنجا معلوم میشود که تمنی حیات باقی در دنیا و کرامت
مرگ و وفات و تصور آنکه طبع را خود بدین آرزو نشانی تواند بود از حال
جهان و محالات بله ان بود و عطا و اصحاب کیست خواطر و شمار از امثال
ان فکر با منته دارند و دانند که حکمت کامل و عدل شامل الهی آنچه اقتضای کند نماید
بر ان فریدی صورت بنند و وجود آدمی رین وضع و بیات وجودی است

که درای آن هیچ غایت مصور نشود پس ظاهر شد که موت مذموم نیست چنانکه
عوام صورت کنند بلکه مذموم خوبی است که از جهل لازم آمده است اما
اگر کسی باشد که بصورت مرگ نموده و آرزوی بقای ابدی نکند لیکن از غایت
اصل تمت بر درازی عمر نذر آنچه ممکن باشد مقصود دارد و او را تمییز باید کرد
راکه هر که در عمر دراز رغبت کند در پیری رغبت کرده باشد و لایحانه در حالت
پیری نقصان حرارت غریزی و بطلان رطوبت اصلی و ضعف اعضائی در پی
حادث شود و قلت حرکت و فقدان نشاط و اختلاف آلات مضموم و
سقوط آلات طین نقصان قوی چون غایب و خدام چهارگانه او تمییز لازم
آید و امراض و آلام عبارت از این احوال و بعد از موت اجزاء و فقدان عسره
و توان مصایب و متفرق نوایب و فقر و حاجت و دیگر انواع شدت و محنت
هم تابع این حالت افتد و خایف ازین جمله در مبداء اصل که بدر از غایت غریب
می نموده است این احوال بوده است که با آرزو و میبینه است و اشتغال
این مکاره مبداء شسته چون پیشین و حاصل ابدی که مرگ مفارقت است
ولبت و خلاصه انسانیت از بدن مجازی عاریتی که از طلب هیچ از عیب بطریق
توزیع فراهم آورده اند و روزی چند معدود در جاله تصرف او آور

تا توسط آن کمال خویش حاصل کند و از مزاحمت مکان زمان برهد و بجزرت
الهیست که منزل برار و دوار الف را چنین را نشن پویند و از مرگ و استقامت
وقایع این شود همانا ازین حالت زیادت است شمار بخود راه ندهد و بیخود و ناخبری
که اتفاق افتد بمالات نکند و با کتاب تفاوت و بین نظلمات برزخ که
غایت آن درکات و وزخ و سخط باری عزایسه و منزل تجار و مرجع شعیب
و اثرار باشد راضی نشود و شوالمی پستان و اما امر اص وقت جذب هر چند از
چیز محض تجاوز باشد اما با تهاه برین افراط شهوت و محنت بطالت و خرن
حدست و ازین امراض یکی از چیز افراط و دیگر از سبب تنزیط و سپوم
چیز و اذیت کیفیت باشد و معالجات آن اینست علاج افراط شهوت پیشین
در ابواب گذشته شرحی بر مذمت شن و حرصی که مشوبه بطلب التذاد بود
از ماکولات و مشروبات بطریق اجسامان تقدیم یافته است و در این
تمت و خاست طبیعت و دیگر روایی که تمییز این حالت حاصل آید باشد
همانست نفس شکم پرستی و ندلت تظلم و زوال حشمت از زبان و خست بر
باشد و نیز دیگر خواص و عوام ظاهر و انواع امراضی و آلام که از اسراف
و مجاورت حد حادث شود در کتب طب مبین مؤخرست و علاج آنست

آن وقت محرز و اما شهوت نکاح و حرص بر آن از معظم ترین اسباب نقصان
 و نامت و انهماک بدن و اطلاق مال و اضرار عقل و اراقت آب روی
 باشد و عزائی قوت شهوت را باعمال شرابی ظالم تشبیه کرده است
 و گوید چنانکه اگر او را در جنایب اموال خلق دست بطلن باشد و از پست
 پادشاه و نفوس و رفقت طبع مانعی و و از عی نه همه اموال رعیت بتسار و همسنگی
 بغزو یافت مبتلا گرداند قوت شهوت نیز اگر مجال یابد و تهذیب قوت
 نیز و کسر قوت غضب و حصول فضیلت عفت بسکین و اتفاق عقید حکمی مواد غذا
 و کیموسات صالح در وجه خود صرف کند و رسوم اعضا و جوارح را ضعیف فرزند
 گرداند و اگر بر مقتضی عدالت مقدار واجب در حفظ نوع بکار دارد مانند عام
 بود که بر سیرت عدل قدر باجتنج از نمودن باین خراج حاصل کند و در اصلاح نفوس خود
 مصالح جهت صرف کند و باید که صاحب این شرح با خود محقق کند که شایسته زمان
 بایکدیگر در باب تمنع از شایسته اطعمه بیکدیگر در سبب حاجت پیشتر نیست مانع
 چنانکه پیشتر شد که کسی طعامهای لذیذ ساخت و بچشمه در خانه خود بگذارد و بطلب
 آنچه سورتش جوع او بنماند بدرخانهها در بوزه کند پیشتر شد که از اهل حرمت
 و خست طلال خود بخاورد و بگذارد و باختداع دیگر زمان مشغول شود و اگر سوا

نفس در باطن او ششپایل زنی که در زیر چادر بر او بگذرد و فرین کرداند ما از معاش
 و مباشرت او فصل لذتی تصور کند عقل را استعمال کند باطل و خدمت آن جناب
 نشود که بعد از آن شخص ششپایل بسیار دیده باشد که از زیر محب زنها بزین صورت
 و زشت ترین سبکی بیرون آید و در اکثر احوال آنچه در حسب آن تصرف
 بود بسکین شهوت و فاپشتر از آن کند که آنچه در طلب او سعی و جهد بدل
 و اگر تماهت حرص کند از هر حیثی که در جناب استوار بود و از نظر او
 ممنوع چندان پس و جمال و غنچ و دلالت در جنب پیرا و تصور بیکدیگر روزگار او
 در طلب آن منتقض گرداند و تجربه و اعتدال بکار آن که همین طین در حق ایشان
 یافته باشد و بعد از کشف قناع بر ظهور تر و زیاده و احتیاج ایشان اطلب باقی
 التماس نمایند تا بحدی که اگر در همه عالم فی المثل کتب زن پیش نماید که از
 استماع او محروم بود و گمان برد که او را لذتی است که مثل آن لذت در دیگران
 و بر تحصیل و وقتی از مایده جمال او چندان حرص و جلیت استمال کند که از
 و جهانی ممنوع شود و این عایت حاجت منمایت ضلالت باشد و کسی که
 نفس از رفیع موالد حشما فرماید و بعد در مباح قناعت کند و از این
 و شفت که مستحق چیدن رویت است عاقبت یابد و تنه ترین انواع

بود و آن صرف همگی نعمت باشد بطلب یک شخص پس از جهت سلطان
شهرت و عوارض این مرض در غایت رذالت بود و گاه بود که بعد
نفس و هلاکت عاجل و آجل او کند و علاج آن تصرف فکر بود از محبوب چیز آنکه
طاقت دارد و مانند آن معلوم و دقیق و صدقات لطیف که بعضی روایت
مخصوص باشد و بجاست ندمای فاضل و جلسای صاحب طبع که خوش ایشان در
چیزهایی بود که موجب تذکره خیالات فایده نشود و با حسرت از حکایات
عشاق و روایت اشعار ایشان و مسکین فوت شهرت چه بی معنی و چه
باستعمال مطیبات و اگر این معالجه نافع نیست سفر دور و تحمل شاق و افدام
بر کارهای سخت نافع آید و امتناع از طعام و شراب نفع آنچه قوی بدنی را
ضعیفی رسد که مودعی نبود بسقوط و ضرر مفرط هم معین باشد بر ازاله این مرض
بطالت و اما مجتبت بطالت منقضی حرمان و وجهانی بود از جهت اگر انما
رعایت مصلحت معاش مودعی باشد هلاکت شخص و انقطاع نوع و دیگر انواع
رذائل را خود در معرض این گرفت چه وقع تواند بود و تقاضی از اکساست سعادت
معاوی مودعی بود با بطلان غایت آنجا که مستدعی افاضت خود واجب آید
غراسه است و این نجاست و نمانعت صریح بود با آنحضرت نمود ما الله

و چون بطالت و کسب منضمین این فسادات است در شرح تسبیح و نذمت آن
ما طلبی زاید اجتناب بیشتر علاج جزن حزن المی معنایی بود که از نفس مجبونی با
فوت مطلوبی عارض شود و سبب آن حرص بود بر مفیبات جهانی و شرفیست
برنی و حسرت بر خندان و فوات آن در این حالت کسی را حادث شود که بقای
محسوسات و نبات لذات ممکن شناسد و وصول حکمی مطالب وصول
منفوقات در تحت تصرف نامشروع شود و اگر این شخص که چنین مرضی مبتلا
باشد با سر عقل شود و شرط انصاف نگاه دارد و اندک هر چه در عالم کون و فساد است
و بقای آن محالست و ثابت باقی اموری است که در عالم عقل باشد و از تصرف
منفوقات خالی پس در محال طبع نکند و چون طبع نکند بتوقع اندوگان نشود
بل نعمت بر تحصیل مطلوبات باقی مقصور دارد و سعی طلب محبوبات صانعی
مصرف و از آنچه طبع منقضی فسادات او بود اجتناب نماید و اگر
ملا بس چیزی شود بر قدر حاجت و سد ضرورت قناعت کند و ترک آذخار و آنچه
که دواعی مبهمات و افتخار بود واجب شمرد تا بقاقت آن متعسف نشود
بزوال و اشکاش متالم کرد و چون چنین بود امنی رسد بی تسرع و فرج آید
فرع و سستی حاصل کند بی حسرت و ثمن پستی پایدی چهرت و الادیما

حرفی فی انفسا و المانی اشها باشد چه هیچ وقت از فوت مطاوی باقی نماند
خالی نبود که در عالم کون و قیام کون نیاید نشود و طامع در آن جا
و خاص بود و **مستحضر** و من سیر ان لاری ما پس
فلا یختد شایعاً فله فدا ما و انذبا عادت چهل آن بود که
بوجود خوش بود و از مقفوز و منف و ماتف نماید تا همیشه سرور و سعید
ماند و اگر کسی استگ افندد و اگر که ملازمت این عادت و انقش بدن خلق
بیشتر موسوم باشد ما بصفت نذر موصوف باید که تا مل کند در اصناف خلق
و اختلاف مطالب و معایش ایشان رضای هر یک نصیب و قسمت خویش
و سرور و غبطت نمودن بصنعت و حرفی که بدان مخصوص بود مانند بخار خارت
و بخار خارت و شایط نظارت و محنت بخت و قواد قیامت بخاری که
بمخول بخت فادان صفت شاد و بخون علی الاطلاق عافل از آن جا
گویند و بخت و راحت بر وجود آن لذت مروط و اندر و حرمان کله بختان
منوط چنانکه نصیریل از آن عبارت کرده است که کل خرب بالذیم فرعون
و سب این اعشفا ملازمت عادت و مداومت مباشرت باشد
پس اگر طالب فضیلت در ایثار سنت و طریقت خویش هم طریقی سپرد

و از افتخای مناج و اکتشای منافع کمالی که عایت آن مستند بود عدول بخوبی و بر
و لذت از آن جلالت که بقید جهالت و انحراف ضلالت گرفتار اند اولی باشد چه
مخنی بود و ایشان باطل و او متفق و مصیب و ایشان مخطی و خابط و ایشان مست
و او حسیح و سعید بلکه او ولی خدای و ایشان اعدای او الا ان اولیا الله لا
خوف علیهم و لاهم مخنون و کندی رحمة الله در کتاب و فی الآجرائ
گویند و لیل را که حزن جاننی است که مردم از بسوی احتیاج خویش خود
جذب میکند و از امور طبیعی خارج است که فاذ هر مرغی و حباب
مطاوی اگر بنظر حکمت در آب بماند آن حزن نامل کند و بجاننی که از آن مطاوی
نامرغوب محروم باشند و بدان چیرمان راضی و قانع اعشبار کبر
او را روشن شود که حزن نه ضروری بود و نه طبیعی و جاوب و کاسب
مرانه ما حالت طبیعی معاودت کند و سلوک و سلوت باید و ما شاده
کرده ایم چنانکه عصبیت اولاد و اعن و اصده فاستلا شدند و آخران و هم سوم
جاوز از حد اعتدال بریشان طاری شده و بعد از انقشای کمر زدن با
و سرت و فرج و غبطت آمدند و بجای آنرا فراموش کردند و پنجمین پانی که
بعقد مال و ملک و دیگر فضیلت روزی چند باسنان غم و اندیشه باخوش

پیش بودند پس در حقیقت ایشان با بن بدل گشت و آنچه امیر المومنین علی
ابن طالب علیه السلام فرموده است اصبر صبر الکاظم و الا تسلبوا
اللباس هم ستم نبی است ازین معنی و عاقل اگر در حال خلق نظر کند و اندک از ایشان
بمیشی عرب و معنی بدیع تمناز نکرد و اگر مرض حسرت را که جازمی
دیگر اصناف روایت است مکن در هر عاقبت سلوت که اید و از آن
یابد پس هیچ وجه مرضی و وضعی برود یک او مرضی نشود و بروایت کسبی را
نکرد و باید که داند که حال و مثل کسی که بیغای مشافحه و نواید و نیاید طبع کند
و مثل کسی باشد که در ضعیفی حاضر شود که ششماه در میان حاضران از دست
بگرداند و هر یکی لحظه از پس و راجحه آن تمنع بگیرند چون نوبت باور شد طبع
در آن کند و پندارد که او را از میان قوم مملکت آن تخصیص داده اند و آن ششماه
بطریق جنبه ما تصرف او که گذشته تا چون از زبان که بدخلت و در شت با ناسف و حسرت
اکنتاب کند چنان اصناف مثبتات و دواعی خدای تعالی است که خلق او را
اشتراک داده است و او را عو و جل و لا یست از خلیج ان هرگاه که خواهد بود
هر که خواهد و ملامت و مذمت و عار و فضیلت بر کسی که در بیعت با خیار باز
گذارد و اصل و طبع از آن منقطع دارد و منقطع نشود بلکه اگر بدان طبع کند و چون

بار که بدو شکی نماید ما اسپنجلاب عار و ملامت که آن نعمت را از کتاب
نموده باشد که چه کمترین مراتب سکر گزاری آن بود که عاریت بخوشدلی با معبر
و در اجابت مسامحت نماید خاصه آنجا که معبر افضل آنچه داده بود بگذارد و حسن
باز خواهد و مراد ما این افضل عقل و نفس است و ضعیفی که دست معرضان بآن سپد
و معتقدان در آن طبع شرکت نبیند چنان کمالات بوجهی که اسپنجلاب و
اسپند و در ابدان راه نبود با ارزاسی و آشنه اند و احسن و از دل که از
ما باز طلبند هم عرض رعایت جانب ما و محافظت عدالت در میان
جنس است و اگر بسبب فوات هر منفودی خرفی بخورد راه و بیم ما که همیشه مخزون
باشیم پس عاقل باید که در اشیای ضار موم فکر صرف نکند و چندانکه تواند ازین
گمیزد که المومنین قبیل المومنه تا با حزان مبتلا نشود و یکی از بزرگان گفت است
که اگر دیار اسمعیل پیش نیست که عاریتی است شایسته که صاحب تمت بدان
الثبات نمودی چنانکه در باب مروت از استغارت اصناف بخل سنگ دارند
و از شراط پدیدند که بسبب فطرت نشاط و قلت خون توپست گفت آنکه من دان
چیزی تخم که چون منفود شود اندر دست کن که دم علاج جسد و حد آن بود که از فوط
خواهد که بنواید و مثبتات از انبای جنس تمناز بود پس تمت او بر ازالت از

از دیگران و جنب بجزو مضور باشد و سبب این در ذمیت از تکلیف جمل شده
بود چه اینست خیرات دنیاوی که بقصان و حرمان آنی موسومست کبک شخص را
بحال باشد و اگر نیز نقدیر امکان کند استمتاع او بدان صورت نهد پس جمل
این حال و اقراطش بر حد بخت شوند و چون مطلوب شود منش آلود بود چنان
و تا لم او طایلی حاصل نماید و علاج این در ذمیت علاج جسد باشد و از جهت تعلق
بحزن درین موضع ذکر کرده آمد و الا جمل جسد بر امراض مرکبه اولیه نامشند و کندی
کوید جسد پیشترین امراض و پیشترین شرور است و بدین سبب حکما گفته اند
مر که دوست دارد که شری بدشمن او رسد محبت شر شود و محبت شر شریر بود و شریر
تر ازین کسی بود که خواهد که شر غیر دشمن او رسد و هر که نخواهد که خیری بکسی رسد شر خوانده
باشد با آنکه اگر این محاطه با دوستان کند بناه نرود زشت ز بود پس جسد شریرترین
کسی باشد و همیشه اندو ماکن بود چه غیر مردمان غسناک باشد و خیر خلقی منافی مطلوب او
بود و هرگز خیر از اهل عالم مرتفع و منقطع نشود پس غم و اندوه او را انقطاع است و استیجاب
صورت نیشد و بناه ترین انواع حسد نوعی بود که میان مسلمانانند طبیعت منافعی دنیاوی
از تنگی عرصه وقت بحال و ضیق که لازم ماده است موجب حسد باشد یعنی عیب را
ناعرض تعلق ارادت بر و ال مرغوب او از غیر عارض شود و اگر چه این سببی

بزرگ است و بالذات مرضی نمود و حکما و نیار ابعلمی کوتاه که مردی در از بالابر خود
تشیه کرده اند چه اگر مردمان پوشیده کند پای او برهنه شود و اگر پای را
محرورم کند از دست محروم ماند همچنان اگر شخصی نماند او غیبی مخصوص شود
و کبری در این منوع باشد و علم ازین است که متن است چه اتفاق و حسن از ان
شاکت و اذن انبای جنس در نفع مغضی بر ابدیت لذت و کمال تمنع بود پس
حسد در این از طبیعت شر مطلق خیر و بد است که فرق باشد میان غبطت و حسد چه غبطت
شوق بود حصول کمالی بطولونی که از غیر احیای کرده باشند در ذات غبطت
یعنی زوال آن از و حسد با تمنی زوال بود از و غبطت بر و نوع بود که محمود
و دیگر مرموم اما غبطت محمود آن بود که آن شوق منوجه بصداقت و فضایل باشد
و اما غبطت مرموم آن بود که آن شوق منوجه لشوات و لذات باشد و حکم آن
حکم شر بود اینست سخن در حسد و هر که برین جمله که شرح دادیم واقف شود
و از اضط کند ضبطی تمام بر و آسان شود علاج و بگردان و معرفت اسباب آن
و اعراضی که حادث شود مثلا در کذب چون اندیشه کند و دانند که تمیز ایشان از حیوانات
نطق است و غرض از اظهار فضیلت نطق اعلام خیر بود از امری که بران واقف
نمود و کذب منافی این غبطت پس کذب بطلان صیبت نوع بود و سبب

انبعاث بود بر طلب مالی یا جایی و فی الجمله عرض بر چیزی ازین قبیل و از لوازم است
 ذهاب روی و انسا و تمهات و اقدام بر غیبت و سعادت و غم و تنهایی
 و اغرای ظلمه بود و در صلیف چون اندیشه کند و اندک سبب آن سلطان غضب بود
 و تحمل کالی که در خود نیافتد باشد و از لوازم آن جناب و غیبت و در رعایت
 حقوق و عطف طبع و لوم و جور باشد و در معنی صلیف مرکب بود از عجب و کدورت
 و در غل چون اندیشه کند و اندک سبب آن خوف بود از فقر و احتیاج یا محبت غلور
 بال تاثیرات نفس و طلب عدم خیرات خلق را و در ریما چون اندیشه کند و اندک
 که آن کذب بود در قول و هم در فعل فی الجمله چون غیبت مرکب است
 و بر اسیب است واقف شود فتح آن اسیب و احترام از ان بر سوال دیگرها
 آسان بر طالب فضیلت والله الموفق لطیفه و انعام تمت القاله الا و سلم

مفتی

در تشریح منازل و آن پنج فصل است

فصل اول

در سبب احتیاج منازل و معرفت ارکان آن و تقدیم آنچه مهم بود درین معنی
 حکم آنکه مردم در غیبه شخص نمانند و احتیاج است و غذای نوع انسان بی تدبیری صریحی چون

و در و دن و پاک کردن و نرم کردن و سرشستن و چیدن تمپانه و تمپید این اسیب است
 معان و آلات و ادوات بکار داشتن و روزگار در از دوران صرف کردن
 صورت بند و نه چون غذای دیگر حیوانات که بحسب طبیعت ساخته و پرداخته
 است تا انبعاث ایشان بر طلب غلف و آب مقصور بود و در وقت تقاضای
 طبیعت و چون تکلیف سورت بوجوع و عطش کند از حرکت باز ایستد و آب
 مردم بمقدار حاجت روز بروز چون از پیش آن قدر غذا که و طیفه سر روزی بود پس
 ساختن محاسب موجب انقطاع مایه و احتیاج همیشه بود پس ازین جهت با وجود
 اسباب معاش و حفظ آن از دیگر انبیا حسنی که در حاجت شاکر کا انداخته
 افتاد و محافظت بی مکانی که خدا و قوت در آن مکان نماند و در وقت خواب
 و بیداری و بروز و شب دست طالبان و غاصبان از ان کوتاه دارد و صورت بند
 پس ساختن منازل حاجت آمد و چون مردم را بر تفت صناعتی که بر تحصیل غذا است
 مشغول باید بود از حفظ آن مقدار که ذخیره نماند بود و غافل ماند پس ازین روی معاف
 که فیما بین او اکثر اوقات در منزل متیم باشد و بحفظ ذخایر اوقات و اغذیه مشغول
 محتاج شد و این احتیاج بسبب تغنیه شخص است و اما بحسب تغنیه نوع بشر
 که تناسل و تولید وجود او موقوف باشد احتیاج بود پس حکمت الهی چنان

کرد که سرمدی بخنی کرد ما هم محافظت منزل و مایه قیام نماید و هم کارشامل
اوتام شود و هم در تقدیم شخص دو هم را شرط خفت و مونت مرعی بود و چون
حاصل آید و فرزندنی ترتیب و خصانت پذیرد و ما در تقاضای ابد و بیشتر و نامیر سید
اوپر واجب گشت و چون جلفنی این شونند پس می مردوزن و فرزندان ترتیب
اوتام این جلمت و از اجرت اعلایان یک شخص شوار تواند بود پس
و خدمت اجتناب ظاهر شد و بدین جلمت که ارکان منازل اند نظام حال معاش
صورت بست پس ازین بحث معلوم شد که ارکان منزل شیخ اند پذیرد
و فرزند و خادم و قوت و چون نظام هر کثرتی بوجهی از تالیف تواند بود که
نوعی از نوع باشد در نظام منزل نیز تدبیری سبکی که موجب آن تالیف باشد
اقاد و از جلمت مذکور صاحب منزل با تمام آن متم اول پذیرد ازین روی باید
قوم بر و مغرند پس سیاست جلمت بدو مفوض گشت با تدبیر منزل بوجهی که مقتضی
نظام اهل منزل بود بنحویم رسانند و همچنانکه شبان به کوه سفید را بر وجه مصلحت بجا
و بعلف زار و آبشخور موافق رسانند و آرضت سلع و آفات سماوی و آرضت
نگاه دارد و مسکن باستانی و زمناپی و نم روزی و شبانگامی بر حسب ضلالت
که هر وقت اقتضا کند مرتب کرد اند تا هم امور پیشت او و هم نظام حال ایشان حاصل شود

مدبر منزل نیز رعایت مصالح اوقات و از رزاق و ترتیب امور معاش است
احوال جلمت نیز عیب و تزییب و وعد و وعده و زجر و تکلیف و زرق و نشت
و لطف و عنف قیام کند تا هر یک بکمالی که بحسب شخص بدان متوجه باشد برسد
و همگان در نظام حالی که مقتضی سهوات بخشش بود مشارکت یابند و باید دانست
که مراد از منزل درین موضع نه خانه است که از خشت و گل و سبک و چوب
کنند بل از مائینی مخصوص است که میان شوهر و زن و والد و مولود و خادم
و متمول و مال اندکسکن ایشان چه از چوب و چه از سنگ و چه چسب و چه کاه و چه
سایه درخت و خار و کوه پس صیقلیت تدبیر منزل که از اجلمت منزلی خواهد
نظر باشد در حال این جلمت در وجهی که مقتضی مصلحت عموم بود در تفسیر کباب
سلس و توضیح کمالی که بحسب اشراک مطلوب باشد و چون عموم اشخاص
نوع چه ملک و چه رعیت و چه فاضل و چه مفضل و مین نوع تالیف و تدبیر محتاج اند
هر کس در مرتبه خود بنحویت که او را رعای ایشان بود و ایشان رعیت او بکلیت
مشت این علم عام و ما که بر می باشد و فواید آن هم درین هم در دنیا شامل و
انچه موده است صاحب شریعت علیه السلام که کلکم راع و کلکم مسئول عن
وقد مای حکما درین نوع اقوال بسیار بوده است اما نقل کتب ایشان درین

از منت یونانی منت عربی اتفاق میفتد و است مگر مختصری از سخن ابرو پس
در دست متناظران موجود است و متناظران برای صایب و اذمان صافی در
شدنیب و ترتیب این ضلالت و استنباط قوانین اصول آن بر حسب اقتضا
عقول غایت جهد بدول است نه اند و آرا مدون و مجلد گردانیده و خواجسته
ابوعلی انجبین بن عبداللہ بن سینا رساله است درین باب که با کمال غایت
شرط ایجاز رعایت کرده خلاصه از آن رساله باین صفت نقل کرده آمد و از
بدیکر مواعظ و اداب که از منت دمان و متناظران منقول بود موشح گردانیده شد
انشاء اللہ بنظر ارتضای اهل فنیت شرف شونده ولی التوفیق و بیاید نیست
که اصل کلمه در تذکر منزل آن بود که پنجا که طبیب در حال بدن انسان کند
از جهت اعتدالی که بحسب ترکیب اعضا مجموع ترکیب را حاصل آمد و آن اعتدال
صحت بدن و مصیبت در افعال بود و بر وجه کمال تا اگر آن اعتدال موجود بود از آنجا
کند و اگر منقود بود استنعاوت نماید و چون در عضوی از اعضا خللی حادث
شود در علاج آن عضو مصلحت عموم اعضا نگاه دارد و خاصه مصلحت عضوی بر
که بجای او بود بقصد اول و بعد از آن مصلحت آن عضو بقصد ثانی بعدی که اگر صلاح
عموم اعضا در قطع وسیله آن عضو بود قطع نظر کند از اصلاح آن عضو و قطع قطع

بمالایست کند با فساد بدیکر اعضا است کجند هم برین منقش در منزل را رعایت صلاح
عموم اهل منزل واجب بود و نظر او بقصد اول بر اعتدالی که در تالیف افند مقصود
بحفاظت آن اعتدال است و ادش بر وجه صواب تقدیر و در تذکر حال یکیک
شخص میباید که طبیب یکیک عضو را کند منتدی چه هر یک از ارکان منزل
نسبت بمنزل عنایت هر یک از اعضای مردم باشد نسبت با مجموع نسبت
ریس و بعضی مری و پس و بعضی خیس و بعضی شریف و هر چند هر عضوی را اعتدالی و فعلی
خاص بود لیکن فعل اعضا مشارکت و معاونت غایت همه افعال بود
چنین هر شخصی را از اشخاص اهل منزل طبعی خاصیتی بود مانند و حرکات منو
بقصدی خاص که از افعال حکمت نظامی که در منزل مطلوب بود حاصل آمد و در منزل
که بمنزلت طبیب بود از وجوهی و بمنزلت یک عضو که شریفتر بود از اعضا باشد
باید که بر طبیعت و خاصیت و فعل شخصی از اشخاص اهل منزل واقف بود
اعتدالی که از تالیف آن افعال حاصل آمد و واقف تا ایشان را بکمالی که مقتضی نظام
منزل بود برساند و اگر مرضی حادث شود آرزو از این کند و اگر چه است بیمار
منزل از وضع صحت خارجت حکما کنیم اما افضل احوال منزل که مسکن
چنان بود که پناه دای آن استوار باشد و مستقما با نفس پایل و در پاکشاده چنان

در اختلاف تکلفی ایشید بخند و مساکن مردان از مساکن زمان منبر روز و
 نمازگاه بر فصلی و موسیقی عیب آن وقت بعد و موضع ذخایر و اموال بخت
 موصوف و ایشیا طی که بدفع آفات تعلق دارد و ماسد حرق و غرق و غیب
 دروان و تعرض هوام نبتیدیم رسانیده و در مسکن مردم آنچه توفی از زلازل قش
 کند یعنی ساحت فراخ و دکانهای افزاشته مرعی با وجود کثرت مرافق و مجال شرايط
 مناسب اوضاع محفوظ و از همه منزه است بار حال جوار تا بخاورت اهل سر و پا
 و کسانی که مودی طبع باشند نماند و از آفت و حثت و انفراد امن ماند
 و افلاطون حکیم منزل در کوی زرگران گرفت بود و رحمت آن اسپ غلام کردند بود
 که اگر خواب بر چشم غالب شود و از فکر و بطال منع کند او از ادوات ایشان
 مایه ایدار کند و الله اعلم بالصواب و الیه المرجع والمآب

فصل دوم

در سیاست اموال و اقوات چون نوع مردم با ذخایر اقوات و ارزاق مختصر
 چنانکه در فصل گذشته یاد کردیم و بقای بعضی اقوات در زمانی پیشتر مانکن پس بحسب
 مایه اید و امنشای با بخت از هر جنبی احتیاج افتاد تا اگر بعضی اجناس در معرض
 آید بعضی که از فساد و ورز بود بماند و بسبب ضرورت معاملات و وجوه اخذ
 چنانکه در مقاله گذشته گفته ایم بدینار که حافظ عدالت و منقوم کلی و ناموس پس اصغر

حاجت بود و بهترت وجود او و معاودت اندکی از جنبین او یا بسیاری از دیگر
 چیزها مونت نقل اقوات از مساکن مساکن و در ترکیبی شد بدان وجه که چون نقل آمد
 او که قیمت اقوات بسیار بود و قایم مقام نقل اقوات بسیار بود و رکلفت و شفقت
 حل آن اسپ نعمت افتد و همچین رزانت جوهر و اسپ حکام مزاج و کمال ترکیب او که
 مستعدی بقا و ثبات و قوام نواید کسب است چه استخالت و قنای او منقضی است
 مشغلی بود که در طریق کسب ارزاق و جمع منقبات افتاده باشد و مقبول او بشود
 اصناف اعم شمول منفعت او بکنکار از منظوم شد و بدین قیاس حکمت کالی که در امور
 معیشت تعلق طبیعت داشت لطف الهی و عنایت بزدانی از حد فوت بجز
 فعل رسانید و آنچه تعلق بصیامت دارد مانند دیگر امور صریحی با نظر و تدبیر و
 انسانی حواله افتد و بعد از تقدیم این معتدیه که کوم نظر در حال مان سده و بتواند
 بود یکی بخت بار و دخل و دوم بخت بار خط و سپه سوم بخت بار شرح
 اما دخل مایه سبب آن بخت و تدبیر منوط بود و مایه اول مانند سبب نماند
 و تجارت و دوم مانند موارث و عطایا و تجارت سبب مایه شریط
 بود و مایه در معرض تعرض اسباب زوال در وثوق و اسپتم از صناعت
 و حرمت قاصر باشد و در کتاب بر جمله شرط رعایت باید کرد اول خراز

از جور و دودوم اخر از عار و سوم اخر از زدنات اما جور مانند آنچه مغلب با
 تفاوت وزن و یکین باطنی اختراع و سرقه بدست آرند اما عار مانند آنچه همچون
 و سخنرکی و بدلت نفس بدست آرند اما دانات و آنچه مانند از صناعتی پیش
 بدست آرند با مکن از صناعتی شریف و صناعات سرزوع بود با یکی شریف
 و دوم خسیس و سپیوم متوسط اما صناعات شریفه صناعتی است
 که از چیز نفیس باشد نه از چیز بدین و از صناعات اجراء و ارباب مرهون خوانند
 و اکثر آن در سه صنف داخل باشد اول آنچه تعلق بخود عقل دارد مانند صحت رای و
 مشورت و حسن تدبیر و این صناعت زور بود دوم آنچه تعلق با ادب و فضل
 مانند کلمات و بلاغت و نجوم و طب و اسپینا و مساحت و این صناعت
 ادب و فضلا بود و سپیم آنچه تعلق بقوت و شجاعت دارد مانند سواری سپاهی
 و ضبط ثور و دفع اعدا و این صناعت فروست بود و اما صناعات خسیس
 سه نوع بود یکی آنچه منافی مصلحت عموم مردم بود مانند احتشاکار و حرم و این صناعت
 مفسدان بود یکی آنچه منافی فضیلتی از صناعتی است مانند سخنرکی و مطزنی و صفت
 و این صناعت نهما بود و سپیم آنچه منافی نفیست طبع بود مانند جامی و دلبانی و گناه
 و این صناعت فرومایگان بود و حکم آنکه احکام طبع را بر یک عقل بسوی

صنف آخر از این اصناف در عقل قبح باشد و باید که از جهت ضرورت جمعی
 قیام نماید و در صنف اول قبح بود و از ان منع کنند و صناعات متوسط
 دیگر انواع مکاسب و اصناف حرفهها بود و بعضی از ان ضروری بود مانند زراعت
 بعضی غیر ضروری مانند سیاحت و همچنین بعضی بی ضرورت بود و در کسری و اشکری
 و بعضی مرکب بود مانند تراز و کسری و کار کسری و هر که بصناعتی موسوم شود باید که در
 صناعت تقدم و کمال طلب کند و بجز به مازل صناعت نماید و بدانات تحت را
 نشود و باید دانست که مردم را هیچ رغبت بیکدیگر از روزی فوایح بود و
 اسپاب روزی صناعتی که بعد از اشتغال بر عدالت بقوت و مرهون نزدیک باشد
 و از شر و طمع و ارتکاب فواحش و شیطانی افکندن در تمام دور و مرال که
 بمغالبه و مکاره و اسپتکراه غیر و تبعه عار و نام بد و بدل آب روی و بی مروتی
 و بدین عرض مشغول گردانیدن مردمان از مهمات بدست آید از این از ان
 واجب بود و اگر چه مالی خطیر بود و آنچه بدین شواپ ملوث نمود از اصنافی بود
 و بهیچون تر و بار که تر باید شد و اگر چه مقدار حشر بود و اما حفظ مال بی شکر
 چه خرج ضروری است و در ان سه شرط نگاه باید داشت اول آنکه احتیاط
 همیشه اهل منزل راه نیابد و دوم آنکه احتیاطی بر عرض و بیانت را نیابد چه اگر اهل

حاجت را با وجود ثروت محروم گذارد و در دیانت لایق نبود و اگر از ایشان بر کفایت
و مشرفان عرض اعراض کند و از تمت دور باشد و سپوم که مرتکب روی بینی مانند غل
و حرص کرده و چون آن شرایط رعایت کند خطبه شرط صورت بند و اول آنکه
خرج یا دخل مستبل نبود و از آن زیادت نیز نبود بلکه کم بود و در هر چیزی که بشمار
منفذ بود مانند ملکی که بهارت آن نسیب می توان کرد و جوهری که زانقب آن
غیر از الوجود بود صرف نکند و سپوم آنکه رواج کار طلبد و سود اندک و اگر چه منواتر
بود و رسانع بسیار که بزوجه اتفاق افتد اختیار کند و عاقل باشد که از دین نهادن اجوا
و اموال عاقل نباشد تا در اوقات ضرورت و نهدر کتاب مانند قحط سالها
و امام امر اض صرف کند و کشته اند که اولی چنان باشد که شطری از اموال نفوذ و شمار
بضاعات باشد و شطری اجناس و اوقات و بضاعات و شطری اطلاق
و صنایع و مویشی یا اگر حل بطرفی راه یابد از دو طرف و بگریه آن بهتر شود و اما خرج
و اتفاق باید که در آن از چهار چیز استراحت کند اول لوم و تیسیر و آنچه آن بود که در اخراجات
نفس و اهل سنگ در آنکه دانا از بدل معروف استنباع نماید و دوم اسراف و نهدر و آن
که در وجه زواید مانند شنوات و لذات صرف کند و بیاز و یادت از جود وجه
واجب خرج کند و سپوم ریای و مبالغت و آنچه آن بود که بطرفی نضت و اظهار

و در مقام مراد و معاشرت اتفاق کند و چرم سورت پذیر و آنچه آن بود که در بعضی مواضع زیاده
از اقتصاد و در بعضی مواضع کمتر از آن بکار برد و مصارف مال در سه صنف محصور
افتد اول آنچه از روی دیانت و طلب مرصنات بزدی و نهدر مانند صدقات
وزکوات و دوم آنچه بطریق سخاوت و ایثار و بدل معروف و نهدر مانند هدایا
و تحف و تبرات و صلوات سپوم آنچه از روی ضرورت اتفاق کند مایه طلب
ملازم یا در دفع مضرت اما طلب ملازم مانند اخراجات منزل از وجوه ماکل و ملاس
و غیر آن و اما دفع مضرت مانند آنچه بطله و سفها و نهدر مانند عیش و مال و عرض از ریاست
نگاه و از بند و در صنف اول که عرض طلب قریب بود بجهت عزت چهار شرط است
باید کرد اول آنکه آنچه در طبیعت نفس و التراح صدر و هدر بران تهنف و تهنف تمام
نه در ضمیر و نه نطاهر و دوم آنکه حاصل در طلب رضای میسب بود خویش و هدر نه
توقع شکری یا ایشط ر جزایی یا ایتماس شکر ذکر و سپیم آنکه معظم آن هدر و ایشان
نهفت نیاز و هدر و هر چند سایل را تا تواند باید که بخرد و نم کرد اند اما اولی آنکه آن
از صنف دوم شمرده چه مغرب بجهت عزت بچیزی بجز آنکه باعث بران از دل
باشد نه از خارج محض و چهارم آنکه سنگ نهدر میسختان بکند بافتا و اظهار آن و در صنف
دوم که از افعال اهل فضیلت باشد و بیخ شرط که باید داشت اول تمییز که با پیش

تساوی بود و در کمال آن که با کمال با نجات نزد کینه بود و بکرم مناسب نزد و پس تصدق
و اگر چه بوزن و قیمت بسیار باشد و چهارم مواصلت که انقطاع منسی بود و پنجم وضع
معروف در موضع خویش و الا ما تدزراعت در زمین شوره ضایع افند
صیغه سوم یک شرط رعایت باید کرد و آن اقتضا بود و در آنچه سبب طلب ملازم
باشد باید که با سراف نزد کینه بود از آنکه نسبت بر بدان قدر که موجب فطرت
عرض باشد و آن از قبیل دفع مضرت افند از قبیل سراف محض چه اگر بشرابط
من کل آلوجع بینام نماید از طعن سخن و قیقت بد کوی نجات بیاید و
آن بود که انصاف و عدالت در اکثر طبیب معهود است و طمع و حسد و
میر کوز پس نبای انفاق بر حسب ارای عوام نهادن بسلامت عرض کرد
از آنکه نبای آن رفقه سپرت خواص و میل عوام مقبذ بود چاکه میل خواص
بود اینست قوانین کلی که در باب تمول بدان حاجت افند و اما جزو این
آن بر عاقل و شیده نماید و الله اعلم بالصواب **فصل سوم**
در پستی و تدبیر اهل باید که با بحث بر تامل و چیز بود حفظ مال و طلب
نسل نه و اعیه شہوت یا عرضی دیگر از اغراض وزن صانع شریک مرد بود در مال
و قسم او در کد خدایی و تدبیر منزل و مایه او در وقت غیبت و بهترین زمان

بود که بعضی در پستی و غنمت و فطنت و جیا و رقت دل و تود و کوتاه زبانی
و طلحت شوهر و بدل نفس در خدمت او و ایشار رضای او و وقار و سبب
ردت اهل خویش متجلی بود و عقیم بود و در تربیت منزل و نشد بر نگاه داشتن
در اتفاق و اقف و قادر باشد و مجامله و مدارات و خوش خویشی سبب موافقت و تسلی
همه سوم و جلای اخوان شوهر کرد و وزن از او از بنده بجز نزد اشتغال
بر تلافی چکان و صلوات ارجام و ایشطهار با قریب و استمال اعدا و معاشرت و اظهار
در اسباب معاش و اخرا از زو نجات در شاکت و در نسل و غنمت پیشتر وزن کرد
چم بر بیشتر بقول ادب و مشاکلت شوهر در خلق و عادت و انقیاد و مطاوعت او
زود کینه و اگر با وجود این اوصاف عیلت جمال و نسب و ثروت متجلی باشد پس هیچ
محاسن بود و بران مزیدی صورت نبندد اما اگر بعضی از این خصال مفقود باشد
باید که عقل و غنمت و جیا البته موجود بود چه ایشار جمال و نسب و ثروت برین
شدنی تعب و عیلت و اختلال امور دین و دنیا باشد و باید که جمال
نباشد بر خطبه او چه جمال بخت کمتر معارف افتد سبب آنکه زن چینی غنمت
و طالب بسیار باشد و ضعف عقول ایشان مانع و و از ع انقیاد و نبود نام
فضیلت اقدام کند و غایت خطبه ایشان بانی جنبی و صبر بر نصیحت بود که بر شقاوت

و جهانی مثل باشد با اطلاق مال و مروت و تعاضات اسنان احران
و هسوم پس باید که از جمال بر اعتدال نیت انضا کند و در آن باب بقیة
اقتصاد مرعی دارد و همچنین باید که مال زن مقتضی رغبت نمودن بر و نکود چو مال
زمان مشدعی است بیلا و تسلط و استخدا م و تفوق ایشان باشد و چون شوهر در
زن تصرف کند زن او را امرت خدمتکاری و معاوضی شمرده و او را در بی
و وقتی تند و اسکا پس مطلق لازم آید با بناد امور منزل و نیتش باز کرده و چون
عقد موصلت بیان شوهر زن حاصل شود پیش شوهر در پیماست آن سه چیز
اول بیعت و دوم کرامت و سوم شغل خاطر اما بیعت آن بود که خویش را
در چشم زن میباید و در تاد امثال او امر و نواهی او اهل حال نیت و آن
بزرگترین شرایط پیماست اهل بود چه اگر اخلاقی بدین شرط راه یابد زن را
در متابعت مو او و خویش طریقی کشاده شود و بران اقتضا رکعت بلکه شوهر
در طاعت خود دارد و ویست مراد است خود سازد و بنیجه و استخدا م او بطاعت
خود حاصل کند پس امر مامور شود و مطیع مطیع و مدبر مدبر و غایت این حال حصول
عیب و عار و مذمت و دمار هر دو باشد و چندان فضیلت و شایسته حاد
شود که از اطلاق و نذارک صورت بندد و اما کرامت آن بود که زن را

۱۱۶
مکرم دارد و چهره با پی که مشدعی محبت و شفقت بود تا چون از زوال آن حال
باشد بحسن تمام امور منزل و مطاوعت شوهر را تلقی کند و نظام مطلوب
حاصل شود و اسنان کرامات درین باب شش چیز باشد اول آنکه او را
بیعتی چنان دارد و دوم آنکه در پی نرو و جاب او از غیر محارم مباحثت عظیم نماید
و چنان سازد که بر آثار و شایان او از او هیچ بچانه را و قوف نبندد و پس
آنکه در او اهل پیماست که خدا پی او مشورت کند بشرط آنکه او را در مطاوعت خود
طمع نمیکند و چهارم آنکه دست او در تصرف اوقات بر وجه مصلحت منزل است تمام
خدمت در مقام مطلق دارد و پنجم با خویشان و اهل بیت او صلحت رحم کند و توان
تعاون و نظاهر را رعایت واجب و اندک و ششم آنکه چون اثر صلحا نیست
و شایستگی احسا پس کند زنی دیگر را بر او ایش رکعت و اگر چه جسمان مال و نسب
و اهل بیت از او شریقه باشد چه غیرتی که در طب مع زمان مگوز بود یا نقصان ایش از
بر قبایح و فضیلت و دیگر اعیان که موجب فساد منزل و سوء شاکت و مانع
عیش و عدم نظام باشد بجهت کرده و جز ملوک را که غرض ایشان از مال طلب نیست
بپار بود و زمان در خدمت ایشان بنیابت بندگان باشند درین خصی
مدا و ایش از غیر از اولی بود چه در منزل مانند آن شد در بدن چ

یک دل منبج حیات و بدن تواند بود یک دور ایشیم و منزل پسر نشود و اما
شغل خاطر آن بود که خاطر در سوخته بکفل نجات منزل و نظر در مصیبت آن وقت م
بدانچه مقتضی نظام پیشت بود مشغول دارد چه پیش انسانی بر غیظین صبر کند و در
از ضروریات اقتضای نظر کند در غیر ضروریات پس اگر زن از ترتیب منزل
در ترتیب اولاد و بعد مصیبت خدم فارغ باشد منت بر چیزهایی که مقتضی عمل منزل
مشور کرد اند و خروج در نیت بکار و اشتهار جهت خروج و رفتن بنظر رها و نظر کردن
بر در آن بیکانه مشغول شود تا هم امور منزل منحل گردد و هم شوهر را در چشم او و قوی و سینه
مانند بلکه چون مردان دیگر را پند اورا حقیر و پستند و هم در اقدام بر
دیگری باید و هم را بجز از طلب خود و خیرین کند تا عاقبت آن بعد از
میشد و ذهاب مروت و حصول فضیلت هلاک و شقاوت و و جانی
بود و باید که شوهر را از کند در باب سیاست زن از سه چیز اول از فرط
زن که با وجود آن سپیلای زن و ایثار سوای او بر مصیبت خود لازم آید
و اگر محبت محبت او بستلا شود از او پوشیده دارد و چنان سازد که البته او
نشود پس اگر شود که خوشن انگاه دارد و علاوه بر این در باب عیش و منووه اند
استعمال باید کرد و هیچ حال بر آن مقام نمود چه این است اقتضای فسادهای کور

کند و در هم که در مصالح کلی زن مشاورت نکند و البته او را بر اسرار خود و
نمیزد و مخداری مال و مایه از او پوشیده دارد چه را بیبای ماصواب و نقصان
تمیز ایشان درین باب مستدعی افت بسیار بود پس آنکه زن را از ملاقات
و نظر با جانب و اجتماع حکایات مردان و از زمانی که بدن بکمال پیوسته
باز دارد و البته راه آن باز میزد چه این معانی مقتضی فسادهای عظیم باشد
و از همه بهتر محالست پسر زمانی باشد که محافل مردان سپیده باشد و حکایات
آن باز گویند در احادیث آمده است که زنا را از آموختن سوره ریوستن باید
کرد که اسپساج ائمال آن قصه موجب انحراف ایشان باشد از قانون عفت و از
هم منع کلی باید فرمود چه شراب و اگر چه اندک بود سبب وفادت و بیجان
کرد و در زمان هیچ خصلت بدتر ازین دو خصلت نبود و پس از زمان در تحری
رضای شوهران و وقوع امکندن خود را در چشم ایشان شیخ چیز بود اول ملازمت
و دوم اظهار کفایت و سپس سبب و اشتهار از ایشان و چهارم حسن تعلل و تنزد
از نشوز و پنجم قلت عتاب و مجامله در غیرت ما و حکایت اندر زن شباپسینه
تشیه نماید بادران و دو پستان و کپیرکان و زن بدبسته نماید بچاران شناسان
و در زمان آمان شبیه زن شباپسینه بادران چنان باشد که قریب و حضور شوهر

بویست اورا کاره بود و رنج خود در طریق حصول رضای او اجتناب نکند
بافرزند همین طریق سپرد اما تائب او بدو پستان چنان بود که بر آنچه شوهر برود
فایده بود و او را در آنچه از او باز دارد و بدو بدید هم ضرر و اندو مال خویش از او
در نفع ندارد و در اخلاق با او موافقت نماید و اما تائب او بکسیرکان چنان بود که
مانند پرستاران مذکور نماید و خدمت بشتر کند و رشده خوبی شوهر بر صبر کند و در
انقشای مدح و ستر عیب او کوشد و نعمت او را سکر کرد و در آنچه موافق طبع او
بود با شوهر عتاب نکند و اما تائب زن تا سپاسه چهاران چنان بود که کسب و پیشانی
دارد و خوشش گوید و بختی بسیار نهد و چشم بسیار گیرد و از آنچه موجب خستودی و خشم
شوهر بود غافل باشد و خوم و حاشیه را بسیار رنجاند و اما تائب او بدو پستان چنان بود
که شوهر را خیره شرد و با او اسپشخاف کند و در شب خوبی نماید و وجود احسان
او کند و از وجهت گیرد و شکایت کند و مسایب او باز گوید و اما تائب او بدو پستان
چنان بود که در مال او چنانست کند و بی حاجت از او سوال کند و احسان او بشیر
و در آنچه کاره آن بود از آن کس کند و بدو رنج و دوستی فراماید و نفع خود بر نفع او
و کسی که بزنی تا سپاسه مستلما شوهر پذیرد و طلب خلاص باشد از وجه مجاورت
زن بدو مجاورت مسلح و افلحی تر باشد و اگر خلاص نشد در باشد چهار نوع است

در آن بکار باید داشت اول بذل مال چه خط نفس و مرآت و عرصه شرف حفظ
مال بود و اگر مالی بسیار صرف باید کرد و خوشترین را از او باز خرید آن مال را خیره
شرد و دوم نشوز و بدخوی و بجزرت مضاجع روحی که بنسادی او آنگند و چشم
چل مانند خرمین عجب نیز بر شرف او و ترغیب شوهری دیگر و رغبت نمودن نظر
بر او و از معارفت ابا کردن تا باشد که او را بر معارفت حرضی بدید اید و بی آنکه
انواع مسامحت و ممانعت و ترغیب و ترهیب که موجب فرقت بود و چهارم در
بعد از عجز بود از دیگر ترهیب تا آنکه او را بگذارد و سفری دور آشتی کند شرط آنکه
مانعی از اقدام بر جنبیح نصب کرده باشد تا آید او منتقطع شود و معارفت خست
کند و حکمای عرب گفته اند از پنج رن حذر واجب بود از خانه و از خانه و از
آمانه و از رکیه القفا و از خضر الدمن و اما خانه زنی بود که او را فرزندان
از شوهری دیگر و سپوسه نه مال این شوهر بر ایشان هر بانی سپس نماید و اما تائب
زنی بود متموله که حال خود بر شوهر برنت خرد و اما آمانه زنی بود که پیش از این
شوهر حالی بهتر داشته باشد یا شوهری نزر کند دیده و سپوسه ازین حال شوهر با
شکایت و این بود و اما رکیه القفا زنی بود غیر عنیفه که شوهر او از سر مخفی که خانه
شود مردمان بد کرد و داعی بر قهای آن مرد نهند و اما خضر الدمن زنی بود چله

از اصلی بد و او را شایسته کرده اند بسین مزاج و کسی که بشر ابطک پیامت زما
 قیام نخواهد نمود اولی آن بود که غریب باشد و دامن از ملائمت امور ایشان کشید
 و از دو که فساد و خالطت زمان با سوراخ نظام مستقیم آفات نماند باقی بود که یکی
 از آن قصد زن بود بهلاک او باشد و دیگری از خمت زن و الله المبین
فصل چهارم در پست و نذیر اولاد
 و چون فرزند در وجود آید ابتدا بنسبیه او باید کرد بنامی نیکو چه اگر نامی ناموافق بر او
 مدت عمر از آن خوشتر و دل با نیکتر پس و این اختیار باید کرد که از حق و معقول
 بنامند چه عادت بد و پیشتر علقها پیشتر قندی گذارد و این بفرزند چون رضی تمام
 شود بناویب و ریاضت اخلاق و مشغول باید شد پیشتر از آنکه اخلاق تباه فراید چه
 که کودک مستعد بود و با اخلاق ذمیته میل پیشتر کند بسبب نقصانی و حاجاتی که در طبیعت او
 بود و در بندنپ اخلاق او اقتدار طبیعت باید کرد و بنی هر قوت که حدوث او در
 نیت که کودک پیشتر بود تجلیل آن قوت مقدم باید داشت و اول چیزی از آثار قوت
 تمیز که در کودک ظاهر شود جیب بود پس نگاه باید کرد اگر جبار و غالب بود پیشتر
 اوقات سرد پیش آنگذارد باشد و وقاحت نماید و لیل نجاست او بود چه نفس او
 از قیاس مجیز نیست و بحین مایل و این علامت استعدا و نادب بود و چون

چنان بود غایت بیاب او و اهتمام بحسن تربیتش زیادت باید داشت
 و اسما نیک را رخصت نداد و اول چیزی از نادب و آن بود که او را از
 مخالطت اصداد که بحالست و ملاعبه ایشان مقتضی افشاء طبع او بود نگاه دارد
 چه نفس کودک ساده باشد و قبول صورت از اقران خود زودتر کند و باید که
 او را بر محبت کرامت تشبه و سند و خاصه کراماتی که نقل و تمیز و دیانت استخوان آن
 کسب کند نه آنچه بحال و نسبت بتعلق و ارد پس سنن و وظایف وین در امور
 و از ابرمواظبت آن ترغیب کند و برامتناع از آن نادب و اجازت از آن
 اودیح گویند و اشهرار را مذمت و اگر از و چلی صادر شود او را محبت گویند و اگر از
 قبیح صادر شود مذمت تحریف کند و استمانت با کل و شرب و لباس فاخر در
 نظر او ترین و سند و ترغیب نفس از هر صحن مطمحکم و شارب و دیگر لذات و اشیاء
 آن بر غیر در دل او شیرین کرد و اند و با او تفریر و سند که جامهای ملون و منوشش آن
 زمان بود و اهل شرف و نبالت را بجا به القات بنود تا چون بران براید و پسند
 از آن پرسش و تکرار و تکرار نمودن آن کرد و بجا است که هر دو کسی را که صد این معانی بود
 حاصه از انزایب و اقران او از و در آرد و او را از اداب بزرگتر کنند
 که کودک در ابتدای نشوونما همان قیاس بسیار کند و در اکثر احوال که ذوب و جسد

و به وقت و نموم و بلجوج بود و فصولی کند و کید و اضرار خود و دیگران را مکتوب
نماید بعد از آن تا ویب و سن و تجارب از آن مکروه و پس باید که در طبع و طبیعت
او را بدان مواخذهت کند پس تعلیم او آغاز کنند و محاسن اخبار و اشیا
که با او است شریف نامی بود و او را حیف و سدا مسمو که ان معانی شود که در
اسم و خوش باشد و اول رجز برود و سدا نکند چنانچه در او از اشعار خفیه که بر او کرع
و عشق و مشرب خمر مشتمل بود مانند اشعار ام القیس و ابونواس پس اخبار از قرآن
و دیگر که جامع حسی حفظ آن از ظرافت پذیرند و گویند وقت طبع بدان کتاب
کنند الکفایت نماید چه امثال این اشعار مفید احداث بود و او را بهر خستگی
که از و صادر شود مدح گویند و اگر کم کنند و بر خلاف آن توجس و سرزنش و
بصرح فراتمانند که بر قبح اقدام نموده است بلکه او را بعتن فکند تا بر تجار
اقدام نماید و اگر بر خود پوشد بر و پوشیده دارند و اگر معاودت کند در سر او را
توجس کنند و در قبح آن فعل مبالغت نمایند و از معاودت حدیث فرمایند و از عا
که در قبح توجس و از مکتوبات اخبار باید کرد که بموجب و فاجت شود بر معاودت
تخریب دهد که الانسان حریص علی مانع و با پستج ملامت است
کند و از مکتوب قباح لذات کند از روی تجارب بلکه درین باب لطاف

جیل استیصال کند و او اول که تا ویب قوت شوی کند ادب طعام خوردن سبب
چنانکه باید کسب و او را تعلیم کند که عرض از طعام خوردن صحت بود نه لذت و غذا
حیات و صحت است و بمنزلت او و بیکه بدان بر او ای جوع و عطش کند
و چنانکه دارد برای لذت نخورد و باز زود نخورد طعام سز چنانچه قدر طعام کم
او خیر کرد اند و صاحب شن و شکم رست و سپید خوار را با او پیش صورت
کند و در الوان اطعمه زغیب میکنند بلکه با قضا بر یکت طعام بپل کرد اند و شایسته
او را ضبط کنند تا بر طعام او در وقت رکن و بطعام لذید تر حرص نماید و وقت
وقت نام نهی خوردن عادت کند و این ادبها اگر چه از فقر آید نیکو بود اما از غنیا
نیکوتر و باید که شام از چاشت مشونی نزد سندا گوید که اگر چاشت زیاده
خور و کاهل شود و جواب گزاید و فهم او کند شود و اگر گوشش کمزور سندا در
و بیط و قلت و بلاوت او و انبعاث بر نشاط و خست مانع باشد و از حلوا و موی
مع کنند که این طبعها استیصال پذیر بود و عادت او کرد اند که در بیان طعام
آب نخورد و پند و شرابهای مسکر هیچ وجه نذیند تا بسبب شهاب رسد آنچه پیش
او مضر بود و بر غضب و تنور و سرعت اقدام و وفاجت و پیش بخت کرد اند
و او را بچسب شراب خوارکان حاضر کنند مگر که اهل چسب افاضل او با باشد

و از جالست ایشان اورا منفعتی حاصل آید و از سخنهای زشت شنیدن لهو و باری
و سخنکی احضار فرماید و طعام ندهند تا از وظایف ادب فارغ نشود و پیش
تمام بدو نرسد و از هر فعل که پوشیده کند منع کنند چه بجهت بر پوشیدن استنشاق
فنج بود تا بر پیش و پیر نشود و از خواب بسیار منع کنند که آن نشیمن و من
و امانت خاطر و خور و احضار و در روز بگذارد که خنجر و از جامه نرم و آسایش
تشیع منع کنند تا در شست بر آید و بر در شنی نوز کند و از چشیدن و سرد آید تا پستان
و آتش ز پستان تخمب فرماید و در شستن و حرکت و رکوب و ریختن عاده
او افکنند و از اضدادش منع کنند و ادب حرکت و سکون و خاپوش
نشستن و سخن گفتن بد و آموزند چنانکه بعد از این با کسبیم و مویش را زینت
نهند و بملابس زنان او را زینت کنند و اکثر شری با بوقت حاجت نرسد بدو
و از معاشرت با اقربان پدران و مال ملک و ماکل و ملا پس منع کنند و تواضع
ما همه پس اگر ارام کردن با اقربان بد و آموزند و از نظاول بر فروزان و تعصب
و طمع با اقربان منع کنند و از دروغ گفتن باز دارند و مکر دارند که سوت بیاورد
چراست و چه مدروغ چه سوکت را ز همه کس قبیح بود و اگر مردان بزرگان
حاجت افتد هر وقت که کودک از باری حاجتی نبود و خاموشی و آنگه نگوید الا جواب

111
و در پیش بزرگان با ستم مشغول بود و از سخن شنی و لغو اجتناب نمود
و سخن نیکو و جمیل و ظریف عادت گرفتن و در چشم او شیرین کرد اند و زجده
نفس خود و معلم خود و هر که بس از بزرگتر بود محرم کند و فرزندان بزرگان
ادب محتاج نباشند و باید که معلم او عاقل و دین دار بود و بر ریاضت اخلاق
و تخرج کودکان واقف و بشیرین سخنی و وفار و سپید و مروت و نظافت مشهور
و از اخلاق ملوک و آداب و مجالس ایشان و مواکله ایشان و محاوره با سهر
از طبقات مردم با خبر و از اخلاق اراذل و شلکان محض بزرگ و باید که کودکان
بزرگ زاده که با ادب نیکو و عادت جمیل متخله باشند اما او در کتب نوزده
نشود و آداب از ایشان فرا گیرد و چون دیگر مستعلما را پند و در معلم عظمت نماید
و بیانات کند و بران جریص شود و چون معلم در آشنای تعلیم ضعیف می رسد
از فریاد و شفاعت خویشان حذر فرماید چه آن فعل مالکیت و ضعف بود و ضرب اول
باید که اندک بود و پیک مولم تا از آن اعتبار گیرد و بر معاودت دلبری کند
و او را منع کنند از آنکه کودکان را تغییر کند الا تفسیح بابی ادبی و بران جریص کند که
با کودکان برگزید و مکافات جمیل آرد تا نیکویی کردن بر انبای حسن و بعد از
کردن و زرو سپیم را در چشم او مگویند و دارند که آفت زرو سپیم از آفت بیوم

و افغانی پیشترست و بهر وقت اجازت بازی کردن و مسند و لیکن باید که بازی
 جمیل بود و بر نوعی و المی زیادست مثل نایب از کتاب ادب آسوده شود و خط
 او کند مکرر و در طاعت پر و مادر و معلم و نظر کردن با ایشان یعنی جلالت بجا
 او کند تا از ایشان ترسد و این آداب از همه مردم بیکو بود و از جوانان بیکو بود
 چه بزمیت بدین قانون متغضی محبت فصایل و اخرا از رذایل باشد و ضبط نفس
 گذار شهوات و لذات و صرف فکر در ان تا بحالی امور زرتی کند و بر حسن حال
 پیش و شای جمیل و قلت اعدا و کثرت اصداق از کرام و فضیلهای روزگار گذرانند
 چون از مرتبه کودکی بگذرد و اغراض مردمان فهم کند و او را فهم کند که عرض
 از ثروت و ضیاع و عیب و خیل و خول و طبع و فرس و فریب بدن و حفظ
 نامتعذر المزاج بماند و در امراض و آفات نبیند چندانکه آسوده و مایه و آرزو
 حاصل کند و با او نشیر و برسد که لذات بدنی خلاص از الام باشد و راحت نفس
 از تنب تا این فکده را الزام کند و پس اگر اهل علم بود تعلم علوم برتر چنانکه باید
 اول علم اخلاق و بعد از ان علوم حکمت نظری آغاز کند تا آنچه در مبدأ تعلیم گرفته
 باشد او را بر سرش شود و بر سعادت که در بدو عیبی اختیار او او را روزی شده باشد
 شکرگزاری و اجتناب نماید و اولی آن بود که در طبیعت کودک نظر کند و از اول

او بطریق فراست و حکمت اعتبار کند تا اهل بیت و آسوده و چه است
 و علم در و مقطور است و او را با کتاب آن نوع مشغول کرد اند چه همه کس مستعد
 صفا منتهی شود و الا همه مردمان صفت شرف مشغول شدند و در تحت این
 و بنان که در طمع مشغول است سری عارض و تدبیری لطیف است که نظام عالم
 و قوام بی آدم بدان منوط میبندد و ذلک تقدیر العزیز العظیم و هر که صفا
 مستعد بود و او را بدان منوجه کرد اسد هر چه زود تر عثره آن باید و بهتری بشود
 و الا تصبیح روزگار و تعطیل عمر او کرده باشند و باید که در مرتبه بر آید
 آنچه تعلق بدان فن دارد از جوامع علوم و آداب تحصیل کنند مانند آنکه چون مثل
 کلمات خواهد نوشت بر جوید خط و تندب نطن و حفظ رسایل و خطب و اشعار
 و مناقبات و مجاورات و حکایات منظر و نواد در پیشگاه حساب دیوان
 و دیگر علوم ادنی نوفر نماید و بر معرفت بعضی و اغراض از باقی فطانت کند چه بصورت
 در کتاب مندرج ترین و تباها زین خصان باشد و اگر طبع کودک در آشنای
 صفا منتهی صحیح نماید و ادوات و آلات او مسلک نبود او را بران تکلیف میکند
 چه در فنون صنایع فسخی است و بدگیری اشغال کنند اما بشرط آنکه چون
 و شروعی پیشتر تقدیم باید ملازمت و ثبات را پیش نمایان کنند و انقلب

و اضطراب نمایند و از هزنی ناموخته بدگیری اشتغال نهند و در اشانی نرند
مرغی ریاضتی که تحریک حرارت غریزی کند و حفظ صحت و نفعی کس و ملبوست
و جدت ادکا و بهت نشاط را مستلزم بود بعبادت کبریا و چون سببانی از
صناعات آموخته شود او را بکسب و تعیش بدان فرمایند تا چون حلاوت اکتساب
پیدا آید با فضیلهای نرسد و در ضبط و قاین آن فصل نظری استمال کند و نیز
بر طلب معیشت و تحلل امور آن قادر و ماهر شود چه اگر اولاد اغنیایا که بر
مغزور باشند و از صناعات و اداب محروم مانند بعد از انقلاب روزگار
در مذلت و در و پستی افتد و محل زحمت و شمانت و دشمنان دشمنان شوند
چون کودکی بصناعت اکتساب کند اولی آن بود که او را متناهل گردانند و رخل او
کنند و ملوک فرس بر رسم بوده است که فرزندان را در میان چشم و خدمت برت
ندادندی بلکه مائعات بطرفی فرستادندی تا بدرستی غشی و حشونت نمود
در ماکل و ملا پس برانید و از شتم و نجل حذر نمایند و اجبار ایشان مشهور
اسلام عادت روسای دپلم همین بوده است و کسی که بر ضد این معانی که
یاد کرده اند ترتیب یافته باشد قبول ادب برود و شوازه بود و خاصه چون سن
در او بگذرد که بفتح سپرت عارف بود و بر کیفیت قلع عادت واقف و بر

عالم و دوران مجتهد و بجهت اجبار مایل سفر اط حکیم را کشد چرا بجاست اول
پیشرفت گفت از جهت آنکه شایسته نرود تا زک را راست کردن صورت بند
و چوبهای زفت که طراوت آن برفته باشد و پوست خشک کرده با پسته
کمر اینست بیاست نوزدان و در خزان هم برین غلط آنچه موافق و لایق
ایشان بود اسپنحال مایز کرد و ایشان را در ملازمت خانه و حجاب و وفار عفت
و حیاء و دیگر خصایکی که در باب زبان ششردیم ترتیب فرمود و از خواندن و مشق
و سرپایی که از زمان محمود بود پاموخت و چون بعد بلاغت رسد ماکفوی موال
ساخت و چون از کیفیت برتت اولاد فارغ شدیم ختم این فصل بگرد و بهایی که
در اشانی سخن شرح و تفصیل آن و عن داده ایم با کوه دکان سپا موزند و بدان سخن شوند
هر چند باید که اصناف مردم بران مواظبت نمایند و خویشین را از آن سفینی نهند
چه تخصیص این نوع بدین فصل نه سبب است که کوه دکان بدان محتاج تر باشند پس
است که ایشان آنرا قابل نر تو اند بود و بردا و میت آن فادر نر و الله خرموفی او
سخن کین باید که پیماز کموید و سخن بگیری سخن خود قطع نهند و هر که حکایتی بارو آید
کند که او بران واقف باشد و قوف خود بران اظف رنکند تا آنکس آن سخن تمام
و چیزی را که از غیر او پرسند جواب کموید و اگر سوال از جاستی کند که او داخل

آن جماعت بود بریشان بقتت نماید و اگر کسی بجواب مشغول شود و او برهنه
از آن جواب قادر بود صبر کند تا آن سخن تمام شود پس جواب خود بگوید و وجهی که مستخدم
طنج بخندد در محازاتی که بصنورا و میان او پس رود و خوض نماید و اگر از او پوشیده دارند
استراحت پس بخندد و تا او را با خود در آن سرشارکت نمند مداخلت نکند و مانند
سخن بجایست گوید و آواز نه بلند دارد و نه آهسته بلکه اعتدال نگاه میدارد و اگر
در سخن او معنی غامض افتد در بیان آن مثالهای واضح بدهد و الا شرط ایجاب نگاه دارد
و الفاظ غریب و کنایات نامفهوم بکار ندارد و ما سخن که با او نشنید بر میگردد تمام نشود
بجواب مشغول نکند و تا آنچه خواهد گفت در خاطر تر کند و اندر زنی بر
و سخن مکرر نکند مگر که بدان محتاج شود و اگر بدان محتاج شود و بضرورت نماید خوش
و شرم بر لب بگیرد و اگر عبارت از چیزی فاحش مضطرب گردد و بر سپین تعریف کند
کنند از آن و مزاج ننگر کند و در هر مجلسی سخن مناسب آن مجلس گوید و در اشای سخن
و چشم و ابرو اشارت نکند مگر که حدیث اقتضای اشارتی لطیف کند نگاه آنرا برود
او کند و در راست و دروغ با اهل مجلس خلاف نکند و لجاج نکند خاصه به ستران
یا با سفیهان و کسی که لجاج با او مفید نبود بر لجاج نکند و اگر در مناظر و مجاربت
طرف خصم را بر جان مبدانصاف ببرد و از مخاطب عوام و کودکان و زنان

و دیوانگان و مسلمانان تو انداخته از کند و سخن باریک با کسی که نمیکند بگوید و لطف در
عاویره نگاه دارد و حرکات و اقوال افعال بچکس را نکند و سخنها
موحش نکند و چون در پیش مهنری شود ابتدا بسختی کند که بفال پیشوده دارند
و ارضیت و غامی و بنهان و دروغ گفتن سخت کند چاکمه هیچ حال بران اقدام
نماید و با اهل آن مداخلت نکند و استیغ آنرا کاره باشد و باید که شنیدن او از
گفتن پیشتر بود و اگر چندی رسیدند که چرا استیغ تو از نطق زیاد است گفت
زیرا که مراد و کوشش داده اند و یک زبان یعنی دو چندان که گوپی می شنود
او آب حرکت و سکون باید که در زمین بچگی نماید و تخمین زد که آن امارت
طیغش بود و در نمانی و ابطانیه نبالعه نکند که آن امارت کسبل بود و مانند مکر آن
و همچون زبان و تخمان گفت بنماید و در شناس چایم و از دست فرو گذاشتن چای
هم آخر از کند و اعتدال در همه احوال نگاه دارد و چون میفرود پیار باز پس نکند
که آن فعل اموجان بود و پو پسته سرد پیش بدارد که آن دلیل حزن و فکر غالب بود
و در رکوب چمن اعتدال نگاه دارد و چون شنید پای فرو نکند و یک پای بر دیگر
و بزاتوش پند آلا در خدمت ملوک با پستان و پادشاهی کسی که ثنابت این جماعت بود
و سر بر زانو بردست نهند که آن علامت حزن با کسبل بود و کردن کر نکند و با

و دیگر اعضا با زنی نخند و انکشت در دهن و بینی نکند و از انکشت کردن با یک سر و
نیار و از نشاوب و تمطی احتراز کند و آب پنی محض و در دهان بکشد و همچنین آب
دهن و اگر ضرورت افتد چنان کند که آواز آن نشنوند و بدست نهی و ستر آید
و با من پاک نکند و از خوردن و انگیزن بسیار بخت نماید و چون در غمغلی شود در
خود نگاه دارد و نه بالائز از حد خود نشیند و نه فروتر و اگر بهتر آن قوم که پیشینه
باشند او بود حفظ رقت از وساطت باشد چه هر کجا او نشیند صید را بجا بود و اگر
غریب بود و نه جای خود نشسته بود و چون وقوف یابد باید خود اید و اگر جای
خود خالی نباید جدم اجتناب کند از آنکه اضطراری باشد تا قلی از وسطا شود و در پیش
مدمان جز روی و دست برهنه نکند و در پیش منتران بپند و پای برهنه نکند
و از زانو تا ناف هیچ حال برهنه نکند و در خلا و نه در حضور کسی و در پیش
مدمان نخسپد و پیش باز نخسپد خاصه اگر در خواب غلط کند چه این سلفقا
زیادت شدن آن آواز بود و اگر در میان جماعتی بپس بر خواب شود
برخیزد اگر نوازند و یا خواب نمی کند عید شی با بگیری و اگر در میان جماعتی نبود
و ایشان نخسپند او نیز موافقت کند با از نزدیک ایشان بیرون اید و پیدار
انجام مقام نکند و بر جمله چنان سازد که مدمان را از او نفرتی باز چینی نرسد و بزرگی

در هیچ محفل گرانی نماید و اگر بعضی ازین عادات برود شوار اید با خود اندیشه کند
که آنچه سبب ایصال ابدی او را لازم اید از برکت و ملاست زیادت ^{احتمال}
مشقت رک آن عادت بود تا بر آسان شود و آب طعام خوردن ^{اول}
و دهن و بینی پاک نکند انکجا بخت رخوان حاضر آید و چون بر مایه نشیند بطعام خوردن
بسادت نکند الا که میزبان بود و دست و جانه آلوده نکند و زیادت از
سه انگشت نخورد و دهن فراخ باز نکند و لقمه بزرگ نکند و زود فرو نبرد و
بسیار نیز در دهن نگاه ندارد بلکه اعتدال نگاه دارد و انگشت نه لبید
و بالوان طعام نظر نکند و طعام نبوید و کمزیند و اگر بهترین طعام اندک بود بدان و کوب
نماید و از ابر دیگران ایش رکند و دوست بر انگشت بکند از زمان و کف
تر نکند و در کسی که ما او موافق کند نگرند و در لغت او نظر نکند و از پیش خود خوردن آنچه
بر دهن برد مانند اسپخوان و غیر آن بر مان سپرده نهند و اگر در لغت اسپخوانی بود
چنان از دهن بچسبند که کسی وقوف نیابد و آنچه از دیگری شغریابد از کتاب نکند
و پیش خود چنان دارد که اگر کسی خواهد که بخت طعام او تناول کند از آن مشقت نشود
و چیزی از دهان و لقمه در کاسه و بر مان بچسبند و پیش از دیگران بختی دست باز
کنند و بل اگر سپرده باشد تعللی بی آرد تا دیگران نیز فارغ شوند و اگر آن بخت

دست باز گیرند او نیز دست باز گیرد و اگر چه کمر سپنه بود مگر در خانه خود یا موصی
که بچکان نماند باشد و اگر در میان طمس مآب حاجت افتد بنیب خورد و آواز
از دهن و خلق بیرون نیاید و چون خلال کند با طرفی شود و آنچه بزبان از دهن
جدا شود فرو برود و آنچه بخلال بیرون کند موصی افکند که مردم نوزت نکند و اگر
در میان بسعی بود در خلال کردن توقف کند و چون دست شود پاک
کردن انگشتان و اصول ناخمان حبسید میباید و همچنین در شنبه لب و دهن و دندانها
و غرض کند و آب و نان در پشت بکند و چون آب از دهن بریزد دست
پوشد و در دست نشستن بخت کند بر دیگران و اگر پیش از طعام دست شود
شاید که میزبان بخت کند بر دیگر حاضران در دست نشستن ادا آب شراب
خوردن چون در مجلس شراب شود بزرگیک افضل انبای چس خود بشنید
از آنکه در پهلوی کسی نشیند که بنامست موسوم بود اجزا از کند و حکایات طریقه
و اشعار طبع که با وقت و حال مناسبت داشته باشد مجلس خوش و از و از
نرش روی و قبض نخبت نماید و اگر از جلالت بیان بارتبیت کمزور باشد شماع
مشغول باشد و اگر مطرب بود در حکایت خوض بکند و باید که سخن بر بدیم قطع کند
و در همه احوال اقبال بر منزه اهل مجلس کند و استماع سخن او را باشد زنی آنکه

بر کیران نپای الهامی کند و باید که بهیچ حال خندان تمام نکند که مست کرد که در دهن
و دنیا بهیچ چیز نباشد تر از نشانی نبود چاکه هیچ فضیلت و شرف زیادت
از خوردندی و شیباری نباشد پس اگر ضعیف شراب بود اندک با نوز
کند یا از مجلس برخیزد بکند و اگر پیش از آنکه بمقام احتیاط رسد حریفان مست شوند
بهد کند تا از میان ایشان بیرون آید تا جلیت آن کند که مست از میان جلیت بیرون
شود و در حدیث منان خوض نکند و بتوسط ایشان مشغول نشود مگر که نجو مست ایجا
انگاه ایشان از یکدیگر باز دارد و اگر بر شراب خوردن قادر بود الکام پس زبانه
بر آنچه دور میگردد نکند و اصحاب را بدان تکلیف نماند و اگر یکی از مذموم
شراب خوردن عاجز شود برو عطف کند و اگر غیبان غلبه کند در میان مجلس پس آنرا
مدافعت کند برو جی که اصحاب و قوف نیانند یا در حال بیرون آید و چون
کند با مجلس معاودت نماید و میوه و رحمان از پیش بران بر ندارد و ثعلب بسیار
نخورد و هر یکی را از مذموم بختی که لایق او بود مخصوص مکره اند و باید که با نواز
انس و سلوت و نشاط اهل مجلس نشود چه این معنی مستعدی قلت وقع بود
مجلس بسیار بخیرد و اگر صاحب جمالی حاضر بود در و بسیار نظر کند و اگر چه با او
کس استخ باشد و با او سخن بسیار نکند و از ارباب ملاسی التام پس بختی که طبع آن

پایل بود کند و چون مجزی برسد که داند بر خیزد و بعد کند تا با مقام معهود خود شود و اگر
شوند بموضع شود که از مجلس دور بود و انجا خسپد و تا تواند در مجلس ملوک
ماکسانی که اکفای او باشند یا کسانی که با ایشان مباحثی بیاید باشد حاضر نشود
اگر ضرورت اقتد زود بیرون آید و البته مجلس ستمار زود و اگر وقتی ارستی
خایف باشد و مذاق تفریح اقامت کند شاید که بتساکر یا چینی دیگر از مجلس
بیرون آید اینست آنچه وعده داده بودیم از ادب و هر چند این نوع از حد ^{و حد} حجاب
باشد و بحسب اوضاع و اوقات مختلف شود اما بر عاقل فاضل که تو این اصول
افعال جمله ضبط کرده باشد رعایت شرایط و وقایع مکاری بجای خویش و
بوقت خویش دستوار نبود و از کلیات استنباط جزویات کردن بر و اسان

و خود عقل حاکی عدل است در باب دالعه علم فصل

در تاریخ سه ملاحظت و سنین که بعد از تحریر این کتاب بود مدت سی سال از حضرت
پادشاه جهان خلد ملکه کی از بزرگان جهان که در اکثر فنون صنایع پهل بر سر آمده
اهل عالم است و آن مخدوم معظم ملک الامرای فی العالم جلال الله و الدین
مفخر جهان عبدالعزیز اعانه انصاره و ادام جلاله است این دیار رسید
و این کتاب را بطلاله مایون خود مشرف گردانید فرمود که در اشای که

نصایح که ازین کتاب موجود است و در فصلی نس بزرگ مشهود است و آن عبارت
عن بر و ما درست که ثانی عبادت خالق است چنانکه فرموده است
من قائل و قضی ربک الالعبد و الالاباء و بالوالدین احسانا باپستی که در حث
برین فصلیت و زجر از رذیله که متقابل است یعنی حقوق هم ارشادی رفته نوی
هر کتاب هر چند عیند موضع ذکر آن معنی بطریق ملوح و تعرض ایراد کرده است
اما چون این نقد بجای خود بود سیطره چند درین معانی بدیل فصل چهارم از معانی
دوم که در سپاس است و تدبیر و تدبیر اولاد است الحاق کرد و در صدر فصل این قدر
بفرود بعد از ذکر تدبیر اولاد که در رعایت حقوق بر زبان ما در آن آن نظر است
تا در آخر آن فصل می نویسند الحاق اما پیش فرزندان در تحری رضای بر زبان
و در جوب رعایت حقوق ایشان بر فرزندان هر چند در شرح عیند موضع ذکر فرموده است
درین کتاب نیز بطریق عقل از آنچه در فصل هشتم از تقسیم دوم از مقاله اول که منصور
در بیان شرف عدالت بر دیگر فضایل شرح اقسام و احوال عدالت با کرده ام
معلوم شود و آن است که ذکر نعمتهای باری تعالی رفته است و در جوب شکر
عبادت او بعد از سپس طاعت با برای آن که مفصای سیرت عدالت است
پان کرده چه بعد از نعمتهای باری تعالی هیچ چیز در مقابل آن خیرات نیست که از زبان

و مادران فرزندان میرسد اولاد پدر اول سببی است از اسباب ملاصق ^{موجود}
فرزند را و بعد از آن سبب تربیت و اکمال اوست تا هم از فوائد جسمانی که پدر ^{است}
کالات جسمانی خون نشو و نما و تغذیه و غیر آن که اسباب بقا و کمال شخص فرزند ^{است}
می آید و هم از تدبیر نفسانی او کالات نفسانی چون ادب و سنن و ضلالت و
علوم و طرق بتغیث که اسباب بقا و کمال نفس فرزند اند حاصل نمیکند و با نوا ^{رع}
ثب و شغف و تحمل او را جمع دنیاوی میکند و از جهت او ذیخ میبندد و او را ^{بعد از}
وفات خود بقایم مقامی خود می پسندد و ثانیاً مادر در وجود مشارک و مسام ^ح
پرست در سببیت بان وجهه که اثری که پدر موذی آنست مادر قابل شده است
و مقب حمل نه ماسه و تقاضات خطر و لاوت و اوجاع و آلام که در آن حالت ^{باشد}
کشیده و هم سبب اولت در رسانیدن قوت فرزند که ماده حیق اوست و بسا ^ش
تربیت جسمانی مجذب منافع با و دفع مضار از و مدتی بیدار شده و از فرط اشفاق
و سخاوت حیق او بر حیق خود بر چسب داده پس عدالت چنان اقتضا کند که بعد از
ادای حقوق خالق هیچ فضیلت زیادت از رعایت حقوق پدر و مادر ^{نشود}
نعمتای ایشان و تجلیل مرصنات ایشان نباشد و بوجهی این ^{است} ^{پس} ^{اول} ^{است}
اولی است چه خالق از مکافات حقوق نعمتای او پشتیبانی است و پدر و مادر

بان محتاج اند و روزگار در از فرزند را تا بخدمت و حق گزارسی ایشان قیام نماید مشطر و
منزهد و اینست علت تقارنت احسان و الیدین با اعتراف بوجدانیت
و البته اعم عبادت و عرض از جهت اصحاب شراسع برین معنی آنست که تا کفایت
این فضیلت کنند و رعایت حقوق پدر و مادر به چیز باشد اول و دومی خالص
ایشان را بدل و تحیری رضای ایشان بقول و عمل مانند تطهیر و طهارت و سخن نرم و تواضع
و امثال آن در سر چه موذی نباشند بخلاف رضای باری تعالی با عمل مخدور ^{است}
و در آنچه موذی نباشد یکی از آن مخالفت بر سپید محالمت کردن نه بر سپید محالمت
و نمانعت و دوم مسامحت با ایشان در نشیبات پیش از طلب نی شناسه
و طلب عوض بعد از امکان ادا م که موذی نباشد بخوردی بزرگ که اخرا از آن ^{جس}
باشد و سپید ظهار خیر خواهی ایشان در سر و علانیت بدنیا و آخرت و طاعت
و صابا و اعمال بزرگه بان هدایت کرده باشند چه در حال حیات ایشان چه
بعد از وفات ایشان و سببی که در فصل چهارم از محاله پیوم که مقدر است بزرگ
فضیلت محبت پان خواهد رفت و آن آنست که محبت پدر و مادر فرزند را ^{بمحت}
طلبی است و محبت فرزند ایشان را محبتی از ادی و باین سبب در شراسع اول ^{است}
با حسان با آبا و امهات زیادت از آن فرموده اند که آبا و امهات را با حسان

با ایشان و فرق میان حقوق پدران و حقوق مادران از آنچه گفته شد معلوم شود چه حقوق
 پدر و روحانی تر است و بان سبب فرزندان را پیشه بران بعد از نقل حاصل از حقوق
 مادران جسمانی تر و مانع سبب هم در اول حساب پس فرزندان از آن هم کم کند و عاوان
 پس زیادت نماید و میان قصه او ای حقوق پدران ببدل طلحت و در خیر و دعا
 ثنا که روحانی تر است زیادت باید و او ای حقوق دران ببدل ان اثار اسپاس
 تیش و انواع احسان که جسمانی تر باشد زیادت باید و اما حقوق که روحانی است
 مقابل ان خصیلت هم از سه نوع باشد اول ای برای پدران و مادران نقصان محبت
 یا با توان افعال یا آنچه مودی باشد یعنی از ان باشد خیر و سعادت و اسپتند و غیران
 دوم غل و منافست با ایشان در اموال و اسپاس تیش ببدل یا طلب عوض یا
 شوب محبت با گران شردن احسانی که با ایشان رود و سپسوم امانت ایشان
 و بی شفقتی نمودن در نهان یا آشکارا و در حال جایت یا بعد از وفات و خوردن
 نصاب و وصایای ایشان و همچنانکه احسان والدین تالی صحبت عقیدتست حقوق نیز نایب
 فساد عقیدت باشد و گمانی که تمسایت پدران و مادران باشند مانند اجداد و
 اعمام و احوال و برادران بزرگتر و دوستان چینی پدران و مادران هم تمسایت
 ایشان باشند در وجوب رعایت حرمت ایشان و ببدل معاشرت در اوقات

انتیماج و اخراج از آنچه مودی باشد بگراست ایشان و از دیگر اصول این کتاب
 که بیان کیفیت معاشرت با اصناف خلق گفت آید بر مفاسد این باب اطلاق
 تمام حاصل کرد و انشا الله **فصل پنجم در سبب**
 خدم و عیید باید دانست که خدم و عیید در منزل بمنزله دست و پای و جوارح
 دیگر باشند از بدن چه کسی که بجهت فبری تخیل امری کند که نماند دست دران
 حاجت اشد قائم دست آن خبر بوده باشد و کسی که سعی کند در کاری که قدم
 دران کار زنجبه باید کرد و شفقت قدم کفایت کرده باشد و کسی که چشم نگاه دارد
 که نظر دران صرف باید کرد و زخمی از بصر باز داشته بود و اگر نه وجود این غلط بود
 ابواب راحت سد و کرد و توسط قیام و نفوذ منوات و حرکات و سکات
 مختلف و اقبال و ادبار منواتی که مقتضی تنجبدان و سقوط سبب و ذوات
 و قار باشد بمهمات قیام توان نمود پس باید که بر وجود این چلخت شکرگزاری شرط
 بجای آرند و ایشان را و ادای تعالی شمرند و انواع رفتن و مدارات
 و لطف و مواسات در استعمال ایشان بکار دارند چه این صنف مردم را
 ملال و کلال و فتور و ماندگی با بعضا و جوارح راه باید و دواعی حاجات و ارادت
 در طبایع ایشان مگوز بود پس قصه انصاف و عدالت رعایت باید کرد

۱۲۲
و از منتف و جور اجتناب نمودن پیشیاست خدای تعالی تقدیم رسانیده تا
و شکر نعمت او گزارده و طریق اتقا و خدم آن بود که بعد از معرفت و تجربت
تمام و وقوف بر احوال کسی که او را پیشخدمت کند تا او اگر میسر نشود بفرست
و حد پس توتم استغاثت نماید و از اصحاب صور متفاوت و خلقهای
مختلف تجاشی واجب دانند که در اغلب احوال خلق تابع خلق افتد و در
امثال فرسین آمده است که بگویند چیزی از رشت صورت او بود و در
خبر آمده است که اطلبوا الخیر عند حیوان الوجود و از معلولان چون اجور و اسرج
و ابرص مانند ایشان نجیب باید نمود و بر صاحب یکماست و ذهاب است تا در
از احتیاط دور باشد چه بسیار بود که گریزی و احتیاط و کربان و خصلت
مفارن افتد و جیا و عقل اندک بر شهادت بسیار که با وقاحت بود اختیار باید کرد
چه جیا بهترین خصلتهاست درین باب و چون خادم میسر شود او را هر گاه که بصلای
آن موسوم باشد مشغول گردانند و امورا و مکنی کنند و از کاری بکاری و سنا
بسنمانی تحویل نفرمانند بر آنچه طبع او بدان ایل بود و الالات آن او را حاصل
فناخت کند چه بر طب پستی را با سنا معنی خاص خالصیتی بود و اگر ازین قانون
بجا و رت کند مانند آنکه باشد که با سب حش کند و کار او بدین فرما:

و چون بر کاری اسکار خواهد کرد شاید که اسکار او عین صرف باشد از ان کار چه
این فصل تک و لان ولی صبر ان باشد و هر گاه که صرف کند بیدلی بنمحت کج کرد
و حکم بذل همین حکم بود تا از منتف خدمت محروم ماند و در دل خدم باید که تمیز کرد
باشد که ایشان را بمفارقت و طریقی پس پیل خواهد بود بهیج وجه و سبب تا ستم عزت
نزدیک بود و هم بوفاء و کرم لاپین و هم خادم شرط شفقت و سواداری
مناسحت و احتیاط بجای آرد چه این افعال امکاه از وصا در شود که خود را در
و مال مخدوم شریک و ساهم شناسد و از غل و صرف این بود و چون صورت
کند که صاحب او ضعیف رای و واهی ذمت است و هر گاه او را در خواهد
خویش را در خدمت او عاری نشود و مقام او مانند مقام راه گذریان بود
نه در هیچ کار اندیشه کند و نه شرط شفقت نگاه دارد بلکه تمت بر او خار و سنج
از جهت روز مفارقت و خفای سپید مقصور دارد و اصل بزرگ در خدمت
خدم آن بود که با پشت ایشان بر آن محبت بود نه ضرورت و رجا بود نه خو
تا خدمت ناچکان کنند نه خدمت بدبندگان و باید که اخلال نکند با مورعش
خدم از ماکل و ملا پس و غیر آن هیچ وجهی که از ابر مال یا بد خدمت دارد و آرا
علت ایشان در حکمی با حجت تقدیم رساند و ایشان را اوقات راحت و استراحت

نپین کند و چنان سازد که اقدام بر اعمالی که بدیشان مقوض بود از روی نشاط
 و جدگند از سرطالت و کسل و اصلاح خدمت را مابت نگاه باید داشت
 و انواع تاویب و تقوییم بحسب اصناف خیالات و جرایم استتعال فرمود
 و طریق عسفر را بکلی سد و نباید کرد و ایند و کسی که بعد از توبه مراجعت نکند
 اورا چاشنی عفویت باید چشاید و تشدید نشتیدیم رسانید و از رشدا و نوپندی
 نمود ما دام که قید جبار گرفت باشد و باصرار و وفایت معترف نشد و چون
 بخائنی فاحش و کماهی زشت که ابقا بران مرسوم بود ملوث گردد و بنا و پست و تند
 قابل اصلاح نخواهد بود صواب آن بود که بزودی اورا نعی کنند و الا باجاء و
 دیگر خدمت تاه شوند و فساد از بد بیکران بجدی کند و بنده از آزاد او کی استخدا
 چه بنده بقبول طاعت سید و مآدب باطلاق و آداب او مایل تر باشد و
 مفارقت نوید تر و از بندگان اختیار ماید کرد خدمت نفس را آنچه قلمرو بخرد
 و سخن گوی تر و با حیب تر باشد و تجارت را آنچه عقیف تر و کانی تر و کسب تر
 بود و عمارت بخار را آنچه قوی تر و جلد تر و کارکن تر بود و ورعی چهار پای را آنچه
 قوی دل تر و بلند آواز تر و کم خواب تر و همه اصناف بندگان بحسب طبیعت
 سه است یکی جزو طبع و دیگر عبد طبع و سپه سوم عبد شهوت

و اول را بتمیزت اولاد باید داشت و بر تقلم ادب صلاح تخریص فرمود و دو
 را بتمیزت و ادب و مواشی استتعال ماید کرد و مرناس کرد ایند و سپه سوم
 بقدر حاجت مشتی پی ماید رسانید و با استتعال و اسپشخان کار کرد
 و از اصناف ام عرب بنطن و فصاحت و ذها ممتاز باشند اما بجای طبع
 و قوت شهوت موسوم و جسم عقل و سیاست و نطق و زیرکی ممتاز باشند
 اما بخیل و لوم موسوم و مند بقوت حسن و حسن و هم ممتاز باشند اما بحسب
 و بدیتی و مکر و انفال موسوم و ترک بجا کت و خدمت شاپسته و حسن منظر
 ممتاز باشند و اما بقدر و قساوت و بی خفا طی موسوم اینست تمامی سخن درین

و قاله والله اعلم تمت المقالة الثانية وبالله التوفيق

مفرد السیوم

در سپاست مدن و آن مینت فصل است

فصل اول

در احشیاج خلق تمدن و شرح مابیت و فضیلت این نوع عسل
 پیش ازین گفتیم که موجودی را کمالی است و کمال بعضی موجودات در نظر
 با وجود مختارن افتاده است و کمال بعضی از وجود متاخر مثال صنف اول ام

سماوی و مثال صنف دوم مرکبات ارضی و هر چه کمال او از وجود متناخر بود
براینه او را حرکتی بود از نقصان کمال آن حرکتی معیونت ایسانی که بعضی
مکملات باشند و بعضی معدلات شوند بود و اما مکملات مانند صورتهای
که از واسطه الصور فایض شود بطریق تعاقب بر نطفه تا از حد نطفه کمال ایشان
برسد و اما معدلات مانند غذا که باضافت ماده شود تا ما باغایتی که ممکن بود
برسد و معیونت در اصل برسد و چه بود بکنی آنکه معین جزوی گردد از آن چیز که
معیونت محتاج بود و این معیونت ماده بود و دوم آنکه معین متوسط شود و این
آن چیز که معیونت محتاج بود و بیان فعل او و این معیونت آلت بود و سوم
آنکه معین را بر خود فعلی بود که آن فعل نسبت با آن چیز که معیونت محتاج بود گما
باشد و این معیونت خدمت بود و این صنف بدو قسم شود مگر یکی آنچه معیونت
بالذات کند یعنی غایت فعل او نفس معیونت بود و دوم آنچه معیونت
بالعرض کند یعنی فعل او را غایتی دیگر بود و معیونت تنبیهت حاصل آن بدو مثال
ماده معیونت نبات حیوانی را که از غذا یابد و مثال معیونت آلت معیونت
آب قوت فاوید را در ساینیدن غذا یا بعضی و مثال معیونت خدمت
مالذات معیونت مخلوک مالک را و مثال معیونت خدمت بالعرض معیونت

شبان در سه و پنجم ثانی ابو نصر فارابی که اکثر این معنی را منقول از اقوال
اوست گوید افغانی خادم عناصر اند بالذات چه ایشان را در لیس حیوانات که متوجه
انحلال ترکیب ایشانست نفعی نیست و پس از خادم اند بالعرض که غرض ایشان
از امر آسایش نفع خویش است و انحلال اینها ضرورتیست لازم آید و بعد از
تقریر این معنی که گویم عناصر و نبات و حیوان هر سه معیونت نوع انسان
هم بطریق ماده و هم بطریق آلت و هم بطریق خدمت و انسان معیونت
ایشان بخند الا بطریق ثالث و بالعرض چه او شرفیست و ایشان خستین و آن
شاید که هم خدمت اخس کند و هم خدمت اشرف کند و اما اشرف نشاید که خدمت
کند الا مثل خویش را و انسان معیونت نوع خود کند بطریق خدمت نه بطریق
و نه بطریق آلت و بطریق ماده خود معیونت هیچ چیز نشود اند کرد از روی انسان
چه از آن روی جوهری مجرد است و پنجم آنکه انسان بنص و مرکبات تحت خدمت
تا بر سه نوع معیونت او و سند بنوع خود نیز تحت خدمت با بطریق خدمت یکدیگر را
معاونت کنند و حیوانات بطباع و نبات محتاج اند اما احتیاج ایشان
بنوع خود مختلف باشد چه بعضی از حیوانات مانند حیوانات تولدی و مانند
پشتر حیوانات آب که در توالد با اجتماع نر و ماده محتاج نباشند بی معاونت

یکدیگر نتوانند بود و ایشانرا از اجتناب فایده صورت نند و بعضی دیگر مانند کثیر
حیوانات توالدی در حفظ نوع اشخاص زود ماده را بیکدیگر احتیاج بود و
حفظ شخص بعد از زینت معاونت و جمعیت محتاج باشد پس اجتناب
در وقت سفاد بود و در ایام نما و بعد از آن هر یکی علی حد سکار خوش مشغول
و بعضی دیگر مانند نخل و نعل و چند صنف از طیور معاونت و اجتناب محتاج باشند
هم در حفظ شخص و هم در حفظ نوع و اما نباتات را بنما صر و معدنیات
احتیاج بود بهر سه نوع ماده خود ظاهر است و بآلت مانند احتیاج تخم خیزی که
او را پوشیده دارد و از آفت سرما و گرما مصون ماند تا برود و خدمت مانند
احتیاج آن کوه سپاسی که بر منابع چشمهها مشتمل باشد و نبات را بیکدیگر احتیاج بود
در حفظ نوع مانند درختان خرما که ماده فی زبار بگیرد و اما در حفظ شخص بیکدیگر
محتاج باشند الا بنا در و مرکبات بنما صر محتاج بود بهر سه نوع و مانند که درین
مراتب چهارگانه یعنی عناصر و معادن و نبات و حیوان بعضی خدمت میکنند
کنند که در رتبت از و متناخر بود و چاکه در افلاکی گفتیم اما از آن روی آن جز پس
بودی بجملة غرض ازین تمیز است که نوع انسانرا که اشرف موجودات عالم است
بعونت و مکر انواع و معاونت نوع خود حاجت هم در بقای شخص و هم در

تفای نوع اما پیمان که با نوع دیگر محتاج است خود ظاهر است و درین وقت هم بهشت
ان زیادت احتیاجی نه و اما پیمان که معاونت نوع خود محتاج است است
که اگر شخصی را بترتیب غذا و لباس مسکن و سلاح خود مشغول بپوشی
ما اول ادوات درودگری و آهنگری بدست آوردی و بدان ادوات
و آلات زراعت و حصا و وطن و عجن و غل و نسج و دیگر حرفها و صنایع
کردی پس بدین مهمات مشغول شدی بقای اولی غذا بدین مدت وفا کردی و در کما
او اگر برین اشغال موزع گردندی را دای حنی یکی از جن سمله قادر بودی اما چون
یکدیگر را معاونت کنند و ترکیب بهمی ازین مهمات زیادت از قدر کفاف خود
قیام نمایند و با بطای قدر زیادت و احد بدل از عمل دیگران قانون عدالت در
نگاه دارند اسپاس همیشه است فرا هم دهد و تعاقب شخص و بقای
میسر و منظوم گردد چاکه مست و همانا اشارت بدین معنی باشد آنچه در احادیث
گویند که آدم علیه السلام چون مدینا آمد و غذا طلب کرد او را خراکار زیبا کرد
تا مان غنچه شد و خرا و بچم آن بود که بان سپرد کرد و آنکه بخورد و در عمارت حکما
همین معنی با بد برین چه که هنر از شخص کارکن نماید تا یک شخص است تا آن
تواند نهاد و چون مدار کار ایشان را معاونت یکدیگر است و معاونت بران

صورت می نهد که بمهمات بیکر مکانی و تساوی قیام نماید پس اشکالات
ضمانت که از اختلاف غرایم صادر باشد مفصلی نظام بود چه اگر همه نوع
بر یک ضمانت نوارده نمودندی محذور اول را مری ازین جهت حکمت الهی
افشای تباین مسم و ارای ایشان کرد تا هر یک بشغلی و کبر غنبت نمایند بعضی
شرف و بعضی خسب و در مباشرت آن فرسند و خوش دل باشند و بعضی
احوال ایشان در تو انگری و در ویشی و کجاست و بلاد مختلف تقدیر کرد
که اگر همه تو انگری باشند بیکر را خدمت کنند و اگر در ویش باشند همچین در اول
نی نیازی از بیکر و در دوم از جهت عدم قدرت بر ادای عوض خدمت
بیکر و چون ضمانت در شرف و خاست مختلف بود اگر همه در قوت تمیز
متساوی باشند یک نوع اختصار کنند و دیگر انواع معطل ماند و مطلوب
حاصل نماید و اینست آنچه حکما گفته اند لوتساوی التامس لملکو اجسینما
و لیکن چون بعضی بتدبیر صایب قنار باشند و بعضی بفضیل قوت و بعضی بکسب
و بعضی بفرط کفایت و جاعنی از تمیز و عقل خالی و ثبات ادوات و الا
اهل تمیز را همه کارها برین وجه که مشاهده می افتد خدمت در کرد و از قیام هر یک بمتم
خوش قوام عالم و نظام محبت نمی ادم بفعل آن بود چون وجود نوعی معاشرت

صورت نمی نهد و معاشرت بی اجتماع مجالیست بس نوع انسان بطبع
محتاج بود اجتماع و این نوع اجتماع را که شرح دادیم تمدن خوانند و تمدن شوق
از مدینه بود و مدینه موضع اجتماع اشخاصی بود که مانوع حرقها و ستمها تفاوتی که سبب
تعیین بود میگفتند و حکما در حکمت منزلی که پیشم که غرض از منزل نه مسکن است
بل اجتماع اهل مسکن است بروجی خاص اینجا نیز غرض از مدینه نه مسکن اهل است
است بل جمعیتی مخصوص است میان اهل مدینه و اینست معنی آنچه حکما گویند
آنانسان مدنی بالطبع یعنی محتاج بالطبع الی الاجتماع المستی بالتمدن و چون در
افعال مردمان مختلفست و توجه حرکات ایشان بغایات مشوع مثلا خدمت
بجیب لذتی و قصد دیگری بشنای کرامتی اگر ایشان را باطباع ایشان که از مدققان
انسان صورت نهد چه مشعلب همه را بنده خود کرد و اندر حریص همه مشقیبا
خود را خواهد و چون شایع در میان افتد اما و اساد مکر مشغول شوند پس
بالضرورت نوعی از مدبیره باید که هر یکی را بمنزلی که مستحق آن باشد قانع کرد و در خوش
برساند و دست هر یک از تغذی و تصرف در حقوق دیگران کونا کند و شغلی که
مشکل آن بود از امور تعاون مشغول کند و آن مدبیره را سیاست خوانند و خاکه
در معالمت اول در باب عدالت کیشیم در سیاست بناموس و حکم و دیار

باشد پس اگر این نذیر رونق و جویب و فکده حکمت اشفاق افتد و موذی بود
بکمالی که در نوع و اشخاص نفوس است از اسپاست آبی خوانند و الا بجزئی دیگر که
سبب آن سیاست بود و اضافت کند و حکم اقسام سیاست سبطه چهار نهاد
سیاست ملک و سیاست غلبه و سیاست کرامت و سیاست حما
اما سیاست ملک نذیر حکمت بود و وجهی که ایشانرا فضایل حاصل بدو اثر
سیاست فضلا گویند و اما سیاست غلبه نذیر امور احتیاج بود و از اسپاست
خاست گویند و اما سیاست کرامت نذیر جاهلیتی بود که فتنه های گراما
موسوم باشند و اما سیاست حکمت نذیر فرق مختلف بود و فوایدی که
ناموس آبی وضع کرده باشد و سیاست ملک این سیاست دیگر ابرائیل
ان موزع گرداند و مرصفتی را اسپاست خاص خود مواخذت کند تا کمال این
از قوت بغل ابد پس آن سیاست سیاست بود و تعلق سیاست
ملک و سیاست حکمت یکدیگر برین وجه بود که باید کنیم گویم سیاست
بعضی تعلق و صنایع دارد مانند عقود و معاملات و بعضی تعلق با حکم عقل مانند
نذیر ملک و ترتیب مدینه و هیچ شخص را نرسد که بی رجحان تمیزی و فصلی شیخ
ازین دو نوع قیام نماید چه تقدم او بر غیرنی و سبب خصوصیتی پسندای شایع و

و مخالف کند پس در تقدیر او صنایع شخصی احتیاج باشد که بالهائی آبی ممتاز
بود از دیگران تا او را افتاد نمایند و آن شخص را در عبارت قدما صاحب ناموس
گفته اند و او صنایع او را ناموس آبی و در عبارت محدثان او را شارع و او صنایع
شخصیت و افلاطون در مقالات پنجم از کتاب سیاست اشارت بدین طریقه
برین وجه کرده است که هم اصحاب الفوی العظیمه الفایقه و ارسطاطلس
گفته است هم الدن عنایت الله بهم اکثر و در تقدیر احکام شخصی احتیاج افتد که
تا پدید آبی ممتاز بود از دیگران تا او را تکمیل نشان میسر شود و آن شخص را در عبارت
قدما ملک علی الاطلاق گفته اند و احکام او را سیاست ملک در عبارت
محدثان او را نام و فعل او را امامت و افلاطون او را مدبر عالم خوانند و ارسطاطلس
انسان مدنی یعنی انسانی که قوام تمدن بوجود او و امثال او صورت بندد و باید که تفر
بود که مراد از ملک درین موضع نه آنست که او را چهل و شش سالگی تکمیل است
که مستحق ملک او بود در حقیقت و اگر چه بصورت چکن بد و اشکات نکند و چون
مباشرت نذیر غیر او باشد جور و عدم نظام شایع بودنی جمله در سر روز کاری و قرین
بصاحب ناموسی احتیاج نبود چه یک وضع اهل او و ارباب را کما
باشد اما در سر روز کاری عالم را تدبیری باید چه اگر نذیر منقطع شود نظام منقطع گردد

و نهای نوع روجه اکل صورت بنزد و مدبر نخط ناموس پس قیام نماید و مردمان باقی
مراسم آن تکلیف کند و او را ولایت تصرف بود و در جومات بر حسب مصلحت
هر وقت و روز کار و از پنجا معلوم شود که حکمت مدنی و آن این است که متعاقب
شکل روست نظر بود در قوا یعنی چنانکه مقتضی مصلحت عموم بود از آن جهت که
بنام نوع منوجه باشند بکمال حقیقی و موضوع این علم بیانی بود جهالت را که از
استماع حاصل آمد و مصدر افعال ایشان شود بر وجه اکل و سبب آنکه هر صاحب
صناعتی نظر در صنعت خود بر وجهی کند که نفع بدان صنعت داشته باشد نه از آن
خیر باشد یا شر مثلا طبیب را نظر در معالجه دست بر آن وجه بود که دست را
اعتدالی حاصل کند که بدان اعتدال بر طبقش قادر بود و در آنکه بطش او ازیل
خیرات بود با از قبیل شرور الثقات بگذرد صاحب این صناعت را
نظر در حکمی افعال و اعمال اصحاب صناعات بود از آن جهت که خیر
باشند یا شر و پس این صناعت ریس همه صناعات بود و نسبت
این را دیگر صناعات چون نسبت علم الهی یا دیگر علوم و چون اشخاص نوع انسان
در بقای شخص نوع بیکدیگر محتاج اند و وصول ایشان بکمال بی تقاضی پس در
وصول کمال محتاج بیکدیگر باشند و چون چنین بود کمال تمام هر شخصی بیکدیگر

نوع او منوط بود پس بر وجه واجب بود که معاشرت و مخالفت انبای نوع کند بر وجه
تعاون و الا از فتنه عدالت منحرف گشته باشد و نسبت چو رخصت شده
و معاشرت و مخالفت برین وجه امکان تواند بود که بر کیفیت آن و وجهی که مود
بود نظام و وجهی که مودی بود بسا و وقت باقیه باشد و علمی که ضامن توفیق است
نوع بود حاصل کرده و لیکن آن علم حکمت مدنی است پس همه کس مضطر بود بتعلم آن
علم تا راقبتنمای فصیلت قادر تواند و الا معاملات و معاشرت او از جور حاصل
نماند و سبب فساد عالم کرده و بقدر مرتبه و منزلت خود ازین روی شمول منفعت این علم
بهر معلوم شد و همچنین که صاحب علم طب چون در صنعت خود ماهر شود بر حفظ
بدن انسان و ازالت مرض قادر گردد صاحب این علم چون در صنعت خود ماهر
شود بر حفظ صحت مزاج عالم که از اعتدال حقیقی خوانند و ازالت اغراف از آن
قادر شود و او بحقیقت طبیب عالم بود و بر جمله ثمن این علم اشاعت خیرات بود
در عالم و ازالت شرور بقدر استظمت انسانی و چون کتبیم موضوع این علم
اجتماع اشخاص انبای است و اجتماع اشخاص انسانی در عموم و خصوص
مختلف افتد پس معنی اجتماع اشخاص هر چه است باری مایه که معلوم بود که اویم
اجتماع نخستین که میان اشخاص باشد اجتماع منزلی بود و شرح آن داده آمد و

واجتماع دوم اجتماع اهل علم باشد و بعد از آن اجتماع اهل مدینه و بعد از آن اجتماع
اهم کبار و بعد از آن اجتماع اهل عالم و چنانکه هر شخصی جزوی بود از منزل هر منزلی جزوی
بود از علم و هر مخلصی جزوی بود از مدینه و هر مدینه جزوی از است و هر استی جزوی از
اهل علم و هر اجتماعی را برپایی بود چنانکه در منزل کشیم در پس منزل هر پس
نسبت با پس علم و در پس محله هر پس نسبت با پس مدینه و همچنین با پس عالم
که پس روستا بود و اوست ملک علی الاطلاق و نظر او در حال عالم و در حال
اجزای عالم همچون نظر طبیب بود در شخص و اجزای شخص و همچون نظر کوزه‌ای
منزل در حال منزل و اجزای منزل و هر دو شخص که میان ایشان در شناختی علمی
اشتراک بود میان ایشان ریاضی است بود یعنی یکی از دیگر در آن شناخت
کاملتر باشد پس او بود و آن دیگر شخص را طاعت او با بدو داشت تا نتواند باشد
بکمال و اشکالی همه اشخاص با شخصی بود که بطبع مطلق و مقصدی نوع باشد با اشخاص
با اشخاصی که در حکم یک شخص باشند از جهت اتفاق ارای ایشان در صحت نوع
و چنانکه در پس عالم ما نظر است در اجزای عالم بحسب آنکه آنرا تعلقی است بعموم اجزای
پس هر اجتماع را نظری باشد در عموم آن حکمت که او پس ایشان بود و
و در اجزای آن اجتماع بر وجهی که مفصلی صلاح ایشان بود اولاً و علی التعمیم

و مفصلی صلاح هر جزوی ثانیاً و علی الخصوص و تعلق اجتماعات یکدیگر که نوع بود
اگر اجتماع جزوی اجتماع بود مانند منزل و مدینه اول آنکه اجتماعات شامل اجتماعاتی
بود مانند است و مدینه دوم آنکه اجتماعات حاد و معین اجتماع بود مانند
قریه و مدینه چه اجتماعات اهل قری اجتماعاتی ناقص بود که هر یک بنوعی دیگرند
اجتماعی تمام مدنی کنند و ازین وجه اعانت اجتماعات یکدیگر را عاده و آلت و حد
مانند اعانت انواع بود یکدیگر را چنانکه پیش ازین گفتیم و چون تالیف اهل عالم
برین نوع نقد بر کرده اند کسانی که از تالیف پرورن شوند و با افراد و وحدت
پس کنند از فضیلتی بهین مانند چه انشای وحدت و عزالت و اعراض از معا
انبای نوع با احتیاج عقیدت ایشان محض جوهر و ظلم باشد و ازین طایفه بهری این
فصل را فضیلتی شمرند مانند جملگی که بکار از متصوابع و نزول در شکاف کوهها
منفرد باشند و آزار از هدایز دنیا نام نهند و طایفه که مترصد معاونت خلق میباشند
و طریقی اعانت بجای میدهند و کردارند و آزار او کل نام نهند و گروهی که بر پیشی است
از شهر ما بشهر ما می شوند و هیچ موضع مقامی و اختلاطی که مفصلی مواپنی بود
کنند و گویند از حال عالم اعتبار بگیریم و آرزای فضیلتی اند چه این قوم و ایشان
ارزائی که بقا و کسب کرده اند استمال میکنند و در عوض مجازات میگیرند

نپذیرند عداوت ایشان بخورد و بپس ایشان نمی پوشند و بهای آن نمیکز آرند و
 از آنچه مشدعی نظام و کمال نوع انسانست اعراض نموده اند و چون سبب عداوت
 و وحشت زوایل او صافی که در طبیعت بقوت دارند بفضلی غی از هر جای
 فاضل نظر ان ایشانرا اهل فضایل بی پذیرند و این توحسی خطاب بود چه عفت
 نه آن بود که ترک شهوت بطن و فرج گیرند من کل آن جو بل آن بود که هر چه
 راحتی و حتی که بود نگاه دارند و از افراط و تفریط اجتناب نمایند و عداوت
 نه آن بود که مردمی را که میبند بر و ظلم کنند بل آن بود که معاملات با مردم
 بر قلند و انصاف کنند و تا کسی با مردم مخالفت نکند سخاوت از و چگونه
 صا در شود و چون در مرض هولی نشیند شجاعت کی بکار رود و چون صورت
 شنی منید اثر عفت او کی ظاهر گردد و اگر تا مل کرده آید معلوم شود که این
 مردم شبه عداوت و مردم دکان بچند نه باهل فضل و عین پیر از نقد بیری که
 مقدرا اول عرا پس کرده باشد انحراف نطلبند و در سیر و عادات بقدر
 طاقت عیبت او اقتدا کنند و از و توفیق خواهند و در ان باب از خبر موفقی
فصل دوم در فضیلت محبت که ارتباط است با نعمات
 بدان صورت بند و اقسام آن چون مردم بیکدیگر محتاج اند و کمال تمام هر

بزرگ اشخاص و کمرست از نوع او و ضرورت مشدعی استیانت چه هیچ شخص
 با نوا و بکمال نمیتواند رسید چنانکه شرح داده آمد پس احتیاج تبانی که استیانت
 را در معاونت عمرت اغضای یک شخص کرد اند ضروری باشد و چون ایشانرا بطبع
 متوجه کمال آفریده اند این باطنی ششاق آن قاف باشد و اشتیاق متابعت
 بود و ما پیش ازین اشارتی کرده ایم تفصیل محبت بر عدالت و علت در ان
 معنی است که عدالت مقتضی اتحادی است صلی و محبت مقتضی اتحاد
 طبیعی و صلی نسبت با طبیعی مانند قهری باشد و صمیمت مقتضی بود طبیعت
 پس معلوم شد که احتیاج عدالت که اکل فضایل است در باب نطق
 نظام نوع از جهت فقدان محبت است چه اگر محبت میان اشخاص حاصل بودی
 با انصاف و انصاف احتیاج نشاد و از روی نیت خود انصاف
 شش از نصف بود یعنی نصف شازع فیه ما صاحب خود مناصف کند و
 از لواحق کمتر باشد و محبت را پس باب اتحاد پس بدین وجه فضیلت محبت
 عدالت معلوم شد و حاصلستی از قدما می حکما در تعظیم شان محبت مبانی است عظیم
 و گفته که قوام همه موجودات بسبب محبت است و هیچ موجود از محبتی خالی
 سواند بود چنانکه از وجودی و وحدتی خالی شواند بود الا که محبت را مرتب باشد

و نسبت ترتیب آن موجودات در مراتب کمال نقصان منزه باشد چنانکه
مجتب مقتضی قوام و کمالست غلبه مقتضی فساد و نقصان باشد و طریقی آن بر وجود
حسب نقصان هر صنفی تواند بود و این قوم را اصحاب محبت و غلبه خوانند و دیگر
چکار چند بر نفس این مذمت اقدام نموده اند اما بفضیلت محبت اعترا
کردند و سراین عشق در جمله کاینات شرح داده و چون حقیقت محبت طلب
اتحاد بود ما چیزی که اتحاد با او در تصور طالب کمال باشد و گمانیم که کمال و شرف
هر موجودی عیب و خدنی است که بر او فایز شده است پس محبت طلب شرف
و فضیلت و کمال بود و سر چه این طلب در و پیشتر بود شوق او بکمال زیاد بود
و وصول بدان بر و سهلتر و در عرف متأخران محبت و ضدش در موضوعی است
گفته که قوت نظری را در و مشارکتی بود پس پس عناصر را اگر خوشتر و گریختن ایشان
از دیگر جهات و پس مرکبات را یکدیگر از جهت مساکنانی که در امتزاج ایشان
افزوده باشد رسته پستی معین محدود چون نسبت عددی و مسیاجی و ناپذیری لازم
ماندان سبب مبداء افعال غریب باشند که از احوال و پس از طبع خواستند
مانند میل آهن و مس و آهن که از جهت شغراتی مزاجی حادث شود مانند
سنگ ماعض الخ از سر که از قبل محبت و بیخست نشود بلکه از این پس و هر چه خواستند

و موافقت و معاوات حیوانات غیر باطنه ما یکدیگر هم خارج ازین قسمل باشد و آنرا
الف و نفرت گویند و اقسام محبت در نوع انسان دو گونه بود یکی طبعی و
دیگر ارادی اما محبت طبعی مانند محبت مادر فرزند را که اگر نه این نوع محبت
در طبیعت مادر مخطور بودی فرزند را زینت ندادی و بقای نوع صورت نیست
و اما محبت ارادی چهار نوع بود یکی آنچه سریع العقد و الاخیال بود و دوم آنچه
بطی العقد و الاخیال بود و سوم آنچه بطی العقد سریع الاخیال بود و چهارم
آنچه سریع العقد بطی الاخیال بود و چون مقاصد اصناف مردمان در مطابقت
بحسب بساطت منشی است بسبب شعبه اول لدر دوم طبع سوم خیم
و از ترکیب هر سه با یکدیگر شعبه رابع تولید کند و این غایب مقتضی محبت کسانی باشد
که در توصیل بکمال شخصی با نوعی معاون مددکار باشند و آن نوع انسانست پس هر یک
ازین اسباب علت نوعی بود از انواع محبت ارادی اما لذت علت محبتی
تواند بود که زود بند و زود کشاید چه لذت با شمول وجود بسرعت تغیر و اشتغال
چنانکه کشیم و استمرار و زوال از سبب سبب سرایت کند و اما نوع علت محبتی
بود که دیر بند و زود کشاید چه نفع رسانیدن اثر است وجود سریع الاشتال بود و اما
خیر علت محبتی بود که زود بند و دیر کشاید زود بین از جهت شاکلت ذاتی که

بسیار اهل خیر بود و دیگر کشادن از جهت آنجا و حقیقتی که لازم با هیبت خیر بود
و اقتصای امشباع انفکاک کند و اما مگر کتب از سر سر علت معنی نماند که
که در بند و دیگر کشاید چه استیجاب هر دو سبب یعنی نفع و غیر اقتصای هر دو حالت
کند و محبت از صداقت عامتر بود چه محبت میان چاهبانی صورت نمید
و صداقت در شمول برین مرتبه نرسد و موافقت در رتبت صداقت نزدیک
باشد و عشق که افراط محبت است از موافقت خاصتر بود چه جز بیان در وقت بشود
علت عشق با فرط طلب لذت بود با فرط طلب خیر و نفع را نه از روی ساد
ونه از جهت ترک کتب در استلزام عشق هر خلی تواند بود پس عشق دو نوع بود
یکی مذموم که از فرط طلب لذت خیر و دووم محمود که از فرط طلب خیر خیر و از
جهت التباس فرق میان این دو سبب باشد اختلافی که میان مردم در مروج
عشق بود و سبب صداقات احداث و گمانی که طبیعت ایشان داشته باشند
طلب لذت بود و بدین سبب باشد که صداقت و مفارقت میان ایشان
مشوایی بود و گاه بود که در اندک مدتی چند بار تصادق کنند و باز مغزق شوند
و اگر صداقت ایشان بنا بر سبب استیجاب و شوق ایشان بود بقای لذت
و معاودت آن حالاً و هر گاه که آن شوق زایل شود فی الحال آن صداقت

مترفع گردد و سبب صداقات میساج و گمانی که بر طبیعت ایشان باشد طلب
منفعت بود و چون منافع مشترک یابند و در اکثر احوال از امتدادی نفس
افتد از ایشان مصادقتی صادر شود و بحسب بقای منفعت باقی ماند و چون قضا
رجا منقطع شود آن صداقت مترفع گردد و اما سبب صداقت اهل خیر چون
مخص خیر باشد و خیر خیزی ثابت بود غیر منتخبر مودات اصحاب آن از
تغیر و زوال مصیون باشد و چون مردم از طبایع متضاد مگر کتب است
و میل هر طبیب یعنی مخالف میل طبیعتی دیگر پس لذتی که ملائیم طبیعتی بود
مخالف لذت طبیعتی دیگر بود و بدین سبب هیچ لذت از انواع لذت
خالص و خالی از شوائب از اینها که در مفارقت لذات دیگر بود شود و
چون در مردم جوهری سپط آگهی موجود است که آنرا با طبایع دیگر مساوی
نست او را نوعی از لذت تواند بود که آنرا با لذات دیگر مشابهتی نبود و محبت
که مقتضای آن لذت بود در غایت افراط بود و شبیه لوله و آنرا عشق نام و محبت
آگهی خوانند و بعضی مثالها در دعوی آن محبت کند و حکیم اول در آن معنی از ابر
ماز گفته است که او کو بد چیزهای مختلف را با یکدیگر تشاکل و باطنی نام شود
و اما چیزهای مشکلی که سرور و شتاق باشد و در شرح این کلمات گفته اند

که خواهر پیغمبر چون نشاکن باشد و پیکر شاق متالف شوند و میان ایشان نوعی
حقیقی حاصل آید و تغایر منافع شود چه تغایر از لوازم مادیات است و مادیات را
این صنف تالف شوند بود و اگر شوقی در ایشان حادث شود که نوعی از آنها
پسند ملاقات ایشان بنمایند و سطوح بودند بزوات و خفاقی
و این ملاقات بر وجه اتصال زبرد پس استدعی انحصار بود و چون جوهری
که در انسان مستود عینت از کدورات طبیعت پاک شود و محبت انواع شهود
و کرامات درو منقش گردد و او را بشپه خود شوقی صادق حادث شود و نظر
بصیرت بمطالع جلال خیر محض که منسج خبرات است مشغول گردد
انوار آن حضرت بر وفا یمن شود پس او را الذی که آزا هیچ لذت نیست
شوان و او حاصل آید و بر وجه اتحاد بد کور رسد و در استعمال طبیعت بدنی و کت
آن اورا ثناتی زیادت نبود الا که بعد از مفارقت کلی در آن رتبت عالی
سزاوارتر باشد چه صفای نام جز بعد از مفارقت جیات فانی شوند بود و از
فضایل این نوع محبت یعنی محبت اهل خبر با یکدیگر کی است که نه نقصان در منطق
تواند بود و نه سعادت را در و تاثیر صورت افند و نه ملالت را در نوع او
بجال مدخلی باشد و اشترار در آن خطی و نپیدی نبود و اما محبتی که از جهت منفعت یا

یادداشت افند اشترار در اسم با اشترار در اسم با اخبار تواند بود الا که سیرج الانصافی و الا
باشد از جهت نافع و لذید مطلوب مآلرض باشد نه بالذات و بسیار بود که مستدعی
آن محبتها معنی باشد که میان اصحاب آن محبتها اتفاق افند در مواضعی
مانند کشتی و سفرها و غیر آن و سبب در آن موافقتی بود که در طبیعت مردم
مردم کوزست و خود مردم را انسان از آن جهت گفته اند چنانکه که در صحت است
مفردست و کسی که گفته است و سمیت انسانا لاکم بنا سبب کماکان برده است
که انسان شوق رسیاست و درین کماکان محطی بوده است و چون این طبیعت
از خواص مردمست و کمال هر چیزی در اظهار خاصیت خود بود چنانکه محض
تکرار کردیم پس کمال این نوع نیز در اظهار این خاصیت بود با ابتدای نوع خود چه
این خاصیت مبداء معنی است که مستدعی تمدن و تالف باشد و باز آنکه حکمت
حقیقی انصافی شرف این خاصیت میکند شریع و آداب محمود نیز مانع
کرده اند و ازین سبب بر افعال مردم در عبادات و ضیافات تخریب فرموده اند
چه بحقیقت آن انس از قوت بغل آید و چنانکه شریعت اسلام نماز جهالت را بر نماز
بنما تفصیل بدین علت نهاده باشد که تا چون در روزی پنج بار مردمان در کعبه
موضع محبت متبع شوند با یکدیگر پستانس کردند و اشترارک ایشان در عبادت

و دیگر معاملات بسبب تاکید آن استنباس شود و باشد که از درجه انفس هر چه
مجت رسد و صدق این سخن آنست که چون این عبادت بر اهل هر کوی و
و محلی که اجتماع ایشان هر روز پنج بار در مسجدی منعقد باشد وضع کرده و در
اهل شهر که این اجتماع بر ایشان دشوار می نمود ازین فضیلت نمی شناسند
عبادتی دیگر فرمود که در هر هفته یک نوبت اهل کوهها و جلگهها با هم در یک
مسجد که همه جاهت محیط تواند شد جمع آیند تا پنجاه که اهل محلت را فضیلت جمع
اهل مدینه را نیز اشترکی در آن بود و چون اهل روستاها و دیهها را با یکدیگر و اهل
شهر در هر هفته جمعیت ساختن مفتضی نطیل تمام می نمود در سالی دو نوبت
عبادتی که بر اجتماع همه جاهت مشتمل بود تعیین کرد و مجسمه شبانه صبح
که شامل از دو جام تواند بود نامزد فرمود چه وضع ناپسی که همه قوم را در جای بود
و در سالی دو بار از آن نفع گیرند هم بودی صحیح می نمود و چون در سالی
که همه قوم حاضر تواند آمد تا یکدیگر را ببینند و عهد انس مجدد کرده اند اینهاست
ایشان بر محبت و موافقت یکدیگر تراید پذیرد بعد از آن عسوم اهل
را با اجتماع در یک موقف در همه عمر یک وقت تکلیف کرده
و آنرا بوقتی معین از عمر که موجب فریضت و کفنی بودی موسوم مگردانند

تا بر حسب قیاس اهل بلاد منسب به جمع آیند و از آن سعادت که اهل شهر محله
را بدان معرض گردانیده اند خطی کتاب کنند و بازن طبعی که در نظر
انسان موجود است ظاهر نمایند و تعیین آن موضع بقیه که مقام صاحب
شخصیت باشد اولی بود چه مشاهده آثار او و قیاس بشمار و شناسک مقتضی
وقع و تعطیم شرح باشد در دلها و پسند عی سرعت اجابت و مطاوعت
شود و داعی خیر را بر جمله از تصور این عبادات و لطیف آن مایه که عرض شارح
در دعوت با کتاب آن فضیلت معلوم میکرد و چه ارکان عبادت بر
فانون مصیبت مقرر کردن سبب استماع هر دو سعادت باشد و با سزا
محبت شوم گویم اسپاب محبتهای مذکور پرون محبت الهی چون میان
اصحاب آن محبت تماشاگر که باشد تواند بود که از سرد و جانب در یک حال
منفرد شود و در یک حال اخلال پذیرد و تواند بود که یکی باقی ماند و یکی اخلال پذیرد
مثلا لذتی که میان شوهر و زن مشرکست و سبب محبت ایشان شده مکن بود که از
سرد و طرف سبب محبت یکدیگر گردد و مکن بود که از یک طرف محبت
منقطع شود و از طرف دیگر باقی ماند چه لذت برعت تغییر موصوفت و تغییر
یک طرف مستلزم تغییر طرف دیگرند و همچنین چون منافی که میان زن و شوهر

شکر باشد از خیرات منزلی چون هر دو در آن معاویان باشد سبب اشتراک
محبت شود اما از دو یکی اگر در حد خود نصیب کنند مثلا زن از شوهر اشطار کتاب
این خیرات میدارد و شوهر از زن محافظت اگر یکی نزدیکی دیگر نصیب باشد
محبت مختلف شود و شکایت و ملامت حادث گردد و سررور در آن
بود تا علقه منقطع گردد و یا سبب زایل شود با بقارن سکون و غائب بچندی
و در دیگر محبتها همین قیاس اعتباری باید کرد و اما محبت تنهایی که اسباب
آن مختلف بود مانند محبتی که سبب آن یک طرف لذت بود و از دیگر
طرف منفعت چنانکه میان معنی و مستمع که معنی مستمع را بسبب منفعت
دوست دارد و مستمع معنی را بسبب لذت و میان عاشق و معشوق
همین غبط بود که عاشق از معشوق اشطار لذت کند و معشوق از اشطار منفعت
درین محبت تشکی و ظلم بسیار افتد بل در هیچ صنف از اصناف محبت
چندان غائب و شکایت حادث نشود که درین نوع و علت آن
که طالب لذت استیصال مطلوب کند و طالب منفعت در حصول
مطلوب او تاخیر کند و اعتدال میان ایشان الا ماشاء الله صورت نمیدد
برین سبب پویسینه عشاق تشکی و مظلم باشند و تحقیقت ظالم هم ایشان

باشند چه استیغای تمنع از لذت نظر و وصان تمجیل طلبند و در مکافات آن تاخیر میکنند
با خود بدان قیام نمایند و این نوع محبت را محبت لوانه خوانند یعنی مسترون
بلامت و اصناف این محبت نه درین یک مثال محصور باشند لیکن مرجع
همه با همین معنی بود که باید کردیم و محبتی که میان پادشاه و رعیت و رئیس و مرؤس
و غنی و فقیر باشد هم در معرض شکایت و ملامت بود بدین سبب که هر یک از
صاحب خویش اشطار چیزی دارد که در اکثر اوقات مفقود بود و فقدان اشطار
موجب فساد بیت باشد و از فساد بیت استیصال حاصل آید و استیصال
لامت بود و بر رعایت شرط عدالت این فساد زایل گردد و همچنین مالکین
از موالی زیادت را استحقاق توقع دارند و موالی ایشان را در خدمت و خدمت
و نصیحت مضطر شمرند تا بلامت مشغول شوند و تا رضای بقدر استحقاق که از لوانم
عدالت بود حاصل نماید این محبت منظوم نشود و صعوبت شمول آن را شرح
سپس معنی است و اما محبت ایثار چون از اشطار منفعت و لذت حادث
نشد باشد بلکه موجب آن ناسبت جوهر بود و منصف ایشان خبر محض است
فضیلت باشد از شایسته مخالفت و ناسبت متن ماند و نصیحت بیکر و عدالت
در معامله که مقتضای اتحاد بود و تبعیت حاصل آید و این بود معنی آنچه حکمت اند

در حد صدیق که صدیق نوشی بود که او تو باشد در حقیقت و غیر نوشی و عبت
وجود این صنف و فندان آن در عوام و عدم و ثوق بصدقت احداث
هم ازین سبب لازم آمده است چه هر که بر خیر واقف بود و از عرض ^{فغان} _{صحیح}
محبت او سبب اشتهار لذتی یا منفعتی تواند بود و سلاطین اظهار جدت
از آن روی کنند که خود را منفضل و منعم شمرند و بدین سبب صدقت ایشان نام
نبرد و از عدالت منحرف اند و پدر فرزند را چون بدین سبب دوست دارد
که خود را بروحی زیادت پند محبت او نزدیک باشد بدین محبت از روحی ^{و اعتبار}
دیگر او را محبتی ذاتی بود بر فرزند که بدان مخصوص باشد و آنچه آن بود که او
بحقیقت منعم خود داند و چنان پندارد که وجود فرزند نوحه است که طبیعت
از صورت او برگرفته است و مثالی از ذات او با ذات فرزند نقل کرده
و آن محبتی این تصور است بجای خویش چه حکمت آبی از روی الهام پدر بر ارشادی
فرزند باعث گردانیده است و او را در ایجاد او پس بی ثانی کرده و از
جنت بود که پدر سرگامی که خود را خواهد فرزند را خواهد و بر خیر و سعادت
که از وفوت شده باشد تمت بر آن کار که فرزند را حاصل کند و بر و
نیاید که گویند سر تو از تو فاضلتر است و سخت آید که گویند غیری از تو فاضلتر است

چنانکه مرستی که مرستی بود بهمال سخت نیاید که گویند اکنون کامله ازانی که پیشتر این
بودی بلکه او را این سخن خوشن آمد پس همین بود حال پدر با فرزند و پس بی
دیگر فرط محبت و الوداد است که خود را سبب وجود فرزند می شناسد و از ابتدا
کون او بدو پیشتر بوده است و محبت او با تربیت و نشوونما فرزند در برابر بوده
و این حکام در سوخ یافته و او را وسیت امان و ستر است شمرده و بوجود او و توان
یقینی صورت خود بعد از فانی ماده در دل گرفته و اگر چه این بی ثانی نزدیک
عوام چنان پندارند که در عبارت تواند آورد اما اخبار ایشان را بر آن نوع
از و توف بود شپیه بدانکه کسی خیالی در پس جانی می بیند و محبت فرزند از محبت پدر
فایز بود چه او معلول مستب است بر وجود خود و وجود سبب خود بعد از آن
دید ابناء یافته و خود تا پدر را زنده در نیاید و در کار از منافع او تمنع کمره و محبت او
اکتاب کند و تا بتعل و استبصار تمام مخطوط نشود بر قطبیم او تو فرزند و بدین سبب
فرزند از با حسان و الدین و صیبت فرموده اند و والدین را با حسان ایشان و
نکرده و اما محبت برادران یکدیگر از جهت اشتراک بود در یک سبب و با
که محبت ملک رعیت را محبتی بود ابوی و محبت رعیت او را محبت
نبوی و محبت رعیت یکدیگر را محبت اخوی تا بشرابط نظام میان ایشان محفوظ

و مراد از این نسبت آنست که ملک با رعیت در شفقت و تخن و تمهید و
تطف و تربیت و تطف و طلب مصالح و دفع مکاره و جذب خیر و منع شر
بپدران مشتق افتد و رعیت در طاعت و نصیحت و تحمل و تعظیم او پسران ^{عاقل}
و در اکرام و احسان با یکدیگر برادران موافق هر یک بقدر استحقاق و استیجاب
خاص که وقت و حال اقتضا کند تا عدالت بتوفیق حظ و حق هر یک قائم
نموده باشد و نظام و ثبات یافته و الا اگر زیادت و نقصان راه باید و عدالت
مترفع گردد و فساد ظاهر شود در ریاست ملک ریاستی نعلنی گردد و محبت بمحضت
بدل شود و موافقت مخالفت گردد و الفت بفاو و نود و نفاق و هر کسی خیر
خود خواهد و اگر چه بر ضرر دیگران مشغول بود تا صداقت باطل گردد و مرجع صریح
که صد نظام بود بدیدار و محبتی که از شایسته انفعالات و کدورات افتاد
منش بود محبت مخلوق بود خالق را و آن محبت جز عالم ربانی را شواهد بود
و عاوی غیر او بطلان و تمویبه موصوف باشد چه محبت بر معرفت متوفی
بود و محبت کسی که بدو عارف نباشند و رضورت انعام متواز و چون
احسان متوالی او که بنفس و بدن میسرند و ائمه صورت چگونه بندگی
تواند بود که در توهم خود بتی ضرب کند و او را خالق و معبود خود شناسند

پس محبت و طاعت او مشغول گردند و از آن محض توحید و مجرد ایمان شمرند
کلا و حاشا و ما یومن اکثر شیم ما الله الا وهب مشرکون و مدعیان این محبت بسیارند و لیکن
تخصان ایشان سخت اندک بلکه از اندک اندک نیز و طاعت و تعظیم از این محبت
حقیقی مفارقت کند و قتل من عب دی الشکور و محبت والدین در مرتبه ثانیه
این محبت باشد و هیچ محبت دیگر در مرتبه بدن و در محبت نرسد الا محبت
معلم نزد یک معلم چه آن محبت متوسط بود در مرتبه میان این دو محبت مذکور و علت
آنست که محبت اول اگر چه در نهایت شرف و جلالت بود محبت آنکه محبوب
سبب وجود و منبعی است که تابع وجود بود و محبت دوم با آن مناسبتی دارد که
پر ریب محسوس و علت قریب باشد ولیکن میسران در تربیت نفوس بسیار
پدران اند در تربیت اجسام بوجهی که متمم وجود مبتدی ذوات اند سبب اول معنی
و بوجهی که تربیت ایشان فرعونت بر اصل وجود پدران منتهی است پس محبت ایشان
دوون محبت اول بود و فوق محبت دوم چه تربیت ایشان بر اصل وجود منتهی
و از تربیت آنها شرفی و بصیفت معلم ربی چسانی و ابی روحانی بود و مرتبه اول
تعظیم و در مرتبه علت اولی و فوق مرتبه ابابشری از یکدیگر پدید که پدرا
و سزوری با پستادرا کنت پستادرا لان الی کان سبب الجانی العالی

و معنی کان پستی بختی ابنا فیہ پس بقدر فضل نسبت نفس بر جسم حق معلوم از حق
پشترست و باید که در محبت و تعظیم او با محبت و تعظیم پدر همین نسبت محفوظ بود
و محبت معلوم متعالم را در طریق خیر شریفتر از محبت پدر بود فرزند را به همین نسبت از
جست آنکه از محبت او بفضیلت تمام و تقدیر او بجهت خالص بود و نسبت او با
چون نسبت نفس با جسم و نامرات محبتا نیز بیک عادل منظور باشد
بشرایط عدالت قیام شوند نمود چه آن محبت که آله را واجب بود سر کسبت
و اذن خیر را در آن شرکت باشد و تعظیم والد و باب ریس و اگر اعم صدق
در حق سلطان و دو پستی فرزند در باب غیرت و پدر و مادر استمال کردن
جمل محض و سخت مطلق باشد و این تخلیقات بموجب اضطراب و فساد
و مستدرم ملامات و شکایات بود و چون قسط هر کسی از محبت و خدمت
و نصیحت انما کنند موافقت اصحاب و عطا و معاشرت حوارج بودند
حقوق هر پیشینی تقدیم باید و جانت در صداقت از جانت زود پستی تمام
بود و حکم اول درین معنی گوید محبت مشوش زود با جلال مدبر و چنانکه درم
و دینار مشوش زود تباه شود پس باید که عاقل در برابر بی نسبت خیر دارد و خود
مرتبه آن باب رعایت کند پس صدقاً فارغ از غم نفس خود و اندر او بسیار

خیرات خویش شریک شمرد و معارف و آشنایان آن غمگینت و و پستان دارد
و جد کند که ایشان را از حد معرفت بر چه صداقت رساند بقدر امکان تا سیرت خیر
در نفس خود و روسا و اهل و عشیرت و احد فاسکاه و آشنایان باشد و شکر که از این
سیرت نغور بود و محبت بطالت و کمالت برو پستولی و از غم سیرت
خیر و شرفا غافل آنچه نه خبر بود خیر دارد و روانت میانی که در ذات او ممکن بود
بداختر از او شود از نفس او چه روانت هر وب عنما بود طبعاً و چون از نفس
خود گریزان باشد از کسی که مشکلی پیش او بود هم گریزان بود پس سوپسند او طاب
چیزی بود که او را از آنکه با خود افند مشغول دارد و لوع چیزی نماید که مانند ملاحی و اسپا
لذات عرضی او را بچود کرد و اندر چه از فراغت او لازم آید که با خود افند و چون
باشد از خود نماندای شود و محبت او و پستانی را بود که او را از او دور و از او
او بر چیزهای باشد که او را بچود کرد و اندر سعادت انهای عمر شمرد در آن امثال
او را از اضطراب و فتنگی که در نفس او از تجاذب قوتنای مضاد غیر متماثل
التماس شنوات رویه و طلب کرامات بی استحقاق حادث شود و اعراض
که از آن تجاذب لازم آید با مدخون و غنبد و خوف و غیر آن خیر دارد
و سبب آن بود که تا لیب اصداد در یک حال صورت نبندد و امثال از یکی

که اضطراب عبارت از آن باشد مودی بود و مخالفت و مخالفت اشغال او و ^{رست}
 و ملائمت ملاهی خیال او را از احسان آن حال مصروف و از نماندن آن وقت
 از آن اذیت خلاصی یابد و از وبال و محال که بقاقت لاحق شود غافل باشد پس بدان
 غبطت نماید و آنرا سعادت داند و چنین کس بحقیقت محبت ذات خود
 نبود و الامتارقت او نجس و محبت بچکس نبود چه محبت دیگران بر محبت خود
 باشد و چون او محبت بچکس نمود هیچ کس نیز محبت او نبود و او را ناصح و نیکو خواه
 نماند کسی که نفس او هم بخواهد او نبود و هر انجام آن حالت مذمت و حرمتی
 نهایت تواند بود اما خیر فاضل که از ذات خود منع بود و بدان سرور و
 ذات خود را دوست دارد و غیر او ذات او را هم دوست دارد و
 محبوب بود و چون او را دوست دارد مصداقت و موصلت او بسیار
 پس او هم صدیق خود بود و هم دیگران صدیق او و این سیرت ملازم احسان
 ما غیر چه قصد و چه فی قصد و سبب آن بود که افعال او لذیذ و محبوب باشد لذت
 و محبوب نماز بود پس او را هم بد و متفندی بسیار کرد و احسان او همه را
 باشد و این احسان از زوال و فنا میمون بود و پیوسته در تازاید بخلاف
 احسان که عرضی بود و مبداء آن حالتی غیر معنی دماز و ال آن حالت انقطع آن

احسان اقتضای کند و انقطع پس بطلب ملائمت و شکایت بود و بدین علت
 احسان عرضی تربیت آن موصی و مامورست که رب الصنیعه اصعب من ابتدای
 و محبتی که عارض این احسان بود لواء باشد و اما محبتی که بیان محبت
 مانند معاشرت بود یعنی محبت محسن ^و الیه را پیش از محبت محسن الیه بود او را
 و دلیل برین آنست که حکیم اول گفته است که قرض سنده و معروف کننده است
 نماید بحال قرض پستانده و معروف پذیرنده و تمت بر سلامت ایشان مقصود
 اما قرض سنده باشد که سلامت قرض پستانده بخت استزد او مال خود خواهد
 نه از جهت محبت او یعنی او را به سلامت و بقا و ثروت و کفایت دعا بکنند
 که با حق خود رسد و قرض پستانده را بقرض سنده این غایت بود و او را مانده
 دعا کند و اما معروف کننده معروف پذیرنده را دوست دارد و اگر چه ^{منقطع}
 نباشد از او و سبب آن بود که هر که فعلی ^{منقطع}
 مصنوع او پیشتر بود محبت او بنایت برسد و اما محسن الیه را محسن
 نه محسن پس محسن محبوب او مالعرض باشد و نیز محبتی که با احسان کتاب کند و روزگار
 آنرا ترتیب دند جاری بجزی منافی بود که متب و شفقت بسیار است
 یعنی همچنانکه اگر کسی مال عفاست شد اید و عقب سفر با کسب کند در صورت آن

کجا وارد و صفت کند بخلاف کسی که مال آسانی بدست آورد مانند وارث است
نیز که مجتبی ششم یعنی اکتساب کرده باشد بران شفق تر و از زوال آن غایب تر
بود از کسی که او را در اکتساب آن مصلحتی نیاید باشد و از آنجا بود که
فرزند را از پدر و پسر را از پدر و جن و ولد او بدو زیادت بود چه در پسر
او پیشتر بوده است و شکر شعر خود را دوست دارد و اعجاب او بدان
از اعجاب غیر او بود و همچنین هر صانع که در صنعت خود زیادت کفایتی
کرده باشد و معلومست که ثواب منفعل چون ثواب فاعل بود و اخذ منفعت و
فاعل پس ازین وجه روشن شد که محنت محسن از محنت محسوس پیشتر بود و محسن
گاه بود که احسان از روی حریت کند و گاه بود که محنت کسب ذکر جمیل کند و گاه
از جنت ربان کند و اشرف انواع آن بود که از خلق حریت کند چه ذکر جمیل و شایسته
و محنت عموم مردم خود بتبیت حاصل شود و اگر چه مضمود بیت او نبوده باشند
و گفته اند که هر که نفس خود را دوست دارد و خواهد که با او کس که او را دوست
احسان کند پس هر کسی خواهد که با نفس خود احسان کند و چون اسپه
دوستی خبر است یا لذت یا نفع و کسی که میان این اقسام تمیز کند و بر جان
بچی بر دیگری واقف شود بداند که با نفس خود احسان چگونه باید کرد و

از نیاست که بعضی مردمان نفس را سیرت لذت انزبیا کند و بعضی سیرت
منفعت و بعضی سیرت کرامت چه از طبیعت سیرت خبر خبر دار نباشد و خطا
و اکسر که از لذت خبر آگاه بود بدانت خارج فانی را ضعیف نشود بن بلندترین
تأثیرین و عظیم ترین انواع لذات گردند و آن لذت جزو الهی بود و صاحب
آن سیرت معندی باشد بافعال آله عز و علا و تمنع از لذات حقیقی و نافع اصدا
و غیر اصدا با ساخت و بدل و مواسبات و قادر بر آنچه اکهای او از آن عاجز باشد
از شرط شهادت و کبر نفس و چون سخن در محنت میگویم و محنت حکمت و خبر اول
می افند درین مقال اشارتی بدان نیز از لوازم باشد که محنت حکمت و انصراف
ماور عقلی و استعمال ایبای الهی جزو الهی که در انسان موجود است مخصوص باشد
و از افاضت که بدیگر محبات منطبق شود محفوظ نمیشد را بدان راجع بود و
دران مدخلی تواند کرد چه سبب آن خبر محض بود و خبر محض از ماده و شرور ماده
باشد و ماده ام که مردم پس فعل لخلق و فضایل انسانی بود از حیثیت آن خبر منوع بود
و از سعادت الهی محجوب الا آنست که در تحصیل این فضیلت بدان فضایل
بود و چون بعد از تحصیل آن فضایل فضیلت الهی مشغول کرد و بحقیقت بود
خود پرده اخف باشد و از محاهدت طبیعت و آلام آن و محاهدت نفس

و ریاضت قوی او فارغ شده و با ارواح پاکان و فرشتگان مقرب احتلاط
یافته تا از وجود فانی وجود ثانی اشغال کند پیغم ابدی و سرور سرمدی رسد ^{طایر} و از ^{نشاط}
گوید سعادت نام خالص مغربان حضرت خدای تعالی راست و نشاید که
فضایل انسانی با بلائیکه اصناف کینم چه ایشان با یکدیگر معامله کنند و بزرگ یک بزرگ
و بیت نهند و تجارت حاجت ندارند تا بعد است محتاج شوند و از چیزی سبند
تا شجاعت بزرگ ایشان محسوس بود و از اتفاق متن باشند و بزرگیم
آلوده نشوند و از شوائب فارغ باشند تا بصفت منفق گردند و از اسطفا
از بهر مکتب نیستند تا بعد اشتاق شوند پس این برابر مظهر از بیان خلق خدای ^{شاید}
از فضایل انسانی و خدای عزوجل از ملائکه بزرگوارتر و شرفتر و شریفتر از اشغال
سنانی اولی بل وصف او بجز بی بی که امور عقلی و آسمانی خیرات بدو نشسته
باشد نشیبی بعد لا بتر و حتی که در آن آری باب شود و بود هیچ وجه نیست
که او را دوست ندارد ^{نقص} الا سبید خیر از مردمانی که بر سعادت و خیر حقیقی ^و
باشند و بدو تفریب نمایند با بزاره طاقت و طلب مرصات او کنند
بحسب استطاعت و بافعال او افتد کنند بعد از قدرت تا بر حمت و رضا
و جوار او نزدیک شوند و اشتیاق اسم محبت او اکتساب کنند ^{لفظ} بعد از آن

اطلاق کرده است که در لغت ما اطلاق کنند گفته است که هر که خدای تعالی او را دوست
دارد نماید او کند چنانکه دوستان نماید و پستان نماید و با او احسان کند و از ^{بوی}
که حکیم را لذتی عجیب و فرجای غریب باشد ^و کسی که بحقیقت حکمت برسد و اند
که لذت آن بالای همه لذتهاست پس لذتی دیگر انصاف نماید و هیچ ^{لذت}
خیر حکمت مقام نکند و چون چنین بود حکمی که حکمت او غامضترین همه حکمتها بود خدای تعالی
بود و دوست ندارد و بحقیقت او را ^و الا حکیم سید از بندگان او چه شیشه شیشه ^{شاید}
شود و ازین جنبه است که این سعادت بلندترین همه سعادات مذکور است
و این سعادت انسانی نبود چه از جبات طبیعی و فزوی فنانی مشرب و برآباد ^{آن}
در غایت مباهبت و بعد بود ^و آن مویسبنی آسمی است که خدای تعالی کسی ^{بدر}
که او را برگزیده باشد از بندگان خود بعد از آن کسی که در طلب آن مجاهده کند و مدت
جیات بر رغبت در آن و احتمال تجیب و شفقت منصور دارد ^و چه کسی ^{بدر}
و او متوجه کند بازی ششاق شود از جهت آنکه بازی با راحت ماند و راحت
نه غایت سعادت بود و نه از اسباب سعادت و پابرجا است بدین
کسی بود که طلب بی شکل بهی الا صیل بود مانند بندگان و کوهکان بهایم و این ^{شاید}
سعادت موسوم شوند بود و عاقل و فاضل تمت بلندترین مراتب ^{مصر و}

وارو و هم حکیم اول گوید شاید که تمت انسان نسی بود و اگر چه او انسی است و نه آنکه
بمنهای جوانات مرده راضی شود و اگر چه عاقبت او مرگ خواهد بود و بل باید
که بجلگی قوی خود بسفت شود بر آنکه حافی آتشی بیاید که اگر چه مردم غمخیزند
بجگمت بزرگست و بقل شریف و عقل انکافه خلا این بزرگوار تر چه اوست جو
رپس و پسنولی بر همه بامر باری تعالی و نقد پس و اگر چه مردم تا درین عالم
بحسن حالی خارجی محتاج بود لیکن حکمت بدان مصروف بیاید است
و در استکبار ثروت و پیار حمد پیار نمود چه مال فضیلت نرساند و بیاید
در و پیش بود که افعال کریمان کند و از نچاست آنچه حکمت اندک که سفید کنان
باشند که از خیرات خارج نصیب ایشان قضا و بود و از ایشان صادر شود
الا افعالی که فضیلت اقصا و کند و هر چند مایه ایشان اندک بود این همه سخن
حکیم است بعد از آن گوید معرفت فضایل کافی نیست بلکه کفایت در عمل
ان بود و از مردمان بعضی فضایل و خیرات را غیب باشند و مواظبت در نشان
اثری بود و ایشان بعد و اندک اندکی امتناع از رذائل است و شرور بر بر
پاکت و طبع نیک کنند و بعضی از رذائل است و شرور بوجید و تخیل و انداز
و اسکار است که خورف ایشان از رذوخ و عذاب و انکال بود و از بجا

که بعضی مردمان خیب را بطبع اند و بعضی خیب را بشع و بتعلم و شریعت این
مانند آب بود کسی را که لغت در کلو کپد و ما و اگر شریعت مودب شود
مانند کسی بود که او را آب در کلو کپد و ولای حاله ملاک شود و در اصلاح ایشان
چلنی صورت بنده و سپس خیر بطبیع و فاضل بغیرت محبت خدای تعالی بود
و امر او بدست و تدبیر ما بر نماید بلکه خدای سبحان مثنوی و مدبر کار او بود و از
مقدمات معلوم شد که سعادت صنف اند اول کسی که از بعد اثر خجاست در
ظاهر بود و با جیا و کرم طبیعت باشد و بنزیت موافق مخصوص کرد و بیجاست
ایثار و موافقت فضلا پیش کند و از اصداد ایشان اخرا زود و هم کسی که از ارباب
حالت برین صنف شوده نباشد بن سعی و جهد طلب حق کند چون احملا
مردمان میند و بر طلب حق مواظبت نماید تا بر تبه حکما برسد یعنی علم او صحیح
عمل او صواب کرد و ان خلف و اطراح عصبیت دست و پد و سپهر
کسی که با گراه او را برین داند تا دویب شرعی با بتعلم حکمی و معلومت که مطلوب
ازین اقسام سپهر دوم است چه مبادی انفاق سعادت در اصل ولادت
و گراه بر تا دویب نه از ذات طالب مجتهد بود بلکه از خارجیات باشد و
سعادت تمام حقیقی مجتهد را بود و اوست که محبت خدای تعالی خالص

بود و شتی مالک ضد او بود و الله و لی الاثرنا فصل سیم
در انصاف اجتماعات و شرح احوال مدن حکم آنکه هر مکتبی را یکی و خاصیتی و سیاحتی
بود که بدان شخص و منفرد باشد و اجزای او را با او در ان مشارکت نبود و استیلا
اشخاص انسانی را نیز از روی تالیف و ترکیب یکی سیاحتی و خاصیتی بود و خلقت
آنچه در هر شخصی از اشخاص موجود بود و چون افعال را در انسانی منقسم است
به دو قسم خیرات و شرور اجتماعات نیز منقسم باشد بدین دو قسم یکی آنچه
آن از قبیل خیرات بود و دیگر آنچه سبب ان از قبیل شرور بود و اول
مدینه فاضله خوانند و دوم را مدینه غیر فاضله و مدینه فاضله یک نوع پیش نبود چه
بخی از کلمه مشتق باشد و خیرات را طریق یکی پیش نبود و اما مدینه غیر فاضله پس نوع
یکی آنچه اجزای مدینه یعنی اشخاص انسانی از اینستمال قوت نطفی خالی باشند و سبب
تدن ایشان منع قوتی بود از قوی دیگر و از مدینه جاهله خوانند و دوم آنکه از اینستمال
قوت نطفی خالی نمانند اما قوی دیگر اینستمال قوت نطفی کرده باشند و سبب
تدن شده و از مدینه فاضله خوانند و سپیوم آنکه از انصاف قوت فکری ما خود
قانونی در عقل آورده باشند و از انصاف نام نهاده و بنا بر ان تمدن پاشنه و
مدینه ضاله خوانند و هر یکی ازین مدن منقسم شود و بشب منقسمی چه باطل و شرور

نهایی نبود و در میان مدینه فاضله هم مدن غیر فاضله تولد کند از اسپه بانی که
بعد ازین یاد کنیم و از ان تواریخ خوانند و عرض ازین مدن معرفت مدینه فاضله
تا ذکر مدن را بجمعه مدن مرتبه رسانند اما مدینه فاضله اجتماع قومی بود که منتهای
ایشان را قشای خیرات و ازالت شرور و رفعت در بود و هر انیه میان ایشان
اشتراک بود در دو چیز یکی آرا و دوم افعال اما اتفاق آرا ایشان چنان
که مشفق ایشان در پیدا و معاد خلق و احوالی که بیان مبداء و معاد افند مطابق حق بود
و موافق مکرر و اما اتفاق ایشان در افعال چنان بود که اگر کتاب کمال همه بر یک وجه
شناختند و افعالی که از ایشان جدا در شود منفرع بود و در قالب حکمت و مقوم تهنید
و تسدید عقلی و مقدر بقوا بین عدالت و شرائط پیاست تا با اختلاف اشخاص
تباين احوال غایت افعال همه جهالت یکی بود و طرق و سپر موافق مکرر و میان
دانست که قوت تمیز و نطق در همه مردمان یکسان سپا و دیده اند بلکه آنرا در مراتب
مختلف از غایتی که در ای آن نتواند بود تا بحدی که فرو تر از ان درجه بسیار بود
ترتیب کرد انیده و این اختلاف سیبی از اسپه باب نظام شده چنانکه یاد کرده
و چون قوت تمیز منسأوی نبود ادراک همه جهالت پیدا و منشی را که با مردم گنا
و کرد در غایت بهانیت اندر یک نطق نتواند بود بلکه کسانی که بقول کامل نظر نتواند

اسلم و عادات شیختم مخصوص باشند و تا بیدارگی و ارشاد ربانی ممکن است
ایشان شده و ایشان بعد در غایت قنوت خوانند بود بمعرفت مبدا و معاد
و کیفیت صدور خلق از مبدا اول و ایشای همه با او بر وجه حقیت در آنچه در
اشمال ایشان خوانند آمد رسیده باشد و چون نفس انسانی را قوتهای درگاه است
که بدان ادراک امور جسمانی و روحانی میکنند مانند و هم فکر و خیال و حسی و آنرا
در صفا و کدورت تربیتی و تدریجی چنانکه در علم حکمت مغز باشد و هیچ قوتی
از این قوی در هیچ وقت از اوقات چه در خواب و چه در بیداری معطل و
فارغ نماند و معرفت مبدا و معاد خاص بجز نفس شریف و هیچ قوتی را از
قوی با او در ان شاکرت و مداخلت نه پس در ان حالت که ذات پاک آن
جاست که کور مشاهده مبدا و معاد و آنچه بدان متعلق باشد مشغول بود لایحاله
قوتها که مشغولند بصورتها پی مناسب آن حال موسوم باشند و معروض
نفس چون در غایت بعد و تریه بود از تمام قوتی جسمانی و قوی جسمانی جبرئیل
و خیالات و صور ادراک نتواند کرد پس آن مثالها هم از این قبیل بود اما
اشرف و الطف اشکله که در جسمانیات ممکن خوانند بود و در هر قوتی بحسب پایه
و مرتبه او از نفس نوب و بعد و بیک قوت عقلی با معرفت حقیقی حکم کرده که آن

معروف ازین صور مقدمت پس و معراست و این طایفه افاضل حکما باشند و قوی
که در مرتبه ایشان فروتر باشند از معرفت عقلی صرف عاجز باشد و عایت ادراک
ایشان تصویری بود بقوت و هم که در او نام حکما مثل آن موجود بوده باشد لیکن تریه
واجب دانند پس چون این قوم را بحقیقت معرفت طریقی نبود در اجرای احکام
این صورت مبدا و معاد رخصت بمانند لیکن تریه آن از احکام صورتی که در جلال
ایشان منتهی بود و در مرتبه از مرتبه بصورت و همی فروتر و جسمانیات نزد دیگر
باشند و نفی و سلب آن از صورت و همی از لوازم شهرت و مع ذلک ما بگویم
معرفت طبقه اول از معارف ایشان کاملتر بود و معرفت و مفر باشند و این طایفه
اهل ایمان خوانند و قومی که در مرتبه ایشان فروتر باشند و بر تصورات و همی قادرند
بر صور خیالی قنوت نمایند و مبدا و معاد را با مثله جسمانی تجلی کنند و او صانع
و لواحق جسمانی را از ان سلب واجب دانند و معرفت و طبقه اول اعتراف
کنند و این طایفه اهل تسلیم باشند و قاصر نظری که دون ایشان باشند در مرتبه
مثالهای بعد تر اقتصار کنند و بعضی احکام جسمانیات سنگ نمایند و ایشان
پسضعفان باشند و ممکن که اگر هم برین نفس رعایت کنند قوت بمرتبه صورت
پریشان رسد فی آنجه این اختلافات بحسب اسنعدادات باشد و شمس

چنان بود که شخصی بر حقیقت چیزی واقف بود و دیگری بر صورت او و تالیقی
برعکس آن صورت که در آینه یا آب آمازه باشد و از این مثال که نقاش
بهمان صفت کرده باشد و برین قیاس و چون غایت قدرت هر کس تا آنجا
پیش نرسد که یکی ازین مراتب باز استند بقتیر موسوم شوند بود بل توجه بکمال
باشد و روی او در عالم معرفت بقوله خدای جل جلاله و صاحب ناموس پس که
تکبیل همه جاهت را معین است و بر قضیه تکلم التاپس علی قدر غفولیم تکبیل
هر کسی قدر قوت او بیند و کرده و قوت او از آنچه در قدرت داده باشند
تا بقاوت کتاب کرده بود زیادت نشود پس سخن او گاه محکم باشد و گاه
و در توجیه وقتی شریه صرف نواند گفت و وقتی نشیبه محض و همچن در معاد تا
سر طایفه با حق خود رسند و خط خود بردارند و بیکم همچین قیاسات بر ما
استمال کند و گاه بر اقیانیا قناعت نماید و گاه بشریات و فجیلات سنگ کند
تا از شاد هر کسی قدر بصیرت او کرده باشد و چون معتقدات قوم هر چند در
سکات توجه بکمال منحوظ باشد اما در صورت و وضع مختلف پس ما دام که بجا
اول که در برهینه فضلا باشد اقد کند میان ایشان تعصب و لغات نبود و اگر
چه در ملت و مذاهب مختلف نماید بلکه اختلاف ملل و مذاهب که هر یک

اشان از اختلاف رسوم خیالات و امثله حادث شده است که قیاس
همه یک مطلوبست بمنزله اختلاف مطعومات و ملبوساتی بود که جنس و کون مختلف
باشند و غایت از همه یک نوع منفعت و در پس برینیه که معتقدای ایشان بود و
اعظم و در پس آرزو سالی بحق او باشد هر طایفه را بمل و موضع خود فرود آورد و در باب
و خدمت میان ایشان مرتب گرداند چنانکه هر قومی باضافت با قومی دیگر
مردمان باشند و باضافت با قومی دیگر و سانا با قومی رسد که ایشان را ابلت
هیچ ریاست نبود و خدمت مطلق باشند و اهل این برینیه مانند موجودات عالم
در مرتب و هر یک بمنزله مرتبه باشند از مراتب موجودات که میان
اولی و معلول اجزایند و باشد و این اقد بود بسنت الهی که حکمت مطلق
اما اگر از اقد بعد بر برینیه انحراف کند قوت غصبی در ایشان بر قوت ناطقه نفوی
طلبد و متعصب و غناد و مخالفت فریب در میان ایشان حادث شود و چون را
معتقد و پانته باشند هر یکی بر عوی ریاست بر خیزد و هر صورتی از آن صورت موسوم
و بخیل که در ایشان داده بود و در صحنی کرد و قومی را در متابعت خود آورد تا شارع
و مخالفت بدید و ما پیوسته معلوم میشود که اکثر مذاهب اهل باطل را مستشار از
حق بوده است و باطل را در نفس خود چینی و پیادی و اصلیه و اهل برینیه ضله

اگرچه مختلف باشند در افاضی عالم حیثیت متفق باشند چه در لهای ایشان با
یکدیگر راست بود و بخت یکدیگر متخلفی باشند و مانند یک شخص باشند در نام
و تود و چنانکه شارع علیه السلام گوید: المسلمون بحد واحد علی من سواهم
و ملوک ایشان که مدبران عالم اند در اوضاع نواپس و مصالح معاش صحیح
کنند تصرفاتی ملایم و مناسب وقت و حال اما در نواپس تصرف خودی
و اما در اوضاع مصالح تصرفی کلی و ازین سبب باشند ثلثین و یک
پیکد که چنانکه با پو شایع است و بگویم فرس از دوشیر مابک کشته است **الدین و الملک**
نوامان لانتم احد ما الالباء الاخر **دین فتلک است و ملک ارکان و چنانکه**
اساسی نی رکن ضایع بود و رکن نی اساسی خراب چنان دین پایه ملک
یا مشغ باشد و ملک نی دین و احوی و اگر چند این قوم یعنی ملوک و مدبران مدینه
بعد از پیار باشند چه در یک زمان و چه در ارسنه مختلف حکم ایشان حکم یک شخص
بود چه نظر ایشان بر یک غایت باشد و آن سعادت قصوری است
و توجه ایشان بیک مطلوب بود و آن سعادت حقیقی است پس تصرفی که لا حق
در احکام سابقین کند بحسب مصلحت مخالفت او باشد بل تکمیل قانون او بود و عمل
این لایحی در آن وقت حاضر بودی همان قانون نهادی و اگر آن پس دین

وقت حاضر بودی همین تصرف بقدری رسانیدی که بطریق العسقل واحد و مصداق
این سخن آنست که از عیسی علیه السلام نقل کرده اند که فرمود ما جنت لابطل التوراة
من جنت لاکلها و تصرف و اختلاف و عناه جامعینی را تصور افند که صورت
باشند نه حیثیت بین و ارکان مدینه فاضله هیچ صنف باشند **اول جامعینی**
که بتدبیر مدینه موسوم باشند و ایشان اهل فضایل و حکامی کامل باشند که بتوسط
تعقل و ارای صحابه در امور عظام از ابیای نوع ممتاز باشند و معرفت سخاوت
صنعت ایشان بود و ایشانرا افاضل خوانند **دوم جامعینی که عوام و فروزرازا**
براتب کمال اضافی میرسانند و عموم اهل مدینه را با آنچه معتقد طایفه اول بود و عوام
پیکند تا سر که پیشند بود بمواعظ و نصیحت ایشان از درجه خود ترقی میکنند و علوم
کلام و فقه و خطابت و بلاغت و شعر و کتابت صنایع ایشان بود و ایشانرا
ذو الالبسه خوانند **وسیوم جامعینی که قوانین عدالت در میان اهل مدینه نگاه**
میدارند و در اخذ و اعطاء تقذیر و اجب رعایت میکنند و بر تساوی و شکیافی بعض
میدهند و علوم حساب و استیفا و سندسه و طب و نجوم صنایع ایشان
و ایشانرا مقدران خوانند **و چهارم جامعینی که بحفظ حریم و حاکمات بیضه اهل مدینه**
موسوم باشند و ارباب مدن غیر فاضله را از ایشان منع میکنند و در صنعت

و در محافظت شرایط شجاعت و حیثیت مرعی میدارند و ایشان را مجاهدان خوانند و پنجم
جماعتی که اقوات و ارزاق این اصناف از دست بسیارند چه از وجع معاملات
و ضللمات و چه از وجع جفایات خراج و غیر آن و ایشان را مالیان خوانند و ریت
عظمی را درین مدینه چهار حال بود اول آنکه ملک علی الاطلاق در میان ایشان حاضر
و علامت او استیلا چهره بود اول حکمت که غایت همه غایات است
و دوم تعقل تام که مودی بود بغایت و سپوم جودت افیاع و تحمیل که از شرا
تکمیل بود و چهارم قوت جهاد که از شرایط دفع و ذلت باشد و ریت او
ریاست حکمت خوانند و دوم آنکه ملک ظاهر نبود و این چهار صفت در
یک تن جمع نماید اما در چهار تن حاصل بود و ایشان مبارکت بکند که کوشش
بند پر مدینه قیام نمایند و از ریاست افاضل خوانند و سپوم آنکه این مرد
ریاست معقود بود و اما ریتی حاضر بود که بسن روسای گذشتنه که ماوصا
مذکور منجلی بوده باشند عارف بود و وجودت تمیز نه پنی بجای خود پنی
تواند کرد و بر استیلا آنچه مصرح نیاید در سن گذشتگان از آنچه مصرح بود
قادر بود و وجودت خطاب و اقیاع و قدرت جهاد را پیچ و ریت او
ریاست سنت خوانند و چهارم آنکه این اوصاف در یک تن جمع نبود

اما در اشخاصی منفق حاصل آید و ایشان ثباتت بند پر مدینه قیام کنند و از ریت
اصحاب سنت خوانند و اما ریاستهای دیگر که در تحت ریاست غطی بود در
جملگی ضللمات و افعال اعتبار باید کرد و اشتهای همه روسا در ریاست بار
اعظم بود و اسپهخاق این ریاست را سه سبب بود یکی آنکه فعل شخصی غایت
فعل شخصی دیگر باشد پس آن شخص برین شخص ریاست بود مثلاً صاحب قوت
ریس بود بر ریاض پستور و بر کسی که زمین و لجام کند و دوم آنکه مرد و فعل را
غایت بود اما یکی در تجمل غایت از تلقای نفس خود قادر بود و او را تعقل شتاب
معاذیر باشد و دیگری را این قوت نبود اما چون توان این صفت از شخص اول
پاسور و بر آن صفت قادر شود مانند مند پس و ناپس شخص اول پس بود بر شخص دوم
و درین صفت اختلاف مراتب بسیار بود چه از واضع هر صفتی با کسی که در آن
با مدک چیزی بر تفاوت بسیار بود و فروزین مراتب کسی را بود که او را قدرت
استیلا نباشد اصلاً اما چون صفتی صاحب صفت در آن باب حفظ کند
و بهائی تن آن صفت را میکند عمل تام شود و چنین شخص خادم مطلق بود که او را ریاست
نبود هیچ اعتبار و سپوم آنکه هر دو فعل را توجه یک غایت بود که آن غایت
فعل ثالثی باشد اما از هر دو یکی شرعیت بود و در آن غایت مانع تر ماند لجام

و در مانع در فروسیت و عدالت افضای آن کند که هر یک در مرتبه خود باشد و از
مرتبه تجاوز نمایند و باید که یک شخص را بضایات مختلف مشغول کرد و انداز
سه چیز کلی که طباع را خواص بود و نه هر طبیب یعنی بهر علی مشغول تواند بود و دوم
آنکه صاحب یک صنعت را در احکام آن صنعت تدقیق نظر و تریقی
خطی حاصل آید بزور کار در از و چون آن نظر و همت متوزع و منقسم کرد و در صنایع
مختلف همه مغل ماند و از کمال فایده و سپوم آنکه بعضی صنایع وقتیه بود که
ماقوات آن وقت فایده شود و باشد که در صنعت را اشتراک افتد
در یک وقت پس یکی از دیگر باز ماند و چون یک شخص در همه صنایع دانند
او را با شرف یا اهم مشغول کرد ایندن و از دیگران منع کردن او تا چون
هر یکی بکاری که مناسبت او با آن زیادت بود مشغول باشد تعاون حاصل آید
و خیرات در زیاد بود و شرور در شاقص و در مدینه فاضله اشخاصی باشند که از
فضیلت دور افتد و وجود ایشان بمنزله ادوات و آلات باشد و چون
تحت تدبیر فاضل باشند اگر تکمیل ایشان ممکن بود بکمالی رسند و آلا مانند چو آن
مراض شوند و اما بدن غیر فاضله گفتیم که با جاهله بود یا فاضله با جاهله و بدن
جاهله شش نوع باشد بحسب باطنت اول را اجتماع ضروری خوانند

و دوم را اجتماع مذالمت و سیوم را اجتماع خست و چهارم را اجتماع
گراست و پنجم را اجتماع تعلی و ششم را اجتماع حریت و اما مدینه ضروری
اجتماع جامعینی بود که غرض ایشان تعاون بود بر کتاب آنچه ضروری بود در تمام
ایمان از اقوات و ملبوسات و وجوه آن مکاسب بسیار بود بعضی محمود و بعضی
مذموم مانند فلاجت و شبانی و صید و درزی تا بطریق مکرر و فریب یا بطریق مکاره
و مجاهره و باشد که یک مدینه اشد پنجم انواع مکاسب ضروری و باشد که مدینه
اشد ششم بر یک صنعت تنها مانند فلاجت چسبندگی و بکر و افضل اهل این مدینه
که بزرگک ایشان بمنزله رئیس باشد کسی بود که تدبیر و چلقت در اتمشای ضروری
بهنر تواند کرد و در احتیال و اسپتغال ایشان در طریق نخل ضروریات بر همه
فایده بود یا کسی که اقوات بدیشان پیشتر خشد و اما مدینه مذالمت اجتماع جامعینی بود
که بر نیش و ثروت بسیار و استکبار ضروریات از ذخایر و ارزاق و زور و سپهر
تعاون نمایند و غرض ایشان در جمع آنچه بر قدر حاجت زیاد بود و خیرت و بسیار نبود
انفاق اموال الا در ضروریاتی که قوام ابدان بدان بود چایر شریک و انساب آن
از وجوه مکاسب کنند یا از وجهی که در آن مدینه مهود بود و در پس ایشان شخصی بود که
تدبیر اولاد او در نخل اموال و حفظ آن نام تر باشد و بر ارشاد ایشان قادر تر و در نخل

این جلالت با ارادی تواند بود چون تجارت و اجارت یعنی ارادی چون
وفلاحت و صید و لصو صیبت و اما مدینه خست اجتماع چهلگنی بود که بر تمنع از
لذات محسوسه مانند ماکولات و مشروبات و مسکوحات و اصناف خزل
و مازی تعاون کنند و غرض ایشان از آن طلب لذت بود نه قوام بدن و آن
را در بدن جاهلیت سید و مغبوط شمرند چه غرض اهل این مدینه بعد از تحصیل ضروری
و بعد از تحصیل اسباب صورت بند و سعیدترین و مغبوطترین در میان ایشان کسی
بود که بر اسپباب لیب قدرت و زیادت بود و بیل اسپباب لذت
را پس ننج زناشد و در پس ایشان انگش بود که با این خصیصه ایشان از تحصیل آن
مطالب معاونت بهتر تواند کرد و اما مدینه کرامت اجتماع چهلگنی بود که لغا
کنند بر وصول کرامات قولی و فعلی و آن کرامات یا از دیگر اهل بدن مانند با هم از
یکدیگر یا بر تساوی مانند یا بر فاضل و کرامت بر تساوی چنان بود که یکدیگر را بر پیش
اگر ارم کنند مثلاً یکی در وقتی دیگری را نوعی از کرامت بزل تا آن دیگر او را در وقتی
دیگر مثل آن از همان نوع یا از نوعی دیگر بزل کند و فاضل چنان بود که یکی دیگری را
کرامتی بزل کند تا آن دیگر او را اصناف آن باز دهد و آن بر حسب استخفاقی بود که
با یکدیگر مواضع کرده باشند و اهلیت این کرامت بزرگت این طایفه چهار

حاصل ادب بسیار یا مسکوت اسپباب لذت و لیب و قدرت بر زیادت از مقدار
ضروری می بقب مانند آنکه شخصی مخدوم چهلگنی بود و مالابد او همه وجع مکنی و با مانع بودن
در طریق این اسپباب سه گانه چنانکه شخصی با دیگری احسان کند چنانکه ازین سه وجه
و دو سبب دیگر بود اسپب خفاق کرامت را نیز یک اکثر اهل بدن جاهلیت و آن
غلبه بود و حسب اما غلبه چنان بود که کسی در یک کار یا در کارهای بسیار بر اکثر
آید یا پیش خود یا بنویسند انصار و اعوان از قسط قدرت یا از کثرت عدد و
شهرت بدین معنی غنی عظیم باشد نیز یک این جاهلیت تا بعدی که مغبوطترین
آزاد اند که کسی گروهی بدو شود و او برساند و او بهر که خواهد تواند رساند و اما حسب
آن بود که پدر آن او بسیار یا کفایت ضروریات یا نفع غیر با جلالت و اسپب
موت بر دیگران غالب بوده باشند و معامله در کرامت تساوی شپه بود معانی
اهل نازار و در پس این مدینه کسی بود که اهلیت کرامت پیشتر دارد از همه اهل
یعنی حسب او از احسان همه پیشتر بود اگر احسان حسب را کند یا بسیار او پیشتر
نود اگر احسان نفس را پیشتر کند و اگر احسان نفع او کنند بهترین روشی
که مردمان بسیار و ثروت بهتر تواند رسانند از قبل خود یا از پس نیز هر دو فطرتی
و ثروت بر ایشان بهتر تواند کرد بشرط آنکه غرض او کرامت بود نه بسیار و یا ایشان

لذات زودتر و پیشتر رساند و او طالب کرامت بود نه طالب لذت و طلب
کرامت آن بود که خواهد که مرج و اجلال و تعظیم او بقول و فعلش شرح شود و در ذکر
اهم در زمان او و بعد از او را بدان باید کنند و چون پس در اکثر احوال بسیار
محتاج بود چه ایصال اهل مدینه بمنافع بی بسیار ممکن نبود و چند آنچه افعال این پس
بزرگتر احتیاج او پیشتر و باشد که او را در نور چنان بود که اتفاق او از روی کرم
و حریت است نه از جهت التماس کرامت و آن مال که صرف کند بخرید
پستانداز قوم خود یا بر محل غلبه جاهلی را که مضاد است ایشان کند در احوال
و یا نوعی از ایشان خدی در ضمیر داشته باشند فرزند و اموال ایشان در بیت المال
خود جمع کند پس نفع بکند تا اسی و صیتی کتاب کند و بدان صیبت و اسام
مالک رقاب شود و فرزند آن او را بعد از وصیب دهند و ملک بعد از خود
بفرزند آن دهد و تواند بود که خود را تخفیف کند اموالی که نفع آن دیگران نرسد تا آن
اموال سبب استحقاق کرامت او شوند و نیز باشد که ما کفای خود از ملوک
اطراف کرامت کند بر سپیل و ضمه یا مراحه تا همه انواع کرامت استیفا
کرد باشد و چنین پس خویش را بتجلی و زینتی که مستعدی بها و جلالت و عظمت
شان او بود از اصناف پیوسات و مفروشانت و خدم و جنابت منجلی کرد

تا وقع او پیشتر شود و مردمان را بحجاب از خود باز دارد تا سبب استیفا و چون
ریاست او ثابت شود و مردمان بعبادت کمر بند که ملوک و روسای ایشان
هم از آن جنین باشند مردمان را مرتب گردانند در مراتب مختلف و هر کس را
بنوعی از کرامت که اهلیت او اقتضا کند مخصوص کند مانند بسیاری مال باسی نام که
با چیزی دیگر تا بدان تعظیم امر او حاصل آید و نزد دیگرین مردمان بدو کسی بود که او را
بر جلالت معونت ریاست کند و طالبان کرامت مدد و قربت جویندین
و سبب تا کرامت ایشان زیادت شود و اهل این مدینه مدین کبر را که غیر
ایشان بود مدین جاهلیت شمرند و خود را فضیلت منسوب دارند و شیشه
مدین جاهله مدینه فاضله این مدینه بود خاصه که مراتب ریاست بر قلت و کثرت
نفع متذروند و چون کرامت در امثال این مدینه مافراط رسد مدینه جباران شود
و نزدیک بود که با مدینه غلبه کرد و اما مدینه غلبه اخیل جاهلیتی بود که
تعاون کند گردان سبب کند تا ایشان را بر دیگران غلبه بود و این تعاون میکنند
که همه جاهت در محبت غلبه اشراک داشته باشند و اگر چه غلبت و کثرت
مشاورت باشند و عایت غلبه منسوخ بود و بعضی باشند که غلبه برای خون رخنند
و بعضی باشند که برای مال بردن خوانند و بعضی باشند که غرض ایشان استیلا

بر نفوس مردمان و پند که گرفتن ایشان و اختلاف اهل این مدینه بحسب قسط و
فصو این محبت بود و اجتماع ایشان بحسب غلب بود و طلب و مایه
اموال با ایزواج و نفوس تا از دیگر مردمان اشراغ کنند و لذت ایشان در مختصر
و اذلال بود و بدین سبب گاه بود که بر مطلوب نظر پانندی آنکه کسی را فریبند
و بدان مطلوب التفات کنند و از آن درگذرند و از ایشان بعضی باشند که قهر
بطرفین کید و فریب و دسپت تر دارند و بعضی باشند که بمکاره و مکارانه
دو شتر دارند و بعضی باشند که هر دو طرفین استعمال کنند و سپهر بود که گمان
که غلبه برد ما و اموال بطرفین قهر خوانند چون بسر شخصی خسته رسد بضر خون و مال
مشغول نشوند بلکه او را اول پیدار کنند و گمان زنند که قتل او در حالی که او را مکان
مقاومنی بود بهتر باشد و آن قهر در نفوس ایشان لذیذ تر آید و طبیعت این طایفه
اقتضای قهر کند علی الاطلاق الا آنکه از قهر اهل مدینه خود امتناع نمایند بسبب
اجتناب تعاون بگذر در تقا و در غلبه و سپس این جماعت کسی بود که تدریجاً در
استعمال ایشان از جهت مقاتله و مکر و غدر آوردن با خراج نزد گیرنده و دفع
غلب خصمان از ایشان بجز نروانند کرد و سیرت این جماعت عداوت
بهمه خلق باشد و رسوم و سنن ایشان رسوم و سننی بود که چون بران بودند بکینه

باشند و شانس و فتنه ایشان کثرت غلبه ما قیظیم امر ان باشد و عنافرت او کی کسی
و ابتدا که اعدا و نوبتهایی که او غلبه کرده باشد پیشتر بود و آلات غلبه مانسانی بود چون
تدریج و با چسبانی چون قوت و یا خارج از هر دو چون سلاح و از اخلاق
جماعت جدا بود و سخت دلی و زود خشمی و کینه و خرد و حرص ریسباری
و شرب و جماع و طلب آن از وجهی که متعارف نشود و اذلال بود و باشد که
اهل این مدینه همه جلالت را درین سیرت شاکت بود و باشد که مغلوبان هم با
ایشان در یک مدینه باشند و اهل غلبه در مراتب متفاوتی و مختلف و احکام
ایشان یا غفلت و کثرت نوبتهایی غلبه بود یا غریب و بعد از ریس خود یا بشد
قوت و رای و ضعف آن و باشد که قاهر در مدینه یک شخص بود و باقی
الآت او باشند در قهر خدایشان از طبع ارادتی نبود بدان فعل و لکن چون
قاهر امور معاش ایشان مکنی دارد او را معونت کنند و این قوم نسبت ما او
بمهرت جوانج و سکان باشد نسبت صبیاد و بیعت اهل مدینه او را بمهر
بندگانی باشند که خدمت او میکنند و نماز و نماز و مزارع مشغول می باشند و
با وجود او مالک نفس خود نباشند و لذت ریس ایشان در لذت غیر بود
پس مدینه مغلوب رسه نوع بود یکی آنکه همه اهلش مغلوب خوانند و دوم آنکه

بعضی از آنهاشن و سپوم که یک شخص تنها که زمین بود و کسانی که بخت
نچسبیل ضرورتیات یا بسیار بالذات یا کرامات خوانند بخت را با اهل
آن مدن با بختند که یاد کرده آمد و بعضی از حکما ایشانرا نیز از مدن تعلیمی
و این طایفه نیز بر سه وجه باشد هم بران قیاس و باشد که عرض اهل مدینه هر
از غلبه و یکی ازین مطلوبات بود و بدین اعتبار متعلمان سه صنف باشند
یکی که لذت ایشان در قهرتها بود و مغایره کند بر سر چیزهای خیس و چون
قادر شوند بسیار بود که ترک آن کبر بد چنانکه عادت بعضی از عرب است
بوده است و دوم آنکه قهر در طریق لذت استعمال کنند و اگر بی قهر مطلوب
نیابند این شمال قهر کنند و سپوم آنکه قهر با نفع مقارن خوانند و چون نفع از
بذل خبری یا از وجهی دیگر بی قهر بدشان رسد بدان التفات ننمایند و قبول
کنند و این قوم خود را بزرگ بستان شهرند و اصحاب رجولت خوانند
و قوم اول بر قدر ضروری افتخار کنند و عوام باشد که ایشانرا بران مدح گویند
و اگر ارام کنند و بجان کرامت نیز بود که ارتکاب این افعال کنند در طریق
الکتاب کرامت و بدین اعتبار چهاران باشند چه جبار محبت کرامت
بود با قهر و غلبه و چنانکه از خواص مدینه لذت و مدینه بسیار است که جهان ایشانرا

بکسخت و اندک و از مدن دیگر فاضلتر شهرند از خواص مدینه ثعلب است که
ایشانرا بزرگ بخت و اندک مدح گویند و باشد که اهل این سه مدینه تکبر شوند و
بدیکران اسپهانت کنند و بر تصلف و افتخار و عجب و بخت و مدح اقدام
نمایند و خود را لقبهای بگوشند و مطبوع و ظریف خود را کشانند و دیگر مدعا
ایله و کج طبع بیند و همه خلق را نسبت با خود ارجمن دانند و چون نخوت و کبر
و تسلط در دماغ ایشان نکلن با بد در زمین جباران آیند و بسیار بود که محبت کرامت
طلب کرامت بخت بسیار کند و اگر ارام غیر از روی التماس بسیار کند
از و ما غیر او و ریاست و طاعت اهل مدینه هم بسبب مال خواهد و باشد که بسیار
بخت لذت و لهو خواهد و چون حرمت زیادت بود مال بهتر بدست آید
و با مان لذت آسان تر توان پیید پس طالب لذت باشد که طالب
حرمت کرد و ازین سبب و چون او را نفوقی و ریاستی حاصل شود بویست
آن حال است بسیار بسیار کسب کند مانند ان مشروبات و مسکوحاتی که در کسبت
و کسبت زیادت از آن بود که دیگری را دوست دهد بدست آوردنی جمله تر
این اعراض را با یکدیگر و جوهر بسیار بود و چون بر بسایط و قوف افتاده باشد
معرفت مرکبات آسان کرد و اما مدینه اجار و آنرا مدینه چاکت خوانند

اجتماعی بود که هر شخصی در آن اجتناب مطلق و مخفی باشد بانیس خود تا آنچه خواهد
کند و اهل آن مدینه متساوی باشند و یکی را بر دیگری مزید فضل تصور نکنند و اهل
این مدینه جمله اجراء باشند و نفوق نبود میان ایشان الا پسبی که مزین خربت بود
و درین مدینه اختلاف بسیار و سهم مختلف و شہوات متفرق حادث شود
چند آنکه از عذر و حیرت تجاوز بود و اهل این مدینه طوایف کردند بعضی متشابه و بعضی
متشابهین و هر چه در دیگر مدن شرح دادیم چه شریف و چه خسیس در طوایف
این مدینه موجود بود و هر طایفه را رپسی بود و جسمه و زایل مدینه بر روستا
باشند چه روستا را آن باید کرد که ایشان خوانند و اگر تا آن کرده شود میان
نبر پس بود و نه مراد پس الا آنکه محسودترین کسی نزدیک ایشان کسی بود که در
خرت جماعت کوشد و ایشان را با خود گذارد و از اعداد اسگاه وارد و در شہوات
خود بر قدر ضرورت اقتضار کند و مکرم و افضل و مطیع ایشان کسی بود که بدین
خصایل متخی بود و هر چند روستا را با خود مساوی دانند چون از و خبری بشنید از پیش
شہوات و لذات خود و کرامات و اموال در مقابل آن بدو میدهند و بسیار بود
که در چنان مدن میمانی باشند که اهل مدینه را از ایشان اشرفی نبود و کرامات و
اموال بدیشان میدهند از جنت جلالتی که ایشان را تصور کرده باشند با اهل مدینه در

طبیعت با برپا پستی محمود که بارش بدیشان رسیده باشد و محافظت آن خن اهل
مدینه را بر عظیم او و او را و طبعاً و جملگی اغراض جانانیت که بر شهر ویم درین مدینه بر تمام
و جوی و بسیارترین مقداری حاصل توان کرد و این مدینه معجب ترین مدن است
و مانند جاه و شتی تمایز و اصبع مننون را اپنے باشد و همه پس مقام انجامد
و در چه هر کسی به او عرض خود تواند رسید و از خجست ام و طوایف روی
بدان مدینه نهند و در کمترین مدتی این شهر شود و توالد و شناسن بسیار بدیداید و اولاً
مختلف باشند در فطرت و تربیت پس در یک مدینه مدینهای بسیار حادث
شود که از آن یکدگر متمیز شوند و اگر اجزای بعضی در بعضی داخل و هر جزوی بگانی دیگر
و درین مدینه میان غریب و مقیم فرقی نبود و چون روزگار براید فاضل و حکما و شعرا
و خطبا و هر صنفی از اصناف کاملان بسیار که اگر ایشان را القاط کنند اجزای مدینه
فاصله نوانند بود بدیدانند و همچنین اهل شهر و نقصان و هیچ مدینه از مدن جانانیت
بزرگتر ازین مدینه نبود و خیر و شر او بغایت برسد و چند آنچه بزرگتر و با صفت
بود شر و خیر او پیشتر بود و ریاسات مدن جاهله بر عدد مدن مقتدر بود
و عدد آن شش است چنانکه گفتم منسوب بدین شش خیر ضرورت
بایست با لذت با کرامت مانگله با حریت و چون رپس ازین منافع ممکن بود

گاه بود که ریاستی ازین ریاست بجائی که بذک کنند بخرد و خاصه ریاست
مدینه احرار که آنجا کسی را بر کسی ترجیح نیست پس ریاست ریاست
دست یار در عوض مالی با نفعی که از دست نماند و در پس فاضل در مدینه احرار ریاست
شوند کرد و اگر کند مخلوع شود یا مستول یا مضطرب الزیاده زود می شناسد
او بسیار بود و همچنین در مدین دیگر ریاست فاضل را بکلین کنند و آنجا مدین فاضله
و ریاست فاضل از مدین ضروری و مدین جاهت آسان تر از آن بود که از دیگر
مدین و یا مکان نزدیکتر و غلبه با ضرورت و بیار و لذت و کرامت اشتراک
کنند و در آن مدین بپستی مدین مرتبه نفوس تفاوت و غلط و بجا و کپشتها
مرتکب موصوف بود و ابدان بشدت و قوت و بطش و صبر و سلامت سلاح
و اصحاب مدینه لذت را شن و حرص و اجماد تر از اید بود و پلین طبع و ضعف
رای موسوم کردند و مانند که از غلبه این سبب قوت غضبی در ایشان چنان متسخ
شود که آنرا اثری باقی نماند و در آن مدینه ماطفه خادم غضبی بود و غضبی خادم
شوی بر عکس اصل و باشد که شهوت و غضب بشارت اسپندان چنانکه از
باو پیشینان عرب و صحرانشینان ترک گویند که شهوات و عشق زان
ایشان بسیار بود و زانرا بر ایشان شیط بود و مع ذلک خونهار بزند و غنا

رز ندانست اصناف مدین جاهله و اما مدین فاضله که اعتقاد اهل آن مدین
اعتقاد اهل مدینه فاضله بود و در افعال مخالف ایشان باشد حیرات و اندامان
تسک نمایند و بهوا و ارادت بافعال جاهلت پس کنند ایشان را مدنی بود بعد از
و با پستی فاضل سخن در آن احتیاج نبیند و اما مدین ضاله آن بود که سعادت و
بسعادت چینی تصور کرده باشند و بهوا و بهوی مخالف خود قوت کرده
و افعال اراپی که بدان بخر مطلق و سعادت ابدی شوان سپید در پیش گرفته و عدد
نهایتی شود اما کسی که عدد مدین جاهله تر کند و بتواند این ایشان بکند منصور شود
او را معرفت افعال و احکام ایشان آسان بود و اما نوابت که در مدین فاضله مدینه
مانند کرده در میان کسدم و خار در میان کشت زار بچ صیف باشد اول مراسم
و ایشان جماعتی باشند که افعال فضیلا از ایشان جدا در شود اما بجهت اغراضی که
جز سعادت مانند لذتی با کرامتی و دو دم مخرفان ایشان بجهت می باشد که بنای
مدین جاهله باطل باشند و چون توان این اهل مدینه فاضله مانع آن بود از امور
از تفسیر ما هوای خود موافقت دهند تا مطلوب بر پسند و بهوم بایشان
جامعی باشند که بکلی فضیلا را راضی شوند و میان بکلی بکلی کنند پس فعلی از افعال پس
که موافق طبع عوام نباشد ایشان را از ظلمت او بیرون آرند و چهارم از افعال

و ایشان جماعتی باشند که قصد شرف تو این کنند اما از سبب سوء فهم را غرض
 فضلا واقف نباشند از این معانی دیگر حمل کنند و از حرف انحراف نمایند و مانند که
 این انحراف معارف انحراف است و از بیعت و عفا و خالی بود و بارشاد ایشان امید
 باید بود و پشم مغالطان ایشان جماعتی هستند که تصور ایشان نام نبود و چون رخا
 واقف نباشند و از جهت طلب کرامات بجهل معترف نشوند بر روی
 سخنپایی که سخن مانده میگویند و انرا در صورت ادله بگویم بنمایند و خود میخیزند
 و هر چند عدد نوابت زیاد است از این اعداد تواند بود اما ایراد آنچه در خبر
 امکان آید بودی بطویل نیست سخن در اقسام اجتهادات مدنی و بعد از این
 در جزو بابت احکام تمدن گویم و از بابی سبحانه باری خواهم آنه خیر موفقی
فصل چهارم در سیاست ملک و ادب ملوک
 چون از شرح اصناف اجتهادات و ریاستی که باز ای هر چه پیشی باشد فارغ شدیم
 اولی آنکه شرح کیفیت معاشرت جزوی که میان خلق باشد مشغول شویم و ابتدا
 بشرح سیرت ملوک کنیم گویم سیاست ملک که ریاست ریاست بر روی
 بود و هر یکی را عرضی باشد و لازمی اما اقسام سیاست یکی سیاست فاضله باشد
 که از امامت خوانند و عرض از ان تکمیل خلق بود و لائش مثل سعادت دوم

سیاست ناقصه بود که از ان مقلب خوانند و عرض از ان استعباد خلق بود و
 لائش مثل مساوت و عدالت و سایر اول تمسک به عدالت کند و رعیت را
 بجای اصدق و اورد و مدینه را از خیرات عامه ملوک کند و خویشین را مالک شهوت
 و اورد و سایر دوم تمسک بچو کند و رعیت را بجای خول و عید دارد و مدینه
 شر و عام کند و خویشین را بنده شهوت دارد و خیرات عامه امن بود و سکون
 و مودت با یکدیگر و عدل و عفاف و لطف و وفا و امثال آن و شر و رعایه
 بود و اضطراب و شایع و جور و حرص و عنف و غدر و خیانت و سحر کی و پادشاهی
 و مانند آن و مردمان در هر دو حال نظر بر ملوک داشته باشند و اقتضای سیاست
 ایشان کنند و از اینجا گفتند اند که التماس علی دین ملوک هم و التماس
 بزمانهم البته هم با پیغمبر و یکی از ملوک گوید سخن از زمان و طالب ملک باشد
 که بسفوح صفت خلعت بود یکی ابوت چه حسب موجب استتالت و لها
 افتاد و وقع و سپیدت در چشمها باشد باسانی و دوم علومت و آن بعد از تند
 قوی نفسانی و تعدیل غضب و وقع شهوت حاصل آید و سوم منانت رای
 و آن بنظر دقیق و بخت بسیار و فکر صحیح و تجارب مرضی و اعصاب از حال
 که دشمنان حاصل آید و چهارم عنایت تمام که از اعظم الرجال و غم الملوک

گویند و این فصلی بود که از ترکیب رای صحیح و ثبات تام حاصل آمد و اکتساب
سبب فصاحت و اجتناب از هیچ رویت بی این فصاحت بهتر نشود و خود
اصل باب درین خبر است اینست و ملوک محتاج ترین خلق باشند بدان چنین
گویند که در مامون خلیفه مشورت کل خوردن بدید آمد و اثر نکاست بر او ظاهر شد
و در از است آن اطبا مشورت کرد و اطبا مجتمع شدند و در علاج این مرض
اصناف مدداوات استعمال فرمودند چیزی از آن بجز مرقون نباید تا
که در حضور او اندیشه علاج میگردید و با خضار کنب و او و بی اثرت رفته بود
یکی از مدداوات آن حال مشاهده کرد و گفت یا امیر المومنین فاین غرضت من عرنا
الملوک مامون اطبارا گفت از علاج من فارغ باشی که بعد ازین معاودت
آن حال از من بجان باشد و پنجم صبر بر مقامات شداید و ملازمت طلبت من است
و طالت که متعجب همه مطالب صبر بود چنانکه گفته شد **فصل در**
اخلاق بزی الصبر ان بطنی بجا جنبه ماه و مدمن الفرج للابواب ان بجا
و ششم بسیار و مفسد هم اعوان صلیح و ازین خبر حال ابوت ضروری
نباشد و اگر چه از تاثیر عظیم بود و بسیار و اعوان متوسط چهار فصلت دیگر یعنی
ممت و رای و غمیت و صبر اکتساب توان کرد و بیاید و نیست که ظهر بعداً

نقدی و تن را بود یکی طالب دین و دیگر طالب ثمار و کسی که غرض او در
شماره غیر این دو چیز بود در اکثر احوال مغلوب باشد و ازین دو یکی محمود است
و آن طلب دین حق بود و دیگر مذموم و اسپه خفاق ملک بختت کسی را بود
که بر علاج عالم چون بیمار شود قادر بود و بخطر صحت او چون صحیح بود قیام نمود
چه ملک طیب عالم بود و مرض عالم از دو چیز بود یکی ملک ثعلبی و دیگر
تجارب هرجی اما ملک ثعلبی قبیح بود لذاته و تنو پس فاسده را پس ناید
و اما تجارب هرجی موم بود لذاته و تنو پس شیریه را ملذ نماید و ثعلب اگر چه
شبه بود بملک و لیکن در حقیقت ضد ملک بود و باید که مغز باشد نیز و یک
ناظر در امور ملک که بناوی و دلنها از اتفاق را بهای جماعتی خیره که بگذرد را در **تعالی**
و نظایر بجای اعضای یک شخص باشند پس اگر ان اتفاق محسوس بود و دولت
حق باشد و الا دولت باطل و سبب آنکه بناوی و اول اتفاق است آن
که هر شخصی را از اشخاص انسانی قوتی متحد و باشد و چون اشخاص بسیار جمع آیند
قوتهای ایشان اضعاف قوت هر شخصی بود لایحاله پس چون آن اشخاص در
و اتحاد مانند یک شخص شوند در عالم شخصی از خاصیت باشد که قوت او آن قوت
بود و چنانکه یک شخص با چندان اشخاص تفاوت است شواهد کرد اشخاص بسیار که

مختلف الارادته باین آلا سوا باشند نم علیه شوند که چه ایشان غیرت میکنند
شخص باشد که بصارت کسی که قوت او اضعاف قوت این یک شخص
بوند بر خیزند و لا محاله همه مغلوب باشند مگر که ایشان را نظامی و مالنی بود که قوت
جهت با قوت آن قوم تکافی نواند کرد و چون جماعتی غالب شوند اگر
ایشان را نظامی بود و اعتبار عدالتی کنند دولت ایشان مدتی بماند و الا بزودی
ملاشی شود چه اختلاف دواعی و اسوا با عدم آنچه مفصلی است و بود پس ندعی اخلا
باشد و اکثر دولتها و ام که اصحاب آن غرضهای ثابت بوده اند و شرایط
رعایت میکرده در برابر بوده است و بسبب توقف و انحطاط آن
قوم در مقیسات مانند اموال و کرامات بوده چه قوت و صولت انضای
پس کتار این دو جنبه کند و چون ملا پس آن شوند هر ایه ضعفای عقل
بر آن رغبت نمایند و از مخالفت سیرت ایشان بدگیران سرایت کنند تا
اول گذارند و بترت و نعمت جوئی فحوش عیشی مشغول شوند و اوزار حرب و
دفع بسند و ملکاتی که در مقابلت کتاب کرده باشند فراموش کنند و بختها را
و آسایش و عظمت میل کنند پس اگر در انشای ارجحان خصمی قاهر قصد ایشان کند پس
جماعت بر آسان بود و الا خود کثرت اموال و کرامات ایشان را بر کبر و

دارد تا شازع و مخالف ظاهر کنند و بیکدیگر رخنه کنند و چنانکه در مبداء دولت
هر که بمقاومت و منافست ایشان بر خیزد مغلوب گردد و در انحطاط بقا و است
و منافست هر که بر خیزد مغلوب گردند و ندیر خط و دولت بدو چیز بود یکی
تالیف اولیا و دیگر تفرغ اعدا و در آثار حکما آورده اند که چون سپکند ز
ملکت دار اعلیه کردیم را با آنست و عدنی عظیم در مدانی جلد و سپلا خنای سپا
و عدوی این است و آنست که در غیبت او باندگ مدتی از ایشان طالبان
دارد بر خیزند و ملک روم در سیر این کار شود و اسپتینال ایشان از قلعه دیار
و معدلت دور بود درین اندیشه منخس شدند و از حکیم ارسطاطالپس استنار
کرد حکیم فرمود که اراسی ایشان منخس کرد آن با یکدیگر مشغول شوند و توار ایشان
یابی اسکندر ملوک طوایف را بنشانند و از عدا و ناعدا در شیر ما یکدیگر
را اتفاق کلمه که با آن طلب شار مشغول نوانند شد اتفاق نیست و بر پادشاه و
بود که در حال رعیت نظر کند و بر حسب قوا این معدلت تو فرغاید چه قوام
بمعدلت بود و شرط اول در معدلت آن بود که اصناف خلق را با یکدیگر
داده چه چنانکه از هر چه معتدل تکافی چهار عنصر حاصل آید استقامت منزل
تکافی چهار صنف صورت بندد اول اهل قلم مانند ارباب علوم و معارف

و فتنه و فساد و کتاب و حساب و مهندسان و بنحان و اطباء و شعرا که قوام
دین و دنیا بوجود ایشان بود و ایشان ثبات آب اند در طبایع و دوم
اهل شمشیر مانند مخالفه و مجاهدان و بطور و غازیان و اهل ثغور و اهل بلخ و سجستان
و اعوان ملک و جارسان دولت که نظام عالم بتوسط ایشان بود و ایشان نیز
اتقان اند در طبایع و سوم اهل محاسبه چون تجار که بضاعات از انفعالی
برند و چون مخزنه و ارباب صناعات و حرفه و جیات خراج که همیشه
نوع بی تعاون ایشان مشغول بود و ایشان بجای سواد اند در طبایع و چهارم
اهل مزارعه چون بزگران و دمنغان و اهل حرث و فلاحت که اقوات
عمه جلالت مرتب دارند و بقای ایشان خاص نیاید و ایشان محبان بود و ایشان
بجای خاک اند در طبایع و پنجم از غلبه یک عنصر بر دیگر عناصر اخراج
مزاج از اعتدال و از خلل ترکیب لازم آید از غلبه یک صنف از این اجناس
بر صنف دیگر اخراج امور اجتناب از اعتدال و فساد نوع لازم آید و از
الفاظ حکما درین معنی آمده است که فضیله العلاجین هو التعاون بالکمال
و فضیله التجار هو التعاون بالاموال و فضیله الملوک هو التعاون بالارباب
و فضیله الالهیین هو التعاون بالکمال بحقیقت شمس جمیعاً بنیا و نون علی عازة آنگون

با بخت و انصاف و شرط و دوم در معدلت آن بود که در احوال و انفعال
نظر کند و مرتبه هر یکی بقدر اسپنخاف و اسپنخاف تعیین کند و سوم در مان شیخ
باشند و صنف اول کسانی که بطبع خیر باشند و خیر ایشان متعدی بود و این طبایع
خلاصه آفرینش اند و در جوهر مشاکل زمین اعظم پس باید که نزد یکترین کسی که پادشاه
بود این جلالت باشد و در فطیم و توفیر و اکرام و بچشم ایشان هیچ دقتی عمل نماید
که داشتند و ایشان زار و ساری باقی خلق باید شناخت و صنف دوم کسانی
که بطبع خیر باشند و خیر ایشان متعدی نبود و این جلالت را عزیز باید داشت
و در امور خود مزاج العله گردانید و صنف سوم کسانی که بطبع خیر باشند و خیر
و این طبایع را این باید داشت و بر خیر تعیین فرمود تا بقدر اسپنخاف و بچشم
و صنف چهارم کسانی که خیر ایشان متعدی نبود و این جلالت را
و ایشان باید فرمود و بمواعظ و رواج و ترغیبات و ترسبات شارت و انداز
کرد تا اگر طبایع خود باز گردانند و خیر گردانید و الا در سوان و خواری میباشند و
صنف پنجم کسانی که بطبع خیر باشند و خیر ایشان متعدی و این طبایع خیرین خلایق و
رواله موجودات باشند و طبیعت ایشان ضد طبیعت زمین اعظم بود و منافات
میان این صنف و صنف اول ذاتی و این قوم را نیز مراتب بود که روحی را که

اصلاح ایشان امیدوار بود با نوع تا و پس و زجر اصلاح با دیگر کرد و الا از شر منع کرد
و کروهی را که اصلاح ایشان امیدوار نبود اگر شر ایشان شامل شود با ایشان
رعایت باید فرموده و اگر شر ایشان عام و شامل بود از ابلت شر ایشان
باید ابلت و از ابلت شر را مرتب بود بکسی حبس و آن منع بود از مخاطبه
با اهل مدینه و دوم قید و آن منع بود از تصرفات ^{بسی} و سوم نفی و آن
منع بود از دخول در تمدن و اگر شر او با فراط بود و مودی یا فها و افسا و نوع حکما
خلاف کرده اند در آنکه قتل او جایز بود یا نه و اطررها بهای ایشان است که بر قطع
عضوی از اعضای او که است شرارت او بود مانند پیت یا پای بازبان ^{با ابط}
جستی از جو پس او اقدام باید نمود و بر قتل البته تا سر نشاید چه تخریب نبای که
حق عزوجل خدین آثار حکمت در آن اظهار کرده باشد بر وجهی که اصلاح و جبران
بمسر نشود از عقل بعد بود و این از امالات که گفتم شرط باشد مگر شر او
بالفعل حاصل آید اما اگر شر او بیقوت بود و جیب و قید هیچ مگر و دیگر نشاید
که بدور سازد و فاعده کلی درین است که نظر در مصلحت عموم کنند بقتل
اول و در مصلحت خاص او بقتل ثانی مانند طیب که علاج عضوی معین بحسب
مصلحت مزاج همه اعضا کند در نظر اول و اگر چنان میند که از وجود آن عضو که فاسد

باشد فساد مزاج اعضا حادث خواهد شد بر قطع آن عضو اقدام کند و بدو ائمت است
و اگر این عمل متوقع بود عاقبت عنت بر اصلاح حال او محضور دارد نظر ملک
در اصلاح هر شخصی هم برین منوال باشد و شرط سپوم در عدالت آن بود
که چون از نظر در تکافی اصناف و تعدیل مراتب فارغ شود سوخت میان
ایشان در قسمت خیرات شرک نگاه دارد و اسپتحاق و اسپتند او را
در انعتاب بار کند و خیرات شرک سلامت بود و اموال و کرامات
و آنچه بدان مانده هر شخصی را ازین خیرات قسطی باشد که زیادت و نقصان آن
اقتضای جور کند اما نقصان جور باشد بر آن شخص و اما زیادت جور بود بر اهل
و باشد که نقصان هم جور باشد بر اهل مدینه و چون از قسمت خیرات فارغ شود ^{بطت}
آن خیرات کند بر ایشان آنچه چنان بود که گذارد که چیزی ازین خیرات است
کسی بیرون کنند بر وجهی که مودی بود بضر او یا ضرر مدینه و اگر بیرون شود عوض
با او سازد از آن جهت که بیرون کرده باشند و خروج حق از دست آید
یا با ارادت بود مانند مع و قرض و بیه بیانی ارادت بود چون غصب و سرقت
و هر یکی را شر ابطی باشد فی الجمله باید که بدل او رسد یا از آن نوع با از غیر آن نوع
تا خیرات محفوظ بماند و باید که عوض بر وجهی او رسد که نافع بود مدینه را یا غیر ضایع

آنکه حق خود را با نیش نماند بر وجهی که ضرری بحدیحه رسد جایز نبود و منع جور نشود و عقوبات
باید کرد و باید که عقوبات بر معاویر جور مخدّر بود چه اگر عقوبت از جور نشود
بعقدار جور باشد و بر جایز و اگر کمتر بود جور باشد بر مدینه و مانند که زیادت هم بود
بر مدینه و حکما خلاف کرده اند تا هر چوری شخصی جور بود بر مدینه مانده گسار
که گفته اند جور بر یک شخص جور بود بر مدینه گفته اند لغوا آنکس که بر جور کرده
عقوبت از جایز ساقط نشود و کسانی که گفتند اند جور بر جور بر مدینه بود گفته اند
بعقوا و عقوبت از جایز ساقط شود و چون از قوانین عدالت فارغ شود
احسان کند باز عایا که بعد از عدل هیچ فضیلت در امور ملک بزرگتر از احسان
نمود و اصل در احسان آن بود که خبر اتنی که ممکن بود زیادت بر مقدار واجب
بر ایشان رسد بقدر پیشخانی و باید که متعارف سپید بود چه فرو بهای ملک
از سپیدت باشد و استقامت و لها با احسانی حاصل آید که بعد از سپیدت استقامت
کند و احسان فی سپیدت موجب بطرز بر پستان و نخاس را ایشان و زیادت
عرض و طبع گردد و چون طامع و حرصی شوند اگر همه ملک بک تن به دارو
راضی کردند و باید که رعیت را با لثرام قوانین عدالت و فضیلت تکلیف کند
که چنانکه توأم بدن طبیعت بود و توأم طبیعت نبض و توأم نفس عقل توأم

ملک بود و توأم ملک سیاست و توأم سپاسست حکمت و چون
در مدینه معارف باشد و ناموس پس حق متدانی نظام حاصل بود و توجه بکمال موجود
اما اگر حکمت معارفت کند خدلان ناموس پس راه باید و چون خدلان ناموس پس
باید زینت ملک برود و نشانه بدیداید و رسوم فرودت مندر پس شهنش
سخت بدل کرد و باید که اصحاب حاجات را از خود محجوب ندارد
و سعایت سلیمان فی بنی نشود و ابواب رجا و خوف بر خلق مسدود نگردد
و در دفع مشغولان و امن بر آنها و حفظ ثغور و اکرام اهل باس و شجاعت تخصیص
جایز ندارد و مجالست و مخالفت با اهل فضل و برای کند و بلدانی که خاصیت
او تعلق دارد الثقات نماید و طلب کرامات و تعلبات نه با پیشخانی
نمکد و فکر از تدبیر امور بکل خط معطل کرد اند چه قوت فکر ملک در خواست ملک
بلین ترا از قوت لشکرهای عظیم باشد و جهل عبادی موجب و خاست عوا
و اگر شمع و انداز مشغول کرده و اعمال این امور کند خلل و وسن بکار مدینه راه
و اوضاع در بدل افتد و در شهوات مرضی شوند و کباب آن مسکند
تا سعادت شقاوت شود و اختلاف بنحس نظام هرج و اوصاح آن
و با پیشخانی تدبیر و طلب امام حق و ملک عادل احتیاج افتد و اهل

این قرن از افشای خبرات مبطل مانند و این جمله سوره تدریس بک تن باشد و جمله
 باید که با خود اندیشه کند که چون زمام حل و عقد عالم در دست تصرف من آمده است
 باید که در ساعات فراغت و راحت من بفراید که این تباہ ترین باب
 فساد برای ملوک باشد بلکه سپیل او آن بود که از سلامت لهو و راحت بل از
 سلامت امور ضروری مانند طعام خوردن و شراب خوردن و خواب کردن
 و معاشرت اهل و ولد در سلامت عمل و شیب و فکر و تدبیر افزایش و باید که اگر
 خود پوشیده و از دما بر حالت رای قادر بود و از انست مسافرت امن
 اگر دشمن خبر با بدخیز و فحش و دفع مذیپ را و کند و طریق محافظت اسرار
 با احتیاج بشاورت و استمداد عقول آن بود که مشاورت با اصحاب نبل
 و عمت و عزت نفس و عقل و تدبیر کند که ایشان اذاعت رای نکند و باضعای
 عقول مانند زمان و کوه کان البته گوید و چون را پی مصمم شود افغالی که ضد آن ای
 با افغالی که بناوی امضای آن رای بود آنچه کند و از میل سچی از طرف بیخ
 رای و طرف نفیض اجتناب نماید که هر دو محل منته منت و طریق استنباط و
 استکشاف آن فکر بود و باید که دایما منبیا و مخپسان نفیض از امور پوشید
 و خصوصاً احوال دشمنان مشغول باشند و از افعال دشمنان و خصوصاً راهبای

ایشان معلوم کنند چه بزرگترین سلاحی در مقابلت اضداد و قوف بود بر تدبیر است
 و طریق استباط رای زرگان آن بود که در احوال ایشان از اخذ غم و اعدا عدت
 و انبست و جمع معزفات و تفریق مجتمعات و اساک از آنچه با شتر
 آن محمود بود باشد مانند احضار غایبان و اشارت بحیث حاضران و با
 در نفیض اخبار و حرص زاید نمودن بر استکشاف امور و استنباط احادیث
 مخلط و احساس بیخبری را بد بر محمود و بر جمله در تعمیر امور ظاهر نظر کند و از مصداق
 موارد اموری که از بطنه و خواص چون اهل حرم معلوم کرده و آنچه از افوا که گویان
 و بندگان و حواشی ایشان که بخت عقل و تدبیر موصوف باشد استنباط افشا
 کند و بهترین راهی که شت مجادیت بود با هر کسی چه هر کسی را و پیشی بود که با
 شناسن بود و احادیث خود جمل و دقتی او بگوید و چون بجات و محاد
 بسیار شود بر کمون ضمه پدید ظاهر شود و باید که تا اذله با سم باز بخواند و نواز
 نیجا در یک طرف حکم کند فی الجملة این معنی طرفی استخراجه اندیشه های ملوک
 و بزرگان باشد و در معرفت آن فواید بسیار بود چه بجهت استمال آن در وقت
 حاجت و چه بجهت احراز از آن در وقت انبساط و باید که در استمال
 اعدا و طلب موافقت از ایشان بقصی آغایه نگوشد و تا مکن باشد جان سازد که بقا

و محاربت محتاج نکند و اگر اجتناب از نوع خالی نبود با بادی بود یا
وافع اگر بادی بود اول باید که عرض او جز بهر محض طلب دین نباشد و اگر
تفوق و غلبه اجترار کند و بعد از آن شرایط خرم و سود وطن تقدیم رساند
محاربت اقدام نکند الا بعد از وثوق بطرف رو با جستی که منفق الکلیه نباشد البته
بجرب نشود چه در میان دو دشمن رفتن مجاطع عظیم بود و ملک تا تواند
خود محاربت نکند که اگر شکسته آید تدارک شود کرد و اگر ظفر بدار قصوری
که توقع وسعت و رونق ملک راه باید خالی ماند و در تدارک کار کسی را
گذرد که به صفت موسوم بود اول آنکه شجاع و قوی دل باشد و بدان صفت شهرت
تمام یافته و چینی شایع کتاب کرده و دوم آنکه برای صایب و تدبیر نام
میخالی باشد و انواع جن و خدایع اسپنغال نوازند کرد و سوم آنکه محاربت
حروب کرده باشد و صاحب تجارت شده و تا بند نیز و چلیت شرف
اعداد اسپنغال ایشان بهتر شود اسپنغال آلت خرب از خرم دور بود و
ارو شیر مایک گوید اسپنغال عصا بنا بد کرد آنجا که ناز یا نه کفایت بود و اسپنغال
شمشیر نباید کرد آنجا که در بوس بکار توان داشت و باید که آخر همه تدبیرها
محاربت بود که آخر الدوا الکی و در تفرق کلید انگس با نوع جن و زویرا

و نامهای دروغ فرمود نسبت اما اسپنغال غلبه بر هیچ حال چار نبوده و منتهی
شرایط حرب سخط و اسپنغال اسوس پس و طلا به باشد و در حرب ریح تجار
اعتبار باید کرد و بر مخاطن آلات و مردان تا توقع سودی فراوان شود
اقدام نمود و در موضع حرب نظر باید کرد و جایگاه مردان چنانکه بصفت
و صلاحیت آن کار تر و دیگر بود اختیار کرد و حصار و خندق اسپنغال
نشانید کرد الا در وقت اضطرار چه اشغال این موجب تسلط دشمن باشد و کسی
که در اشغال حرب بمبار زنی یا شایخی ممتاز نشود در عطا و صیلت و ثنا و محبت او
بمالفت باید فرمود و ثبات و صبر اسپنغال کرد و از طریقت و تنور خرد نمود
و بدشمن چهره اسپنغال کرد و تا سب و عدت تمام اسپنغال کرد
از خرم نبود که کم من فیه فلیله غلبت فیه کیش و چون ظفر باید تدریس کند
و از اضیاط و خرم حسنی تا کم کند و تا ممکن بود که کسی راز نده اسپر توان گرفت
کنند چه در اسر منافع بسیار بود مانند سپی کردن و در سپینه داشتن و مال فد کردن
و منت بر نهادن و در فصل هیچ فایده نبود و بعد از ظفر البسته قتل نفر باید و عداوت
و منصب اسپنغال کند چه حکم اعدا بعد از ظفر حکم مالیکت و رعایا بود در آثار حکما
آورده اند که بار سطا لیس سپید که اسکندر بعد از ظفر بر شهری شمشیر از پیش

باز گرفت ارسطاطالپس بد و عتاب نامه نبشت و در انجا یاد کرد که اگر
پیش از طفره معذور بودی در قتل و شتمان خویش بعد از طفره چه عذر داری در
زیر دستمان خویش و اسپهسال عفو از ملوک نیکوتر از آنکه از غیر ملوک
چه عفو بعد از قدرت محمودتر و آنچه چه بیکو گفته است در باب عفو کسی که

گفته است
شعر

سالم پیش الضحی عن کل نوب ما وان کثرت منه علی ابجر اجم
وما التیس الا و احد من ثمن ما شریف و مشرف و مثقلم
فاما الذی فونی فاحرف قدره ما و انفع فیه ایمنی و آئمنی لازم
واما الذی دونی فان فال صنیعت ما اجابته عرضی ان لام لا بعم
واما الذی شلی فان زل اهنف ما تفضلت ان الفضل بائمنی حاکم
واما اگر در حرب و افغ باشد و قوت متفاوت دارد و جند باید کرد که بنوع
از انواع کمین بپوشون سر و شتمان رود چه اکثر اهل شهر مایی که مجاریت با
ایشان در بلاد ایشان اتفاق افتاده باشد مغلوب باشند و اگر قوت مساوی
ندارد در تدبیر حیون و خندقها جنباط تمام جای آرد و در طلب صلح بدل
اموال و اصناف جبل و مکاید اسپهسال کند ایت است سخن در سپاسات ملوک

فصل پنجم در سپاست خدمت و ادای ابناء ملوک

واما معاشرت با ملوک و در وسع رسوم مردم را چنان بود که در نصیحت و بیکو آهسته
ایشان بدل و زبان نضیب پر کنند و در اقبای محامد و سز معایب ایشان غایت
جهد مبذول دارند و در ادای حقوقی که بر ایشان شوبه باشد مانند خراج و خیران
الشریح صدر و خوشدلی اسپهسال کند و البته کرامت و انبساط خود را دهند
و در امثال اوام و نواهی بقدر طاقت ایستادگی نمایند و در نگاه داشتن چشم
سپست ایشان بمالفت بجای آرند و در اوقات نواپس و مکاره جان و مال
در پیش ایشان از روی محافظت دین و ملت و اهل دولت و شهر بدل کنند و گمانی که خدمت
ملوک موسوم باشند باید که بر طلب قریب ایشان اقدام ننمایند چه صحبت
سلطان بر دخول در آتش و گستاخی بسیار نیشیه کرده اند و کسی که بجوار و معتر
ایشان منحن بود لذت عیش و تمنع از غم بر او منتفی کرده و اما کسی که خدمت
ایشان مشغول باشد سپیل او آن بود که ملازمت کاری نماید که بعد از آن کار رود
و مواظبت کند بر وظیفه که متکفل آن شده باشد و جهد کند در آنکه نصیب العین مخدوم
باشد بهر وقت که او را طلب کند و از مداومت حضور که مودی بود بطلب
هم احراز نماید چه طالت از کثرت ازدحام مردم باشد و چون رحمت

نخن بر درگاه روسا پیشتر بود ایشان علامت اولی باشند و باید که هر کاری
که از مخدوم او صادر شود او را مدح گوید و آن کار را برابر اینی پندارند و چون
تا آنکه سنج کار نبود در دنیا که آزاد و وجه نبود یکی جمیل و دیگری قبیح پس در جمیل
هر کاری طلب کند و از احواله با مخدوم کند و در حضور و غیبت او بزرگتر افعال
او تو فرغاید و اگر نزد پسر مخدوم بد و حواله بود مثلاً این شخص وزیر یا شیر یا مسلم
بود و تعریف صلاح کارهای او برو واجب باشد باید که داند ملوک و روسا
مانند پیل باشند که از سر کوه در آید و کسی که بیک دفت خواهد که از آرزو
بمستی کرده اند هلاک شود اما اگر با اول مسکنت نماید و بعد از او لطیف یک
جانب او بخاک و خاشاک ملذذ کرد و اندر جانبی دیگر که خواهد تو اندر بر دست پیر
در صرف رای مخدوم از آنچه مخمّن نماید بود طریق لطیف و تدبیر باید پسر و بر
وجه ام و نهی او را بر هیچ کاری تحریص نفرمودن و وجه مصلحتی که در خلاف رای او
بود با او نماید و او را برو خاست عاقبت آن کار نشود و هر و بنیز در اوقات
خلوت و مواسفت با مثال و حکایات که دشمنان و چهل لطیف صورت
رای در چشم او مگویند کند و باید که در کتمان اسرار مخدوم مبالغت نماید ^{طریق}
اجتناب درین باب آن بود که احوال ظاهرا و بقدر استطاعت پوشیده بیدار

تا چون درین وجه کتمان مکنند سر پوشیده داشتن بر آسان شود و مخدوم را نیز که این
حال از او معلوم کرد و برود در افشای اسرار تمهت پندارند چه سر مکنوم از احوال ظاهر
بسیار شتر شود و در اشای آن روسا را بگمانی که در آن سر محل استناد بوده باشد
گمانهای بد حادث کرده و علت ظهور اسرار آن بود که امور عالم مملکت منضم است
و از بعضی بر بعضی دلالت توان ساخت و باید که داند ملوک و روسا را استیلا
که بدان منفرد باشند از غیر خویش و آن همه آنها آن بود که بدان از همه خلق اسپندار
و بعد خواهند خود را در آن و در سر چه کند نصیب شمرد و سبب این سیرت گزشت
مرح مردمان بود ایشانرا و نواز تر تصویب اعمال و اگر که از خاص عام در مسامح
ایشان ممکن یافته باشد و باید که به هیچ وجه در هیچ کار حرمی با مخدوم حواله نکند
و اگر چه با او در رعایت مبالغت باشد و اگر چیزی از او بپرسند قید باز نگوید
و اگر نما در سهوی کند و باز گوید بدان اعتراف نکند و اگر چه چنان بخدوم رسیده
باشد که از اقرار تا اخبار تفاوت بسیار بود و چون میان او و مخدوم حالی افتد که قبح
عاید باکی از سر و بود حجت کند در آنچه آن قبح بان خود کرده و برات ساخت
مخدوم از آن ظاهر کند و چون او بری آید نشود از اسپسبسی اندیشد از خارج که خواه
آن از نزدیک او نیز بگردد و عذر او در آن واضح بشود و در حسب مملکتی آنچه بگردد

مخدوم محبوب و مکروه بود نظر کند و ایشا محبوب او کند و اگر چه بر مکروه نفس خود
شکل مند و با خود متفر کند که در عبودیت هیچ چیز با منفعت نزار ترک خط نفس خود
بنود و چون این معنی متفر کرده باشد در معامله و مجاراه که میان او و مخدوم افتد
و خویش را در آن خطی بند ترک آن خط گیرد و از آن جنب نماید و خط پس
مستخلص گرداند تا متن خبر هم عاید با او باشد چه اگر در اول پستیهای حق خود
مشغول گردد از خلل خالی نماید و ترک امور از افشاء آن اولی و در جذب منفعت
از ر و سا بطلب عظیم بکار باید داشت و البته بر سوال و الحاح در آن اقدام
نمود و طبع و شن را بحال نداده بل قناعت و کوتاهی پستی عبادت باید گرفت
که خود و نیاز روی بگسی نهد که او از آن معرض باشد و اگر کسی امینت هیچ کند که بر آن
حرفین بود و جمد در آن باید کرد که از ر و سا و مخدوم آن اسباب منافع طلبد
نه نفس منافع مثلا اطلاق بیدر آنچه موجب افشای منافع و جمع فواید بود
تا هم از سوال فارغ باشد و هم بر منفعت بسیار ظفر نماید و حاصل این سخن آن
که نفع مخدوم طلبد نه از مخدوم چه هر که از ر و سا نفع گیرد از ر و ملول شوند و سر که
مدشان نفع گیرد و او را عزیزتر شهرد و خویشین در چشم مخدوم چنان نماید که کمتر کلمه
و اندک نرسعی که مخدوم فرماید حکمی اموال مشیبات خود بدل خواهد کرد چه اگر

چنین کند از طبع او مجال خود ایمن شود و اگر مناسبی بکار دارد و در حوص او
بیر کرد اند که آتمنوع محروص علی و المندول ملول منته و حمد کند امله
از جاه و مالی که کسب کند زینت و جمال مخدوم طلبد نه تحمل نفس خود
چه این نوع با پستیها تر دیکتر و بر وقت لا یتغیر و خدر کند از ارتجاع چیزی که
مخدوم بدان منفرد بود یا لاین رو سبای دیگر باشد مانند او و الا آن چیز را در حوص
ذباب و خود را در معرض هلاکت آورده باشد و در هیچ چیز استغناء نماید
از مخدوم و اگر چه چیزی خیر بود و در همه احوال قناعت و رضا بداید چه از مخدوم
بد و رسد شعار خود سازد و اگر در مقام سخط و ختاب مخدوم اقتدا البته از او شکایت
کند و عداوت و جمد بدل راه نبرد و وجه گناه با خود گرداند و بعد از آن سبها
کند و بطلب نماید با تجدید جالی که مزین سخط مخدوم باشد بنوعی که بدسترس حاصل کرد
و اگر پسگی از ولایت که ظالم و بدخوی بود سبب نکند که باید که دانند که او در میان
دو خطر افتاده است یکی آنکه با والی سازد و بر رعیت بود و دوران هلاکت
دین و مروت او باشد و دیگر آنکه با رعیت سازد و بروالی بود و دوران
دنیای نفس او بود و وجه خلاص ازین و ربطه پسگی از او چیز نواند بود مگر با
مفارقت کلی و با والی غیر مرضی پس هم جزو فایده محافظت طریق نباشد تا آن

که خدای تعالی مخالفت و مخالفت روزی کند و در او اب این المفعول آمده است
که اگر سلطان تراز بر او کرد اند نو او را خداوند کاروان و اگر در غریب تو زیاد
کند نو در عظیم او زیاد است کن و چون در خدمت او منزلتی بانی بطن لفظی مانند
تشریحات متواتر و عا در لفظی است شمال مکن که آن علامت وحشت و
پیکانی بود مگر بر سر حسیج که اینجا درین باب نصیبه نشاید کرد و با او تفریر کرده که
مرا نیز دیکت تو حقی است با سابقه خدمتی دارم بلکه تجدید صحبت و لواحق
طاعت سوابق حقوق را نیز دیکت او تازه بیدار و چنانکه لغزان اول را با جا
کند چه پادشاه حقی را که آخرش از اول منقطع بود و فراموشش کند و رحم با همه پس
منقطع و از او هیچ کار سخت تراز وزارت سلطان نبود که بجان او سخت
بسیار کند و حساد او اولیای سلطان باشند که در منازل و در داخل با او حسام
شمارک باشند و پیوسته طامعان منصب او منتور فرصتی جایان باز کشیده و
ایستاده و هیچ سلاح او را چون صحبت و استقامت نبود چه در سر و چه در علا
و باید که اگر توقف باید بر کید حاسدی با بیایست معاندی بظاهر چنان تراز
که او را بدان هیچ مبالغت نیست و در حضرت مخدوم ختمی و کپسته ز
از ایشان اظهار کند که موکد سخن ایشان کرده و اگر در مقام جواب و سوال
سناط

و جدال افتد جواب بوقار و حلم و حجت گوید که غلبه همیشه چلیم را بود و هم در آدا
ابن المفعول آمده است که شرایط خدمت ملوک ریاضت نفس بود بر مکرر
مواظقت ایشان در مخالفت رای خود و مقدر کردن امور بر سواي ایشان
اسرار و بحث ناکردن از چیزی که تراز بران و توقف نمسند و مجامده کردن در چیزی
رضای ایشان همه و چون و تصدیق اقوال و تزیین رای ایشان شرمناک پس و شرمناکی
و تفریب آنچه تراز دیکت خواشد و بجهت آنچه تراز دور کرد و اند و تخفیف نمود
بریشان و اجتناب نموند ایشان و بدل محمود در طاعت بجا و تکرار
کسی را که از عمل سلطان کز پر بود باید که عمارت آن جنبه بکنند که سلطان جالی بود
مردم و لذت دنیا و عمل کفر و اگر خدمت موسوم کرده باید که ششم سلطان
بشتم نشود و غلطت ایشان معلطت ندارد که با دعوت زبان کشاده کرده
بمراض مردمانی سپاس بفرستد پس بدین قدر با ایشان مواسات باید کرد
اندان پاک نداشتند و از سقوط طلب و منعم مخدوم تنجب باید نمود و با
در یک مجلس هیچ نباید آمد و از ثناء و تمجید خدرا و امتناع باید کرد چندانکه ششم
مخدوم ساکن شود و عاجظت او امیدوار بود انکاه اظهار مغذرت او را و آنچه
لطیف استعمال باید کرد تا با سر ضاید و هم در آداب ابن المفعول آورده است

که چون والی تو سخن گوید بدیل و گوش و جوارح و اعضا اصغای سخن او را با بش
 و هیچ فکر و عمل و نظر خیزی دیگر و بگسی مشغول مشو و در مجلس سلطان سرملوی
 که سر که بجنور او دوتن سر کوبند اکتس از ایشان کینه گیر و در سلطان این معنی
 بنما لعه نزنود و چون از کسی سوال کند تو جواب مده که آن سم خفت وزن
 تو اقتضا کند و سم پنهان ببا بل و مسول و مع ذلک اگر سائل گوید از توئی سم
 چه جواب دهی و اگر از جماعتی رسیده که تو از ایشان مانی بر جواب سبقت
 مطلب که دیگران خصم نوتشوند و بر سخن تو عیب جویند و بر عزت تو حمت کنند
 بل تا خیر کن تا دیگران بگویند و عیب و سزای سخن بدانی پس آنچه داری اگر بهتر بود
 عرضه میدار و اگر سلطان ترا عزیز دارد بر اهل قریب او خدمت قدیم نغمت و حموی
 که این خلق از اخلاق سنها بود و بعد آنکه مردمی را اگر پادشاه بود و اگر زبردست
 تا کسی مناسبی طبیعی بود و اگر چه اکتس در مرتبه ادنی بود و مواسفت و موافقت
 او ایثار کند و هر چند بطا سر از دور بود و بسبب آن اختیار روح باشد بر روح بسکون
 ایمن تواند بود اگر بر کسی تفوق و نغتم طلبی از آنکه اکتس او در باطن محسوم
 تو سپاسی بود که حق آن صبا مع نوان گذاشت پس هر دو عفت و نغتم و نغتم
 تو پیران آید و اگر پادشاه را پی زنده که تو از کاره باشی با او موافقت کن

۶۵
 و در آل غای و حقیقت دان که سلطان دوست نه تو پس اولی آنکه نوتما سبقت
 مراد او کنی نه آنکه از او مسکندت و مطا و عت الهام پس کنی و بحسب رای و
 سوای خویش سخن گوئی امیت تمامی سخن در آن **فصل ششم**
 در فضیلت صداقت و کینیت معاشرت با صدق چون مردم دنی با طبع است
 و تمام سعادت او نیز ذیک صداقتا دوست و دیگر شرکای او در نوع و هر که تا
 او با غیر او بود بهنایی کامل نتواند شد پس کامل و سعید کسی بود که در کتاب
 صداقتا غایت جند بدل کند و خیراتی که بدو تعلق گرفت باشد ایشانرا مثل
 کرد اند ما معاونت ایشان آنچه مانده حاصل نتواند کرد حاصل کند و در دست عم
 بوجود ایشان تمتع و التذایب یعنی حقیقتی و التذافی الهی چنانکه گفتیم نه
 لذتی حیوانی الا آنکه این قوم پس عزیزا وجودند و اصحاب لذت حیوانی
 و بهیچ کشتی پر الوجود و در معاشرت ایشان اقتضای بر اندک اولی چنانکه
 تمیزت کند و تو ابل باشد که هر چند در طعام بدیشان اجتناب بود اما
 بجای غذا بنه پیشد و اما صدق حقیقتی بعدد بسیار نتواند بود چه بسیار
 نادر بود و عفت از لوازم قلت باشد و چون محبت او با فراط کشت و محبت
 مغرط در پیشه احوال چنانکه گفتیم در میان دوزن اکتس پس صدق حقیقت

بعد بسیار نبود و لیکن حسن عشرتی و کرم قلبی که با او با سخاقت است تمام
بسیار گمان نمی آید سخاقت است تمام و بیکر و بجهت طلب فضیلت
مردم خیر فاضل در معاشرت معارف خود مسلک معاشرت اصدقا پیدا
و انما پس صداقت حقیقی کند از همه کس و ارسطاطالوس پس گفته است
مردم بد و پست محتاج بود در همه احوال اما در حال رخا از جهت احتیاج
و معاشرت ایشان و اما در حال شدت از جهت احتیاج بمواسات
و مواسات ایشان و بحقیقت احتیاج پادشاهان بزرگان و بزرگان تر میت و
اصطلاح مانند احتیاج در ایشان بود با بل اجیان و معروف و طلبت
صداقت که در خویش مفسور است مردمان را بهشت میگرداند و رشارکت در
معاملات و معاشرت بجز نهائی جمیل و مداجبت با یکدیگر و استماع در ریاضات
و صید و دعوات تا اینجا سخن حکیم است و انفسه اطلب پس گوید من عجب
میدارم از کسانی که اولاد خویش را اخبار ملوک و وقایع ایشان و ذکر جزو
و صفایع و اشعاعات خلق از یکدیگر می آموزند و در خاطر ایشان نمی آید که احادیث
الفن و اخبار کتاب مودت و آنچه لازم آن فضیلت بود از خیر است
شامل و محبت و مواساتی که پیش از آن ممکن نیست و حیات با قطع نظر از آن

۱۶
حال بود در ایشان مودت اولی بود چه اگر همه دنیا و رخا پس دنیا کسی را حاصل بود
و فایده این یک خصلت از مفسط زندگانی بر و بان بود بلکه تقای او منسبت
اگر کسی امر مودت خار و خرد شمر و بحقیقت خار و خرد است پس بوده باشد و اگر
کمان بود که تحصیل آن سانی صورت بند و کمان او خطا بود چه انسانی اصدقا
که بر یک اینچان بسیار و ثوق باز ایند سخت مغرور شوند و او عشتاق و من است
که قدر مودت و خط محبت از جلگی گنوزد و فایز عالم و ذخایر ملوک و تقای
که اهل دنیا را بدان رغبت بود از بخواهر بری و بحسری و آنچه از آن تمنع باشد
چون حرث و ائمه و انفسه و غیر آن پیشتر بود و تمامت این رخا پس در مودت
فضیلت صداقت بیفتد چه هیچ ازین جمله در وقتی که لوعت مصیبت محبت
روی نماید نافع نماید و دنیا و ما فیها بجای دو پستی منتهی که در موی مسکنت کند با
انعام سعادت و عاجل با اجل معاشرت و بدینند ایستند جدا کسی که بدان نعمت
عظیم غنیمت بیست بود و اگر چه از ملک عالم خالی بود و از و بیکو حال ترا که در ملک
ملک از چنین سعادت و محظوظ باشد چه کسی که مباشرت امور رعیت و سعادت
احوال ایشان و نظر در کلیات و جزویات ممالک و قانون احب باط
کرد او را و کوش و دو چشم یک دل و یک زبان کفایت نبود و چون

گوشها و چشمها و دلهما و ریهها پی شود که بعد و بسیار بود و معنی مانند گوش و چشم
 و دل و زبان او اطرافت ملک بر و نزدیک نماید و بی تخشعی بر اسرار
 و نیابت اطلاع باید و غایب را در صورت شاهدش مکن کند و از کجا این
 توقع داشت الا از صدق بی صدوق و چگونه در آن طبع توان افکند الا بوسیله
 رفیق شریف تا اینجا سخن حکیم است و چون معرفت حال این نعمت جلیل و فضیلت
 حظیر کرده آمد سخن در کیفیت است و انبساط باید گفت و بعد از آن بگوئی
 محافظت آن اشارت باید کرد و نا طالب این خلقت بمنزلت آن
 شخص نبود که گویند می فریب میجو است بگویند می آما پسید فریبشده چنان
 شد از آن وقتی عبارت کرده است **لقد**
 اعجز ما نظرات منک صبا و ما ان تحسب الشحم فمن شحم ورم
 علی الخیصوص مردم را که از حیوانات دیگر نصیب و احشایا و اطباء و فضیلت
 از روی ریا منفرد است مثلاً بزل مال کند با نخل تا جو و موصوف باشد و اقدام
 گذر از سوال حاجت با بجا است معروف کرده و دیگر حیوانات از نظر
 اخلاق خود تخاصی میکنند و از استمال پشمش و نصیبش و در باشند و
 طالب این فضیلت با عدم تمیز مثل کسی بود که بر طبع خاصش و قفس نبود

و اگر ثبات در چشم او نباشد به نماید پس بر شاول چینی بچسبند که شیرین باشد
 اقدام کند و تلخ نماید و با استعمال خشکی که از اغذایندارد و فصد کند و خود آن را
 بود لیکن چون رکبیت کتاب و قوف باید از کتاب خطر کند و از نمود
 اهل تمویه و خداع که خوشین را بصورت فصلهای اخبار فرامایند و چون کسی را
 دام نر ویرا بکشند مانند پهل و او را فریب و آنچه خود کند عقده و طریق این
 است که استقرای پس فرموده است گوید چون خوانند که اسپ ثغاف و صدا
 شخصی کند اول از حال او بپرسند و تا در ایام صبی ملاحظه او با پدر و مادر و با
 و غیرت چگونه بوده است اگر شبانه بپندازد و امید صلاحت محبت و از نزد
 از پر نیز واجب و اندک کسی بعقوق منسوب بود مراعات حقوق کند **لقد**
 از سیرت او با و پستانی که در ما تقدم داشته بخت باید کرد و از با امانت
 اصافیت باید کرد پس تنبیه سیرت او کرد و در سکر و جسم و کوفان آن و غرض از
 سکر نه مکافات بود چه گاه بود که قلنت ذات بر از قیام بمکافات عاجز
 کرد و اندک اما سکر تعطیل نیست از مکافات و زمان از حدت سحر جایز
 و کفو از نشرد که جمیل که همه پس آن قادر بود سگای غایب و هر احسان که در
 باب او تقدیم باید بصفت شمر و آنرا حق خود دانند و بختت هیچ را

در ازلت نعمت آن تکاپب نبود که گفزان را با او تا بل با بد کرد و در سبب آنکه از
اوصاف اشیا هیچ صفت تبار تر از گفزان نشمرند و خود که در لغت عربی
از است و در صفات سعادت هیچ خلقت بر وجه شکر رسد و مینمیت و شب
آن بگر بسنی باشد و چاره نبود از تعرف این خلق در کسی که بمواخات او
افتد تا بگفوری که ایادی برادران و انعام روسا پیشتر و سبب تملک کرد
سگاه کند تا حال و میل لذات و شهوات چگونه است چه شدت اینها
بران معضی نقلند و از رعایا حقوق اخوان و در جان محنت او زرو سپیم را
و عرض و شغف و جمع و آشنای آن هم نظری شافی اینست که تپیری
از معاشران که بتطاعت محبت یکدیگر موسوم باشند و در نهادی نصیحت یکدیگر
اعمال رواند از چون جمله ایشان با یکدیگر یکی ازین دو پندک پاره رسد
و تازعی در میان آید همچون سگان با یکدیگر در شعب آید و با او از بلند و مجاوره
و الفاظ اختاب مجادله و فحش کند و مایه جدا و است در خرنند بعد از آن
کند تا در محبت ریاست و حرمت او را بکدام مقام باید چه کسی که نفوق
شعوف بود انصاف در مودت استمال نکند و ماخذ و اعطای مناسبتی
کند و بلکه ترفع و تکبر او را بر استهانت اصدفا و با ایشان بزرگ منشی نمودن

۱۶۱
و مودت و غیبت با تبارت آن خصلت تمام نشود و آخر آلام بعد اوت و خند
انجامد بعد از آن نظر کند تا شغف او بنیما و ایجان و ضرورت لهو و بازی و استماع
انواع مجون و مضاحک چه در چه باید چه افراط درین ابواب اقتضای آن کند که آری
بیران و مواسات با ایشان مشغول ماند و از تکافات ایشان با جهان و محل تعجب
حق گزاری و مدخله با بایران در امور که بر مشغلی مشغول بود و گریزان باشد پس حق
اتحانها باز آید و از رویلتهایی که بر شهر و دیم متن باشد او را صدیقی فاضل باشد
و در محنت او و رعیت در مصداقت او هیچ دقیقه مهمل نگذاشت که لا
الا بالاصدیق الفاضل و یکی از حکما گفته است انی لا عجب من بجزن و له ضد
فاضل و در یک دوست چینی اگر بیا بد اقتضار اولی بود که کمال عزیزت و نیز
با کثرت اصدفا و خوب قیام حقوق مختلف عارض شود و در بعضی اوضاع
از بعضی اضطرار آید چه بسیار بود که احوالی متضاد مترادف کرده مانند آنکه در سگ
یک دوست بشادی او اینتاج باید نمود و در موافقت دیگری با ذوق او بود
یا سبب سعی کلی در کاری مبادرت باید نمود و حرکت و سبب تعلق دیگری
اهتمام کرد بسکون و در میان چنین احوال خیر و احوال طرئی از دو طرف
حاصلی شوند و باید که از فوط حرص در طلب فضایل منفع ضرر عیب مایه

شعول نشود که اگر سلوک این طریقه کند هیچکس را با سلامت نیاید و نتیجتاً آن دست
و وحیست بود و از فضیلت صدافت محروم ماند بل واجب چنان بود که
از عیاب چیزی که آدمی از وصیت آن متنش نشواید بود و اعضا نماید و در عیوب نفس
خود تا بل کند تا نماند از دیگری تحمل نکند کرد و باید که از عداوت کسی که با او
صدافتی داشته باشد تا مخالفتی که از لواحق صدافت بود نموده احتراز کند
و قول شود بشود که **شعر** عدوک من صدیکت پشناه
فلا تمکن من العیاب **ع** فان الدار اکثر ما تراه
کیون من الطعم او الشر **ع** واجب چنان بود که چون دوست
برست اید در مراعات و نفذ او مبالغت نکند و البته هیچ حق از حقوق
و اگر چه اندک بود ایشانت نماید و بمحافی که او را عارض شود قیام
و در حوادث روزگار با او یاری بود و در اوقات رخا بروی گشاده و خلق
خوش او را تلقی کند و آثار ثباتت و از تنج بیدار او در چشم و روی و حرکت
و سکون بیدار او در فرط خفاوتی که در ضمیر دارد و نهایت نکند که اطلاع صبر
چون موی سر بر او بنویسد **شعر**
ان کان ودک فی الطوبیة کما منا **ع** فاطلب صدیقاً عالمًا باجنب

۶۹
تا هر روز و سر خطه و شوق او بودت و سکون نفس او بخشور و غیبت در زیاده
بود و چون سرت و ابتیاج بیدار خود در شمایل انکس شایه کند بمودت او
مشغول گردد چه خفاوت چفتی در وقت لغای اصدقا پوشیده ماند و سرت
سرو غیری بجان خود در شکل او بس شکل نباشد و همین سرت با کمانی که در پیشانی
بکار ایشان معلوم بود چون اصدقا و اولاد و اتباع و خواشی مبدول دارد و بر شای
و همدت او و ایشان بی اسرانی که مودی بود بملق و تکلفی که مستعدی خفت باشد چه در
و چه در غیبت تو فرماید و صیانت این معنی از شایه ملق و کدورت تفاق تجوی
صدق بود در اقوال و افعال چه اخلاف از جاده صدق بظاهر ملق بود و بعضی
در دوزخ موم باشند و باید که التزام این طریقت عادت گیرد و توانی و نهان
بوجی از وجن بدان راه ندهد چه ملازمت این سرت **بجست خاص مستعد**
تفت نام بود و بدان محبت غبا و کمانی که با ایشان معرفتی سابقان غنث است
حاصل اید و چنانکه گویز که از سکون کسی توطن سازد و با او انیس کرد و حیریم و حدود
او طواف کند اشکال و اشال را بنزدیک او جمع کند مردم را نیز چون بر خلق کسی
واقف شود و ما خلاط او را غلب کرد و بموانست او بسنج باشد او را
خود را برود لالت کند بلکه حیوان باطن در حسن وصف و اشکالت شایه و شرمین

راج باشد و بیاورد است که چنانکه سرکت دادن اصدقا را با خود در سر او است
از انحصار و انفراد بنیم و با واجب بود مشارکت نمودن ما ایشان در ضرر آنها
واجب تر بود و ادای آن حق را در چشم مردم وقع پیشتر چنانکه گفته اند شکر
دعوی الاحاد علی الرخا کثیره ما فی الشدا ید بعرف الاخوان
و چون چنین بود در مصایب و بکسالت و تنه احوال و اوقات که دستها
طاری شود مواسات با ایشان نفس و مال و اظهار نفع و ماعانت زیاده
از معهود لازم باید شد و در ان اشرار التماس ایشان چه بصریح و چه بغير
مخبر و داشتن دل بفرست و کجاست رکمون خسایر و اندرون و لهای
ایشان اطلاع باید یافت و در اینجا مطالب پیش از اظهار طلب غایت
جدید و دل داشت و در اندوه و غم سهم مسامت و تقاضا نمود تا باشد
که بعضی از مومن مشقت ایشان کفایت کند و بموانعت و مشارکت بخصف
و سلوحت یابد و اگر بجز تبه از ماتب بزرگی و پیادت رسد بایران و در
با خود پشترق آن گرامت کرد اندنی آنکه خود را در ان بحان نهد بایشان پند
ملوث کند و اگر وقفی از دو پیشی و جشنی با بیضمان مونسینی اجناس کند در
محالطت و استمالت او بعد زیادت کند چه اگر او نیز بسبب غیرتی با بگری

یا احراز از زدن آنی یا بارتکاب سوء خلقی تا فی کند جل مودت کپشته شود و در معهود
صداقت راه یابد و مع ذلک از زوال آن حالت ایمن شود و باشد که بعد
خیانتی و جملنی دامن گیر آید که بسبب آن در قطع و مفارقت رغبت نماید
و عادت محمود درین باب آن بود که هر چه زودتر تدارک کند و آنچه سر سینه
و سبب وحشت باشد از دل پاک بی غل و غش اظهار کند که بر که راستی
بسیار بود و اگر بجرم صدیق بوده باشد غمناکی لطیف آینه بگذریم رساند شکر
و فی القاب حیات من اقوام ما و پس از ان کجای از دل خود و او بگو
و باید که در اومت ماعانت را بسبب شیفته محبت شمش زدن از او در چک
امور و اسپاب مبطرد اند یعنی اگر در تعهد مکرکوب یا ملبوس یا مینر آن
و بگری فی المثل همان بر زود و حسن رعایت را در باب هر یک با تقابل
مفرون مدارند از فساد و انتفاض آن چه بر این باشند پس چون صورت
در و یوار از تعافل در تعهد بشویش و خرابی می کرد بنگر که خفای کسی که امید
خیرات از او بود و اعضاء از کسی که اشرار مشارکت در سر او ضرا بد بود
تا پیکر کند بعد ما که ضرری که از احتلال نوع اول منوقع بود بر قوات کس
منفعت مفصور باشد و وجوه ضرری که از خفای او پستان و انقطاع مودت

ایشان مشغول به مشغول چه اگر دشمن شوند و مسافع ایشان مضار کرده و از غوایل عدو
ایشان خوف بی نهایت بود و انقطاع امید از چیزی که از ابدلی تواند بود
حاصل و با تیرام بر اوست مراعات از و خاست عاقبت فراغت میبوان
بافت و ازین خصلت تمنع گرفت و مر اهر چند با همه پس مذموم بود با و
اکنون که در مذموم تر باشد چه مرقع مودت حاصل آید و سبب آن بود که
م اسبب اختلاف است و اختلاف علت بیان و تبارین شغل بر همه شرا
و طلب الفت و دوپسندی خود در اصل از جهت احراز از بنان لازم شده است
و بسیار بود که کسی مرا کند با و پستان خود و گویدم اسبب لشکر خاطر و نیری پس
پس در حافل که روسا و اهل نظر جمع باشند عمارت اصدقا با ویدار آید و از قاف
ادب بجا و زکند و با الفاظ جمال و عوام تلفظ نا حاضر از انقطاع و تبدل ایشان
روشن گرداند و در حال خلوت و مذاکرت این فعل کند بل این فعل آنجا بکار
دارد که ایشان وقت نظر و حاضر جوانی و تذکره معانی کند بود و غرض او اینست
بر ملا آن بود که تا بخت این اسباب بر ایشان شوشش کرد و تحقیقت این
کس از اهل یعنی و جباران روزگار بود چه جباران چون مباری ثروت و نعمت طاعت
شوند بیکدیگر را بخت و صفار موسوم دارند و در وقت بیکدیگر طعن کنند و

تبع محبوب عورت بیکدیگر محسوس و شمرند تا حال میان ایشان بعد اوست رسد
و در ازالت نعمت بیکدیگر سعادت کند و کار بسکت و ما و انواع شر و انجام
و این جمله از توابع و لواحق مر باشد و خدر کند از آنکه بخل کند با و دست بعلم او و
که بدان تخیل باشد یا جزئی صریح یعنی که در آن هر بود بل همان سازد که اورا بخت
ایستبداد و ایشار و انفراد در آن باب منسوب شوان کرد که مضامینت با و پستان
در متاع دنیا که ضیق مجال موصوف بود و بحرمان و نقصانی که سبب فراموشی در
جانب بعضی لازم آید موسوم فقیرت کفایت در مشیبتانی که با شاق زیادت
کرد و بخل نقصان پرورد و ممانعت و فراموشی در آن پسندعی حرمان و نقصان بود
و نور خطی سلسله همسران و بگری باشد و این به معلوم باید کرد که بخل در علوم با ابر
بصانعت بود یا از طلب بسوق بزرگیک همان با از خوف آنکه در کسب
فوری و نقصانی بدید آید یا از روی حسد و بخلی این انواع پیش و مذمومست و بسیار
بود که کسی بخل علم خود قناعت نماید تا بر علم دیگران پیش بخل کند و ایشان را در افتاد
افادت سرزنش و ملامت کند و ازین طایفه بسیار بوده اند که تصنیف
فاصلی طرف یافتند و آنرا از منصفان باز داشتند و اثرش در رو پس
و این خلق مسافری مودت و موجب انقطاع اطلع اصدقا باشد و خدر باید کرد

از آنکه کسی از اصحاب و اتباع این کسین در چیزی از امور و اسباب دست
 او بر وجهی ناپسندیده تجاوز تواند کرد تا بنسب او چه رسد یا بجهت عیب
 چیزی که متصل باشد بدو و رخصت باید تا بهیچ ذات او چه رسد بل باید که
 هیچ افزیده را از مصلحان و متعلقان در از سبک این معنی طعنه نشود از روی
 بدونه از جهت خزل نه بوجه نصیح و نه از طریق تخریب چنانکه احتمال کرد
 نامحود کسی توان کرد که نوحش و دل او باشی و خلیفه و قائم مقام او در
 بلکه تو خود او باشی چه اگر چیزی از این نوع سپهر او رسد شک کند که مصدر آن
 رای تو بوده باشد ما نیز در آن رضایی بوده پس از تو مشرف شود و در پیش تو
 کرد و چون بر دوست عیبی نماند با او موافقت باید نمود موافقتی بظیف که
 در ضمن آن باشد ارشاد و تشبیه او چه طیب است و بدین معنی میگوید که گند را
 مانستاد بر شش و قطع آن اذام نماید و در از این موافقت نه آن بود که از
 عیب او اعضا کند و بر پوشیده دارد بلکه این معنی خجالت محض بود و مسامحت
 در چیزی که ضرر آن عاید بامر و باشد و تشبیه او در دوستان بر معاصی
 ایشان اول مثل ایچکاتی از چیزی اولی بود پس اگر نافع نیاید بر وجه تخریب است
 نفعی موزد و در میان عبارات فرج باید کرد و اگر نصیح اینست

در وقت خلوت بعد از تغذیم مقدّماتی که مفصّلی و ثوق بود و تذکره حالهایی که
 مستعدی اطمینان قنّت و مزید شفت و جفاوت باشد آن معنی ابرار
 و البته آن حدیث از مسامع اصدقا و خطای دیگر تا با جان و اعدا رسید
 پوشیده داشت که حق دوست زیادت از آن بود که او را در معرض
 اصداد و اسبختاف اعدا آرد و در باب صداقت از مدخلت تمام
 احراز تمام باید کرد و سخن ایشان از البته مجال استماع ندا و چه اثر در صورت
 نیجا در میان اخبار مدخلت کند و در آشنایی اجاد و پیش لایذ حسنی از
 دوپنی بدو پسین سخنند ملوث شایه تحریف و تمویه و از او در شست
 صورتی بر و عرضه دهند تا اگر مجال بیوت تا سری باند جدیتهای فریب
 و دروغهای بر تراشید نقتح صورت او کند و در نظر این کسین صداقت
 ایشان بعد اوست کشت و قد ما نام را نشپنه کرده اند کسی که بنا خن نباید
 دیوارهای اسپنوار میخراشد و سرانگشت را جایی مطلق تا چون شخص شمش
 چند رخسار باید بگنجد از بزرگتر کند و قواعد آن دیوارها خراب کرد
 تا موجب انهدام نباشد و درین باب حکایات و امثال بسیار ابرار
 کرده اند که یکی از آن باب اسد و ثور است در کتاب کلبه و در معرض از

وضع چنان چکا بنها آنتست که چون سپیدی قوی بخد بخت رو با صغیض
در معرض سپینصال چو انماست عظیم آید یا یکی قاهر بخد اخلت نما کی که نشن
در صورت ناصحان فراماید نیت در حق و زرا و نصحان خود که قوام و مدار
بریشان بود فاسد کرد اند تا بعد از فرط کین و انقاد تصرف و ایشار ایشان بر اولاد
خویش بخد و عداوت گردانید و بر طش و قتل و تعدیب ایشان اقدام کنند
شاید که در باب دوستان که بر روزگار احتسار احوال ایشان کرده باشند
و صداقت ایشان ذخایر اوقات شدید رخساره و بمنزلت ارواح در راه
جای داده از سعادت ایشان خدر کنند و بگو گشته اند درین معنی این پانظم
واعن قد کنت دنت بحجیم ماه و کذاک کلمم بچیه دانوا
کنت المهدی منچیم ولد بحجیم ماه بجایه ترا سپه کانت الایمان
فبسی الماعی دی بانما یتم ماه یته نرفقا بفتت و بانوا
و احتیاط در باب حفظ محبت که احتیاج بدان از روی احتیاج بندگان
ظاهرست از اسم مقام بود تا نقصان بدان راه نیاید و معنی اتحاد زایل نشود
چه اکثر تضایل خلقی که بر شهر و بیم هم بر محافظت نظام نالفت که وجود نوع
بی آن شواهد بود مفضور باشد مثلا احتیاج بعد الت از جهت تصحیح معالما

تا از رویت جور مصون ماند و احتیاج بعینت از جهت ضبط شهوات بدنی با خبا
بظلم شخص و نوع راه نیاید و احتیاج بجاخت از جهت دفع امور باین باسلامت
شامل بود و در اظهار بعضی تضایل با سپاسی خارج حاجت افتد مانند احتیاج کتاب
اموال در حریت و سخاوت تا بفصل احوال قیام تواند نمود و بر مجازات
چهل و مکافات واجب قادر بود و چند آنچه حاجت پیشتر نمود خارج احتیاج
زیادت و اکتشای مواد بی اعوان صیاح و یاران خلص منحدر بود و نصیبه
در کتب لغت بودی نصیبه در کتاب سعادت باشد و ازین جهت حکم کرده اند
بر آنکه هیچ رویت در دین و دنیا مذموم تر از کمالت و بطالت نیست چه
این حالات جایل شوند میان مردم و جلکی خیرات و تضایل مردم را از لباس
مردمی بیرون برند و کوششیم که دورترین خلق از فضیلت کسانی اند که از عدل
و تامل بیرون شوند و بو حشت و وحدت گردانید پس فضیلت محبت و صداقت
زرگترین تضایل بود و محافظت آن همترین کارها و عرض از اطنا ب درین باب
همین بود چه این باب اشرف ابواب معالجه باشد از جهت معانی مفید و الله اعلم
فصل مفتی در کیفیت معاشرت با اصناف خلق
مردم باید که نسبت حال خود با احوال بسملکی اصناف خلق اغشبار کنند چه نسبت

او با هر صنفی از سه نوع خالی نبود ما رتبت بالای آن صنف باشد یا مقابل با فروتر
اگر بالای آن صنف بود در رتبت آن اعتبار او را بر محافظت مرتبه با عت
باشد تا بقصان میل نکند و اگر مقابل باشد برتری از آن مرتبه بر مدارج کمال آن
شود و اگر فروتر بود در رسیدن بمرجه آن صنف جهد نماید و حال معاشرت
هم با اختلاف احوال مراتب مختلف باشد اما معاشرت با صنف بلند
از آنچه در باب پنجم یاد کردیم معلوم باشد و اما معاشرت با صنف مقابل
مشروع بود بجهت نوع اول معاشرت با دوستان دوم معاشرت با دشمنان
سپس معاشرت با کسانی که نه دوست باشند نه دشمن و دوستان و دشمنان
باشد حقیقی و غیر حقیقی و معاشرت با دوستان حقیقی با کرده شد و اما دشمنان
غیر حقیقی که بدوستان حقیقی منتهی باشند و از نوعی نصیحت و ملتی خالی نه معاشرت
با ایشان چنان باید که تقدر و وسیع محال و احسان کند و در استمالت و مدارات
و صبر و معامله بحسب ظاهر هیچ دقیقه مغلل نگذارد و اسرار و عیوب خود را از
پوشیده وارد و خواص احادیث و احوال و اسباب منافع و مفاوید
اموال و همچنین و بنحیض ایشان مواخذت نکند و در اعمال حقوق غایب نماید
و بیکان آن مشغول نشود و با صلاح ذات الیقین اصلاح ایشان مروج باشد

و تواند بود که بعضی برور کار بدرجه اصیف و اولیای مخلص سپند و باید که
بقدرت قدرت با ایشان مواسات کند و نقد اقارب و متعلقان ایشان
لازم داند و بقضا حاجات و اظهار ثبات در احتلاط چه بطبع و چه بکلیف تمام
کند و در حال ضرورت ایشان را دست گیرد و فی الجمله اصناف کرم خلق و
و حسن عهد بنقدیم رساند تا همه پس را در دو پیشی او رغبت پیدا و بوقت آنکه
در مرتبه ایشان تعاونی افتد و بجای آنکه پیشتر بر بند و طلب و پیشی ایشان پیشتر
و اتصال و قربت زیادت از مینوی و نظیر و اما اعداد و نوع باشند نزدیک و دور
و هر یک بدو قسم شوند اسکان یا خصمانی و اهل حد از حساب و دشمنان طاهر
باشند و اهل حد از قسم اعدای مخفی و از دشمن نزدیک احتراز پیشتر باید کرد از جهت
وقوف او بر اسرار و عورات و در ماکل و شمارب و غیر آن از او احتیاط و آداب
باید شود و اصل کلی در سپاس اعدا آن بود که اگر تحمل مواسات و تطف
ایشان دوست توان کرد و اصول حد و عداوت از دلای ایشان منتقل گردانند
خود بهترین تدبیری باشد که تقدیم باینست بود و الا نادام که بمررتی ریایی و بجای
ظاهر مگذر رانی پیشتر محافظت آن توفیر باید نمود و هیچ نوع در ظاهر و ششمنی
مژاد که قی شرخبر بود و قی شرخبر و بسامت اعدا مبالاست نباید نمود و ا

و تحمل و نذر است استعمال کرده و از تمامی و متناهی و منافست اخرا از تمام لازم
و است چو اظهار خداوند مقتضی از است نعم و تعارض اشغال و اول پیش
افکار و ایتم و سوم شوالی و اضلحت اموال و کرامات و تحمل ضمیم و بدست
و سنگ دما و دیگر انواع شر و ز باشد و عمری که در تدریس و تکرار و تمارست و با
این افعال صرف شود هم در دنیا ضمیم و منفعت بود و هم در دین سبب شفاعت
و خیران و اسپاب خداوند ارادی شیخ چه بود شایع در ملک و شایع در
و شایع در غایب و اقدام بر شهوانی که موجب استناک جرم بود و اختلاف
ار او طریق توفی از سر صنفی اخرا از سبب آن صنف بود و باید که از احوال
مشخص بود و در پیش اخبار ایشان پیش منصفی تا بر کفر و خدایت ایشان و
و مانند آن فراموش کرد و بدان را انصاف پس ای ان قوم ظلم با بد و شکایت
در مسامحه و دیگر مردمان مغر باید کرد تا سخن فرخند ایشان تسبیل کنند و کجا
که سکا لند و واج نباید و در اقوال و افعال متهم کردند و باید که معایب دشمنان
معلوم کند و بر غیر و طلبیر آن واقف کرده و از احسب کند و در انصاف آن
احسب با نگاه دارد چه ز شر معایب دشمن منصفی فرسودگی او بود بران و عدم تاثیر
و لیکن چون وقت خویش از ظاهر کرد اند که و مخترا و حاصل این بود و اگر بر بعضی از آن

پیشی کند پیش از شر تا چون و اند که بر معایب و شمایل او و قوف یافته اند و کشتی
و ضعیف رای کرده و شاید و درین باب بخوبی صدق شرط برزگتر بود چه کند
از و داعی فوت و اسپینمای خصم بود و بر ششم و عادات هر صنفی باید که خوب
تا هر چیزی را بمقابل آن دفع کند و آنچه موجب علل و خبرت ایشان بود همچنان معلوم
که ظفر در مضمون آن مریج بود و بهترین تدریسی درین باب آن بود که خوشن را بر
انصد او و نماندگان نهد می حقیقی حاصل کند و در فصاحتی که اشراک میان هر دو جا
صورت نهد و سبب کبر و نام کمال است او و هم و سن خصوم عظیم باید با بد و دوستی
با دشمنان فراموشی و با دو پستان ایشان موافقت و مخالفت کردن از شرابط
خرم و کجاست بود چه معرفت عورات و مرآل اقدام مواضع خیرات ایشان بدین
آسان نرودست و هر دو تلفظ بدشنام و لعنت و تفرص اعراض دشمنان نهایت مؤمن
بود و از عقل دور چه این افعال نحو پس اموال ایشان مضرتی رساند نفس و ذات را
فی الحال مضرب بود که هم بهمه تشبه نمود و باشد و هم خصوم را بحال در از زبانی و تامل و
چنین گویند که شخصی در پیش او بوسلم و زبانی برض نصر سپار آلوده کرده و خوراک
او مسلم را خوش اید و از او پسندیده دارد او بوسلم روی نشس کرد و او را از آن
زجر فرمود و کنت اگر سبب غرضی پستان چون ایشان آلوده میکنم مادی در آنکه زبانی

بعضی ایشان آلودگی کنیم چه غرض و فایده خواهد بود و چون ششمار افقی زدند که خود
از آن ایمن نبود و مانند آن آفت متوقع و منتظر باشد البته باید که ششمارت نماید و
شادمانی و فرح اظهار کند که دلیل بطر بود و معنی آن ششمارت بخود کرده باشد و اگر دشمن
بجاست او اید و از جریم او مانعی سازد با در چهرنی که افضای و فایده امانت کند است
نماید غدر و مکر و خیانت اسپنغال کند و مزوت و کرم بکار آورد و چنان کند که ملا
و خدمت بدشمن مخصوص کرده و پس عهد و بگویند و بیوفی او همه پس را معلوم کرده و دفع
صراحت را سه مرتبه بود اول اصلاح حال ایشان فی انفسهم اگر تیر شود و الا اصلاح
ذات الیمن و دوم احتراز از مخالفت ایشان بجد جوار یا سپری دور که آسب
کند و سپهرم قهر و قمع و این خرمه پذیرد باشد و ما وجودش شرط بران اقدام نماید
اول آنکه دشمن شریک بود بذات خویش و اصلاح او هیچ طریق صورت نمید و دوم
آنکه هیچ وجه از وجوه خرفش نرویند از آن فرض او خلاصی نمید و سوم آنکه در آنکه
نظر او را بود زیادت ازین پس ارتکاب خواهد کرد اسپنغال کند چهارم آنکه اظهار
تصدوسی در ازات خیرات از و مشاهده کرده باشد و چهارم آنکه در قرا و بر و یثی اندیش
و غدر موسوم نشود و ششم آنکه از اعاقبتی مذموم چه در دنیا چه در آخرت متوقع نبود و
مع و کف اگر قرا و بدست دشمنی دیگر کند بهتر و امتیاز فرصت با وجود مصلحت از

لوازم حرم باشد و اما حیو و اما طهارت و مرام است فضایل و دیگر چیزهایی که مستند است
عیط و ایدای او بود و بر روی پستی مثل نه بر نخورد و کد اخته تن دارد و از کید او
کند و جهد نماید در آنکه مردمان بر سریرت او واقف شوند و اما معاشرت با کسانی
که نه دوست باشد و نه دشمن هم مختلف باشد و هر کسی را بد آنچه پیش آن بود
ملنی کردن بجهت نزدیکی مثل انبجار او آن قومی باشد که بصحبت همه کس بر
نماید خدمت کند و با ایشان مخالفت کند و سخن ایشان شنود و نباشد و
اشباع بدیدار ایشان ظاهر کرد و اندام در قبول قول هر کسی مسارعت نماید و بطول
احوال مغرور نشود بلکه تا آنکه تا بر غرض هر کس واقف شود و سخن از باطل
کند و بعد از آن بوجه اصوب برود و صلح را و آن جهانی باشد که باصلاح
الین مشغول باشند از روی بیع مدح و ثنا گوید و بگرامت و اصناف خیل مخصوص
و اید و بدیشان شبیه نماید چه بداسب ایشان بزرگیک همه خلق محمود بود و با آنها
حلم بکار دارد و بناسمت ایشان بهالات و الثقات کند اما از ایدای او
اعراض کنند و اگر بشتم و سفه ایشان بسلا شود از اخصی شود و بدان نوع
و تالم فراتماید و بمکافات مشغول نشود بلکه بکون تانی اصلاح حال معاشرت و
ترک مخالفت ایشان نقدیم رساند و تا نوازد بجاست این صیف انجیما کند

و بخاوله و بخارات ایشان محط و شکر و با اهل کتب تراضع نماید که بهرست
ایشان با ایشان کار کند تا از آن مقام و مرتبه شوند که البتة علی البتة صدقه چه تو اض
باین قوم موجب استقامت و فخر بود و در اصابت خود پیشین شوند و پندارند
که بر همه کس واجبست خدمت و نذلل کردن و چون خدایان بنده اند که گناه ایشان
بوده است و بکن که با سر تراضع و چسبند و با اهل فضل اخلاط کند و ایشان
استقامت واجب شود و معاشرت و مساهرت ایشان مغنیمت وارد و جهد
کند تا از مره ایشان باشد و با همسایه بد و عیشت نماز کار صبر کند و در ارادت و جاهله
استقامت فرماید و یقین و اندک لیمان بدین صابر تر باشد و در میان غیب و هم برین سوال
و غلط با هر کسی آنچه عقل افقت کند و حرم و یکاست اشارت بکار میدارد و در صلاح عموم
خلق و صلاح خصوص خود بفراید و بظلمت بیکو شود و اما زیر ایشان هم اصناف باشند
شکل از اینگونه دارد و در احوال طماع و شببشهای ایشان نظر کند اگر چه چند انواع علوم
باشند و سیرت موسوم علم از ایشان منع کند و بران تحمل منشی با بونی بطلبد و در از است
علت ایشان گوشت و خداوندان طبع بر روی را که تعلم از روی شن کند نه سبب اطلاق
فرماید و بر معایب ایشان نیست و بد و عجب استند و بچسبند و علمی که بسبب نوسن
اشان بود ما عرض خواننده از ایشان ماز دارد و بگوید از بر چیزی که بهم اشان نزد کبر

بود و بر فایده شش مرتبه کند و از نسیب مع عرا جناب فرماید و سایلان را اگر شش
از اصلاح نبرد کند و اجابت انما پس در توقف دارد و بگر که صادق انجامه باشند
و میان بخت و طامع نمیکنند و طامع را از طمع باز دارد و بطلوب رساند تا
که سبب اصلاح او شود و بخت را عطا دهد و با ایشان مواسات کند و در اسپا
ساش مدد دهد و ما دوام که با خلای در امور نسیب و عیال بودی نبود بر ایشان تاثیر کند
و ضعفا را دست بگرد و بر ایشان رحمت نماید و مطلوبان را اعانت کند و در همه ابواب
چهرت را پیشی و پاکی کند و بخر مطلق که منسج خیر است و منفی کرامات
اوست تعالی و تقدس شنبه نماید انشا الله **فصل هشتم**
در وصایای افلاطون که کتاب بدان ختم کرده شد چون از شرح مسایل حکمت علی بر پوچ
که در صدر کتاب ذکر آن تقدیم باشد بود فارغ شدیم و در اسپغای ابواب
آن و نقل سخن اصحاب صفاست قدر جهد میدول کرد و خواستیم که ختم کتاب
تصلی باشد از سخن افلاطون الهی که عسوم خلق را نافع بود و آن وصیتی است که بکار خود
از سطا طاپس را فرموده است بیکوید میب بود خویش را بشما پس و حق او
کنندار و همیشه با تعلیم و تعلم باش و غایت بر طلب علم مقدر دار ما اهل علم را بکثر
علم امتحان کن بلکه اعتبار حال ایشان جنب از سر و نفا کن از خدای چیزی

کس از آن منقطع بود و پیشش که همه مواعید از حضرت دوست و از دوستهای
و فوایدی که از تو معارفت خواندند و الهام پس کن همیشه پدیدار باش که شروز را پند
پس اوست و آنچه یاد کرد باز و خواه و بداند که اشقام خدای تعالی از بند بخت
تو بلکه بقوت و تادیب باشد با بر نمنی جانی شباپنه انصاف کن تا موتی شباپنه با
مضام نبود و حیات و موت را شباپنه شکر مگر که و سپت کتاب بر باشند
بر اساس خواب افق ارم کن مگر که بعد از آنکه شباپنه منس در سه چهره شبیدیم رساند
باشی بچی تا کنی تا در آن روز هیچ خطا از تو واقع شده است باینه و دیگر آنکه تا
کسی تا هیچ خبر کتاب کرده باینه و سپت مگر که هیچ سخن خیر فوت کرده باینه
یاد کن که چه بوده در اصل و چه خواهی شد بعد از مرگ کس را ایند کن که کارهای عالم در حق
غیر تو نیست بد بخت کن بود که از تو که حاقبت عاقل بود و از زلت باز نه استند
سر ما به خود از چه بایستی که از تو است تو خارج بود ساز ما در فعل خبر با پستی آن اشظار
در بلکه مش از الهام پس افستح کن حکیم شکر کسی را که بلدتی از لذت های عالم
بود یا از چینی از مصایب عالم حرج کند و اندوگن شود همیشه یاد مگر کن و مگر دکان
عش با کبر حساست مردم از پیاری سخن بی فایده او و از انجباری که کند
پیزی که از آن قبول نبود شناس و بداند کسی که در شرف خود اندیشه کند و

قبول شکر کرده باشد و غرض است او بیشتر مشغول شده بارها اندیشه کن پس در فون آری پس در
فعل آن که احوال گردانست و دستدار همه پس باش و زود ختم میشد که
غضب معادست تو کرد و هر که امروز بتو محتاج بود از ازلت حاجت او با فردا
بسیکن که تو چه دانی که فردا چه حادث شود کسی را که چیزی گرفتار شود معادست کن کن
اگر کسی را که بعلی خود گرفتار باشد تا سخن میخا صمان مفهوم تو نکرد و حکم ایشان مبادرت
نمای حکم قبول شما باشن بلکه بقول علی باش که حکمت قوی درین جهان باشد و حکمت
علی در این جهان رسد و آنچه جانند اگر در نیکو کاری برنجی بری رنج بنماید و فعل نیک بنماید
و اگر از گناه لذتی بپای لذت بنماید و فعل بد بنماید از آن روز یاد کن که ترا او از دست
و از آلت استماع و نطق محروم باشی نه شنوی و نه بادی توانی کرد و پیشین دان
که منوچه بگانی شده که انجانه دوست رشناسی و نه دشمن را پس انجا کسی را بنشان
منسوب کرد آن و حقیقت شناس که چایی خوانی رسید که خداوند کار و بند
منشوی باشند پس انجا بگن همیشه زود ساختند و اگر که چه دانی که ریحی کنی خوا
بود و بداند که از عطای خدای جل جلاله هیچ چیز بهتر از حکمت نبود و حکیم کسی بود که فکر
و قول و عمل او منشای و نشای باشد اما کفایت کن نسکی و در گذر از بدی یاد گیر و
کن و فهم کن در سر وقتی کار خویش را و نقل حال خود کن و از هیچ کار کارهای

این عالم طالت نهایی و در هیچ وقت توانی گمن و از خیر است تا و در جای خود
 پخته را در کتاب جنبه سرمایه ساز و از امر افضل بخت سروری زین اعراف
 مکن که از پروردایم اعراض کرده باشی بخت دوست و از دشمنان بگریز
 موی دنیا از خود دور کن و از آداب پستوده انشباع مکن در هیچ کار پیش
 از وقت آن کار پیوندد و چون بکار شغول باشی از روی غم و بغیرت بی شغل
 باش تا اگر می نگردد و بجهت شود از مصایب شکستگی و خواری بخورد راه
 با دوست معامله چنان کن که با حکم محتاج شوی و با دشمن محبت چنان کن که در خلوت
 ظفر ترا بود با یکس سخاست کن و تواضع با همه پس بکار و در هیچ تواضع
 خیر شمر در آنچه خود را معذور و در داری برادر خود را طالت مکن بی طالت تا و با
 باش و بر بخت اعتماد مکن و از فضل نیک پشیمان شو با سچس مکن همیشه بر ملاز
 سیرت حد و استقامت و التزام خیرات مواظبت کن اینست وضایب افلاطون
 که خواستیم که کتاب بران کنیم و بعد ازین سخن قطع کنیم خدای تبارک و تعالی
 توفیق کتاب خیرات و انبای حسنت کرامت و بر طلب مضافات عرض کرد
 از اللطیف العجیب بفرودست سلطان پیمان مکان اعظم پلاطون زمان
 انجم خوانین و در آن

۱۷۹
 انکه دفتر کل از نسخه اخلاق طیبه الاعرافش و رقی است و طباق فلک
 کتاب رفت قدرش طبعی سخی خلیل الرحمن کاسر اصنام البنی
 و الحمد لله ما السلطان بن الی سلطان بن السلطان
 سلطان خلد الله تعالی طلال خلافته با محمد الملوان نسخه اخلاق ناصری که دفتر
 بخت عملی و قانون کتاب سعادت چینی است مرقوم رستم فتم کتبه بن

بندکان پیش نهاد کله الله نواصی الاما نی
 کشت در تاریخ او اسطخوان عمل الله منقطع بطلع الاقبال
 من شهر پسته اجدی و ثمانین و ثمانیا به البحر المحیط
 علیه افضل الصلوات و الفیحه و الحمد لله اولاً
 و آخراً و الصلوات علی نبی باطناً و
 ظاهر
 م

